

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

**Морально-психологічна готовність
шкільної молоді до шлюбу
у світлі християнської етики**

(Навчально-методичний посібник)

Полтава, 2021

Без любові все – ніщо

Обов'язковість

без любові робить людину
дратівливою.

Відповідальність

без любові робить людину
безцеремонною.

Справедливість

без любові робить людину
жорстокою.

Правда

без любові робить людину
критиканом.

Виховання

без любові робить людину
дволикою.

Розум

без любові робить людину
хитрою.

Привітність

без любові робить людину
лицемірною.

Компетентність

без любові робить людину
непоступливою.

Влада

без любові робить людину
насильником.

Честь

без любові робить людину
зарозумілою.

Багатство

без любові робить людину
жадібною.

Віра

без любові робить людину
фанатиком.

(Із місіонерського збірника «Камо грядеши»)

УДК 373.5015.31:173.1:27-45(072)

М79

*Упорядники: Фазан Василь Васильович;
Каліберда Галина Антонівна*

Рецензенти:

Штефан Людмила Андріївна, доктор педагогічних наук, професор, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Гнізділова Олена Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Україна

Схвалено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка від 24 вересня 2021 року, протокол № 2

М79 Морально-психологічна готовність шкільної молоді до шлюбу у світлі християнської етики: навчально-метод. посіб. для учителів, вихователів, соціальних педагогів закл. заг. сер. та проф-техн. освіти, недільних шкіл, волонтерів та батьків / упор. *В. Фазан; Г. Каліберда.* – Полтава, 2021. – 294 с.

Посібник містить методичні матеріали для вчителів, вихователів, соціальних педагогів закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти та інших закладів освіти, недільних шкіл, волонтерів, батьків, зацікавлених працівників світських та релігійних громадських організацій щодо відродження християнських традицій і поглядів на шлюб та сім'ю, захист духовного, репродуктивного здоров'я, профілактики абортів та моральної деградації, покращення демографічної ситуації в державі. Він допоможе знайти стратегії рішення непростих життєвих ситуацій і стане корисним у виховній роботі з учнівською молоддю, студентами навчальних закладів, та молоддю, що розпочинає самостійне сімейне життя.

До навчально-методичного посібника увійшли матеріали, напрацьовані науковцями, педагогічними працівниками (методистами, вчителями, соціальними педагогами, практичними психологами, вихователями), лікарями-гінекологами, громадськими організаціями тощо.

УДК373.5015.31:173.1:27-45(072)

М79

© Фазан В. 2021

© Каліберда Г. 2021

ПЕРЕДМОВА

У підлітковому віці завершується період статевого дозрівання. Учені-фізіологи вважають його найвідповідальнішим у житті. Зрозуміло, що статевая зрілість – важливе підґрунтя подружнього життя, але *готовність до повноцінного сімейного життя* не зводиться лише до фізіологічної зрілості, необхідні ще й моральна, психологічна, економічна готовність до сімейного життя та громадянська зрілість, оволодіння азбукою самовиховання та виховання дітей. *Готовність до шлюбу* визначається й такими вимогами, як завершення середньої або вищої освіти, здобуття фаху, початок трудової діяльності й можливість самостійно забезпечити себе й свою сім'ю. *Готовність до шлюбу* передбачає усвідомлення молодими людьми того, що вони перебирають на себе моральну відповідальність один за одного та за своїх майбутніх дітей.

Моральна підготовка до шлюбу спрямована на формування в особистості високої культури почуттів і поведінки, виховання сильного характеру, що сприяє співробітництву подружжя, родичів і дітей, відповідальності перед членами сім'ї.

Психологічна підготовка націлена на опанування знань психології особистості та сімейних стосунків, *способів саморегуляції психіки й поведінки, умілого розв'язання конфліктів*.

Сучасна людина сподівається, що шлюб задовольнить не лише її життєві потреби – побутові, матеріальні, але й вищі потреби – духовні, моральні, естетичні. Найважливішими *мотивами укладання шлюбів* сьогодні є любов, спільність інтересів, поглядів, співчуття, прагнення мати дитину від коханої людини, матеріальна забезпеченість майбутнього чоловіка (або жінки) й наявність житла та ін. Проте буває, що люди одружуються і з остраху перед самотністю, з почуття вдячності, надії, що все якось влаштується, буде гаразд. Нажаль, і матеріальна вигода все ще залишається метою для значної кількості одружень. В окремих випадках такі шлюби можуть виявитися вдалими тоді, коли на зміну розрахунку приходять розуміння, повага та любов.

Не останню роль у процесі підготовки до шлюбу *відіграють міжособистісне спілкування й співробітництво*, які сприяють формуванню спільних інтересів, уподобань, переконань, цінностей, ідеалів, світогляду, стилю вирішення життєвих труднощів. У спілкуванні зароджуються взаємна симпатія та взаєморозуміння, підтримка й прагнення прийти на допомогу, терпіння та здатність прощати, теплі стосунки, потреба один в одному, які згодом переростають у справжню любов. Останнім часом *значно скоротився період дошлюбного залицяння*, а це, природно, не може не позначитися негативно на правильності вибору й міцності шлюбу. Модними стали *громадянські шлюби*, які молоде подружжя ні до чого не зобов'язують, що говорить про неготовність молодих людей до відповідальності ні перед сім'єю, ні перед суспільством. Про вінчання (духовний шлюб) можна тільки сподіватись.

Кожна людина в юності мріє зустріти людину, яка буде любити усім своїм серцем, хоче створити сім'ю, продовжити себе в дітях. І тут формування у учнівської молоді *морального комплексу*, тобто готовності особистості прийняти на себе нову систему обов'язків стосовно свого майбутнього шлюбного партнера, майбутніх дітей, відіграє велику роль. Є і ще дуже важливі речі, які треба навчитись юнакам та дівчатам в собі виховувати і формувати. Це – *висока естетична культура почуттів і поведінки особистості*, здатність до співпереживання, уміння співчувати емоційному світу партнера (*емпатія*); *спроможність до самовідданості стосовно партнера*. Цікавими виявились результати опитування серед української учнівської молоді (віком від 14-17 років). Так, одружитися і бути у шлюбі хочуть 79% опитаних; брати на себе відповідальність – 82%; хочуть бути вірними партнеру – 92%; мати дітей – 85% [67].

На жаль, ці мрії не завжди збуваються, причиною чого часто є «помилки молодості». Застерегти юнака чи дівчину від помилок в інтимних стосунках практично неможливо, *але мати уявлення про найтипівіші з них необхідно всім*. Тому методичні розробки, що вміщені в посібнику відображають просвітницьку роботу з цієї проблеми. За результатами загального опитування на тему: «Інтимні стосунки», майже 71 відсоток молоді (віком від 14-17 років) вважають утримання від інтимних стосунків до одруження – чесною, 29 відсотків – не вважають цінністю. Кожен десятий молодий українець вважає утримання від дошлюбних статевих стосунків цінністю для обох партнерів ще 17 відсотків вважають це цінністю (чесною) для дівчат. Але в житті, не завжди молоді дівчата та хлопці дотримуються цнотливості до шлюбу [67].

Підлітковий вік – це етап формування гендерної та соціальної ідентичності. Гендерна ідентичність підлітка стає центральним компонентом самосвідомості, і важливу роль в її становленні відіграє наявність зразків (моделей) для наслідування: мати / батько, вчитель, старший брат / сестра, кіногерой та ін.

Соціальна ідентичність – це ті компоненти «Я» людини, які вона переживає на рівні усвідомлення приналежності до будь-якої групи (статевої, вікової, етнічної, професійної). Освоєння гендерної ролі й набуття гендерної ідентичності підлітками, завжди зумовлено нормами і правилами того суспільства, тієї культури, в якій він живе. Враховуючи вік юних, вчителям і батькам необхідно більше уваги приділяти вихованню та засвоєнню учнівською молоддю гендерних ролей – гендерний розподіл праці, права та обов'язки чоловіків і жінок, уявлення про їхню поведінку; подавати зразки для наслідування відповідно до норм і правил нашого суспільства та української культури.

Сьогодні однією з найпоширеніших причин дошлюбних зв'язків вважають *акселерацію*. Швидке статеве дозрівання організму, демонстративна дорослість призводять до раннього статевого життя. Динамізм сучасного життя спонукає багатьох поспішати жити, якомога раніше все спробувати, все встигнути, не відстати від інших, похизуватися перед однолітками своєю дорослістю.

Поспіхом підлітки можуть не розібратися та прийняти захопленість за любов, а статевий потяг за глибоке почуття. Буває так, що більш старші свідомо маніпулюють молодшими, вдаючи пристрасні почуття. Нерідко дівчата змушені вступити в дошлюбні стосунки, щоб, як їм здається, не втратити прихильності коханого. Хтось, можливо, скаже, що у цьому немає нічого осудливого, небезпечного. Але чи так це?

Медики, говорячи про наслідки ранніх статевих зв'язків, стверджують, що такі стосунки учнівської молоді дуже часто призводить до різних відхилень у стані здоров'я. Ранній початок статевого життя, коли у юнака та дівчини ще не сформувалися повністю процеси збудження й гальмування в корі головного мозку, є переважною причиною подальших сексуальних розладів і неврозів. *Психологи* вважають, що ранні статеві зв'язки шкідливі для психіки, бо призводять до перенапруження нервової системи, гальмування розвитку інтелектуальних здібностей. Життя може ускладнитися ранньою вагітністю, а випадкові зустрічі привести до різних захворювань, у тому числі й до СНІДу. *Сексопатологи* застерігають, що передчасне статеве життя спустошливо впливає на здоров'я та емоційно-психічну сферу молоді. Воно збіднює сексуальні емоції, особливо в жінок, часто веде до фригідності (холодності), майбутній шлюб стає нестійким, нетривалим, руйнується легковажними подружніми зрадами [25].

Повне дозрівання організму підлітка настає пізніше статевої зрілості, тому зі статевим спілкуванням організм, що росте, не справляється. *Репродуктивна функція не властива юності*, організм потребує підтримки, оскільки повністю не сформувався, а зародок дитини може виявитися неповноцінним. У дівчат до вісімнадцяти років вагітність перебігає складніше. Внаслідок пережитих юними мамами психологічних травм діти народжуються слабкими, із заниженою вагою. Штучне переривання вагітності (аборт) небезпечно, бо веде до безпліддя, різних небезпечних хвороб і, за християнським законом, вважається гріхом та аморальним вчинком [28].

Небажана вагітність змінює фактично все життя дівчини, його стиль, спосіб, плани на майбутнє, відбувається переоцінка цінностей, ставлення до оточуючих і до себе. Погодившись створити сім'ю «за обставинами», не завжди можна зробити її щасливою. Причин на те багато: економічні, побутові, найсуттєвіше – духовно-моральні. Якщо поруч є близькі люди, вони підтримають, допоможуть, хоча й ціною, можливо, власного здоров'я й добробуту. А якщо поруч таких людей немає?

Тоді це стає гірким становищем для юної матері, яка народила дитину без батька. Вона свої негативні емоції, роздратування і зневіру, трагічність і несправедливість власної долі переносить на своє дитя, сама цього не бажаючи. У дорослих самотійних жінок, які виховують дітей самі, це не завжди відбувається. Вік дає їм терпіння й мудрість, а час готує їх до радості материнства.

На жаль, продовжують поповнюватися новими мешканцями державні дитячі будинки, де чекають на сім'ю малюки, від яких відмовилися батьки, – це один із найжахливіших наслідків дошлюбних зв'язків. Спустошення, втрата

справжньої любові, зневіра у щирості почуттів, пошук легкого життя – теж наслідки ранніх статевих стосунків.

Здавна у більшості народів дошлюбні статеві контакти заборонялися. Видатний педагог В. О. Сухомлинський також був противником дошлюбних статевих відносин. Варте уваги його звернення до юнака: «Будь стриманий у своїх поривах. Знай, що фізична близькість коханих морально виправдовується лише особливою близькістю, духовною готовністю разом пройти життя, народити і виховувати дітей, ділити труднощі. Знай, що дівчину, духовно багату, розумну, чесну, глибоко принижує, обурює те, що до одруження юнак прагне до фізичної близькості. Найщасливіші дні юності – це та чиста, ідеальна любов, з якою духовно багатим людям довго не хочеться розлучатися» [43].

Останнім часом в усьому цивілізованому світі пропагується відмова від ранніх статевих стосунків (статеве утримання), цнотливість, тобто те, що завжди складало основу вітчизняного менталітету. Експертні висновки на програми секс-просвіти багатьох видатних учених і практиків – доктора медичних наук В. М. Маслової, доктора психологічних наук Т. О. Флоренської, професора О. В. Камкіна, кандидата педагогічних наук, доцента В. Д. Каліщенко, члена спілки письменників, клінічного дитячого психолога та психіатра І. Я. Медведєвої, педагога, психолога, публіциста Т. Л. Шишової та багатьох інших – доводять, що впровадження таких проектів, програм, як «Розбудова інтегрованої мережі послуг із репродуктивного та статевого здоров'я», «Інтегрований міждисциплінарний проект «Репродуктивне здоров'я молоді», деяких підліткових тренінгів у розрізі здорового способу життя, кваліфікуються як відкрита пропаганда раннього статевого життя і завдають великої шкоди психічному та фізичному здоров'ю школярів. [25; 55; 60]. Так, написана живою, виразною мовою, книга І. Я. Медведєвої та Т. Л. Шишової «Спадкоємці царя Ірода» розповідає про історію «Планування сім'ї», про те, як ця організація по всьому світу скорочує населення, видаючи свою роботу за охорону репродуктивного здоров'я [72].

Такі проекти і програми начебто передбачають психологічну просвіту щодо збереження репродуктивного здоров'я підлітків, інформаційно-просвітницьку діяльність щодо формування здорового способу життя учнівської молоді, але разом з тим включають питання формування навичок статевої культури (превентивна психологія), статевих відносин та подолання психологічних проблем спілкування при взаєминах з особами протилежної статі, гендерної просвіти, систему лекційно-тренінгових заходів та майстер-класів на тему: «Сучасні засоби контрацепції» – з очікуваним «педагогічним» результатом – вироблення навичок та вмінь учнів застосовувати сучасні засоби контрацепції, *що розбецують підлітків.*

Як результат після такого навчання питома вага українських підлітків до 90% хлопців та 82% дівчат (учнівська молодь 10-11 класи) мала досвід статевих стосунків із використанням презервативів (соціальні дослідження О. М. Балакіревої, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх та ін., Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка, Київ, 2011 рік) [60]. Свого часу Президент Б. Клінтон разом із Конгресом США прийняли рішення про

припинення таких програм у школах, тому що вони дали поштовх до катастрофічного збільшення (у 2,5 рази) підліткових абортів.

Негативний вплив на незадовільний стан здоров'я підлітків має поширення порнографії, пропаганда сексуального насильства, широке рекламування шкідливих звичок (тютюнокуріння, вживання алкоголю, наркотиків. Т. О. Берсенева, кандидат педагогічних наук та доктор педагогічних наук В. В. Абраменкова говорять, що в наш час на дитячу свідомість впливає страхітлива кількість сексуальної інформації неконтрольованих засобів масової інформації, зокрема періодичного друку для дітей і підлітків. Зміст такої інформації однозначний, збуджує статеве відчуття, сексуальне ваблення, що переходить із плану піднесено-романтичного в генітальний. При цьому настійно впроваджується ідея вибору типу сексуальної орієнтації і дискредитуються нормальні відносини, тобто патологія зараховується до норми.

Ще не так давно будь-яка напівписьменна бабуся без всяких фахівців знала, *що дітей розбещувати не можна.* Це було очевидно для кожного, у кого залишилася хоч крихта здорового глузду. Останнім часом якимось непомітно сталося безліч підмін. І на звернення батьків не розповідати дітям на уроках, тренінгах *про «безпечний секс» і гомосексуалізм, бо це шкідливо для психіки, освітяни продовжують впроваджувати такі заходи* [72]. Дітей переконують у відсутності будь-яких відмінностей між українським поняттям «любов» і чужим нашій ментальності словом «секс» (жадання, пристрасть), *що сприяє формуванню установок на розпусту і перелюбство як норму життя і ідеал сучасності.* На дитину обрушується потік брудної інформації: про розпусту і збочення, онанізм, дошлюбні статеві зв'язки, яка традиційно вважається аморальною, протиприродною. Зашкоджуючи душі, така інформація впливає і на психічне, і на соматичне здоров'я дітей в сьогоденні і майбутньому, а також на сексуальну активність підлітків. Постійна дія інформації *при подоланні природного відчуття сорому сприяє* формуванню у підлітків «сексуальної домінанти», по О. О. Ухтомському, тобто осередку сексуального збудження, що вбирає в своє русло всі життєві сили людини, особливо творчі. *Сексуальна домінанта в психіці підлітків є одним з видів «патологічної залежності»* поряд з алкоголізмом і наркоманією, сприяє душевній спустошеності, втраті гідних життєвих цінностей і спричиняє серйозне порушення психічного, фізичного і репродуктивного здоров'я людини [73].

Стан здоров'я молодшої людини залежить як від спадковості, оточуючого середовища так і від власної поведінки і вибору. За минулі роки ослаблення зовнішнього і внутрішнього контролю сприяло подальшим поведінковим зрушенням. Сьогоднішні підлітки зробили статеві стосунки засобом самоствердження; вони більш самовпевнені, незалежні психологічно від дорослих. *Це «руйнування дитячо-батьківських відносин, нав'язування образу батьків «як віджилих, некомпетентних» разом з псевдосексодорослістю дітей – теж наслідки тотальної сексуальної агресії.*

За результатами соціологічного дослідження «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді», що проведено Українським інститутом

соціальних досліджень імені О. Яременка, мали власний досвід статевого життя 27% учнів 10-11 класів (41% – хлопців; 17% – дівчат), 58% учнів ПТНЗ (67% – хлопців; 47% – дівчат). Певна частина респондентів (10% усіх опитаних) отримала досвід статевого стосунку до досягнення 15 років. Хлопці повідомляли про ранній досвід статевого життя частіше за дівчат, останні ж починали інтимні стосунки у 17 років і пізніше [60].

Разом з тим, у таких хлопців навчальна успішність нижча, ніж у незайманих, тобто тілесне пошкодження спричиняє послабленню розуму; дисципліна – набагато нижча внаслідок розслаблення і пошкодження волі. Серед них в 2,5 рази більше невстигаючих у навчанні, в 3 рази більше палять, 83% пробували «травичку», 82,3% вживають алкоголь. Тож зміни в статевій поведінці сучасної молоді, ранній початок статевого життя, толерантне ставлення суспільства до дошлюбних статевого зв'язків є небезпечними також і за умов стрімкого поширення ВІЛ-інфекції, що спостерігається протягом останніх років в Україні [60].

Наслідком раннього початку статевого життя та небезпечної статевої поведінки є підліткова вагітність. Серед тих, хто мав досвід статевого життя, 47 дівчат або 6% завагітніли, причому у 17 випадках було здійснено операцію штучного переривання вагітності (аборт), і лише 13 дівчат повідомили про народження дитини. Досить значна частина вагітностей переривалася спонтанно – для 9-ти вагітність завершилась викиднем, 6 на запитання про завершення вагітності не відповіли [60].

Установки і погляди підлітків часто радикальніші навіть за їх девіантної поведінки: більшість з них вважає статеві дошлюбні зв'язки нормальним і природним явищем у їх віці. Це свідчить про те, що моральні і етичні норми зрушені до останньої, нижньої межі дозволеного, хлопці не розуміють відповідальності за своє життя, здоров'я, майбутню сім'ю і дітей [60]. Тому не тільки шкільне, але й батьківське навчання дітей про цінність цнотливості, довірливі розмови про чоловічість та жіночість (маскулінність та фемінність), тілесне та духовне здоров'я повинні знаходити своє місце у колі сім'ї.

В Україні спостерігається тенденція до руйнування інституту сім'ї, вітчизняних традицій. Практично всі сім'ї, в яких відбулася зрада, руйнуються.

Вивчення особливостей поведінки особи в різних життєвих ситуаціях показало наступне. На питання: «Чи вважаєте ви за необхідне збереження цнотливості до шлюбу?» – 4,5% відповіли «обов'язково» і 7% – «бажано», тобто в загальній сумі 11,5% відповіли позитивно, 67,5% – відповіли, що «людина сама вирішує коли, з ким і на яких умовах розпочинати статеве життя». На питання: «Чи можливе порушення подружньої вірності для тих, що знаходяться в шлюбі?» – позитивно відповіли 63,5; 29%, менше 1/3, відповіли «неможливо». Можна зіставити цю цифру з першою: 67,5% і 63,5%. Цифра практично та ж, тобто можна припустити, що хто не зберігає себе до шлюбу, не зберігатиме свій шлюб і після одруження [25, 28].

Таким чином, **сексуалізація свідомості підлітків неминуче приводить до пошкодження тіла, розуму і волі, що в свою чергу призводить до**

викорінення у людини поняття любові як такого, вірності до одного з членів подружжя.

У результаті такого відношення до цнотливості, шлюбу і сім'ї Україна втрачає десятки тисяч населення в рік унаслідок абортів. Різко зросла захворюваність венеричними хворобами, які передаються статевим шляхом, що позначається на дітородних функціях: безліч молодих людей безплідні, спостерігається юнацька імпотенція.

Отже, значні зусилля мають скеровуватися на виховання *регулювальних мотивів* і насамперед – відповідальності, стриманості. **Важливо, щоб ця робота проводилася планово й послідовно, і була спрямована на такі важливі аспекти, як здоровий спосіб життя, обговорення можливих проблем, пов'язаних з раннім початком статевого життя; щоб в атмосфері довіри молодь проходила поетапну підготовку до створення сім'ї на засадах гуманізму, етики партнерства та любові, народження здорової дитини та збереження репродуктивного здоров'я.**

Україна має *найнижчий рівень народжуваності* в порівнянні з країнами Європи і не має великих шансів на збільшення населення в короткий час. За даними Національної ради з питань охорони здоров'я, слід зазначити, що *депопуляція* має місце також в багатьох інших європейських країнах (Польщі, Молдові, Німеччині, Румунії, Естонії тощо), однак саме в Україні зафіксовано найвищий коефіцієнт природного скорочення населення (у 2009 році він становив 4,2%). *Ми вироджуємося.* Щоб покращити демографічний показник народжуваності в країні, зараз необхідно кожній жінці народити і виховати щонайменше 2-3 дитини. Проте, *безкінечні застереження учених-демографів залишаються тільки попередженням, а згасання нації швидко продовжується* [74].

Сімейне виховання за християнськими звичаями допоможе змінити ситуацію до покращення і є темою, що не викликає різночитань. Морально-етичні цінності, які покладені в основу християнського бачення шлюбу та сім'ї повинні розглядатися в школі і в батьківській сім'ї крізь призму таких концептів як «любов», «цнотливість», «довіра», «обов'язок», «віра», «святість і єдність родини» тощо, і стати *запорукою правильного життєвого шляху дитини.* Батьки, які виховують дитину на засадах християнства мають у вихованні пріоритет перед школою; вони зобов'язані нейтралізувати негативний вплив на дитину знань, отриманих у світській школі та поза школою.

Досвід морального вдосконалення лежить в основі всієї сотеріології (з ст.- грецької – слово, спасіння), як *вчення про сенс життя людини.* Ми живемо в соціумі, тому навчально-методичний посібник розглядає проблеми виховання та підготовки учнівської молоді до шлюбу з позиції християнства. Міжнародні, Європейські та українські правові документи дають підстави для здійснення заходів щодо реалізації права громадян України, виховувати своїх дітей в межах культурно-історичної та релігійної традиції за їхнім вільним вибором. Закон не обмежує цього права для жодного громадянина. До того ж, за результатами досліджень Регіонального Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні

68% молодих людей відповіли, що Бог є важливим у житті; половина української молоді (53%) молиться, невеликою є частка тих, хто робить це часто (9%) і дуже часто (6%). При всьому цьому 84 відсотки опитаних відповіли, що належать до тієї чи іншої конфесії; 76% визнали себе православними. Найбільше віруючої молоді на Заході України, де традиційно церква має вплив на сі'мю: тут 34% тих, хто молиться часто і дуже часто [66].

Тому у пропонованому посібнику викладені відомі факти та результати досліджень даної проблеми не тільки філософами, психологами, медиками, юристами та педагогами-практиками, але й представниками громадських і релігійних інститутів. Стосовно слова – *гріх* (помилка, провина) за *Вікіпедією*, яке зустрічається в тексті посібника, воно є дуже зрозумілим для кожного українця і асоціюється з порушенням домінуючих морально-етичних правил, норм і традицій життя, відступом від виконання християнських законів правильного (праведного) життя.

Навчально-методичний посібник «Морально-психологічна готовність шкільної молоді до шлюбу у світлі християнської етики» має *етико-теоретичний зміст* і його можна використовувати для практичної діяльності на уроках, в позакласній та виховній роботі. Матеріали видання будуть корисними вчителям, зокрема тим, котрі викладають предмети духовно-морального спрямування в 10-11 класах та етику у 9-11 класах, а також психологам, класним керівникам, заступникам директорів із виховної роботи, соціальним педагогам, зацікавленим педагогам закладів професійно-технічної освіти, позашкільних навчальних закладів та недільних шкіл.

Перший розділ «Сімейне щастя. Секрети його досягнення» можна використати для викладання предметів духовно-морального спрямування та етики у 9-11 класах на уроках та в позаурочній діяльності. Другий і третій розділи «Репродуктивне здоров'я, морально-психологічна готовність підлітків до шлюбу» та «Моральна криза та злочин цивілізації» можна застосовувати у виховній діяльності психологам, заступникам із виховної роботи, класним керівникам та керівникам гуртків.

У навчально-методичному посібнику використані різні форми і методи виховної роботи з підлітками та їх батьками. В розділах вміщені методичні матеріали дискусій, бесід, анкетувань, розробки інтегрованих уроків, години-тренінгу, «круглих столів», тематичних вечорів, зустрічей, диспутів, що дає можливість формування у молодих людей відповідального ставлення до міжособистісних стосунків та свого статевого дозрівання, як важливого підґрунтя подружнього життя, усвідомленого ставлення до визначеної проблеми.

За бажанням вчителя подані методичні розробки уроків та виховних заходів можна доповнювати.

*Г. Каліберда, відмінник освіти України, нагороджена
знаком «Антон Макаренко» Міністерства освіти і науки України*

I. СІМЕЙНЕ ЩАСТЯ. СЕКРЕТИ ЙОГО ДОСЯГНЕННЯ

СІМ'Я, ШЛЮБ, РОДИНА, СУСПІЛЬСТВО

В. Фазан

Г. Каліберда

Питання про сутність, ознаки, роль сім'ї в суспільстві хвилюють людську думку з найдавніших часів. *«Яка велика загадка! На осягнення її витрачені тисячоліття, але, так само, як і смерть, загадка сім'ї не з'ясована, не розв'язана. Династії, суспільства, імперії оберталися на порох, якщо в них починала занепадати сім'я, якщо він і вона перелюбствували, не знаходячи одне одного... З розпадом сім'ї руйнувалася злагода, зло починало переважати над добром, земля розверзалася під ногами, щоб поглинути набрид, який уже без будь-яких на те підстав іменував себе людьми»,* – так міркує герой роману В. П. Астаф'єва «Печальний детектив».

Усвідомлення необхідності вступу в шлюб, створення сім'ї набувало часом незвичайних форм. Так, давньогрецький мислитель Платон вважав, що суспільство має засуджувати тих, хто не створив сім'ї до 35 років. Нежонаті після цього віку мусять сплачувати відповідний податок. У стародавніх Афінах і Спарті справді існував звичай під час свята весни сікти різками тих, хто ухилявся від вступу в шлюб.

За Арістотелем, держава виростає з сім'ї, котра є першим видом спілкування людей. І якщо Платон виходив із рівності чоловіка й жінки в подібному спілкуванні, то Арістотель стверджував, що чоловік має владарювати над жінкою. Це положення, дещо видозмінене в дусі часу, було сприйняте християнством і західноєвропейською традицією. Тільки з середини ХІХ ст. намітився відхід від цієї традиції. І Кант вважав, що спілкування статей має бути договірним відношенням, а **моногамний шлюб, заснований на позитивній вірності подружжя одне одному, постає єдиною моральною й правомірною формою шлюбу.** Фіхте наполягав на рівності чоловіка та жінки в шлюбі, розглядав кохання як єдине його моральне підґрунтя. Нарешті, Регель уперше поставив у залежність від умов життя форми сім'ї та шлюбу. Так, сучасну йому сім'ю він вважав зумовленою християнською мораллю та приватною власністю на землю.

Сім'я та шлюб завжди були основою суспільства, осередком виховання і передання цінностей та традицій, гарантом безпечного та здорового способу життя. Сьогодні кидає численні виклики перед сім'єю, загрожуючи родинним цінностям, українській родині і світогляду молоді у питаннях, пов'язаних із темами подружжя та родинного життя. Надзвичайно поширені *аборти*, а також *високий рівень розлучень і жорсткі конфлікти в родинях, втеча дітей з дому* – усе це свідчить про елементарне нерозуміння смислу подружжя та родинного життя, про гостру необхідність проведення додаткових освітніх засобів в

учнівському середовищі. Тож почнемо разом розбиратися, чому *сім'я, шлюб* представляють для молоді важливу життєву цінність, і чому першочергові функції держави полягають, насамперед, не тільки у забезпеченні національної безпеки та процвітанні суспільства, а й збереженні та захисті сім'ї та традиційних сімейних цінностей.

Шлюб – явище історичне, залежить від суспільних відносин, що змінюються, і впливають на конкретно-історичний стиль життя суспільства.

Українське слово «шлюб» бере свій початок від давньо-слов'янського слова «сьлюб», що означало урочисту обіцянку. «Слюбитись» в ряді слов'янських мов означає домовитися. Шлюб – це санкціонована суспільством форма взаємин між статями та ставлення до потомства, тобто засіб регуляції статевих стосунків і відтворення населення. Це вільна рівноправна спілка жінки та чоловіка, укладена з дотриманням порядку та умов, установлених законом, яка утворює сім'ю і породжує взаємні особисті й майнові права та обов'язки між подружжям [5].

Наведене визначення шлюбу як соціального явища містить і очевидну суперечність: шлюб – «вільний», але пов'язаний з «обов'язками». Однак це й суперечність реального життя. Нікого не змушують брати шлюб, але кожного змушують коритися законам шлюбу, якщо він узяв шлюб. Сучасний шлюб є моногамним.

Готовність до шлюбу – інтегральна категорія, що *включає комплекс аспектів:*

- *формування морального комплексу*, тобто готовності особистості прийняти на себе нову систему обов'язків стосовно свого шлюбного партнера, майбутніх дітей. І пов'язаний із цим – розподіл ролей між подружжями;
- *підготовленість до міжособистісного спілкування й співробітництва*. Сім'я є малою групою, для нормального її функціонування потрібна погодженість ритмів життя чоловіка та жінки;
- *спроможність до самовідданості стосовно партнера*. Здатність до такого почуття включає спроможність до відповідної діяльності, заснованої, насамперед, на якостях і властивостях альтруїзму люблячої людини;
- наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини, – *емпатійний комплекс*. Важливість цього аспекту пов'язана з тим, що шлюб за своїм характером стає більш психологічним унаслідок витонченості людини як особистості. У зв'язку з цим зростає роль психотерапевтичної функції шлюбу, успішній реалізації якої сприяє розвиток здатності до співпереживання, уміння співчувати емоційному світу партнера;
- *висока естетична культура почуттів і поведінки особистості*;
- *уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом*,
- *спроможність до саморегуляції власної психіки й поведінки*. За Калмиковою Є. вміння конструктивно вирішувати міжособистісні конфлікти, використовувати їх для розвитку міжособистісних відносин чоловіка та жінки, відіграє вирішальну роль у процесі взаємного пристосування молодят.

Моральні основи шлюбних стосунків.

У шлюбних стосунках найбільш повно реалізуються *цінності любові, дружби, товариськості*. Шлюб – це історично обумовлена, санкціонована суспільством форма відносин між чоловіком і жінкою, яка встановлює їх взаємні права й обов'язки. *Головна ознака шлюбу – суспільна санкція статевого спілкування*. Залежно від інтересів суспільства шлюб може виступати у моральній, правовій, релігійній та інших формах. *Сучасний шлюб базується на добровільному єднанні, визнанні рівних прав чоловіка і жінки. Шлюб і кровна спорідненість є основою і фундаментом сім'ї*.

Шлюб традиційно виконує низку **соціальних функцій**. Головними з них є такі: продовження роду (репродуктивна функція), виховання дітей, піклування про старих, ведення домашнього господарства, організація дозвілля, рекреативна функція тощо. За сучасних умов (переходу до ринкових відносин) пріоритетну роль починають відігравати такі функції шлюбу: господарчо-виробнича, або економічна, та функція накопичення капіталу.

Виділяються **економічні, правові й моральні основи шлюбних стосунків**. Єдність любові, дружби, обов'язку, відповідальності, подружньої вірності, поваги чоловічої і жіночої гідності *складають моральну основу шлюбних стосунків і відіграють важливу роль у збереженні і зміцненні сім'ї протягом усього життя подружжя*. Взаємна любов, взаєморозуміння, відповідальність, довіра, постійна взаємоповага – гаранті тривалості й стійкості сімейних і родинних стосунків. Сімейне щастя – не доля, воно створюється спільними зусиллями усіх членів сім'ї, родини та, перш за все, подружжя, і *потребує не лише любові (кохання), а й дисципліни, здатності знаходити компроміси, розвинутого почуття сімейного обов'язку*. Слід пам'ятати, що сімейне життя – це постійне самовиховання і самовдосконалення кожного учасника сімейного колективу. Отож **моральна цінність сім'ї полягає у тому, що в ній задовольняються різноманітні потреби людини: у дружбі, любові, турботі, материнстві, батьківстві, різнобічному спілкуванні тощо**.

Сім'я як найважливіший осередок суспільства відчуває на собі вплив усіх процесів, що відбуваються в ньому, всіх властивих йому суперечностей. Тому характер реалізації притаманних їй функцій залежить великою мірою від стану суспільства в цілому.

Сім'я є одним з головних соціальних інститутів соціалізації індивіда. У ній формується система суспільних і групових цінностей, передається соціальний досвід, закладаються основи індивідуальності, унікальності особистості. У сімейному мікросередовищі виробляються уявлення людини про стосунки між чоловіком і жінкою, між поколіннями (батьків і дітей), формуються родинні стосунки, суспільні й особистісні ідеали, засвоюються моральні норми, оцінки та принципи, етикетні зразки поведінки. Моральні стосунки в сім'ї, що *базуються на любові, духовній близькості й чуйності, піклуванні, відповідальності, сімейному обов'язку, взаємній повазі, є передумовою збереження і зміцнення морального клімату в*

суспільстві. Одна з основних функцій сім'ї – рекреативна. Добре відомо, що стосунки між членами сім'ї передбачають подання один одному матеріальної, фізичної допомоги, моральну та психологічну підтримку, взаємне піклування про здоров'я. Окрім того, спосіб використання вільного часу, організація дозвілля членів сім'ї покликані сприяти відновленню фізичних і духовних сил людини [6].

Шкоду сім'ї завдають такі морально-психологічні властивості особистості, як егоцентризм, грубість, утриманство, алкоголізм тощо. Отже, моральна цінність товариських, дружніх, любовних, шлюбно-сімейних стосунків полягає в тому, що реалізовані в них моральні ідеали, принципи, вимоги духовно возвеличують особистість і зміцнюють моральний потенціал суспільства. За всієї важливості, незамінності виховання в сім'ї, має бути доповнене суспільним вихованням. Інакше важко створити всі необхідні умови для формування цілісної особистості.

Психологічна готовність до шлюбу – це динамічне утворення, яке залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів і становить складний синтез взаємопов'язаних та взаємообумовлених компонентів. До структури психологічної готовності включають такі компоненти, як *мотиваційний, особистісний, пізнавальний, емоційно-регулятивний, поведінковий*. Вони абстраговані й конкретизовані.

Формування в молоді психологічної готовності до подружнього життя – складний процес, якому притаманні цілісність, сталість, динамізм. Установлено, що в якості критеріїв готовності науковці визначають *сформованість якостей сім'янина* (А. Т. Суворова, І. А. Трухін) та *сформованість знань* (І. В. Гребенніков, І. В. Дубровіна) [2]. Аналіз наукової літератури і життєва практика свідчать про те, що *молодь психологічно не підготовлена до сімейного життя, має низький рівень психологічних знань. У неї не сформовані якості сім'янина. Молоді люди не вміють вирішувати міжособистісні проблеми, нездатні проявляти емпатію, взаємоповагу, турботу*. Все це викликає у них незадоволення, розчарування, невпевненість у собі, небажання разом налагоджувати сімейні взаємини [7].

Сім'я представляє для молоді важливу життєву цінність. Але уявлення молоді про сім'ю варіативні й у більшому ступені зв'язані з психологічними аспектами шлюбно-сімейних відносин, чим із соціально-побутовою її спрямованістю. *Тип гендерної ідентичності* також впливає на систему сімейних цінностей молоді, на погодженість ролевих чекань і домагань у шлюбі, а головне на психологічну готовність до шлюбу [7].

У сучасних умовах тотальних соціальних змін, соціального прогресу і демократизації відносин статей актуальною стає психолого-педагогічна проблема формування і розвитку в юнацькому віці *ціннісно-орієнтаційної системи уявлень особистості про сім'ю*, тому що саме цей період розвитку особистості характеризується необхідністю осмислення отриманого соціального й інтимного досвіду, знань, придбаних у процесі взаємодії з навколишнім світом. Підготовка молоді до вступу в шлюб, до майбутнього

сімейного життя – невід’ємна складова частина загальної системи виховання підростаючого покоління. Тому такі важливі *аспекти готовності до сімейного життя як мотивація, установки, уявлення, знання, якості особистості сім’янина* повинні стати предметом обговорювання в сім’ях, школі, засобах масової інформації тощо.

Держава та шлюб.

Призначення та першочергові функції держави полягають, насамперед, у забезпеченні національної безпеки та процвітання суспільства. Збереження та захист традиційних сімейних цінностей – невід’ємна складова та передумова соціального процвітання.

Під *традиційними сімейними цінностями* маються на увазі *класичні історичні уявлення* про родину, важливість оформлення шлюбу та сталості шлюбних стосунків, народження та виховання дітей у сім’ї, традиційні ролі чоловіка та жінки, вірність, взаємоповагу всіх членів родини та стійкий пріоритет збереження шлюбу над розлученням.

У всіх розвинених країнах західної цивілізації триває тенденція руйнування традиційних сімейних цінностей. Чинниками цього є, насамперед, свобода статевих стосунків, пропаганда егоїстичного та споживацького способу життя, небажання все більшої кількості людей вступати в шлюб за церковним, або світським обрядом.

Молоді українці визначають своїми пріоритетами навчання, кар’єру та матеріальне забезпечення, а значимість інституту сім’ї піддають сумніву. Найчастіше молоді пари живуть разом без легалізації стосунків та легко переходять з одного союзу до іншого. *Різниця між "громадянськими" та офіційними шлюбами полягає у тому, що любов та відданість в другому з них є не тільки моральним, але і юридичним, і суспільним зобов’язанням, що укріплює сім’ю.* Адже в разі укладання офіційного шлюбу на захист сім’ї стає, як це не дивно звучить тепер, усе суспільство. Тож і подружжя, і їхні батьки, а згодом і діти почуватимуться безпечніше.

В Україні кількість шлюбів у 2-3 рази перевищує кількість розлучень. Найміцнішими є сім’ї в Західній Україні, де традиції, звичаї та релігія значнішою мірою зберігають своє значення.

Варто зазначити, що *розлучення є найбільш поширеним серед молоді у перші роки шлюбу.* А це є свідченням того, що **сімейним цінностям треба навчати, їх треба виховувати.** Тим більше, що чимало молодих людей виховувалися в неповних сім’ях. Оскільки ми живемо в інформаційному суспільстві, *необхідно законодавчо обмежити розповсюдження інформації, яка прямо заперечує або принижує традиційні сімейні цінності.*

І навпаки, *збільшити кількість та якість інформаційних продуктів, що сприяють розумінню важливості для повноцінного життя міцних родинних стосунків.* Наприклад, не можна популяризувати шлюбну невірність – явно аморальну поведінку, яка ще й сприяє поширенню статевих захворювань, (аналогічно з тим, що цілком нормальним є обмеження реклами алкогольних напоїв). Звичайно, запропоновані кроки означають збільшення втручання

держави у сферу приватного життя. Але держава може вдатися і до примусового регулювання, коли йдеться про катастрофічний занепад чи не головного суспільного інституту – сім'ї.

Так, «примушення до шлюбу» з боку держави може розглядатися як порушення прав і свобод людини, насамперед, право на життя, на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, права вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. *Але, по-перше, всі ці права мають обмеження, зокрема, з метою захисту національної безпеки, громадського порядку та економічної безпеки держави, захисту життя і здоров'я, моралі, прав і свобод інших людей.*

*По-друге, йдеться про заборону в ім'я збереження традиційних шлюбних цінностей та суспільних норм моралі. **Треба знову навчати людей, що життя здорової дорослої людини у шлюбі є нормою, що додержання системи традиційних шлюбних цінностей є передумовою щасливого, плідного життя.** Не треба нав'язувати ідеали, але варто спонукати кожну людину переглянути власні уподобання та критично оцінити свою поведінку. Важливо пам'ятати, що кожному праву відповідає обов'язок, а свобода починається з відповідальності, а не з анархії, у тому числі, анархії слова.*

Перед Україною (як і перед усім світом) має постати питання про зміну державної політики в царині охорони сім'ї та шлюбу. *Треба розказувати і показувати в інформаційному просторі суспільну та особисту користь від створення, існування та збереження здорової та міцної родини. А усе те, що нівелює роль і цінність сім'ї, – обмежити, або й заборонити.*

Умови вступу в шлюб. Діючі в нашій країні Основи законодавства про шлюб і сім'ю спеціально підкреслюють умови вступу в шлюб, визначаючи його дійсним або недійсним. *Головною передумовою є згода майбутнього подружжя на укладення шлюбу, його реєстрацію.* Інакше один із подружжя може через суд оголосити шлюб недійсним. Необхідність включення цієї умови до числа тих, що визначають дійсність шлюбу, викликана (хоч і нечастими) випадками викрадення (згідно з традицією) наречених. Проте згода не є ще достатньою підставою для визнання шлюбу дійсним.

Другою умовою вступу в шлюб є шлюбне повноліття майбутнього подружжя. Згідно з Основами законодавства шлюбний вік встановлено єдиним для юнаків і дівчат – 18 років. Законодавчі органи деяких республік, наприклад України, знижують шлюбний вік жінки до 17 років. У разі, коли молоді люди вступають в інтимні зносини й чекають на дитину, місцеві органи влади мають право реєструвати шлюб між особами, котрі не досягли шлюбного віку (на Україні – з 16 років).

Дотримання принципу моногамії є третьою умовою вступу в шлюб, більш того, відступ від цього принципу вважається в нас злочином і переслідується, як це загальновідомо, відповідними статтями кримінального кодексу.

Четвертою умовою є відсутність будь-якого рідства між майбутнім подружжям.

Нарешті, *п'ятою умовою є психічне здоров'я осіб, котрі вступають у шлюб*. Закон не допускає укладення шлюбу між особами, одна з яких визнана в судовому порядку недієздатною з причини душевної хвороби. Поява дефектів психіки після вступу в шлюб дає право одному з подружжя шлюб розірвати.

Регулюючи особисті та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, визначаючи умови вступу в шлюб та його розірвання, Основи законодавства про шлюб і сім'ю спрямовані передусім на зміцнення сім'ї, захист інтересів дітей. Отже, держава захищає й інтереси всього суспільства, враховуючи вплив сім'ї на відносини в ньому, на характер соціальних процесів, що відбуваються в ньому

Висновок. *Шлюб, з погляду соціального відтворення суспільства і його моральної чистоти, це самий геніальний винахід людства. За християнської моралі справжня любов починається тільки в шлюбі, де індивід повністю розкутий і довірився іншому.*

Сім'я – невід'ємний осередок суспільства, і неможливо зменшити його значення. Жодна нація, жодне цивілізоване суспільство не обходилося без сім'ї. Недалеке майбутнє суспільства також не мислиться без сім'ї. Для кожної людини сім'я – початок початку. Поняття щастя майже кожна людина пов'язує, насамперед, із сім'єю: щасливий той, хто щасливий у своєму домі. Сім'я – це й результат, і ще більшою мірою – творець цивілізації. Вона – найважливіше джерело соціального та економічного розвитку суспільства.

Література.

1. Войтович С. О. Світ сім'ї і горизонти покликання. – К., 1987.
2. Дубровина И. В. Школьная психологическая служба: Вопросы теории и практики / И. В. Дубровина. – М. : Педагогика, 1991. – 230 с.
3. Журбицька Т. С. Молода сім'я. – К., 1985.
4. Семенов Ю. Й. Происхождение брака и семьи. – М., 1974.
5. www.idss.org.ua/monografii. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. [Електронний ресурс]. – 28.04.2006 р.
6. ru.osvita.ua. Сім'я як найважливіший осередок суспільства. Освіта.UA. [Електронний ресурс]. – 17.10.2010 р.
7. Психологическая культура семейных отношений. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://adalin.mospsy.ru/r_09_00/r_09_09b.Shtml

ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї НА ГОТОВНІСТЬ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ

(методичний матеріал для дискусії з батьками)

Т. Фазан
Г. Каліберда

Психологічна готовність учнівської молоді до шлюбу й сімейного життя – багато-аспектна проблема, яка включає питання формування психологічної статі особистості, її розвиток, оволодіння стереотипами чоловічої та жіночої поведінки. Благополуччя сім'ї багато в чому залежить від *специфіки засвоєних ролей чоловіка й дружини, батька та матері.*

Найбільш значима роль у процесі формування майбутнього сім'янина належить батьківській сім'ї. За результатами досліджень Е. К. Васильєвої, В. А. Сисенка, В. Сатир, А. Г. Харчева, Л. В. Чуйко, *батьківська сім'я займає перше місце серед елементів соціального мікросередовища* (дошкільні заклади, школа, засоби масової інформації й ін.). Її структура та соціально-психологічні характеристики впливають на формування уявлень молоді про подружнє життя [2, 3, 8].

Уявлення про батьківство – це наочний образ батьківства, який виникає на основі наявного у людини досвіду (насамперед із батьківської сім'ї) шляхом його відтворення в уяві. Уявний образ – менш яскравий і деталізований, ніж сприйняття його в реальній ситуації, але, разом з тим, в той же час він більш узагальнений і схематизований. Для підлітків, уявлення про батьківство – це фантазія, оскільки самого батьківства ще немає, є лише його образно сконструйований зміст. *Цей зміст передбачає образи емоцій, пов'язаних з вихованням дітей, окремі і загальні когнітивні схеми: планування укладу життя в умовах сім'ї та батьківства, планування виховання, а також образи окремих вчинків і поведінки в цілому.* У юнацьких мріях формується образ бажаного батьківства. У деяких молодих людей цей образ виникає як контраст до спогадів про своє «важке» дитинство. У інших навпаки – на основі позитивного прикладу своїх батьків. Вони пам'ятають багато приємних моментів зі свого дитинства і оцінюють його як найщасливіший період у своєму житті, а тому хочуть для своїх дітей такого самого дитинства. Ще в інших цей образ виникає під впливом соціокультурних зразків. У будь-якому разі мрії впливають на цілісне уявлення про батьківство і є потужним фактором мотивації. Ідеал батьків – це ідеал батька й ідеал матері разом або кожного окремо.

Відповідальне батьківство.

Благополуччя сім'ї залежить від *специфіки засвоєних підлітками ролей чоловіка й дружини, батька та матері.* Знання й уявлення про себе як людину певної статі зі специфічними для чоловіка та жінки потребами, ціннісними орієнтаціями, мотивами, інтересами й формами поведінки, а також уявленнями про сімейне життя будуть служити психологічним фоном для майбутнього шлюбу та вплинуть на міжособистісні відносини майбутнього подружжя.

На позицію учнівської молоді в ставленні до шлюбу й сімейного життя вплинуть:

- особливості структури сімейного життя в батьківському домі, розподіл сімейних ролей, їх виконання;
- якості особистості подружжя (характер, ціннісні орієнтації, смаки, звички, особливості потребно-мотиваційної сфери тощо);
- уявлення про *ідеал дружини чи чоловіка* (очікування, пов'язані зі шлюбом, вимоги до сімейного життя);
- просімейна мотивація.

Важливими є – *власний приклад батьків і якість їх виховного впливу на дітей*. Спільні дії подружжя є важливим передбаченням успішного формування особистості дитини.

Позитивну орієнтацію молоді на шлюб і сім'ю забезпечує *повна родина зі сприятливим психологічним кліматом*. У неповних сім'ях формування орієнтацій на шлюб та родину ускладнюється внаслідок деформації рольової соціалізації (відсутність одного з батьків як об'єкта ідентифікації). Дані соціологічних досліджень свідчать: розлучення батьків утричі збільшує вірогідність розлучення дітей, у той час як розлучення дітей, які росли в повних сім'ях, складає один із двадцяти. Тому для повноцінного розвитку й формування особистості чоловіка та жінки необхідний материнський і батьківський вплив із перших місяців життя дитини [2; 3; 8].

Діти сприймають від батьків форму поведінки, підсвідомі реакції, різноманітні позитивні чи негативні звички, значимі якості моделі подружніх відносин. На основі дублювання батьківських якостей індивідуум навчається чоловічої й жіночої ролей, має тенденцію несвідомо використовувати в сім'ї *модель відносин батьків* незалежно від того, подобаються вони йому чи ні.

Порівнюючи стосунки *благополучних і конфліктних подружніх пар* на врівноваженість подружніх зв'язків великий вплив має сприятлива модель шлюбу батьків: гарні відносини батька до матері; щасливе дитинство. Урівноважені члени сім'ї були спокійними і в дитинстві, їх рідко карали, частіше пестили, із ними більш відкрито обговорювали сексуальні проблеми.

(Діти, котрі не мали старших жонатих брата або заміжньої сестри, мають лише одну модель – батьківський шлюб).

А. А. Осіпова, говорячи про вплив *власного прикладу батьків* на майбутнє сімейне життя молодого подружжя тобто батьківської моделі на модель шлюбу молодої сім'ї виділяє такі особливі моменти:

- *дитина навчається в батьків тієї ж статі чоловічої (чи жіночої) ролі, яка в подальшому зберігається;*
- *образ батька протилежної статі має значний вплив на вибір майбутнього партнера*. Якщо роль батька протилежної статі в сім'ї позитивна, то вибір подібного партнера веде до подружньої гармонії. Якщо ж батько протилежної статі грає негативну роль і дитина її не приймає, то партнер із подібними характеристиками є джерелом негативних реакцій;

– модель батьківської сім'ї визначає в головних рисах модель сім'ї, яку унаслідок цього, створюють їхні діти. В шлюбі партнерів, котрі представляють явно протилежні моделі, постійно відбувається боротьба за владу. Вірогідність гармонійного союзу тим вища, чим ближчі моделі сімей, із яких вийшли подружні пари [5; 6].

За результатами багатьох наукових досліджень, близько 80,7% опитаних чоловіків хотіли б, щоб їхня дружина за своїми якостями була схожа на матір. 80,1% жінок також висловили бажання бути подібними на свою матір. У неблагополучних сім'ях кількість респондентів, котрі оцінили якості своєї матері як ідеальні, зменшилося до 29%. Кожен третій чоловік із благополучної сім'ї хотів би бути подібним на свого батька й кожна п'ята жінка – щоб її чоловік за своїми особистісними якостями був схожий на її батька. 98% жінок і 85% чоловіків із неблагополучних сімей оцінили якості своїх батьків, як такі, що не відповідають їхньому ідеалу сім'янина. Тобто, у неблагополучних сім'ях взаємини батьків й особистісні якості сім'янина не є прикладом подружнього життя, а лише негативно впливають на дітей. Тому більшість таких молодих людей намагаються побудувати своє майбутнє сімейне життя по-іншому й виховати в собі якості сім'янина, протилежні рисам їхніх батьків. Але, як засвідчили дослідження А. Г. Харчева, Г. Л. Смирнова, Р. П. Федоренко у реальному сімейному житті вони їх дублюють. Більшість тих, хто оцінює свій шлюб як «ідеальний (83%), так само оцінює і шлюб своїх батьків. Ті, у кого виявилися труднощі в сімейному житті, вважали шлюб своїх батьків «відносно хорошим» у 69% випадків [7; 8].

Таку саму закономірність виявлено і в конфліктних ситуаціях. Чим більше було конфліктів у батьківських сім'ях, тим частіше вони виникали в сім'ях дітей.

Із числа респондентів (дітей), де в сім'ях відносини між батьками були не задовільними, 49% зіткнулися з конфліктами у своєму сімейному житті [7; 8]. Тобто *неблагополучний психологічний клімат сім'ї негативно впливає на стабільність шлюбу дітей.* В багатьох випадках мотиви сварок батьків і дорослих дітей у власній сім'ї, збігаються. Взаємини між батьками, стереотипи поведінки в сім'ї, засвоєні в дитинстві та юності, у зрілому віці значно впливають на характер відносин між подружжям, на задоволеність і стійкість шлюбу.

Отже, характер відносин подружжя багато в чому відповідає особливостям взаємин їхніх батьків. У тих випадках, коли конфлікти між батьками переходили певну межу, виливаючись у різні прояви взаємної неприязні, але справа не доходила до розлучення, діти нерідко сприймали такі стосунки як антимодель нормальної сім'ї й, вступаючи в шлюб, свої подружні взаємини будували по-іншому. Якщо конфлікт батьків досягає крайньої межі та стає нестерпним для обох сторін, то інтересам дітей більше відповідає розлучення, ніж подальше спільне життя батьків.

Гармонія сімейного життя батьків має й інші наслідки для майбутнього сімейного життя дітей. Молоді пари, які позитивно оцінюють шлюб своїх батьків, проявляють у взаєминах у своїй сім'ї більше толерантності, злагоди та

розуміння. 42% опитаних із таких родин проявляли повне взаєморозуміння в питаннях ведення домашнього господарства, у той час як ті, чий батьки розлучилися, такі риси проявлялись лише у 28% випадків [4; 8].

Батьківська сім'я – це найважливіший чинник соціалізації та розвитку особистості дитини. Вона володіє певними механізмами впливу на підростаючу особистість. Вплив сім'ї залежить від її виховного потенціалу та інших об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Виховний потенціал сім'ї – це комплекс її психолого-педагогічних характеристик, що зумовлюють розвиток і виховання особистості дитини (виховна структура сім'ї; соціально-рольова адекватність сім'ї; культурно-освітній рівень батьків; батьківська компетентність; психологічна атмосфера сім'ї; характер дитячо-батьківських відносин; стиль сімейного виховання). За цим трактуванням, сім'ї з високим виховним потенціалом – це такі сім'ї, в яких сім'я і батьківство є базовими життєвими цінностями; для яких характерне безумовне прийняття дитини як особистості, позитивне ставлення дитини до батька/матері та батьків як сімейного подружжя; не порушено структури сімейних зв'язків і соціально-рольової взаємодії.

Отже, молодим людям сімейне життя яких склалося благополучно, батьки дали наочний приклад того, як повинне будуватися спільне життя чоловіка й дружини. Вони доповнюють один одного та тим самим забезпечують успішне виховання.

Література.

1. Психологія сімейних взаємин. Навчальний посібник / Під ред. М. С. Корольчука – К. : Ніка-Центр, 2010. – 280 с.
2. Сысенко В. А. Супружеские конфликты / В. А. Сысенко. М. : Мысль, 1989.
3. Сатир В. Как строить себя и свою семью. – М. : Апрель-пресс, 1992. – 260 с.
4. Семиченко В. А. Мистецтво взаєморозуміння: Психологія та педагогіка сімейного спілкування/ В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк – К. : Либідь, 1998. – 175 с.
5. Осипова А. А. Общая психокоррекция / А. А. Осипова – М. : Творческий центр, 2000. – 510 с.
6. Психологія сім'ї. Навч. посібник / Під ред. В. М. Поліщука / – Суми. : Унів. книга, 2008. – 240 с.
7. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. / Раїса Петрівна Федоренко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 364 с.
8. Харчев А. Г. Исследование семьи: на пороге нового этапа // Социологические исследования. – 1986. – № 27.
9. Лещук Н. О. Л54 Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. — К., 2014. — 136 с.

ПРО ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ШЛЮБ ТА ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї

(методичний матеріал для засідання дискусійного клубу)

В. Зеньковський

Замислимося на мить, звідки молодь дізнається про сім'ю та шлюб? Часто джерелом цих пізнань стають фільми, інтернет та сцени з життя батьків, що вічно сваряться. Ні буденний устрій, ні сучасне мистецтво не здатні дати підліткові зразків справжньої любові й вірності. Про те, що шлюб може бути вічним молоді залишається лише мріяти. *Учитель основ християнської етики має донести старшокласникам, що справжня любов існує, що треба лише попрацювати над собою, аби навчитися любити по-справжньому; що є непомітні на перший погляд помилки, які можуть привести до трагедії – вбити в людині здатність любити. Як від цих помилок можна вберегтися?*

Діти

Поява дітей змінює сім'ю, вона ніби вдруге народжується. Без дітей дуже важко виявитися справжній любові, оскільки подружжя без дітей замкнуте на собі, і в кращому випадку любить одне одного. Справжнє кохання, на думку Сента-Екзюпері, виникає тоді, коли двоє починають дивитися в один бік, тобто вчитися разом любити інших людей, оточуючий світ.

(Із телепрограми, присвяченій проблемі народжуваності).

Одна молода пара заявила про свою позицію з даного питання так: «Ми з дружиною вирішили, що всі проблеми в сім'ї: сварки, скандали – бувають із-за дітей. Тому будемо стерилізуватися». Нагадаємо, що стерилізація – це операція, після якої людина ніколи не зможе мати дітей. Така позиція здається настільки варварською, що не можна повірити у правдивість сказаного. Ймовірно, це був черговий трюк режисерів ток-шоу, щоб підтримати цікавість до теми і цю пару за певну суму грошей попросили сказати те, що хотіли автори передачі. Але вони не подумали, що принизили людину, бо «стерилізують» тварин, щоб не було в хазяїв проблем із кошенятами й цуценятами. Можливо, комусь і потрібна «стерилізація» частини населення Землі, щоб легше було керувати людино-роботами. *Отже, сім'я створюється для того, щоб продовжити життя й продовжити себе в іншому.*

Між дитиною і батьками існує тісний тілесний і духовний зв'язок. Відомо, що найголовнішим для дітей є приклад батьків, їх почуття, думки, ставлення до себе та інших, поведінка, а не слова, звернені до сина або доньки, щоб виховати в них позитивні якості. Наприклад, мати й тато ввечері переглядають непристойні фільми або читають бульварні статті, вголос обговорюючи інтимне життя відомих людей, кепкують над іншими; у компанії друзів вони дозволяють собі фліртувати тощо. Згодом ці горе-батьки так ніколи й не зрозуміють причин негативних учинків своїх дітей, адже вони ж цьому не навчали!..

Завдяки духовному зв'язку набувається схильність не лише до гріхів, але й до святості, праведності. Так, у Християнстві відомо багато святих, які мали високодуховних батьків. Батьки преподобного Сергія Радонежського, святителя Василя Великого, Дмитрія Ростовського (Д. С. Туптала) виховали декількох дітей, прославлених в образі святих.

Розповідають, що одного дня мати преподобного Сергія Радонежського, коли він уже був у неї в утробі, молилася під час Літургії. І під час трьох найважливіших моментів Літургії всі в храмі явно почули, як дитя з утроби подало свій голос. Безумовно, це диво, тому що діти в утробі не кричать, точніше, вони можуть закричати, у них для цього все готово, але немає повітря, довкола них лише навколоплідна рідина. Це диво свідчить, що діти разом із ненькою моляться в утробі, хоча й не словами, а серцем, душа їх відчуває ту ж радість молитви, що переживає матір.

Ще одна історія, сучасна. Одного дня до знайомої зайшла дівчина, аби просто посидіти. Вигляд у неї був не веселий, а потім вона несподівано стала бити себе зі злістю в живіт. «Що ти робиш?» – «Не хочу його!». Стало зрозумілим, що вона вагітна й хоче позбутися дитини. Приблизно так пройшла вся вагітність. Дівчина навмисно таскала тягарі, але на аборт не пішла й народила дитя. Після його народження в ній прокинулися справжні материнські почуття. Родинне життя у неї не склалося і син став єдиним близьким і рідним, єдиною втіхою для матері. Але син, коли виріс, зненавидів свою матір. Вона терпіла від нього приниження, побої та знущання. Чому так сталося? Виявляється, той заряд ненависті до себе, який він отримав від матері ще в утробі, вона так і не змогла згасити після його народження. Можна припустити, що вона його пестила, неправильно виховувала, але лише цим все одно не пояснити тієї ненависті, що він відчував до матері.

Все, що відбувається з дитям в утробі, буде відбиватися на ньому протягом усього життя, бо враження від того періоду надзвичайно глибокі. Дитячого лікаря спитала молода мати: «Лікарю, коли мені починати виховувати свого хлопчика?» – «Скільки йому вже?» – «Півроку». – «Ви запізнилися на півроку», – відповів лікар. Із позицій християнства, мама запізнилася на більший термін.

Може виникнути питання: *чому грішать одні, а відповідають за нього інші?*

Часто серед людей поширене неправильне уявлення про гріх. Вважається, що гріх – це провина перед Богом, яку Він може пробачити або не простити людині. Гріх – це не провина. Провина однієї людини дійсно не може перейти на іншу людину. Так, якщо людина вкрала 100 гривень у свого сусіда, то претензії сусіда до сина злодія будуть безпідставними. Хто вкрав, той і має повертати вкрадене. *Гріх – це не провина, а хвороба душі, а хвороби, як відомо, досить легко передаються іншим.* Якщо людина вкрала, то провина за це на сина не перейде, *але хвороба душі, схильність до крадіжки до сина може перейти.*

Інша ілюстрація. Сім'я їде на машині. За кермом сидить батько, поруч – мати, на задньому сидінні – діти. Батько порушує правила дорожнього руху і

вся сім'я перевертається в кювет. Хто винен в аварії? Ясно, що батько. А кого повезуть у лікарню? Лише одного батька? Ні, повезуть усіх, тому що вся сім'я покалічена з вини одного. На них провини немає, але лікуватися треба. Так само й гріх. *Грішить один – мати або батько, а лікуватися від гріха, від схильності до нього будуть і діти. Вони в майбутньому боротимуться з пристрастю, що в них посіяна батьками.* Вважати це за несправедливість – безглуздя, адже ми не говоримо про несправедливість, коли один у родині хворіє на грип, а від нього заражаються всі інші члени сім'ї.

Отже, в духовному сенсі діти – це продовження своїх батьків і провести грань між ними дуже складно.

Тілесний зв'язок між батьками й дітьми дещо інший. Життя дитини починається з моменту зачаття, і більшість людей помилково вважають, що дитя в утробі матері – це шматочок її тіла (у чисто фізіологічному сенсі). Цим, до речі, дуже часто виправдовують аборти: «Мое тіло, що хочу, те й роблю». Але ці слова неправдиві.

По-перше, дитя з моменту зачаття не належить батькам хоча б тому, що в його появі брали участь не лише вони. У кожному зачатті незримо присутній Бог. Віруючі люди завжди це знали. Дві клітинки – від чоловіка і від дружини – утворюють єдину клітинку, але це ще не людина, а ось Господь дає цій клітинці *душу*, і тепер це вже повноцінна особистість. Батьки не управляють процесом народження дитини. Дітей дає Бог. Комусь дає багато, комусь мало. Один гінеколог говорив, що таємниця зачаття залишається тайною, тому що ніхто не може пояснити, чому у двох здорових сім'ях, які хочуть дітей, в одній – вісім діток, а в іншій – лише один, або жодного.

По-друге, будь-якому школяру, який вивчав біологію, повинно бути вже відомо: дитя в утробі ніяк не є частиною матері, воно – не її тіло, воно – не один з її органів. Що ж таке дитя в утробі своєї матері? Хто воно для неї з точки зору фізіології?

Деякі нижчі організми можуть розмножуватися брунькуванням або діленням навпіл. Посадиш гілочку від дерева або черешок від кущика винограду в землю, дивишся, нове дерево виросло. Але так буває лише з рослинами. З тваринами – все вже складніше. Давайте подивимось на більш високорозвинені організми, наприклад, риб. Запліднена ікринка знаходиться поза материнським організмом. Навіть запліднення, відбувається поза матір'ю-рибою. Ікра є живильним продуктом, тому що там закладені всі речовини для зростання майбутньої рибки (малька). Нікому в голову не прийде сказати, що зародок в ікринці – це частина материнського організму.

Піднімемось ще вище, поглянемо на птахів. У них зачаття відбувається вже в організмі матері. Курка знесла яйце, і в цьому яйці є все необхідне для того, щоб в ньому розвилось курча. Але лише одних речовин, закладених в яйці, вже мало для зростання курчати, йому ще потрібно тепло, тому курка висиджує яйця. Знов бачимо, що на всьому етапі розвитку зародка в яйці він не може вважатися частиною материнського організму, він чітко відокремлений від нього твердою шкаралупою.

Піднімемось ще вище, поглянемо на ссавців. Це ще більш

високорозвинені тварини, і для розвитку зародків потрібно ще більше умов. Важко уявити, яке потрібне яйце, в якому б могло розвиватися слоненя. Складність його організму вимагає багато більшого, ніж у птахів і риб, і часу розвитку зародка отже, і речовин в це яйце треба б було закласти в кілька разів більше. Тому яйце знаходиться в утробі самої матері. І дитя, так само як і яке-небудь слоненя або кошеня, знаходиться в утробі матері, немов в м'якому яйці, яке приєднане до материнського організму, але не зливається з ним.

У людини жодна крапелька крові матері не потрапляє в систему крові дитини! Помилково вважати, що через пуповину кров матері йде до дитини. Інакше звідки б могли з'являтися діти з групою крові, що відрізняється від материнської? У підручнику біології, є дуже хороший малюнок. Дитя знаходиться в рідині в навколоплідному міхурі. Пуповина дитини приєднана до плаценти, а плацента приєднана до матки матері. Але є дуже чітка грань між плацентою і маткою – це не є дві частини одного органу, а два різні органи, що належні різним людям, один – дитині, інший – матері. З одного боку цієї грані від матері через велику кількість капілярних судин потрапляють всі необхідні речовини, а з другого боку цього кордону інша кількість капілярних судин плаценти вбирає всі ці речовини. Але знов повторюємо: жодна крапля крові не може здолати цей кордон, лише живильні речовини переходять її.

Можна сміливо сказати, що дитя в утробі матері – це абсолютно окремий організм, який даний матері на тимчасове проживання в її утробі для живлення.

Говорити: «Моє дитя в мені – це частина мого тіла, і я маю на нього всі права», – ніяк неправомірно. Це те ж саме, що говорити, що людина розмножується пупкуванням, що невластиве навіть черв'якам. Навколоплідний пузир – це і є те яйце, в якому розвивається дитя як окремий від матері організм. Ще раз повторюємо: дитя дане матері для живлення, але воно не частина її організму. Ким дане? Богом і батьком дитини! *Мати без волі батька не має права (юридичного і морального) робити що-небудь з дитям. Мати відповідатиме і перед Богом за все, що вона зробила з ним.*

Деякі поради щодо життєвих принципів у спілкуванні молоді

Як зберегти себе, свою честь? Як управляти собою і своїми почуттями.

– Не дозволяйте торкатися до Вас нікому, окрім близької людини.

Як тільки парубок дозволив собі доторкнутися до дівчини, здатність управляти собою вже трохи втрачається. Торкатися до чужого тіла може лише близька людина, наприклад, чоловік, але не який-небудь знайомий парубок. Коли вільностей в спілкуванні багато, то недалеко і до біди.

Другий принцип: уникай випадків, що ведуть до загострення твоїх бажань.

Хочеш зберегти чисті стосунки з дівчиною – бережи свої почуття: не варто залишатися з нею наодинці в квартирі в пізній час.

Тут як з постом. Хочеш поститися – не ходи в ті місця, де пахне смаженою курочкою, пельменями і шоколадними цукерками.

Християнське подружжя, що уміє поститися, завжди бажане одне одному.

Перенасичення у відчуттях не настає. Після тривалих постів радість взаємної близькості буде новим медовим місяцем. Часто саме перенасичення і штовхає людей на зраду заради здобуття нових відчуттів з новим партнером. Навіть одноденні пости (середа, п'ятниця) вносять порядок до інтимного життя. Взаємне чекання близькості сильно відрізняє благочестиву сім'ю від пар, де близькість відбувається безладно і часто все залежить від настрою і бажань лише одного з подружжя.

Ще одне визначення: що є дійсна свобода і любов? Як відрізнити свободу внутрішню від зовнішньої? Якщо свобода зовнішня – це життя за принципом «що хочу, те й роблю», свобода внутрішня – це бачення.

Дійсно, людина, яка бачить, куди ступає своєю ногою і до чого це може привести, набагато вільніша за людину сліпу.

Дійсна свобода полягає в можливості бачити наслідки своїх вчинків.

(Справжня людина не дивитиметься розпусні картини і не задивлятиметься на напівроздягнених дівиць, що йдуть по вулиці). Насправді, людина тим самим захищає свою свободу. «Я хочу любити свою дівчину, дружину і лише її», – ось що думає про себе такий чоловік. Він дійсно любить. Він боїться втратити кохання і не хоче змінювати своїй дівчині чи дружині навіть в думках.

У Євангелії Господь говорить, що всякий, хто дивиться на жінку з жаданням, вже здійснює перелюб з нею в серці своєму (Мф. 5, 28). *Зрада завжди починається з вільної поведінки, із зради в думках, у поглядах.* Після ж зради чоловік вже не може любити свою дружину чисто, навіть якщо захоче. *Він втрачає чистоту любові.* Це стосується і дівчат.

Якщо людина зламає ногу, вона не може танцювати, вона втрачає цю здатність. Якщо людина ламає руку, то вона не може грати на скрипці. Те ж саме відбувається в душі людини. Після зради людина втрачає чистоту любові, не може любити, як любила раніше.

Людина, яка зробила крадіжку, не може уже про це не думати. У душі її щось вже надламалося, серце скам'яніло. *Вільна людина – це та, хто може сказати: «Я не хочу поглядати на це видовище, тому що я знаю про те, яку шкоду я отримаю від цього».* Практично кожен знає силу впливу телебачення. Яскраво знятий відеокліп буквально не дає можливості відірвати від нього свій погляд. Людина заворожена і втрачає свою свободу. Спокійно вимкнути телевізор в мить, коли там показується яскраве, але пагубне видовище – це справжня свобода.

Варто зупинитися і на такому важливому питанні: *як придбати здатність бачити наслідки всіх своїх вчинків?*

Уявимо собі темну брудну кімнату, в якій сміття настільки багато, що в кімнату не потрапляє жодного променю сонця. Що бачить господар кімнати, якщо електрики в цій кімнаті немає? Нічого! Брудно багато, але нічого не видно. Людина відчуває цей бруд, але не бачить. Аби позбавитися від цього бруду, вона починає прибирати в кімнаті. Перше, що їй треба зробити, – це очистити вікно своєї кімнати. Перший промінь сонця попадає в кімнату. Що бачить в напівтемряві господар? Спочатку він бачить лише великі предмети: шафа, яка

стоїть криво, стіл, який перевернутий, стільці, які розкидані. Господар ставить все це на місце. У кімнаті стало вже трохи чистіше і, отже, світліше. Тепер можна розгледіти більш дрібні предмети: ось книги, газети розкидані. Людина прибирає і це. Знов стає світліше... І так крок за кроком, з кожним разом все світліше і чистіше. Коли прибирання закінчене, все блищить, все виблискує, будь-який пил видно, його хочеться витерти, будь-яка річ, що знаходиться не на своєму місці, помітна, і її хочеться прибрати.

За християнським вченням, щось подібне відбувається з людиною під час Таїнства Сповіді. Людина вперше прийшла на сповідь. Як правило, вона не може назвати відразу всі свої гріхи, а лише два-три, але такі, про які совість не дає забути. У душі стає чистіше, світліше. Через деякий час людина починає бачити те, що ніколи раніше не бачила в собі. Вона знову сповідується і *намагається позбавитися від цього гріха*, і в душі стає ще світліше... і так далі. Коли людина постійно сповідається, то душа її подібна чисто прибраній кімнаті, де видно будь-яку порошинку.

Якщо людина навчилася бачити найдрібніші гріхи, то, значить, вона, навряд чи дійде до гріхів важких. Насправді дрібні гріхи зовсім не дрібні, це просто перші кроки до гріхів важких. Якщо їх здійснювати, то легко дійдеш до важких. Той же, хто не робить першого кроку, ніколи не наблизиться до них.

Але повернемося до того, з чого ми почали бесіду. Ви перебуваєте в перехідному віці. До 15-16-ти років він вже закінчується, але в наш час дитинство і вихід з нього можуть затягуватися дуже надовго. Ще недавно поняття «молодь» поширювалося на вік від 14 до 28 років. Зараз рамки розсунені і молоддю називають людей до 30 років. Можна сказати, що офіційно визнаний факт ще більшої затримки людей в перехідному віці – аж до 30 років. *Перехідний період закінчиться для вас тоді, коли ви почнете піклуватися не про зовнішню свободу (тобто: як би позбавитися від впливу дорослих), а піклуватиметеся про свободу внутрішню. Тоді ви зможете створити міцну сім'ю.*

Якщо молода людина під свободою поки що розуміє лише зовнішню свободу і лише до неї прагне, то що для неї сім'я? Це тягар! Це хомут! Згадуємо, що сім'я – немов пара коней, запряжена у віз, що тягнеться по бездоріжжю. Справжня сім'я починається там, де людина говорить: «Все! Тепер для мене на першому місці сім'я, а потім вже всі мої особисті бажання». Тобто починає діяти принцип: «Не що я хочу, а що корисно моїй сім'ї, те я і робитиму». Здавалося б, яка ж тут свобода? *Свобода – це любов до ближнього.*

Любов – це відповідальність. Відповідальність – значить, ти зв'язаний по руках і ногах: ти повинен займатися з дітьми спортом, ти повинен робити з ними уроки, ти повинен..., ти повинен... Але, добровільно відмовившись від зовнішньої свободи, людина отримує щось незвичайне – *свободу любити, любити легко і чисто! І радість від цієї свободи перекриває всі знегоди і позбавлення, тому що людина набуває щастя.*

На закінчення відзначимо, що серед властивостей певної дорослості людини є її *здатність нести відповідальність за інших людей.* Це теж дуже важлива риса дорослої людини. Якщо самостійність і свобода стосуються перш

за все самої людини, можливості управляти своїми відчуттями, то відповідальність – це вже продовження цієї здатності, це – здатність відповідати не лише за себе, але і за інших. Чоловік повинен уміти відповідати за дружину, а дружина – за дітей. Ми вже не раз говорили, що любов – це відповідальність. *Але все починається із здатності управляти собою і своїми відчуттями, з придбання дійсної внутрішньої свободи – свободи від пристрастей.*

Статус сім'ї

Почнемо з того, що сама сім'я повинна мати дуже високий статус перш за все для самої людини. *Якщо сім'я не займає одне з найважливіших місць в житті людини, то їй ніколи не вдасться створити міцну сім'ю.*

За радянських часів дуже часто застосовувалося гасло «Суспільні інтереси вище особистих». Ця абсолютно помилкова установка плутала всю ієрархію цінностей у людині. Сім'ї в цій ієрархії взагалі немає. Є якісь абстрактні суспільні інтереси і особисті. А родинні інтереси до яких відносяться: до суспільних або особистих? Тут починалася плутанина.

Залежно від ситуації родинні інтереси відносилися то до суспільних, то до особистих. Але все таки частіше родинні проблеми оголошувалися особистими, тобто менш важливими, ніж суспільні, оскільки для будівництва примарного комунізму були потрібні надійні люди – не зв'язані жодними особистими інтересами.

Людина, прив'язана до сім'ї, була ненадійна для комунізму. Тому епоха будівництва комунізму або соціалізму сильно підточила всі родинні засади радянської людини. А після перебудови вже сильно ослабла сім'я і зовсім дійшла до стану повного занепаду. Хоча ідеал міцної сім'ї ще живий в нашому народі, але живий досвід того, як створюється така сім'я, багато в чому нами втрачений.

У православного сучасного сім'янина сім'я займає сповна ясне і чітке місце в ієрархії цінностей. Система цих цінностей така: Бог – сім'я – служіння Батьківщині (суспільне служіння, служіння людям) – особисті інтереси. Сім'я стоїть на другому місці після Бога, набагато вище за суспільне служіння, а тим більше особистих інтересів. Що означає така система цінностей? Якщо чоловік штовхає дружину на аборт (тобто на вбивство), то слухняність Богові вища, ніж слухняність чоловікові. В даному випадку, якщо чоловік наполягає на аборті, дружина може навіть піти на розлучення. *Руйнування сім'ї в даному випадку менша біда, ніж порушення заповіді «Не убий!».*

Інший приклад. Чоловік категорично проти відвідин дружиною храму. Як краще вчинити дружині? Чи може вона також піти на розлучення, як у випадку з абортom? В даному випадку все ж розлучатися не можна. Якщо в даному випадку чоловік не штовхає дружину на порушення заповідей і не заставляє її відректися від Бога, то дружині краще поступитися і не ходити в храм деякий час. Відвідини храму в даному випадку потрібно віднести до особистих інтересів дружини. Тому краще зберегти сім'ю, не відвідуючи храм, але при цьому залишаючись вірною Богові в своєму серці. *У даному випадку сім'я*

важливіша.

Якщо родинні інтереси вимагають чоловіка або дружину піти з важливої посади і від цього, можливо, навіть постраждає підприємство, потрібно вирушати не сумніваючись, *оскільки сім'я важливіша*. І так далі. Ще раз повторимо: *сім'я найвища, окрім Бога*. На жаль, таке відношення до сім'ї зустрінеш сьогодні у край рідко.

Місце існування і виховання дітей

Родинний досвід передається від батьків дітям. Тому декілька зауважень зробимо відносно виховання дітей. Нормальним середовищем для виховання є сім'я. Але де виховуються сучасні діти? Хіба в сім'ях?

З раннього віку дитину віддають в дитячий садочок, потім в школу. У дитячому садку дитя проводить близько восьми годин в день, з батьками воно спілкується навіть менше. Дитсадківський вік – найбільш важливий у формуванні особистості, а більшу частину всього часу дитина проводить в середовищі, абсолютно не схожому на родинну домашню обстановку.

Чим відрізняється обстановка сім'ї від дитячого саду? *По-перше*, в сім'ї є чітка ієрархічна структура. Є дорослі, є старші брати і сестри, молодші. Дитина має певне місце в цій ієрархії. *По-друге*, вдома всі довколишні люди – твої близькі, з якими ти зв'язаний на все життя. У дитячому садку все не так. Дитя знаходиться в колективі однолітків. Ієрархічної структури майже немає. Є один вихователь на всю групу, тому велика частина всіх колізій в житті дитини відбувається при спілкуванні з однолітками.

У колективі однолітків всі рівні, тут немає старших і немає молодших. Це досконало неприродна обстановка. Неприродна хоч би тому, що Господь не дав жінці здатності за один раз народжувати відразу сім-десять діточок, які б були рівні в сім'ї. Все виховання в сім'ї побудоване на тому, що молодшим привчається слухняність старшими, а старші привчаються турбуватись про молодших. *Дитя, проходить подвійну школу* (школу слухняності і школу турботи), *зростає нормальною людиною – слухняною і дбайливою.*

У дитячому садку дитина проходить зовсім іншу школу – школу рівноправ'я. Всі діти мають рівні права і обов'язки. Діти вчаться співіснувати без конфліктів: не битися, не сваритися. Не більше! Це все є і в сім'ї. Але в дитячому садку немає такого духу слухняності і турботи, якими пройнята сімейна обстановка. Якби ми готували дитя до того, що воно ніколи не створюватиме сім'ї, все життя житиме в гуртожитках, ніколи не обійматиме керуючої посади і ніколи не буде підпорядкованим, то тоді виховання в дитячому саду сповна прийнятно. Якщо ж ми хочемо виростити майбутнього сім'янина, то дитячий садок для такого виховання не краще місце.

Якщо ми хочемо виростити справжнього громадянина, то у край бажане виховання *саме в сім'ї*. Все суспільство влаштоване ієрархічно. Є керівництво, є підлеглі. В кожного свої права і свої обов'язки, і в кожного своя відповідальність. Дитя саме в сім'ї отримує правильне відношення до старших і молодших, і те, що він зустрічає в дорослому житті, вже їм освоєно в дитинстві.

У дитячому садку всі люди тимчасові. Вихователі чергуються за певним графіком, самі діти не залежні один від одного нічим, окрім дитячої дружби. Сьогодні дружимо, завтра посваримося. Діти не відповідають один за одного. У сім'ї ж діти не можуть довго жити у сварці, особливо, якщо вони маленькі. Цього просто не дозволять батьки, які всіма силами помирять дітей. Брат і сестра залишаються близькими на все життя, і батьки з раннього дитинства привчають їх, що сварка – це жахлива і абсолютно недопустима в їх житті подія. У дитячому саду конфлікти можуть мати абсолютно інший результат: довга озлобленість один на одного, можна розійтися з тим, хто був другом, можна навіть перевестися в іншу групу або інший дитячий садок.

Правильна ієрархія сім'ї

Сім'я ієрархічна, і це дуже важливо, але для виховання потрібна правильна ієрархія: батько – мати – дідусь і бабуся – старші брати і сестри – я – молодші. У кожного члена має бути своє місце в цій ієрархії. До речі, в приведеній схемі дідусь і бабуся стоять на другому місці після батьків. Таке положення справ має місце в тому випадку, якщо старше покоління вже постаріло і само передало старшинство своїм дітям. Із розповідей літніх людей зрозумілим є те, що в старих сім'ях обов'язково наставав момент, коли постарілій голова сім'ї передавав синові свої обов'язки.

Така правильна християнська ієрархія не повинна порушуватися. Якщо дружина стає на перше місце, то це спотворює сім'ю. Голова сім'ї – чоловік. А над чоловіком і жінкою – Бог. Між чоловіком і жінкою завжди повинна бути присутня порада, повага до думки іншого, домовленість, єдинодумність щодо виховання дітей.

Але є ще одне спотворення в устрої сучасних сімей. Виявляється, часто негласною главою сім'ї є дитя. Що маєтсья на увазі?

Один православний психолог відзначає, що в радянській педагогіці в 50-х роках стався переворот. Був оголошений всім відомий девіз: «Все краще – дітям». Ми настільки до нього звикли, що не сумніваємося в його справедливості. Аби пояснити батькам, звідки йдуть їх біди з дітьми, цей психолог ставив батькам питання: «Кому у вашій сім'ї дістається кращий шматок?» – відповідь: «Звичайно, дитині». А це і є ознака того, що в сім'ї всі стосунки перевернуті.

Почнемо з того, що кращих шматків в сім'ї бути не повинно взагалі. Перший і самий великий шматок повинен діставатися батьку. Відзначимо ще раз: не кращий, а перший і найбільший. Другий шматок і поменше – матері, а далі всім іншим – дідусям і бабусям, і, нарешті, діткам.

Так завжди було в сім'ях з традиційним православним устроєм. Літні люди розповідають, як проходив обід в старих сім'ях. На стіл ставився чугунок з супом. Один на всіх! Жодних кращих кусків, всі їли з одного чавунця. Першим починав їсти батько, до нього ніхто не міг лізти своєю ложкою за супом. М'яса ніхто спочатку з супу не брав. Нарешті, коли батько стукне один раз по чавунцю, і це було сигналом до того, що можна їсти м'ясо.

За столом ніхто не розмовляв, і до закінчення обіду самовільно виходити

з-за столу ніхто не міг. Таке положення в українських провінційних сім'ях трималося до кінця 40-х років. Лише на початку 50-х років у сільських сім'ях з'являється посуд для кожного члена сім'ї. До цього в кожного була лише своя ложка. Так було у всіх станах. І в купецьких, і в дворянських сім'ях *шанування старших пронизувало весь устрій життя*.

Ми навели цей приклад з метою підкреслити, що в кожній сім'ї має бути голова сім'ї, якого треба поважати і що *треба привчати дітей поважати батька*. Це елементарні правила родинного життя.

Так повинно бути, якщо ми хочемо виростити хороших дітей, які знають своє місце в житті.

Зв'язок поколінь

Ви, напевно, чули історії про дитину-мауглі, яка виросла серед звірів. Таких випадків відомо декілька, і найголовніше, що таких дітей практично не можливо було повернути до людського способу життя.

Для виховання людини потрібне людське середовище. *Для виховання дорослості дитині потрібен постійний контакт з дорослими*. Але контакт дітей з дорослими у сучасному суспільстві украй обмежений. Після такого виховання не треба дивуватися з інфантилізму дітей, чому вони так повільно дорослішають.

Увесь устрій сучасної сім'ї практично знищує зв'язок поколінь. Батько весь день проводить на роботі далеко від сім'ї. Це перший удар по сім'ї. Якими діти бачать своїх батьків? Батько втомлений прийшов з роботи, він лягає на диван і починає читати газету. Що починає робити син, коли батько приходить додому втомлений і відразу намагаюся відпочити? Він лягає поруч на диван або на підлогу і починає «дуріти» (іншого слова не можна знайти). Так він наслідує дорослим. Батькові доводиться заставляти себе вставати і починати чимось займатися, аби син не звик до неробства.

Для виховання дорослої людини потрібний міцний зв'язок поколінь. Як тільки ми ослабимо зв'язок між поколіннями (віддавши дитину в дитячий сад, в школу і т. д.), то загубиться величезний досвід, що накопичувався сотнями років, а кожне нове покоління почне заново винаходити велосипед.

Раніше такого розриву між поколіннями не було. 90% всього населення були селянами. Батько працював або по будинку, або недалеко від будинку, і діти з наймолодшого віку брали участь у всіх роботах. Дитя вбирало працелюбність з раннього віку. Працювати починали вже з чотирьохрічного віку. Хлопчики часто допомагали батькам у полі, дівчатка допомагали матерям по будинку. (Кінохроніка: кадри, як п'яти-шестирічний хлопчисько один управляє конячкою і обробляє землю). Пригадаємо того ж Некрасова, про «мужика з нігтик». Але не лише в селянстві був міцний зв'язок поколінь. Купці мали свої лавки часто в своїх же будинках, і знову ж таки діти з малоліття привчалися допомагати батькам вести господарство.

Наведемо приклад бесіди з жінкою-лікарем, яка заявила: «Хороший лікар може вирости лише в третьому-четвертому поколінні. Я викладаю в медичному інституті і прекрасно бачу, що в першому поколінні хороший лікар – це велика

рідкість». Як приклад вона привела своїх знайомих – потомствених лікарів. «Там особлива атмосфера, там дитина вже з дитинства знає всю медичну термінологію, оскільки батьки часто обговорюють свої проблеми. Він вже в середніх класах легко володіє всякими медичними довідниками і енциклопедіями. Вже в останньому класі школи він – готовий фельдшер, хоча ще не здобував жодної медичної освіти. Але найголовніше, що він вже ввібрав дбайливе відношення до хворих людей, яке перейняв від своїх батьків».

Звертаємо вашу увагу – лише за три-чотири покоління може накопичитися досвід. Наприклад, благочестиві царі виховувались в декількох поколіннях. Як правило, мудрим правителем ставав той, хто ще з дитячих років був добре обізнаним у всіх внутрішніх і зовнішніх проблемах держави, хто бачив свого батька, що приймає рішення, бачив, до чого призводять ці рішення через багато років. Такий правитель, як правило, на порядок мудріше за людину, яка приходить до влади випадково.

Зараз більшість жінок працюють. Якщо мати вирушає на роботу, залишаючи свою сім'ю, то це другий і найсильніший удар по сім'ї.

Протягом всього дня батько на роботі, мати теж, діти в дитячому садку або в школі. Де сім'я? Можна відповісти: увечері ж всі збираються, по вихідних теж всі разом. Але яка мета, як правило, у дорослих увечері і у вихідні? Мета в більшості випадків одна – відпочити. А діти часто і в цей час збігають погуляти або посидіти у друзів. Кожне покоління зростає само по собі. *Чому зараз у багатьох дітей спостерігаються відхилення в психіці?* Тому що сім'я, яка була завжди міцним щитом, захистом для дитячої душі, тепер зруйнована. Замість затишного будинку – одне попелище.

Але як же передати досвід життя від одного покоління іншому? Цей досвід передається, як правило, через спільну працю. Батько працює з сином, і той вбирає всіма фібрами своєї душі батьківське відношення до життя. Не бесіда, не повчання, а лише спільна діяльність.

А доки сучасні діти зростають у своєму поколінні, не спілкуючись із старшими, вони «варяться у своєму власному соку», що навряд чи їм корисно.

Діти – маленькі дорослі

Молоді люди дорослішають нині дуже повільно. Раніше життя заставляло привчати дітей до праці приблизно з чотирьох років. З 7-річного віку всі діти починали сповідатися, тобто вже вчилися нести відповідальність за кожен свій вчинок. На дитину з досить раннього віку дивилися як на людину, що готується стати дорослим. І до цього цілеспрямовано готували.

Дійсно, на дитину треба дивитися як на маленького дорослого. Принцип же виховання в наш час можна дуже чітко сформулювати словами однієї сучасної пісеньки: «Танцюй, поки молодий». Поки дитина маленька, їй багато що дозволяється. Це призводить до того, що навіть двадцятирічного здоровила мамусі продовжуватимуть пестити і леліяти. А заставляти дитину працювати в 4–5 років, майже немислимо: «Він же ще маленький!» А коли раптом фахівці згадують про загальне відставання дітей, то починають штучно розвивати дітей, впроваджувати різні розвиваючі програми, ігри.

Але все це ознака того, що діти явно чогось недоотримують навіть у нормальних сім'ях. *А недоотримують вони елементарного спілкування з дорослими, не дитячого спілкування, а дорослого.* Треба, щоб батьки приймали своїх дітей у своє доросле життя. Якщо дитина включена в життя дорослих, вона буде розвиненою! *Сучасні діти, на жаль, включені в життя своїх однолітків, а не дорослих.*

У одній школі у вчительській висить хороший плакат із словами: «Розкажи – і я забуду, покажи – і я запам'ятаю, зроби зі мною – і я навчуся». Ці слова всім батькам потрібно написати великими літерами у себе у квартирі.

Дійсно, якщо дитина знає, що мати працює десь на заводі і є передовиком виробництва, це ще не означає, що вона виросте працелюбною. Якщо вона своїми очима бачить, як мати постійно працює, миє посуд, прибирає у будинку, пре білизну, – це добре, але ще не означає, що вона буде працелюбною. Потрібно разом з дитиною мити посуд, прибирати з нею квартиру, привчати до прання (тобто залучати її до дорослого життя) – тоді є надія, що дитина буде працелюбною. Дитина може мити посуд вже в три роки. Вона радіє, що залучається до життя дорослих. Всі діти постійно наслідують дорослих, лише треба давати їм можливість проявляти своє бажання в справжній роботі.

Все залежить від устрою сім'ї – *треба, аби батьки були постійно налаштовані на те, аби виховати собі помічників.* Сучасні батьки захоплено сміються, коли їх мила донька танцює, наслідуючи зіркам поп-музики, побаченим на телеекрані. Ясно, що в цьому випадку батьки налаштовані на те, аби виховати естрадну співачку, а не помічницю собі. Діти дуже добре відчують, що подобається батькам і що треба зробити, аби догодити їм. Батькам маленької дівчинки треба прагнути, щоб виховати доньку, яка в чотирнадцять років буде повністю самостійною господинею. Як цього досягти?

Дуже важливо не втратити час. Майбутнім батькам потрібні деякі найелементарніші знання. Адже в розвитку дитини є певні етапи, коли у неї формуються ті або інші здібності. Психологам вони добре відомі. Елементарні знання з дитячої вікової психології в школі будуть украй корисні для всіх. Адже майбутніми батьками стануть більшість нинішніх школярів.

У розвитку дитини є певний етап, коли закладається сама звичка до праці. Це вік 4-6 років. Саме у цьому віці треба починати привчати дитину до праці. Звичайно, треба враховувати і здібності дитини. Вона ще не здібна до тривалої і усидливої копіткої праці. Але дитина вже повинна знати, що таке праця. У неї мають бути певні обов'язки по будинку. Якщо упустити цей вік, то потім привчати дитину до праці буде даремне. Саму роботу дитина не любитиме і красивих речей робити не буде.

Коли дитина підросте, її потрібно долучати до правильного планування свого життя.

Безгосподарність

Ще одна проблема пов'язана з тим, що *сучасна людина перестає бути господарем, як у своїй сім'ї, так і на своїй землі, у своїй справі, – перестає бути господарем взагалі.* Сучасна цивілізація створила свою систему

господарювання. Головний напрям сучасної промисловості – створення потужних крупних виробництв, де досягається найменша собівартість товарів. Індустріалізація практично витіснила натуральне господарство.

Чоловік має бути головою сім'ї. Таким він завжди і був раніше. Він був і головою сім'ї, і господарем на своїй землі і у своєму домі.

Мудре, відповідальне відношення до життя виховується протягом декількох поколінь, а загубитись може дуже легко і швидко.

Особисте господарство, *невелике родинне підприємство* – ось найбільш сприятлива атмосфера для виховання втраченого нині відношення до життя. Не захоплюйтеся досягненнями цивілізації, а пам'ятайте, чим доводиться платити за ці досягнення. Якщо вибір позначити дуже ясно: *«Що вам важливіше: плоди цивілізації або міцна сім'я?»* – однозначно виберіть міцну сім'ю.

Не визначеність ідеології

Одною з найважливіших рис сучасного життя більшості людей виявляється не визначеність у ідеології. Інститут НАН України, завдяки багаторічному дослідженню доводить, що на початку дев'яностих років майже шістдесят відсотків респондентів не могли сказати, яка ідеологія їм ближча: чи то не визначилися, чи то не розібралися, чи взагалі жодна із ідеологічних течій їх не приваблювала. Минуло більше тридцяти років – і *ця цифра майже не змінилася: 55% так само не обирають жодну з ідеологій як близьку для себе.*

Але виховання без ідеології практично немислиме. Можна навіть сказати, що ідеологія – це і є система виховання (як дорослих, так і дітей). Ідеологія припускає наявність ідеалів (героїв, прикладів з життя, достойних наслідування), норм моралі (що таке добре і що таке погано) і ієрархії цінностей (наприклад, суспільні інтереси вище особистих). Ідеологія як система виховання може бути і християнською, якщо виховувати підрастаюче покоління на прикладі християнських цінностей, моральних норм і орієнтувати на християнську ієрархію цінностей.

Хай ви ще не готові до того, аби повністю додержуватися християнського способу життя, але *якщо у вашій сім'ї не буде жодної ідеологічної установки, то це призведе до сімейних конфліктів.* Дерево зростає струнким, якщо тягнеться до сонця. Позбавите його джерела світла, і воно буде потворним. Душа дитини вимагає прикладів для наслідування. Якщо ви не дасте їх, або не стежитимете за тим, що пропонується дитині як ідеал, то вона буде наслідувати не те, щоб ви хотіли.

Дитину потрібно буквально оточувати тими образами і прикладами, які ви вважаєте корисними. Народні казки, добрі старі світські фільми і мультфільми – ось що може наповнити душу дитини прекрасними, добрими і мудрими образами. Будь-який яскравий образ залишає в душі дитини глибокий слід. Якщо ви дозволяєте дивитися по телевізору все підряд, то до біди недалеко. Дитина все вбирає, особливо вона запам'ятовує поведінку дорослих і наслідує їм. Якщо дитина бачить в рекламі по телевізору, як компанія здорових мужиків стрибає від радості, коли на них з неба падає ящик пива, то вона запам'ятає, що при слові «пиво» треба стрибати і радіти. Якщо дитина бачить

по телевізору, як здорові чоловіки слідкують за міні-спідницею і з виглядом знавців підморгують один одному, то хлопець розглядатиме ноги своїх одно-класниць у школі і буде переморгуватися зі своїми друзями. Це буде нормою його поведінки.

Зараз більшість батьків рахують, що дитина повинна знати всі сторони життя. «Хай знає все! А то виросте в тепличних умовах, вийде в життя, зустрінеться з правдою життя і не витримає випробування, що повалилися на неї». Або другий: «Ну, забороню я їй дивитися телевізор, а вона прийде до друзів і буде там дивитись, відкривши рот. Краще вже хай удома все дивиться, зате знатимемо, що з нею діється. А заборонений плід – він завжди солодкий!»

З приводу таких міркувань потрібно відзначити три моменти.

По-перше, завдання виховання, звичайно ж, не в забороні, а в тому, аби розвинути у дитини розуміння, що таке добре і що таке погано. Аби дитині самій неприємно було б дивитися поганий фільм.

По-друге, щоб дитина могла сама оцінювати, їй треба спочатку дати зразок, з яким вона порівнюватиме. Тому дуже важливо, аби в ранньому дитинстві дитина духовно черпала лише з чистих джерел. Наприклад, якщо такі шедеври радянської мультиплікації, як «Червона квіточка», «Буратіно», «Царівна-жабка», «Коник-горбоконик», що зняті ще в 50-60-х роках, оточуватимуть дитину, то сучасний мультфільм з бійками і мордобієм дитина явно оцінить як поганий і сама не захоче його дивитися. Діти відразу відчують, що зараз буде якась жорстокість, і просять батьків швидше виключити телевізор.

Не бійтеся, що дитина при цьому виросте зніженим створінням, яке виросло в тепличних умовах. Все якраз навпаки: лише оберігаючи дитину від фільмів, руйнуючих її психіку, можна виростити її сильною і здоровою.

Коли ми садимо дерево, то розуміємо, що воно не відразу стане міцним. Поки воно маленьке, його можна легко зламати, вирвати із землі або, нарешті, скривити, аби воно зростало криво. Але пройде років 10 – 15, і його вже не переламаєш. *Так само і душа людська. Якщо душа завжди прагнула до духовного, то людина житиме чесно і просто. Якщо душа людська ще в дитинстві була надломлена гріхами, то слід від цього теж буде на все життя.* Отже, якщо «загартовувати» душу і нервову систему дитини виглядом крові і вбивства, то насправді у неї просто погрубішає серце, і побачивши справжній біль, вона буде черствою до страждань інших. І якщо раптом батькам буде погано, то серце їх коханого «загартованого» чада мовчатиме, і ні краплі жалості або співчуття в цьому серці так і не знайдеться.

Отже, виховання передбачає створення у людини визначеної ієрархії цінностей. Без цієї ієрархії неможливо оцінювати ситуацію і приймати рішення. Наприклад, журналістові пропонують написати брехливу статтю за винагороду. Якщо в його ієрархії цінностей *совість* на першому місці, він легко відмовляється від пропозиції. Це нормальна, чесна людина. Якщо у нього на першому місці *гроші*, він легко погоджується. Це відвертий негідник. А якщо у людини немає жодних принципів? Це буде безпринципна і дуже небезпечна людина. Вона в якомусь сенсі гірша за відвертого негідника, оскільки не знаєш,

чого від неї чекати.

Для щасливого життя потрібна система цінностей (що – є добре і що – погано).

На жаль, поступово відбувається підміна цінностей: професіоналізм цінується вище, ніж порядність, доброта, чесність. Нове покоління женеться за професіоналізмом, але це страшно. *Але щастя людини на 90%, якщо не більше, залежить від його сім'ї, від того, як вона зможе влаштувати свій дім, які там будуть стосунки.*

Сучасні батьки займаються підготовкою дітей до майбутнього життя тим, що намагаються влаштувати їх в престижний вуз. А чи не краще виховати скромну, працелюбну людину, яка міцно стоятиме на ногах навіть під час катаклізмів? Професіоналізм не завжди дає щастя. Багато людей, що добилися успіхів в роботі, але не зберегли через це свою сім'ю, в 40 – 45 років раптом встають перед досить страшним питанням: а навіщо мені все це потрібно? Кому від цього стало краще?

По-третє: присутність цілеспрямованого розбещення молодого покоління – це наслідок того, що ми не маємо жодної ідеології.

Розбещена дитина ніколи не стане хорошим громадянином. Сучасна дитина не вміє справлятися з сильними враженнями і пристрастями. На неї з самого дитинства йде натиск з боку цілої індустрії розваг і ласощів, а в більш старшому віці – сексуальне розбещення. Поки ця індустрія діятиме, неможливо сподіватися на виховання хорошого покоління.

Тож звертаємось до вас, до молодих – вчіться нести відповідальність за кожен свій вчинок і, коли ви станете батьками, завжди захищайте ієрархію цінностей вашої сім'ї.

Література.

1. Дергалев, С. М. Основы духовно-нравственного совершенствования личности / С. М. Дергалев. – Белгород : ПММЦ, 2005. – 142 с.
2. Дьяченко Г. Духовные посевы. Духовно-нравственные чтение для народа, школы, семьи. – К., 1991. – 476 с.
3. Життєві кризи особистості: Науково-методичний посібник у 2 ч. / Ред. рада: В. М. Доній, Л. В. Сохань, Г. М. Несен, І. Г. Єрмаков. – К. : ІЗМН, 1998. – Ч. 2. : Діти і молодь у кризовому суспільстві. – 568 с.
4. Зеньковский В. В. Педагогика. – М., 1996. – 156 с.
5. Зеньковский, В. В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / В. В. Зеньковский. – М. : ШКОЛА-ПРЕСС, 1996. – 272 с.
6. Осипов, А. И., Православное понимание смысла жизни / А. И. Осипов. – Киев : Общество любителей православной литературы. Издательство имени святителя Льва, папы Римского, 2001. – 240 с.
7. Психологія сім'ї. Навч. посібник / Під ред. В. М. Поліщука / – Суми.: Унів. книга, 2008. – 240 с.
8. Пометкін В. О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти. – К., 1996. – 164 с.
9. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. Навч. Посіб. / М. Г. Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996. – 288 с.

ПРО СІМЕЙНЕ ЩАСТЯ ТА СЕКРЕТИ ЙОГО ДОСЯГНЕННЯ

(методичний матеріал для бесіди із старшокласниками)

А. Авдієнко

Слово від учителя. *Одного разу, коли я розговорився з підлітками і вони почали надсилати мені записки, декілька питань у записках були на одну тему: «Як правильно вийти заміж?».*

Я сказав, що питання поставлене своєчасно: є деякі правила щодо того, як вийти заміж, і зараз ми поговоримо про них. Якщо хочете...

Питання непросте і щоб його сутнісно розглянути, буде потрібне терпіння... Діти погодились. У мене за спиною була велика розсувна дошка. Я обернувся і почав писати.

Правило перше: Успіх жінки – не багато чоловіків, а один.

– Зрозуміло, про що мова?

– Зрозуміло.

Вчитель. По-перше, я думаю, дівчина повинна зберегти себе для чоловіка. Якщо їй це не вдасться зробити, то її чоловік повинен буде багато чого їй простити...

Учениця. А якщо він не зможе?

Вчитель. Я знаю чоловіків, що не змогли б одружитися з жінкою із сумнівним минулим. Вони так улаштовані, що не змогли б... А раптом ви покохаєте саме такого хлопця, а він вас.

Так що вмійте чекати, дівчата. Не засмічуйте своє майбутнє життя необдуманими вчинками.

Учениця. Часом говорять, що дівчата скромної поведінки «не мають успіху у хлопців».

Вчитель. Проте, що таке «успіх»? На мою думку, в житті жінки «успіх» – це не багато чоловіків, а один, бо це повинна бути справжня любов.

По-друге, необхідно визначитись, до чого ми прагнемо, коли, вибираючи, шукаємо чоловіка.

Вчитель. Друге правило я попрошу вас сформулювати самим.

Назвіть, будь ласка, одним словом головну якість, яка повинна обов'язково бути притаманна вашому майбутньому чоловікові...

Тільки одним словом, будь ласка. *(Відповіді учнів з коментарем вчителя).*

– Захист.

– Тобто чоловік повинен бути захисником. Добре. Пишемо: «захисник».

– Забезпечував щоб...

Як забезпечував? Матеріально? Зрозуміло.

– Вірний.

– Щоб не зраджував? Тобто: «вірним».

– Любив дітей – два слова.

- Одне слово, пишемо: «чадолюбний».
- Розумний.
- Важлива якість для чоловіка. «Розумний»
- Добрий.
- Важливо. «Добрий».
- Половинка.
- Тоді чоловік і дружина будуть одним цілим. Добре. Запишемо: «половинка».
- Бажано, щоб був віруючим у Бога.
- Добре, віруючий.
- Щирий.
- Відповідальний.
- Ніжний.
- Порядний.
- Хлопці, ви зрозуміли, чого від вас чекають дівчата? Яких подвигів!

Отже, чоловік, – захисник, вірний, чадолюбний, розумний, добрий, «половинка», віруючий, душевний, відповідальний, ніжний, щирий, порядний...

Вчитель. Для всіх вас (хлопців і дівчат) одне скажу: намагайтесь відшукати хорошого хлопця (дівчину), що прийдеться до серця. Більше уваги звертайте не на зовнішню сторону (красива, заможна людина), а на внутрішню – простота, смирення, надійність, мужність, взаєморозуміння, тощо.

Ви назвали 12 якостей. Ці якості дуже важливі для життя.

Назвіть їх усі одним словом... Одним словом. Це можливо.

Добре, я підкажу вам, що це слово є в Біблії. Там одним словом сказано, ким повинен бути чоловік для дружини. Чоловік для дружини... Чоловік для сім'ї... Хто? Глава.

Отже...

Правило друге: Шукай чоловіка – главу сім'ї.

Вчитель. «Де їх шукати?» — це інше питання. Головне знати, що ми шукаємо і в яку сторону дивитися. Звичайно, дівчата, ви спочатку хлопців балуєте зайвою увагою, поступливістю. Так, я про «це». А потім скаржитесь, що справжній чоловік – це рідкість, і стурбовані тим, «де їх шукати»? Нікуди чоловіки не поділись, просто вони можуть знаходитися не в тому колі, де ви спілкуєтесь із хлопцями.

І, між нами говорячи, коли ви «вседозволено» спілкуєтесь з молодими людьми, – ви вважаєте, що так собі чоловіка шукаєте? А себе в дружини готуєте? Тоді нічого скиглити, що чоловіки перевелися. Продовжимо.

Вчитель. Що таке «глава сім'ї»? – Так, це головна особа сім'ї. Це – той, хто, врешті-решт, приймає рішення. Але, зверніть увагу, він же приймає і відповідальність за свої рішення.

Вчитель. Що ще означає слово, що чоловік для дружини «голова»? (Відповіді).

Так, він у духовному розумінні буквально її голова. Тобто дружина і

чоловік (як ми говорили, за Біблією), утворять одне духовне тіло, одну плоть, вони частини один одного, чоловік у цьому тілі – ніби голова...

Вчитель. Чи слухатися такого «голову» який б'є дружину або залякує? Ви бажаєте справжню історію розповісти або щось запитати?

– Може, поставити питання: Як відрізнити голову сім'ї від самодура і нелюда?

Вчитель. У Біблії написано, як чоловік повинен ставитися до своєї дружини. Так повинні чоловіки любити своїх дружин, як своє тіло, себе: люблячий свою дружину любить самого себе. Тому, що ніхто ніколи не мав ненависті до своєї плоті, але годує і зігріває її.

Висновок. *Тобто, якщо чоловік – голова сім'ї, то він і захисник, і вірний, і чадолобний, він достатньо розумний (голова), добрий (тіло – то одне), він ваша частина, а ви – його частина, він і неординарний (немає двох однакових осіб), і душевний, і відповідальний, і ніжний, і щиросердечний... Він і «матеріально» буде про вас піклуватися: гріти і годувати.*

Вчитель. Розумний чоловік визнає, що над ним теж хтось є. У Біблії написано так: Дружині голова – чоловік, а чоловіку голова (Хто?) – Христос. (Репліка учня).

Вчитель. Тут хтось сказав, що чоловік повинен бути віруючим. Це дуже правильно. Якщо чоловік душею сприймає Бога, то в сім'ї обов'язково все улаштується, і ви, дівчата, будете жити в заміжжі під подвійним захистом: вас буде захищати чоловік, а всю сім'ю – Христос.

Якщо так усе влаштовується, то таким чином утворюється сім'я – тобто соборність єднання.

Висновок. *Отже, правило друге зрозуміле? Шукай чоловіка – главу сім'ї.*

Учениця. Як його шукати?

Вчитель. По любові.

Але, на жаль, сьогодні в багатьох поняття «любов» часто асоціюється з романтичними дошлюбними відносинами. А в шлюбі куди все зникає?... Якщо дивитися очима безпечної молоді, то можна і не розгледіти, як люди в шлюбі одне одного люблять.

Але, друзі мої, любов не зникає. А зникає з наших любовних стосунків пристрасть, закоханість.

Учениця. Виходить, що ми повинні відрізнити два поняття: закоханість і любов.

Вчитель. Або, як ви пишете в записці: «Як відрізнити пристрасть від любові»?

Учениця. «Любити не просто так.., а для себе»...

Вчитель. Правильно. Людина закохана в іншого – для себе. Дівчата, роздивіться, як він буде поводитись. Спокійно? Терпляче? Або наполегливо?

Учениця. А якщо «атакують», як дівчині поводитися в такому разі?

Учень. Не потрібно поступатися собою. Тому що в цьому випадку ви втратите себе...

Вчитель. Трохи почекайте, і ваш «закоханий» почне упадати за вашою

подругою. Буває таке?

Отже, жагуче закохана (-ий) «для себе». Подивимося, як про це в Біблії написано.

«Любов не шукає свого. Любов не бешкетує».

Учень. Як це розуміти?

Вчитель. В усьому світі є лад, порядок, послідовність, статечність, супідрядність. Одне іншому підпорядковується, одне за іншим слідує, кожне має свою частину, місце, час, служіння, щастя. Такий порядок є серед планет, він є у світі живої природи, і обов'язково повинен бути у стосунках між людьми.

Учень. Тобто любов людини повинна бути не егоїстичною із розбещеними почуттями. Я так розумію? Але ж в юності люди часто поспішають жити: їм хочеться скоріше подивитися, яке воно це доросле життя, ухопитись за нього, інколи легковажно...

Вчитель. *Це почуття поверхові, і тут немає справжнього кохання.*

Розповім вам одну історію. Якось я виступав перед школярами і говорив про те, як, на мій погляд, повинні будуватися дошлюбні і шлюбні взаємини. Після виступу мене очікує дівчина, просить відійти в сторону і розповідає.

«Ми повинні розписатися з моїм нареченим, коли мені виповниться 18 років, зразу після школи. Зараз ми в близьких стосунках...»

Вона мовчить, дивиться на мене. Я дивлюся їй в очі. Мовчу. Що я можу їй сказати?

Мовчимо довго. Відчуваю, що деяке порозуміння установилося. Зробив над собою зусилля і говорю:

– Навіщо?

Вона змінилася в обличчі і тихо відповіла.

– Я схбила, помилилася?

Я кивнув, ми розійшлися, вона зрозуміла, що припустилася помилки.

Вчитель. Я знаю, яке здивування може у зв'язку з цим виникнути. У мене є записка відносно цього: «Як без проби одружуватися? Може статися, що люди в ліжку виявляться несумісними».

Розповім вам один випадок. Якось я ушкодив спину. Друзі допомогли мені добратися до сусіднього села, там жила бабуся-костоправ. Вона почала вправляти мені вивих. Було дуже боляче, і я спочатку не чув, що вона бурмоче. Потім я розібрав слова:

– Характер у тебе м'який...

– Для доброї серцем жінки.

– Я сину своєму говорила: одружуватись будеш, очима не дивися, візьми руки торкнися...

– І що, син ваш оженився?

– Так, на гарній оженився... Зараз дітей своїх раз на рік бачить.

(Бабуся багато в чому була права). Дійсно, у шлюбі люди вступають у «дотичні», а не у споглядальні відносини. Має сенс доторкнутися до іншої людини. Але виявляється, що до шлюбу людині цілком достатньо руку *потримати з увагою*. Якби люди вміли, як діти, один одного «за ручку

тримати», багатьох би помилок їм вдалося уникнути.

А від того, що «бешкетують» до шлюбу, не зменшується число розлучень, сімей неповних і покинутих дітей... Не зменшується, а збільшується. І «проби до весілля» нічому не допомагають.

Висновок. *Правило третє говорить про те, як його шукати, справжнього чоловіка. По любові...* Але про любов ми з вами говорили і будемо говорити ще..

Зараз подумаємо от над чим, і це буде:

Правило четверте. Як його привабити?

Учениця. Тобто ми знаємо, кого шукаємо. Ми знаємо, як шукати. Ми його знайшли. Питання, як його привабити?

Вчитель. У вашому формулюванні це питання звучить так: «Як познайомитися з людиною, що мені подобається?»

Ваші варіанти...

(Відповіді учнів): «Підломити каблучок». «Упустити носову хустку». «Увійти в його компанію». «Дізнатися про його інтереси». «Просто підійти».

Вчитель. Мені ці засоби здаються не ефективними.

Але і моя відповідь може здатися вам дивною. Добре, я скажу.

Як його привабити? – бути гарною.

Тільки про красу у нас із вами, напевно, різні поняття. Я знаю, як важко дається дівчині краса. Я шанувальник жіночої краси і ніколи не прогаю випадку дати жінці зрозуміти, що я оцінив її красу.

Проте парадокс у тім, що справжня краса не хоче нікого привабити. А коли хоче привабити, то це вже не природня краса: у ній з'являється елемент вульгарності.

Нагадаю вам: Тетяна... покохала Онегіна, освідчилася йому в любові, він її відштовхнув... Прошли роки, Онегін побачив її на балу... Він побачив, може, вперше в житті зміг побачити красу. *(Учень читає уривок з поеми О.С. Пушкіна «Євгеній Онегін»):*

Она была нетороплива,
Нехолодна, неговорлива,
Без взора наглого для всех,
Без притязаний на успех,
Без этих маленьких ужимок,
Без раздражательных затей...

Все тихо, просто было в ней,
К ней дамы подвигались ближе;
Старушки улыбались ей;
Мужчины кланялися ниже,
Ловили взор ее очей;

Девушки проходили тише
Пред ней по зале, и всех выше

И нос, и плечи поднимал
Вошедший с нею генерал...
Беспечной прелестью мила,
Она сидела у стола
С блестящей Ниной Воронскою,
Сей Клеопатрою Невы;
И верно б согласились вы,
Что Нина мраморной красою
Затмить соседку не могла,
Хоть ослепительна была.

Вчитель. Хто зауважив, якого зросту була Тетяна? Висока? Статна? Тендітна? Чи світлі в неї були очі? Волосся? Ми цього ніколи не дізнаємося... Ми знаємо, що ніхто її б не міг назвати прекрасною. В її зовнішності не було нічого, що могло б бути порівняне з красою Ніни.

А Тетяна була в цьому відношенні цілком... безтурботна. Вона й гадки не мала, щоб когось привабити.

Она была нетороплива,
Не холодна, неговорлива,
Без взора наглого для всех,
Без притязаний на успех,
Без этих маленьких ужимок,
Без подражательных затей...

Вчитель. Онегін бачив безліч красунь, але тут уперше побачив природну красу... Закохався і посягнув на таку справжню красу.

Я думаю, що єдиний засіб бути привабливою – це бути природною. Але якщо жінка прагне приваблювати, вона не буде цілком гарною.

Правило четверте звучить усупереч здоровому глузду: «Будь гарною...

Я так сміливо вам раджу... бути гарною», – тобто «бути собою»...

Чи я не знаю, що вже в 16 років дівчата раптом починають думати, що «життя проходить мимо»... А в 26 років, якщо дівчина незаміжня, то... йде дзигною», щоб «вискочити» заміж. Найважливіші питання життя свого і своїх майбутніх дітей люди вирішують наспіх. Наслідки – жахливі. Знаєте, скільки вчиться у нас дітей, у яких «немає тата»?

Тому я повинен написати правило п'яте.

У Біблії написано про любов: Любов довго терпить.

Правило п'яте: Май терпіння. Чекай...

Для молодих це так важко, але тим не менше – важливо.

Вчитель. Накресліть на дошці два відрізки, і спробуйте визначити, рівнобіжні вони чи ні.

Рівнобіжні?

Учень. Може бути – так, може – ні, їх потрібно продовжити, і тільки тоді

ми зможемо судити про їхні геометричні властивості...

Вчитель. Так і в житті. Якщо ви думаєте про шлюбні відносини, то час знайомства потрібно продовжити доти, доки ви зможете судити, що за людина ваш майбутній чоловік...

Спочатку ви можете не зауважити своєї з ним «розбіжності». Згодом вона виявиться...

Вчитель. *(Тут я зупиняю виклад своєї бесіди і тим, хто цікавиться основами християнської моралі і готовий із довірою поставитися до Священного Писання, я порадив би уважно прочитати перші розділи Біблії (книги «Буття»).* Перечитуючи перші розділи книги, зверніть увагу на те, скільки разів Адам по любові по-новому закохувався в Єву? *Взагалі скільки є головних видів любові чоловіка до дружини?*

Адам тричі по-новому пізнавав дружину.

У любові людина бачить іншу людину так: це інша людина, але в той же час це я сам... Люблячий свою дружину любить самого себе. Так виникла перша Церква Божа (соборність, єднання) – чоловік і дружина. *Це любов перша, досконала.*

Але далі у люблячих людей було гріхопадіння, у світ увійшли зло, страждання і смерть. І це теж потрібно бачити і погодитись із тим, що людина буває жахливо злою.

В Біблії ми читаємо, що Адам простив свою дружину після гріхопадіння і удруге дав їй ім'я Єва (життя), тому що вона стала матір'ю всіх живущих. *Це любов примирення.*

Після цього – утретє – Адам пізнав Єву, дружину свою, і вона зачала... народила і продовжувала родити дітей... *Це любов цільна, дітородна.*

Отже, справжня любов між чоловіком і дружиною проявляється у здатності любити свою половину як самого себе; прощати, продовжувати себе в нащадках.

Правило шосте: Знайди довірену особу, «третього», якому довіряєш, і запитай його думку.

Вчитель. Я вам не відкрию секрету, що люди одружувались і виходили заміж до вас.

Справа навіть не в тому, що у кожного народу, в кожній культурі є величезний досвід, як жити сім'єю. Просто з боку інколи видніше. «Третій» повинен бути тим, кому ви безумовно довіряєте. Добре, якщо такою людиною є хтось із ваших батьків...

Справа в тім, що батьки люблять своїх дітей більше, ніж діти батьків. Це нормально. Якщо ви відчуваєте, що батьки вас дійсно люблять, обов'язково прислухайтеся до їх думки.

І, якщо молодий хлопець всерйоз ставиться до дівчини, як до своєї нареченої, повідомте про це ваших батьків. Після заручин хлопець повинен дивитись на свою майбутню наречену з повагою; зберегти дівство.

А якщо ви можете знайти «третього», окрім батьків, і не помилитися, то довіртеся своїй інтуїції.

Не знаю, чи зрозумієте ви мене, але ми не просто «вибираємо» собі чоловіка чи дружину, але чоловік нам якось «дається»...

Він «мій» або «не мій». Він мені «даний» або «не даний».

Ось це ніякими «правилами» пояснити не можна. Це – таїна.

Вчитель. *Надалі ми з вами будемо не раз продовжувати нашу розмову про те, як створити міцну сім'ю між подружжям через повагу, любов, терпіння, вірність, вміння поступитися і налагодити відносини, жертвовність.*

ТОВАРИШУВАННЯ І ДРУЖБА ЯК ЛЮДСЬКІ ПОТРЕБИ

(урок з етики для учнів 10 класу)

М. Барбі

Мета. *Розширити і поглибити поняття дружби і товаришування як людської потреби та важливих показників вихованості учнів; виховувати в учнів звичку уважно ставитися до товаришів, вміти бачити хиби у своїй поведінці й виправляти їх.*

Обладнання. Вислови про дружбу:

«Справжні друзі... нічого не вимагають один від одного в ім'я дружби, а роблять один для одного, що можуть».

В. Г. Белінський

«Боягузливий друг страшніший за ворога, бо ворога побоюєшся, а на друга покладаєшся».

Л. М. Толстой

«Дружба – це насамперед, щирість, це критика помилок товариша. Друзі повинні першими дати жорстку критику для того, щоб товариш міг виправити свої помилки».

М. О. Островський

«Ні раб, ні повелитель дружбі не потрібні. Дружба любить рівність».

І. О. Гончаров

«Дружба закінчується там, де починається недовір'я»

Сенека

ХІД УРОКУ

Учитель. У процесі спілкування між людьми складається ціла гама різноманітних стосунків. Вони можуть бути короткотривалими й випадковими або регулярними й сталими, практичними або духовними, формальними, міжгруповими або міжособистісними. Останні відіграють надзвичайно важливу

роль у людському житті.

Міжособистісними називають такі стосунки, що складаються між окремими людьми у процесі їхньої діяльності та спілкування й виявляють себе в їх взаємоприйнятті та взаємо оцінюванні. До таких стосунків відносяться приятелювання, товаришування, дружба та кохання. А звідки ж походить слово «товариш», що воно означає?

(учні висловлюють свої думки)

Слово «товариш» етимологічно походить від слова «товар». Історично воно відноситься до слів «майно», «товар» і означало «рівня в усьому, однодум, помічник, колега, співучасник» (Даль В. «Толковый словарь живого великорусского языка»). Очевидно, що виникло це слово в середовищі купців між власниками спільного майна.

Приятелювання, товаришування, дружба – взаємини між людьми, які народжуються, міцніють на основі спільного навчання, інтересів, уподобань. Друзів пов'язує велика повага один до одного, принциповість у взаєминах, симпатія, взаємодопомога. А яка ж різниця між приятельськими, товариськими відносинами та дружбою?

(учитель малює на дошці таблицю і разом з класом заповнює її)

Приятельські відносини	Товариські відносини	Дружба
<p>Виникають між людьми на основі вузьких, незначних або тимчасових інтересів і особистих симпатій (наприклад, команди спортсменів школи, які їдуть на змагання). Глибокого спільного інтересу, єдності поглядів і стремління, серйозної зацікавленості в доля один одного немає.</p> <p>Підтримуються рідкісними особистими зустрічами. Передбачають виконання деяких взаємних послуг, обмін думками, взаємною доброзичливістю. Відсутня зацікавленість</p>	<p>Товариськість – це стосунки на ґрунті приналежності до самого колективу. Характеризуються наявністю взаємного інтересу і взаємною діяльністю, єдністю цілей; наявністю потреби в спілкуванні і спільній діяльності. В основі лежить почуття відповідальності за спільну справу, за свого товариша, за особливості його розвитку. Ці відносини довготривалі, особиста зацікавленість різна і визначається умова спільної діяльності. Як правило такі відносини виникають в ситуаціях,</p>	<p>«Дружба – форма міжособистісних стосунків, яка базується на спільності інтересів і взаємному вподобанні», (так записано у словнику з етики. Це стійка особиста прихильність між людьми, яка виникає на основі єдності поглядів, інтересів і цілей, яка витримала перевірку часом.</p> <p>Дружбу характеризують близькі, довірливі стосунки, спільні інтереси, прихильність, безкорисливість, вірність, відверта взаємна вимогливість,</p>

<p>у вдосконаленні особистих рис один одного, у досягненні яких-небудь соціально значимих цілей. Легко розпадаються, одні замінюються іншими.</p>	<p>в який присутній деякий інтерес один до одного. Є бажання виділити ряд важливих рис і особливостей іншої людини. Ці відносини передбачають наявність принциповості, чесності, уваги, взаємодопомоги, нетерпимого відношення до недоліків, наявність критики та самокритики</p>	<p>духовна близькість. Зацікавленість у досконалості іншого.</p>
---	---	--

Учитель. Виходячи з цього, визначте, які стосунки в класі?

Учні. Товариські.

Учитель. Так. Товариські стосунки не виникають стихійно. Цим відносинам теж потрібно вчитися. І тут велика роль відводиться колективу, класу, дитячо-юнацькій організації, сім'ї.

Товариськість розвивається там, де є інтерес один до одного, де радості і турботи одного сприймаються всіма зацікавлено. Товариськість сильна бажанням і вмінням побачити і підкреслити в людині все цінне, добре, хороше. Відзначається постійністю, вимагає принциповості, уваги до інших, взаємодопомоги, нетерпимого відношення до недоліків (своїх і товаришів). Важлива вимога товариськості – не обмежувати інтереси один одного, але й не покривати при цьому недоліки, бути критичним і самокритичним.

Учень. Щоб знайти собі друзів, потрібно самому стати справжнім другом. Дейл Карнегі у своїй всесвітньо відомій книзі «Як придбати друга і впливати на людей» дає такі поради:

1. Виявляйте ширший інтерес до людей, виключну увагу до того, хто з вами розмовляє, — це забезпечує успіх.

2. Частіше посміхайтесь.

3. Пам'ятайте, що кожна людина вважає своє ім'я найкращим. Її цікавить своє власне ім'я більше, ніж решта імен, разом узятих. Пам'ятайте ім'я людини, з якою розмовляєте, вимовляйте його легко, невимушено, це вам замінить будь-який комплімент або лестощі. Але забувши або перекрутивши ім'я співбесідника, ви опинитесь у досить невігідному становищі.

4. Вмійте уважно слухати співбесідника, заохочуйте його говорити про себе.

5. Починайте розмову на тему, що цікавить вашого співбесідника.

6. Прагніть дати людині можливість відчути її вищість. Робіть це щиро.

7. Варто врахувати слова Авраама Лінкольна: «Недаремно кажуть, що крапля меду приваблює більше мух, ніж галон жовчі. Так і з людьми. Якщо хочете, щоб вашу точку зору прийняв хтось інший, доведіть йому, що ви його щирий друг. Це та крапля меду, яка приваблює всіх. Це найкоротший і вірний шлях до людського розуму».

Учитель. На дошці записано вислови відомих людей про дружбу і товаришування. Давайте розберемо їх.

(учні зачитують вислови і пояснюють їх)

Учитель. А чи ви є хорошими друзями? Спробуємо перевірити це тестом «Чи хороший ти друг».

(проведення тесту)

Домашнє завдання. З висловів відомих людей про дружбу скласти «Кодекс честі друзів».

Додаток до теми №1

Тест: Чи хороший ти друг?

(тест -1)

Чи згадують ваші знайомі, маючи на увазі вас, приказку: «З таким другом і вороги не страшні». Ви готові допомогти другу в біді? Чи довіряєте ви друзям? А може, ви знайшли надійну загальну рівновагу, яка порушується в той чи інший бік у міру зміни обставин? Можливо, цей тест і не повідомить вам того, про що б ви хотіли дізнатися, але він допоможе вам увійти в контакт з самим собою.

1. Згадайте вашого найкращого друга. Які з перерахованих нижче якостей в нього (ній) переважають:

- а) надійність — він (вона) ніколи вас не підведе;
- б) солідарність — він (вона) завжди буде тільки на вашому боці;
- в) чуйність — він (вона) завжди знає про ваш настрій раніше, ніж ви самі;
- г) вірність — він (вона) завжди з вами. що б ви не зробили,
- д) сумісність — вам добре в його (її) компанії?

2. Якщо ваш товариш прийшов до вас увечері у сльозах, що ви зробите:

- а) пригостите кавою і утішите;
- б) не відчините дверей, зобразите, ніби вас немає вдома;
- в) зробите вигляд, ніби вам негайно потрібно кудись піти;
- г) запросите його (її) ввійти, але зауважите, що вам потрібно рано-вранці вставати;

д) вибачитесь, що не можете його (її) впустити негайно, але пообіцяєте зустрітися завтра.

3. Ви вислуховуєте довгу історію нещастя одного друга, і в цей час з'являється інший, який також потребує вашого співчуття. Що ви зробите:

- а) запропонуєте іншому другу взятті участь у розмові;

- б) поясните першому другу, що вас у даний час чекають в іншому місці;
- в) поясните іншому другу, що зайняті проблемами першого;
- г) залишите їх вдвох, щоб вони підтримали один одного;
- д) почнете відхиляти всі прохання, з якими до вас звертаються.

4. Скільки у вас було друзів у перші десять років життя?

- а) жодного;
- б) один;
- в) два;
- г) троє;
- д) четверо.

5. Скільки у вас друзів, знайомих між собою?

- а) всі;
- б) майже всі;
- в) не всі;
- г) небагато;
- д) двоє або ніхто.

6. Якщо друг захоче позичити у вас новий костюм, що ви зробите?

- а) відразу ж погодитесь;
- б) погодитесь, але неохоче;
- в) погодитесь, якщо ви довіряєте цій людині;
- г) скажете, що ви самі сьогодні зібрались його одіти;
- д) признаєтесь, що хотіли б бути першим, хто його одягне, але запропонуєте інший одяг.

7. Друг, якого ви запросили на вечерю, повідомляє вам, що він (вона) на дієті, що ви зробите:

- а) скажете, що хоч раз можна поїсти, чого хочеться;
- б) скажете те ж саме, але потім образитесь, коли він (вона) почне вимагати іншої страви;
- в) запитаете, чи хоче він (вона), щоб ви приготували спеціальну страву;
- г) приготуєте спеціальну страву не питаючи;
- д) запропонуєте таке меню, яке б підійшло і другові, і решті гостей.

8. Коли один друг попросить вас обманути заради нього іншого, ви:

- а) категорично відмовитесь;
- б) відмовитесь, поки не дізнаєтесь про всі обставини;
- в) відмовитесь і повідомите другому другу про прохання першого;
- г) запропонуєте бути посередником при умові сказати правду;
- д) погодитесь, але поясните, що ненавидите такі справи і робите це в перший і останній раз.

9. Якщо вам здається, що у друга виникли фінансові труднощі, що ви

зробите:

- а) спробуєте натяками з'ясувати, чи правильні ваші здогадки;
- б) зробите те ж, але потім будете намагатись з'ясувати причину;
- в) запитаете, чи не потрібна допомога;
- г) дасте попереджувальну пораду;
- д) зробите вигляд, ніби вас це не стосується, якщо він (вона) не нагадає сам (сама).

10. Ваша здогадка була правильною, і врешті-решт до вас звертаються з проханням позичити грошей. Що отримає він (вона):

- а) тільки гроші;
- б) гроші плюс співчуття;
- в) гроші плюс настанови;
- г) тільки настанови;
- д) ваші відмовки щодо неможливості допомогти.

11. Які з цих тварин найбільше вам симпатичні:

- а) панда;
- б) кішка;
- в) собака;
- г) мавпа;
- д) слон.

12. Ваші товариші:

- а) люди приблизно одного типу, але відрізняються від вас;
- б) усі схожі один на одного;
- в) різні — хто любить вас, хто не любить.

13. Чи вважаєте ви однокласників:

- а) справжніми товаришами;
- б) друзями, поки ви на цій роботі;
- в) може, й друзями, а може й ні, залежно від конкретної особистості;
- г) ви нечасто заводите дружбу з однокласниками;
- д) ніколи не заводите дружбу з ними.

14. Що потрібно для того, щоб стати вашим другом:

- а) уважно вислуховувати ваші скарги;
- б) позбавляти вас від самотності;
- в) доставляти задоволення від спілкування;
- г) завжди бути на вашій стороні;
- д) надавати вам практичну допомогу або давати поради кожного разу, коли ви цього потребуєте.

15. Що ви вважаєте найважливішим у дружбі:

- а) надавати підтримку у будь-якій ситуації, яка б вона не була;
- б) виявляти бажання дати пораду, коли ви вважаєте, що в цьому є

потреба;

- в) виявляти бажання давати пораду, коли про це просять;
- г) стежити за тим, щоб ніколи не давати порад;
- д) завжди бути готовим вислухати.

Тепер підрахуємо бали:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
А	10	20	15	0	15	20	5	15	10	15	5	0	0	10	15
Б	5	0	10	5	20	10	0	10	5	20	0	5	10	15	0
В	15	5	10	10	10	10	10	0	15	10	10	10	20	20	5
Г	0	15	5	15	5	0	15	5	0	0	20	-	15	0	10
Д	20	10	0	20	0	15	20	0	20	5	15	-	5	5	20

Набране вами число балів значить.

0 — 70. Ви впевнені у своїй здатності бути найкращим другом — тільки потрібно переконати в цьому інших. У глибині душі ви розумієте, що справжніх друзів у вас не так вже й багато: тільки вузьке коло шанувальників, яких приваблює ваша сила. Вас зігріває їх повага. Але ви людина, яка бере все і нічого не дає взамін. Якщо друзі про що-небудь вас попросять, ви ухиляєтесь або заводите нову дружбу.

75 — 140. Ваші друзі не такі вже й погані, але ви інколи виявляєте егоїзм, коли стикаються ваші інтереси. Уявіть себе на їх місці. Якщо ви підводите друзів, то, як правило, це трапляється тому, що ви не розділяєте їх точки зору. Якщо ви прагнете до справжньої дружби, то маєте бути готовим до самопожертви заради тих, хто навколо вас.

145 — 215. Ви найкращий з можливих друзів — уважний, великодушний, вірний, повний співчуття, але не по-рабському відданий. Ваші друзі знають, що на вас завжди можна покластися, і ви готові вислухати їх та спробувати зрозуміти. Вам до душі ідея взаємодопомоги. Ваші товариські відносини нагадують вулицю з двостороннім рухом і витримують випробування часом.

220 — 280. Можливо, ви хотіли б вважати себе найкращим другом, але насправді ви не такий. Ви — добрий, справжній друг, однак вашій дружбі не вистачає взаємної підтримки. Ви заходите надто далеко, задовольняючи потреби і прохання інших, оскільки хочете їм подобатися. Ви легкі на підйом. Спробуйте більше подобатися самому собі і хоч раз відмовити кому-небудь у проханні. Ви можете втратити кількох друзів, проте зміцниться ваша дружба з рештою.

КОДЕКС ДРУЖБИ. ПСИХОЛОГІЯ ДРУЖБИ. ДРУЖБА І ЛЮБОВ

(урок з етики для учнів 10 класу)

М. Барбі

Мета. Уточнити і закріпити уявлення учнів про товариські взаємини, дружбу; спонукати учнів до дружби та товаришування; виховувати бажання бути справжнім другом.

Дружба – то найдорожчий скарб. (Прислів'я)

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Вчитель вітається з учнями, оголошує тему і мету, порядок проведення уроку.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Які стосунки називаються міжособистими? Наведіть приклади.
2. Чим відрізняються приятельські стосунки від товариських?
3. Що таке дружба? Кого ми називаємо справжнім другом?
4. Друзів «вибирають» чи «знаходять»?
5. Чому людині потрібні друзі?

III. Робота над темою уроку.

Учитель. Тот истинный друг, кто укажет пути,
Препятствия все и поможет пройти.
Льстецов причислять опасайся к друзьям.
Тот истинный друг твой, кто честен и прям.
Персидський поет Сааді

А відомий німецький поет Фрідріх Шиллер писав: «Справжня дружба правдива і відважна».

Як ви думаєте, для чого дружбі потрібна відвага? Так, щоб досягти наміченої цілі, щоб подолати труднощі, які зустрічаються на шляху друзів та різні випробування. Надто важливим є ще один аспект дружби. Французький письменник-мораліст, автор збірки афоризмів «Максими» Франсуа Ларошфуко вказував: «Величний подвиг дружби не в тім, щоб показати другу наші недоліки, а в тім, щоб відкрити йому очі на його власні».

Дружба несе в собі велику моральну і виховну силу. Вона робить людину благороднішою, впевненішою в собі, добрішою, людянішою. Дружба надихає, окрилює особистість. Життєві приклади показують, що безліч серйозних невдач і навіть трагедій відбувалися з людьми тому, що у важку хвилину поряд з ними не було справжнього друга, який би надав необхідну допомогу. Але ще більше яскравих прикладів того, що дякуючи дружньому союзу людей були зроблені дивовижні відкриття, отримані великі перемоги.

Справжня дружба немислима без самовіддачі. Безкорисливої, яка не потребує у відповідь ні нагород, ні подарунків. Згадаємо старий афоризм: «Те, що віддав – твоє, що взяв – втрачене». «Це як би змагання двох за право бути більш добрим, сердечним, поступливим. І тут ніхто не програє, виграють обидва» (В. Война. «Друг чи приятель?»). Таке «змагання» збагачує нас, розвиває в нас людяність, дає можливість відчути себе щасливим.

Найчастіше в юнацькому віці друзів шукають серед ровесників, керуючись рівністю у стосунках та взаєморозумінням. У дорослих дружба інша, вона багато в чому відрізняється від юнацької. І це зрозуміло: різні проблеми, турботи – дорослим не вистачає часу на такі бажані спілкування через сімейні обов'язки, службові справи, а юним куди той час подіти, немає де його провести, немає де докласти силу; у дорослих – проблема, де дістати, де взяти; у юних – проблема, як знайти взаєморозуміння, споріднену душу, як утвердити себе. Хто може краще зрозуміти тебе?

(Учні дають відповідь).

Звичайно, такий, як і ти. Але чому не кожний, а тільки деякі з ровесників?

На всі ці питання намагаються відповісти вчені. «Раніше мені здавалося: веселий любить веселого, маленький – маленького, слабкий – слабого, що, мовляв, сам порядний і шукає порядних друзів. Справді, й так буває, тільки не завжди. Раніше я навіть радив, кому з ким дружити; тепер я не люблю втручатися, не знаю», – такою є думка письменника й лікаря Януша Корчака.

У книзі «Дружба» професор І. С. Кон висловлює свою думку стосовно причин, які впливають на вибір друзів. Це і спільність статі, віку, збіг чи подібність поглядів, інтересів, рис характеру. «Проте друг – не просто друг, а саме інше Я; друзі покликані не дублювати, а взаємно збагачувати один одного».

Учитель. А якої ви думки щодо цього питання?

(Учні висловлюють свої думки).

Психологами було проведено опитування, в результаті якого визначили головні неписані правила дружби. Ось деякі з них: ділитися новинами про свої успіхи, добровільно допомагати у разі потреби й намагатися, щоб другу було приємно у твоєму товаристві; впевненість у другові й довіра до нього; захищати друга за його відсутності; бути толерантним до його друзів; не критикувати друга публічно, зберігати довірені таємниці.

Вашим домашнім завданням було скласти кодекс дружби, користуючись висловами про дружбу видатних людей. Давайте послухаємо, як ви справилися з цим завданням.

(Опитування учнів «Кодекс дружби»).

Учитель. Справжня дружба вимагає терпіння, уваги, часу, вміння допомогти, зрозуміти, підтримати. Згадаємо розмову на цю тему, яка відбувалася між героями мудрої казки Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц».

Учениця.

- Будь ласка... приручи мене! – сказав Лис.
- Я б радий, – відповів Маленький принц. – Але у мене так мало часу. Мені ще треба знайти друзів і взнати різні речі.
- Пізнати можна тільки ті речі, які приручиш, – сказав Лис. – У людей вже не вистачає часу щось пізнавати. Вони купують речі готовими у крамницях. Але ж немає таких крамниць, де б торгували друзями, й тому люди не мають друзів. Якщо хочеш, щоб у тебе був друг, приручи мене!
- А що для цього треба робити? – спитав Маленький принц.
- Треба запастися терпінням, – відповів Лис.

Учитель. Характер дружби визначається, природно, характером особистостей, поєднаних цим почуттям. Значною мірою – спрямованістю їхніх життєвих прагнень, ідеалів. Класичні приклади переконують: не буває високої, світлої, відданої дружби в людей нікчемних, з дрібними й темними життєвими настановами.

Змінюються люди, змінюються і їхні взаємозв'язки. Тому немає потреби поспішати із суворим вироком недосконалості стосунків, що складаються в дитинстві й отрочстві. Адже обирати друзів і самої дружби навчитися можна в процесі дружнього спілкування. А воно може мати різні виявлення: тут може бути і дружба-служба, і дружба-суперництво, і дружба-компанійство, і дружба-сповідальність.

Учень. Дружба-служба. Чи не найбільш характерний вид спілкування між підлітками, які дуже відрізняються фізичною силою і характером, здібностями, рівнем культури. Один з приятелів – захист і опора для слабшого, а той – вірний паж свого покровителя. Здібний, авторитетний, яскравий вождь охоче ділиться своєю славою, своїм умінням з менш обдарованим, скоріше дозволяючи із собою дружити, ніж відкриваючи серце для справжньої співдружності. Тут друг – скоріше фон для видатної особи, проте настільки необхідний, що розстатися з ним неможливо.

Основою такого співробітництва завжди є переваги одного (іноді навіть матеріальна перевага: володіння модними речами, дисками та іншими принадними для даного віку «іграшками») і незадоволені потреби іншого. У дорослих також зустрічається такий вид дружби.

Учениця. Дружба-суперництво. Тут сходяться натури рівносильні. Їх постійно тягне одну до одної, особливо якщо коло захоплень і занять у них схоже. Проте їхні стосунки нестійкі: ось разом затівають якусь справу, раптом – суперечка, гра самолюбства, прагнення лідерства, беззаперечного підпорядкування розводять їх у різні боки. Нудьгують, досаднують... і все-таки зовсім розійтися також немає сил.

Зустрівшись через роки, шкільні друзі-суперники часто-густо стають справжніми друзями: немає потреби «ділити сферу впливу», вони вже поділені часом і життям.

Учень. Дружба-компанійство. Гурт хлопців і дівчат, об'єднаних позашкільним інтересом. Тут дружать не хтось з кимсь, а гуртом. Об'єднує їх

захоплення музикою, спортом, природою. Поза цими заняттями – кожний сам по собі, та ось зійшлися – на естраді, в спортзалі, на майданчику – немає ближчих товаришів.

А є ще один вид компаній, більшості з нас також добре відомий. У них добір відбувається за загальною пристрастю до однакових речей, насолод, забав, часом дуже небезпечних і сумнівних. Усі гуртом – на дискотеку, на вулицю, на природу.

Як правило, таке компанійство таїть у собі всілякі біди. Поряд з певною безпекою і певністю в силі воно породжує страх: відповідати доведеться не тільки за свої помилки, а й за провини тих, кого «заносить на поворотах».

У такій груповій спільності більше умовностей, ніж у стосунках між двома. Нерідко така група виробляє свій кодекс і буває нещадна до порушників цих правил. Увійти в неї – непросто, а вийти – зовсім важко. В деяких випадках і небезпечно: «зграя» не поважає тих, хто від неї відходить.

Учениця. Дружба-сповідальність. Ось ще один вид дружби. Ніякими справами, захопленнями не пов'язані між собою люди – однією потребою поговорити щиро з цілковитою переконаністю, що їх правильно зрозуміють, що буде збережено довірені таємниці, яких до старших класів нагромаджується цілком достатньо. Як правило, сповідниками у підлітків стають люди старшого віку. Найризикованіші теми в такому разі – не заборона. І довір'я величезне, і навіть готовність слухатися, а не тільки слухати.

Учитель. Дружба об'єднує людей, які мають індивідуальні особливості, різні здібності і досвід, своєрідні темпераменти. В ній можуть виникати протиріччя, сумніви, зіткнення. Щоб не зашкодити їй, не послабити, необхідно своєчасно і вірно регулювати взаємовідносини між друзями.

Важливими нормами, які регулюють відносини дружби є:

- взаємна вимогливість один до одного, нетерпимість до недоліків і сприяння їх виправленню;
- чесність, відвертість і взаємна довіра, глибокий (взаємний) інтерес до справ і турбот друга;
- взаємна підтримка і допомога у вирішенні важких життєвих проблем;
- відданість і вірність дружбі, безкорисливість, готовність взяти на себе будь-який клопіт, якщо він виявиться не під силу другу.

Природно, що друзі повинні бути готові виконувати ці норми, повинні вміти робити це делікатно, з повагою. Основа таких відносин – постійне стремління допомогти другу стати розумнішим, вихованішим, культурнішим, сильнішим, допомогти перебороти недоліки. Недарма в народі говорять «Не той друг, хто потакає, а той, хто допомагає», «Недруг піддакує, друг заперечує». Лжедружба не приносить користі ні особистості, ні суспільству. Правда, іноді вона створює ілюзію взаємовигоди. Але така вигода носить тимчасовий, спекулятивний характер і в результаті приносить шкоду.

Справжній друг обов'язково скаже тобі, якщо ти зробив помилку. Якщо хтось любить чи поважає вас, чи приятельськи відноситься до вас, це ще не робить його автоматично вашим другом. Якщо він дозволяє вам робити те, що може принести шкоду вам чи іншим людям, і не намагається вас зупинити, то

він не справжній друг. Ми не можемо заставити наших друзів змінитися, але ми повинні намагатися допомогти один одному жити по совісті. «Дружба – это прежде всего искренность, это критика ошибок товарища. Друзья должны первыми дать жесткую критику для того, чтобы товарищ мог исправить свою ошибку» (Микола Островський). Зверніть увагу і на висловлювання давньогрецького мислителя Солона «Упрекай друга наедине, хвали – публично».

Учитель. Як ви думаєте, чи є між цими двома висловлюваннями протиріччя?

(Роздуми учнів).

Учитель. Дуже часто між друзями виникають різні нестандартні ситуації. Давайте розглянемо і розберемо деякі. (Книга «Мой мир и я» ст.. 144, 202)

(Розбір ситуацій).

Учитель. Друг подібний дорогоцінному кристалу або алмазу. Його потрібно берегти, як скарб. Так, як зберігають в тайниках алмази, бережіть своїх друзів глибоко в тайниках свого серця. Як справжні дорогоцінні камені, їх потрібно інколи відтіля діставати і чистити. І коли ви побачите, як ваш друг засяяв в променях вашої любові, вас переповнять радість і щастя. Така природа дружби.

Тест «Надёжный ли вы друг» («Кто вы? Большая книга личностных тестов». Стр. 98).

Домашнє завдання. Скласти список проблем, які найчастіше, на вашу думку, виникають з кращими друзями.

Додаток до теми №1

Тест: Надёжный ли вы друг?

Обладаете ли вы качествами, способствующими построению крепких дружеских отношений?

1. Мои друзья редко обращаются ко мне за советом по личным вопросам.

Правда Ложь

2. Обычно мне требуется много времени, чтобы простить обидевшего меня человека.

Правда Ложь

3. Меня часто характеризуют как обидчивого и ранимого человека.

Правда Ложь

4. Я являюсь членом как минимум одной группы добровольцев (общественной, религиозной и т. п.).

Правда Ложь

5. Я бы никогда не взял в свои партнеры по бизнесу своего близкого друга.

Правда Ложь

6. Я согласен, что в трудный момент большинство друзей прежде всего следуют своим собственным интересам.

Правда Ложь

7. К мнению других я отношусь с большим недоверием, чем большинство людей.

Правда Ложь

8. Я чувствую себя неловко, когда друг доверяет мне какой-то секрет.

Правда Ложь

9. Зачастую мне трудно делиться с друзьями самым сокровенным.

Правда Ложь

10. Иногда я могу быть настолько занят своими делами, что мне не удается поддерживать отношения с близкими друзьями.

Правда Ложь

11. Когда начальник дает мне какие-то распоряжения, меня это раздражает сильнее, чем других людей.

Правда Ложь

12. Я думаю, что не смог бы относиться по-дружески к человеку, который общался с моим врагом.

Правда Ложь

ПОДСЧИТЫВАЕМ ОЧКИ

Прибавляйте по 1 очку за каждый ответ, совпадающий с вашим.

1. Ложь 2. Ложь 3. Ложь 4. Правда 5. Ложь 6. Ложь 7. Ложь 8. Ложь 9. Ложь 10. Ложь 11. Ложь 12. Ложь

9 — 12 баллов: Скорее всего вы очень хороший друг. Вы демонстрируете заботу и проявляете доверие по отношению к другим. Вы первым предложите человеку дружбу.

5 — 8 баллов: Ваше умение быть другом не выходит за рамки нормы. По большей части вас полностью устраивают ваши друзья, но в то же время вы находитесь в поиске новых знакомых, которые принесут в вашу жизнь нечто неизведанное.

0 — 4 балла: Вам трудно поддерживать дружеские отношения. Ваша субъективная точка зрения на окружающих мешает вам довериться им

КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ ЗАКОХАНИХ

(урок з етики для учнів 9-11 класів)

М. Барбі

Мета. Охарактеризувати моральну суть культури поведінки закоханих, показати згубність відхилень від норм поведінки у взаємовідносинах юнаків і дівчат, сприяти виробленню вміння критично оцінювати свою поведінку.
(На урок запросити шкільну медсестру).

Без чистоти інтимних почуттів немислима
чистота почуттів громадянських.

В. Сухомлинський

ХІД УРОКУ

Учитель. Вам досить часто доводилося чути про культуру поведінки. Вас вчать правильно і красиво сидіти за столом, бути ввічливим і тактовним з дорослими, вмінню вести себе в громадських місцях і в компанії товаришів. Цього разу ми обговорюватимемо проблему виховання культури почуттів і особистих стосунків. Уже сама тема нашої розмови – культура поведінки закоханих – передбачає, що мова піде про закоханих. Але хтось у цю хвилину з тугою думає про те, що його ніхто не кохає і що він не знає, що таке кохання. А у декого навіть комплекс з'явився: мене із-за моєї зовнішності ніколи не покохають. Втрачати надію зарано. Краще гарно подумати: чи достатньо широке коло ваших знайомих? Не обмежене воно однокласниками? Чому в такому разі не розширити його? Адже так багато місць, де можна зустріти цікаву людину. Тож корисно замислитися: як, де і з ким проводити вільний час.

І от зустріч відбулася. Як повів себе хлопець по відношенню до дівчини? Сказав в перший же вечір: «Я тебе кохаю»? Проводжаючи додому поклав руку на плече дівчині? Спробував зразу поцілувати? З обуренням прийняв відмову? Глузливо відгукувався про приятелів, з якими провів вечір, підсміювався над дівчатами? А дівчина? Голосно сміялася, вела себе вульгарно, дозволяла обіймати в присутності інших? Пліткувала про подруг?

Уже перші години спілкування можуть багато чого розповісти про людину, припустити стиль майбутніх відносин. Розв'язний стиль поведінки навряд чи буде сприяти встановленню чистих, добрих відносин. Поспішне освідчення в коханні може комусь і сподобатися, хоча повинно насторожити – це не ті слова, які говоряться з легкістю. І коли вони звучать в перші години знайомства, то навряд чи щирі. А якщо твій знайомий насміхається над твоєю подругою, варто замислитись, чи не стане він потім з іншими так само обговорювати тебе і насміхатися?

Учитель. Групі дівчат було дано завдання скласти список дій хлопця, коли йому не роздумуючи потрібно сказати «прощавай». Давайте послухаємо їх, і можливо, у інших дівчат виникнуть доповнення, а хлопці запам'ятають, чого їм слід не робити.

Учениці (по черзі). У стосунках хлопця з дівчиною все залежить від них обох, від глибини їх почуттів. Але можна спокійно сказати «прощавай», якщо хлопець:

— Помирає від бажання випити чашку кави у тебе вдома, але, опинившись у квартирі, бурмоче: «Кому вона потрібна, ця кава», – й одразу лізе цілуватися.

— Розглядає фотографії твоєї сестри, примовляючи: «Класна дівка! Слухай, познайом!..»

— Плюхається на диван, умикає телевізор, де транслюють футбол, і каже: «Слухай, відстань на півгодинки, я хоча б рахунок дізнаюся».

— Наступає черевиком на хвіст твоєї улюбленій кішці і не звертає ніякої уваги на її жалісливе нявкання.

— Гортає і захоплено читає записи у твоїй телефонній книжці чи щоденнику.

— Пропонує тобі покурити «травку».

— Не соромлячись, наливає собі півсклянки горілки і тобі теж пропонує випити.

— Розглядаючи ілюстрований журнал, захоплено вигукує: «Я б усе на світі віддав, аби познайомитися з Кім Бессінджер!»

— Приносить з собою «Плейбой» чи фільм непристойного змісту і наполегливо пропонує тобі подивитися з ним разом.

— Скаржиться, що втратив багатьох друзів відтоді, як ви почали зустрічатися.

— Охоче розповідає тобі про принади своїх колишніх подруг і про втіхи, яким він з ними віддавався.

Головне тут — не надто розмірковувати. Просто кажи: «Прощавай!» (Іноді навіть «йди геть!») — і все. Розмова закінчена.

Учитель. У кожному колективі є дівчина, з якою хлопці запанібрата: можуть розказати в її присутності непристойний анекдот, сквернословити та інше. А є інший тип – наче і непримітна, але як гляне, то хлопці вмиють підтягуються, стають більш серйозними. З такими дівчатами не ходять, обнявшись по вулиці, їх кохають благородніше. Як ви думаєте, чому?

(Учні висловлюють свої думки).

Так, тому що їх вимоги вищі. За висновками співробітників Вільнюського кабінету сімейних відносин, найчастіше нещасливими в шлюбі бувають ті жінки, які забували про головну цінність представниць прекрасної половини: жіночності. Таких жінок відрізняють вільні і грубуваті манери, сигарета в зубах, різкий голос, чоловічі звороти в мові. Лев Толстой сказав колись: «Женщина, старающаяся походить на мужчину, так же уродлива, как женоподобный мужчина». Хоча, напевно, в його часи були такі жінки.

Учитель. Епіграфом до уроку обрано вислів відомого педагога Василя Сухомлинського – «*Без чистоти інтимних почуттів немислима чистота почуттів громадянських*». Як ви можете прокоментувати даний вислів?

(Коментар учнів).

Учитель. Говорючи про культуру поведінки закоханих, не можна обминути питання інтимних стосунків юнаків та дівчат. Часто трапляється, що дівчата вступають у дошлюбний зв'язок, щоб, як їм здається, не втратити прихильності коханого. Хтось, можливо, скаже, що у цьому немає нічого небезпечного. Але чи так це? Спробуємо розібратися у наслідках раннього статевого життя і надамо слово шкільній медсестрі.

Шкільна медсестра. Раннє статеве життя підлітків часто призводить до різних відхилень у стані здоров'я. Із можливих ризиків ранніх статевих стосунків найчастіше спостерігається інфікування секстрансмісивними інфекціями. *Особливо небезпечними є інфекції, що передаються статевим шляхом.* Найчастіше вони упродовж тривалого часу перебігають без клінічних проявів, уражаючи статевий апарат юних жінок та юних чоловіків. Найбільш поширені серед них – уrogenітальний трихомоноз, гонорея, хламідіоз, уреоплазмоз, бактеріальний вагіноз, генітальний герпес, кандидоз, ВІЛ та інші.

Ураження статевого апарату, поза всяким сумнівом, впливає на репродуктивну функцію, а відтак – і на демографічну ситуацію в кожному регіоні та в державі. Підлітки, безумовно, внаслідок психологічної незрілості не можуть об'єктивно оцінити кожен ситуацію, пов'язану з реалізацією своєї юначої гіперсексуальності. Зберегти репродуктивне здоров'я, уникаючи хвороб, які передаються статевим шляхом, бажано свідомим стриманням, моральною поведінкою. Тому здавна у більшості народів на дошлюбні статеві контакти існували заборони. Бо хвороби, що передаються статевим шляхом (ХПСШ) можуть забрати здоров'я людини, а іноді й життя. Презервативи не позбавляють від небезпеки.

Потім, може статися небажана вагітність, яка частіше закінчується для дівчини абортom. Небажана вагітність є подією, яка може повністю змінити чинючу долю. Штучне переривання вагітності (аборт) теж небезпечно наступним безпліддям, різними хворобами. А з позиції християнської етики аборт є гріхом вбивства, що надалі озветься нервовими розладами організму молодої жінки.

Статистика невблаганно свідчить про те, що кожна четверта дівчинка, що перенесла ранній аборт, страждає серйозними гінекологічними захворюваннями. Наслідком інфекцій, що виникають в результаті проведення абортu, є різні хвороби як метрит, параметрит, тромбофлебіт стінки матки, тазовий перитоніт та інші захворювання.

Бажано також прислухатися й до думки сексопатологів про те, що отримати повне сексуальне задоволення при ранній статевій близькості не можливо.

Небезпечними є і *психологічні наслідки*, які витікають з дострокових статевих зв'язків: різні хвилювання, жаль та самозвинувачення, відчуття провини, втрата самоповаги та власної гідності, лють через зраду тощо. Все це може привести до депресії та самогубства.

Передчасне статеве життя спустошливо впливає на здоров'я та емоційно-

психічну сферу молоді. Дівчина стає фригідною (холодною). Воно збіднює повноту сексуальних емоцій, особливо у жіночої статі, ставить під сумнів яскравість і міцність майбутніх шлюбних стосунків, стає передумовою майбутніх подружніх зрад. Ранній початок статевого життя, є переважною причиною сексуальних розладів і неврозів у подальшому.

Учитель. А тепер прошу присутніх розділитися на групи. Кожна група отримує аркуш, на якому описана певна життєва ситуація, яку слід розібрати, обговорити і прокоментувати.

Ситуація 1.

Зі мною хочуть дружити багато хлопців із нашої школи, але через те, що я не вживаю спиртного, не курю, не лихословлю, їм соромно. Адже «в моді» дівчата, які мають уміти все те, що й хлопці. Що мені робити? Стати такою, як вони?

Ситуація 2.

Ми з подругою з інтелігентних родин. Наше майбутнє забезпечено нашими батьками. А ось в особистому житті у нас виникли труднощі. Я не знаю, як мені вчинити з подругою? Справа в тім, що у нас з подругою негласне змагання: у кого буде більше коханців, говорячи іншими словами – інтимних партнерів. Нещодавно ми порахували і виявилось, що у неї – десять, а у мене тільки вісім. Ви можете назвати нас розпусними і вам може здатися дивним, але в такий спосіб ми хочемо знайти справжнє кохання.

Ситуація 3.

Я така слабохарактерна: тільки побачу гарного хлопця, одразу закохуюся. Через деякий час це «кохання» минає і я закохуюся в іншого. Сама не знаю, що зі мною діється. Невже це і є кохання, про яке стільки пишуть і говорять?

Ситуація 4.

Ми познайомилися з ним два місяці тому і почали зустрічатися. Він казав, що кохає мене. Та раптом він мене покинув. Навіть не пояснив, у чому річ. Я страшенно страждаю, бо дуже кохаю його. Що мені робити?

(Обговорення ситуацій).

Учитель. Л. Толстой говорив, що все приходить вчасно до тих, хто вміє чекати. Коли перед вами стоятиме вибір лінії моральної поведінки, пам'ятайте, що нічого не можна повернути і прожити заново.

Знайдіть у цьому непростому світі свою «половинку» і будьте щасливі.

Минуще все, любов лиш вічна.
Міліють ріки, душі і слова.
І лиш вона пронизує сторіччя,
Перецвітає й знову ожива.

КОХАННЯ НАЙСКЛАДНІШЕ ЛЮДСЬКЕ

ПОЧУТТЯ. ФЕНОМЕН КОХАННЯ.

(урок з етики для учнів 10 класу)

М. Барбі

Мета. Пояснити особисту і соціальну роль кохання як найвищого людського почуття, показати розвиток почуття кохання в процесі розвитку і становлення особистості, охарактеризувати основні риси справжньої любові, залежність характеру і глибини даного почуття від розвитку особистості, виховувати вміння відчувати тонкощі найпотаємнішого почуття – любові.

Основні поняття: кохання, здібність кохати, самовіддача в коханні.

ХІД УРОКУ

Учитель. Прослухайте вірш Карамізе Жане, з якого вам стане зрозумілою тема нашого уроку.

Что такое любовь

Два парня поспорили так горячо,
Что их услышал бы любой.
Они говорили ещё и ещё,
О том, что такое любовь.
«Любовь – это радость!», –
один говорил.
«Нет жертва», –
Ответил другой.
«Любовь – это счастье, любовь – это свет!», –
Один вдохновенно кричал.
«Счастливой любви не было и нет», –
Угрюмо другой отвечал.
Поняв, что в тупик их зашел разговор,
Друзья подошли к старику.
«Отец, ты сможешь решить этот спор,
Ты много видал на веку!»
Но он отвечал: «Вам трудно понять,
Где тут правда, где ложь.
Любовь объяснить к сожаленью нельзя,
Полюбишь, тогда и поймешь».

Так, мову ми з вами поведемо про найцінніше. Найдорожче, найвище почуття людини – кохання.

- У чому, на вашу думку, подібність між дружбою та коханням?
- Чому дружбу можна назвати школою кохання?
- У чому полягає основний зміст поняття «кохання»?

(Тактично виділивши вдалі відповіді учнів, учитель пропонує познайомитися з висловами відомих людей про кохання, підготовлених ним та учнями).

«Любовь – как блеск солнечный, дождю идущий вслед... Любовь всегда свежа, как яркий вешний цвет», – писав Вільям Шекспір.

А ось слова Гете:

«В душе померк бы день и тьма настала б вновь,
Когда бы из нее изгнали мы любовь».

Дивовижне зізнання А.П. Чехова: «Когда любишь, то такое открываешь в себе, столько нежности, ласковости, даже не верится, что так умеешь любить».

Чудова думка і Луначарського: «Любовь является великим украшением жизни. Она заставляет природу играть красками, петь чудеснейшие песни, танцевать великолепные танцы...». (Продовжують учні).

У тлумачному словнику слово «любов» має кілька значень:

– почуття прихильності, що базується на спільності інтересів, на готовності віддати свої сили справедливій справі (любов до близьких, любов до Батьківщини);

– почуття, що базується на інстинкті (материнська любов);

– почуття, як статевий потяг, стосунки двох осіб, взаємно пов'язаних душевною близькістю (кохання);

– схильність, потяг до чого-небудь (любов до роботи, мистецтва тощо).

Якщо запитати у людей, що таке любов, кожен дасть власну відповідь: один з відтінком смутку, інший з відтінком радості, третій – з болем...

Проте, незважаючи на різницю в судженнях, усі визнають любов найвищим людським почуттям.

Найрозумніше чого досягла людина – це вміння любити, поклонятися красі людини, яку кохаєш. Від любові народжується все прекрасне на світі. Живе лише той, хто вміє кохати.

Учень. В душе померк бы день
И тьма настала б вновь,
Когда бы из неё изгнали мы любовь.
Лишь тот блаженства знал,
Кто страстью сердце нежил,
А кто не знал любви, тот всё равно,
Что не жил...

Ж. Мольер

Учитель. Любов вічна... Любов унікальна, творить чудеса. Вона сповнює людину щастям, робить її життя змістовним і світлим. Людина, яка любить і яку люблять, лагідніша, доброзичливіша – такі вже якості цього благосного почуття.

Справжньому кохання не страшні ніякі випробування. Але кохати треба вміти; щоб щось уміти, треба вчитися. Отже, виходить, що любити також треба

вчитися. Існує теорія Платона, за якою кохання – це сходинки, що ведуть людину до сенсу життя, до безсмертя. Кохання базується на взаємній повазі, моральній чистоті і правдивості, вірності і щирості. І таких принципів у стосунках між людьми необхідно дотримуватись все життя. Кохання – це джерело життя, це те, що заставляє світ обертатися, це двигун життя.

В. О. Сухомлинський говорив, що кохання — найчистіше і найдорожче, найсильніше побудження до того, щоб стати хорошою, розумною людиною, відмінно працювати і вчитися.

Кохання — це найперше надбання людства. Жити, розмножуватися і продовжувати свій рід можуть тисячі живих істот, а кохає лише Людина.

Учениця. Давно це було. Створив Бог світ, навчив усіх живих істот продовжувати свій рід.

Поселив Бог чоловіка і жінку на Землі в полі, навчив їх будувати курінь, дав чоловікові в руки лопату, а жінці – пригоршню зерна. І сказав Бог людям: «Живіть і продовжуйте рід людський, а Я повертаюсь на Небо».

А ж ось приходять на заході сонця злий демон – чорний ангел темряви. Бачить, сидять чоловік і жінка в курені, перед ними достигає хліб на ниві, поряд із ними колисочка, а в колисочці дитинка спить. А чоловік і жінка дивляться то на багряне небо, то в очі один одному. В ті хвилини, коли їхні очі зустрічалися, чорний ангел бачив в них якусь невідому силу, незбагненну для нього красу. Ця краса була нестерпною, бо виявлялась прекраснішою за сонце і небо, за землю і пшеничне поле – красивішою за все те, що створив Бог. Ця краса так вразила і спантеличила чорного ангела, що він затремтів від задрощів і страху; як же так, я могутній і страшний, я повстав проти самого Бога, який створив Землю, людину і дав їй життя. Але коли ж Він встиг створити таку Красу міжлюдських відносин? Я навіть не підозрював, звідкіль вона взялася і що воно таке – ця краса?

– Це Любов, Любов... співали святі ангели з Неба.

– Що це таке, любов? – запитав страшний демон?

«Це знає Бог і людина. Бо сам Бог є Любов...» – продовжували співати ангели.

Тоді він підійшов до людини, доторкнувся до неї рукою і став прохати: навчи мене любити. Спочатку чоловік навіть не почув того прохання. Чорний ангел повторив його ще раз і благав чоловіка пояснити йому явище любові. Нарешті чоловік сказав:

– Любов – не для демона. Ти можеш заздрити і створити всяке зло, ти не маєш меж у ненависті і недостойних бажаннях, твоя гордість і пихатість руйнують все, навіть душу, ти можеш кинути світ у вогонь, і твоя душа не стрепенеться. Тільки той, у кого є ніжне і чисте серце, кому дорога кожна травинка, кожний промінчик сонця, кожна краплинка роси, тільки тому доступна любов. Ти жорстокий і безсердечний, а любов лагідна, добра, чиста і сердечна. Ти можеш навчитися любити, але тоді ти перестанеш бути демоном зла.

Чорний ангел розсердився і закричав: «А, так ти не хочеш навчити мене любити? Будеш ти пам'ятати мене! З цієї хвилини – старій. Кожний день життя

нехай забирає по крупинці твою молодість і силу. Перетворюйся в розвалину. А я прийду через 50 років і подивлюся, що залишиться в твоїх очах, Людино. Ти побачиш, що сильніше – Любов чи зло».

Прийшов через 50 років. Бачить замість куреня біла хата стоїть, на пустирі сад виріс, на ниві хліб достигає, сини землю орють, дочки пшеницю жнуть, а внуки на лужку граються. Під хатою сидять старий чоловік і стара жінка, дивляться то на багряну ранкову зорю, то один одному в очі. І боязко стало демоні, коли він побачив, що очі людини зовсім не постарили. Побачив він у тих очах красу ще могутнішу і вічну.

Побачив не лише Любов, а й Вірність. Зрозумів, що перед людською Вірністю вся його могутність безсила. Розгнівався чорний ангел.

– Мало тобі старості, Людино? Так помирай же в муках, йди в землю, перетворюйся в прах. Помирай слабким, немічним, а я прийду подивлюсь, що станеться з твоєю Любов'ю і Вірністю.

Прийшов демон через 3 роки. Бачить, сидить чоловік над маленьким горбочком, очі в нього вицвіли від сліз, душевної туги і старості, але в них ще більш жагуча, незрозуміла і страшна для демона краса. Вже не лише Любов, не лише Вірність, а й Пам'ять серця бачив демон. Впав він перед чоловіком на коліна і заблагав:

– Дай мені, Людино, цю красу. Що хочеш проси в мене, тільки дай її.

– Не можу, – сказав чоловік, – бо її ціна – старість, смерть і вічність.

– Візьми безсмертя, вічну молодість, тільки віддай Любов.

– Ні, не треба. Ні вічна молодість, ні безсмертя не можуть порівнятися з Любов'ю, яку дарує Господь людині.

І в очах чоловіка відбилась така могутня думка вдячності Богам, що демоні стало моторошно і страшно. Він відійшов від людини, повернувся до пшеничної ниви і побачив, як у золотому колосі стоять молодий чоловік і жінка, дивляться то на багряне небо, то один одному в очі...

Схватився демон за голову, застогнав від безсилля і пішов геть із землі у свій ад. З тих пір на землі панує Людина і її Любов.

Учитель. В. Белінський писав: «Кохання має свої закони розвитку, свій вік, як людське життя. У нього своя розкішна весна, своє спекотне літо, нарешті осінь, яка для одних буває теплою, світлою й родючою, для інших – холодною, гнилою, неродючою. У кожному віці людина переживає любов по-різному».

Чарівна пора юності, пора пізнання самих себе і довкілля, час, коли майже до кожного приходять перше кохання.

Учень. Р. Рождественський «Мальчишка».

Он был грозой нашего района,
Мальчишка из соседнего двора,
И на него с опаской, но влюблено
Окрестная смотрела детвора.
Она к нему пристрастие имела,

Поскольку он командовал везде,
А плоский камень так бросал умело,
Что тот, как мячик прыгал по воде.
В дождливую и ясную погоду
Он шел к пруду, бесстрашный, как всегда,
И посторонним не было прохода,
Едва он появлялся у пруда.
В сопровожденье преданных матросов,
Коварный, как пиратский адмирал,
Мальчишек бил, девчат таскал за косы
И чистые тетрадки отбирал.
В густом саду устраивал засады,
Играя там с ребятами в войну,
И как-то раз увидел он из сада
Девчонку незнакомую одну.
Забор вокруг сада был довольно ветхий –
Любой мальчишка в дырки проходил, –
Но он, как кошка, прыгнул прямо с ветки
И девчонке дорогу преградил.
Она пред ним в нарядном платье белом
Стояла на весеннем ветерке
С коричневым клеенчатым портфелем
И маленькой чернильницей в руке.
Сейчас мелькнут разбросанные книжки –
Не зря ж его бояться как огня, –
И вдруг она сказала: «Там мальчишки...
Ты проводи, пожалуйста, меня...»
И он, от изумления немея,
Совсем забыв, насколько страшен он,
Шагнул вперед, и замер перед нею,
Ее наивной смелостью сражен.
А на заборе дряхлом, повисая,
Грозь сломать немедленно его,
Ватага адмиральская босая
Глядела на героя своего.
... Легли на землю солнечные пятна.
Ушел с девчонкой командир.
И подчиненным было непонятно,
Что это он из детства уходил.

Учитель. Отроцтво і юність – не проста пора. Не так просто змиритися з тим, що ти такий, який є, – ні талановитий, ні багатий, ні красивий. І тобі потрібно навчитися любити себе саме такого. Адже ключ до щастя – у прямому ставленні до себе, до життя, до навколишніх. Усе, що вам потрібно – це повірити в себе, полюбити себе, тоді і люди будуть любити вас. Ми маємо

навчитись любити один одного. Зазвичай потреба у коханні найбільш властива людині в юності, коли ми прагнемо такої любові, яка б поглинула нас із головою і тривала все життя. Також любов — це творчість двох. А вміння любити – особливий талант.

«Любити – це єдиний смисл життя. І смисл смислів, смисл щастя».

П. Елюар

Учень. Так ніхто не кохав, через тисячу літ

Лиш приходять подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі
І земля убирається зрання.

Дише тихо і легко в синяву вона,
Простягає до зір свої руки...
В день такий на землі розцвітає весна
І тремтить від солодкої муки.
В'яне серце моє од щасливих очей,
Що горять в тумані наді мною.
Розливається кров і по жилах тече,
Ніби пахне вона лободою.

Гей, ви зорі ясні! Тихий місяцю мій!
Де ви бачили більше кохання?
Я для неї зірву Оріон золотий,
Я, поет робітничої рані...

В. Сосюра

Учитель. З пробудженням першого кохання часто виникає безліч протиріч, не контрольованість почуттів і думок. Звідси можуть з'явитися порушення денного розпорядку, нехтування навчанням, громадськими, домашніми обов'язками, може виникнути недовіра до батьків, роздратованість, підозрілість і т. д. Основна причина цього – невміння закоханих управляти собою, своїми почуттями. Ці протиріччя можна перебороти, якщо юнак і дівчина усвідомлять, що кохання породжує відповідальність перед коханою людиною, близькими. І якщо є бажання зберегти своє перше кохання, укріпити його, щоб воно переросло з юнацької закоханості в справжню любов, потрібно дотримуватися деяких вимог. А саме:

1. Потрібно глибоко розуміти, що кохання – це почуття, яке потребує самоконтролю, а не якась некерована стихія, що ламає всі норми і правила поведінки.

2. Усвідомлення необхідності стриманості в почуттях між закоханими до настання соціальної зрілості і морально-психологічної підготовленості до створення сім'ї.

3. Терпеливо і доброзичливо оцінювати увагу близьких до змін у вашій поведінці, бо вона, як правило, викликана турботою про ваше теперішнє і

майбутнє. Бажано самому знайти форму і момент розповісти батькам про характер ваших відносин, зняти тривогу, заспокоїти їх.

4. Не потрібно хвастати своїм коханням, ставити в незручне становище предмет своєї любові; потрібно оберегати кохання від сторонніх насмішок і не давати для цього приводу.

Учениця.

Любовью дорожить умейте,
С годами – дорожить вдвойне:
Любовь – не вздохи на скамейке
И не прогулки при луне.
Все будет: слякоть и пороша,
Но вместе надо жизнь прожить.
Любовь с хорошей песней схожа,
А песню нелегко сложить.

С. Щипачов

Учитель. Завдяки справжньому кохання кожна людина може витримати всі життєві негаразди, здолати будь-які перешкоди. Любов — це джерело енергії та моральної сили. Отож нехай невичерпним буде ваше джерело. Даруйте свою любов людям і повернеться воно вам сторицею. Знайдіть у цьому непростому світі свою половину і будьте щасливими.

Минуще все, любов лиш вічна.
Міліють ріки, душі і слова.
І лиш вона пронизує сторіччя,
Перецвітає й знову ожива.

(Якщо залишиться час, можна провести тести «Любовний трикутник», «Коли прийде кохання»).

Домашнє завдання. Підготувати вірші про кохання.

Тест «Коли прийде кохання»

1. Новий рік для вас:

- 1) хвилювання;
- 2) просто рік, що минає;
- 3) свято.

2. Яке число викликає у вас порівняння з чимось пов'язаним із коханням?

- 1) 1;
- 2) 2;
- 3) 13;
- 4) 9;
- 5) 69.

3. Ви ревнуєте, коли він (вона)...

- 1) Фліртує на ваших очах;
- 2) кудись іде без вас;
- 3) рідко телефонує.

4. Ваше ставлення до «пригод на одну ніч»?

- 1) позитивне;
- 2) найгірший вчинок;
- 3) обман (чоловіків).

5. Чи можна вірити у ворожіння на кохання?

- 1) Гороскопові;
- 2) картам;
- 3) маятнику;
- 4) своєму інстинкту.

6. Що ви зробите для того, аби познайомитися з кимось у новому році?

- 1) Підете на дискотеку;
- 2) дасте оголошення;
- 3) допоможуть друзі.

7. Як швидко ви добиваєтеся взаємності?

- 1) Відразу;
- 2) після тривалих страждань;
- 3) за один вечір.

8. Як ви готуетесь до побачення?

- 1) Миєте голову;
- 2) чистите зуби;
- 3) фарбуєтесь.

9. Ваше потаємне бажання в новому році?

- 1) Кохання на все життя;
- 2) побільше б пригод;
- 3) привернути увагу хорошого хлопця (дівчини).

10. Який подарунок ви б зробили коханому (коханій)?

- 1) Календар;
- 2) іграшку;
- 3) своє фото;
- 4) збірник «Кулінарія».

11. Найкраще освічення в коханні (вам).

- 1) Я тебе кохаю;
- 2) з тобою хоч на край світу;

3) з тобою можна говорити про все.

12. Що потрібно для щастя в коханні?

- 1) Віддати себе повністю;
- 2) взаєморозуміння;
- 3) доля.

Підрахуйте ваші очки:

1. 24, 1; 2. 0, 5, 2, 1, 5; 3. 2, 4, 0; 4. 5, 1, 2; 5. 4, 3, 2, 5; 6. 4, 1, 2;
7. 6, 4, 3; 8. 3, 2, 4; 9. 1, 5, 3; 10. 0, 4, 2, 3; 11. 2, 4, 1; 12. 5, 2, 1

Результати:

Від 10 до 30. Ваш барометр кохання на наступний рік показує від «змінне» до «похмуро». І справа не в зовнішніх обставинах. Ви і ваші почуття – у стані зимової сплячки. Ви переживаєте розчарування вжитті, а це відштовхує від вас навіть бажаних. Невіра у власне почуття? Як собі зарадити? Залишити сумніви! Вас люблять! Налаштуйтеся на чисте кохання, романтичні пригоди... Не відмовляйтеся від запрошень. Повірте у свою привабливість. Пориньте в бурхливе життя. Успіх здивує навіть вас самих – побачите!

Від 30 до 50. У вас неабиякі шанси в коханні. Буде можливість пофліртувати. Готуйтеся до хвилюючих пригод і серйозних стосунків. Ви знаєте про свої переваги, але бажання кохати кличе вас на самопожертву. Ви навіть не хвилюєтеся, чи переможете деякі сумніви. Ви реаліст, і в коханні теж. Не на всі пропозиції відповідаєте. Цьому заздять. Чекайте на успіхи, хай дрібні затьмарення вас не розчаровують. Усі страждання – в минулому році.

Від 50 до 80. У вас попереду палке кохання! Щастя! Ви чарівна (чарівний). Ви отримали великий вигравш: у коханні, нових знайомствах, пригодах. Але... не захоплюйтеся надто, аби не забути всі інші важливі справи. Визначтеся, що вам потрібно насправді. Може, вас спокушує можливість погратися в почуття? Чи полоскотати почуття партнера? З самого початку виявіть здатність до співчуття. Інакше втратите багато шансів.

ПОЕЗІЯ КОХАННЯ. ЧЕРЕЗ ВІКИ З ЛЮБОВ'Ю

(урок з етики для учнів 10 класу)

М. Барбі

Мета. Прокласти стежку до Країни Поезії Кохання. Познайомити учнів з кращими зразками світової лірики. Прагнути відчувати життєдайну силу кохання, вчити віддавати своє активне життєве тепло іншим людям, виховувати культуру почуттів. Розвивати художній смак.

Обладнання. Вислови про кохання. Музичні записи:

1. Оркестр «Поля Морія — «Історія кохання».
2. П. Булахов, романс «Гори, гори, моя звезда».

Епіграф. *Первинніше суцього всього — любов.*

У піснях молодих перше слово — любов.

Бідний вигнанцю дивного світу кохання,

Знай, що всього життя передмова — любов!

Омар Хайям

(На фоні музики «Історія кохання» учениця читає вірш Вінтонюк Олександри «Поезіє! Моя найкраща втіхо!»)

Учениця.

Поезіє! Моя найкраща втіхо!
Моя сльоза і усмішка моя.
Якби не ти, поезіє — перлино,
Земне життя не варто б і гроша...
Даруєш ти крилату мрію,
Душі — красу, осяяну добром.
Думкам — безмежний простір плину...
Чолом тобі, поезіє, чолом!
Ти кличеш, вабиш в ранки волошкові.
Твоїй природі — меж нема...
Вклоняюсь низько витвору людському —
Перлині смутку, радості й любові.

Слово вчителя. Через віки з любов'ю...

Любов — це почуття, яке в усі часи однаково хвилювало людей. Багато поколінь пройшло по землі, передаючи один одному безсмертя і доброту. Кохання торжествує на світі. Воно поза віком і часом. Воно звеличує людину. Серед нас, напевно, не знайдеться людини, яка скаже: «Я не хочу кохати». Кохати хочуть всі... Це так само природно, як рости траві навесні... Кохання... Про нього мріють. Його чекають..! Ось воно приходить. Скільки сердечних переживань! Це почуття прекрасне не тільки своєю природністю, а й тим

духовним збагаченням, котре наповнює серця закоханих. Це кохання може прийти у 8 років, а може й у 80. Іноді кохання переживає людину і залишається яскравим прикладом для нащадків на століття: приклад цьому любов Данте і Беатріче, Петрарки і Лаури, Ромео і Джульєти...

Про любов написано багато, про неї складають трактати і поеми, прозаїки пишуть романи, а поети — вірші. Візьміть у руки Шекспіра і прочитайте його сонети. Анна Ахматова, Володимир Сосюра, Гарсія Лорка, Ліна Костенко — перелічити всіх неможливо, але всі вони допомагають нам усвідомити, що кохання — це велике почуття і заради нього люди здійснюють подвиги і чудеса, а не підлість і обман.

Тому я хочу сподіватися, що наш урок прокладе стежки до Країни Поезії Кохання.

Знайомлячись із шедеврами скарбниці світової культури, дивуємося глибині проникнення й відображення людських почуттів у творчості видатних поетів середньовіччя, віддаємо належне віртуозності любовної поезії західноєвропейських письменників доби Відродження; пишаємося сучасниками, які, попри всі негаразди, віддають у своїй творчості належне вічній темі кохання.

Кажуть, що про любов сказано все, але не всіма. Тобто кожен, поет він чи прозаїк, драматург чи людина, зовсім не причетна до літератури, у життя обов'язково «впише» свою неповторну історію кохання.

Я мрію, щоб після нашого уроку всі ви відчули себе сонцем, яке світить і дарує, віддає своє активне життєве тепло іншим. Саме в цьому життєдайна сила кохання.

(На фоні музики Бетховена «До Елізи»)

1-й учень. Вимовте упівголоса: любов, кохання, закоханість... Схожі слова, але скільки відмінностей таять вони в собі! Від сотворіння світу всім правила любов. Скільки бурхливих пристрастей, потрясінь, вулканічних вибухів побачив світ від своїх першопочатків! А скільки творів мистецтва, скільки безсмертних шедеврів було народжено коханням! Звідавши любов, людина ніби доторкалася Вічності. Ще Платон писав, що «любов – це прояв безсмертного начала в істоті смертній».

2-й учень. Сьогодні багато хто зневірився в існуванні кохання. Але до того часу, поки не звідає на собі всевладної магічної сили цього почуття. Пригадуєте міф про Купідона?

У хлопчика була пов'язка на очах. Пустун стріляв із лука, не цілячись, із зав'язаними очима – і той, у кого влучала стріла Купідона, раптом запалювався жагучим нестримним коханням. Любов, наслана Купідоном, була сліпою. Римський поет Лукрецій у I столітті нашої ери стверджував, що засліплені пристрастю бачать чесноти коханих там, де їх немає, і не помічають їхніх недоліків.

Ситуація добре знайома нам з життя, чи не так? Закохані по-іншому бачать світ і по-іншому сприймають дійсність, аніж решта людю, що не переживають у цей момент цього ніжного і окрилюючого почуття. Закоханий

живе в іншому світі. Саме тому Стендаль у свій час зробив висновок, що «в коханні ми насолоджуємося лишень ілюзією, породженою нами самими».

1-й учень. Отже, кохання робить закоханих незрячими і нерозумними? Спірне твердження. Бо як же тоді інтуїція закоханого та яснобачення кохання, котрі піднімають людину на небачені творчі вершини, і, запалені від вогню любовної пристрасті народжуються мистецькі шедеври.

Саме кохання, любов – джерело творчого натхнення багатьох поколінь. До цієї одвічної теми завжди зверталися художники, композитори, скульптори, філософи, поети.

Слово вчителя. Мотив кохання довгі століття був і залишається найголовнішим у світовій літературі. Бо поетичне слово було найбільш зрозумілим вираженням цієї теми як складової гуманізму, людинолюбства.

У Монтеня є одна нехитра історія: він розповідає про країну, де цар у новорічну ніч посилає підданам у дарунок вогонь з власного вогнища, і коли з'являється з факелом царський гонець, усі вогні, що досі горіли в домі, гасять. Уявіть: новорічна ніч, дім з погашеними вогнями в очікуванні царського дарунку, а потім сузір'я вогнів, що освітлюють небо...

Чекайте і ви цього милосердного вогню щиро, з вірою у мудрість серця. А коли кохання зародиться у вас, хай вам допоможе наша сьогоднішня зустріч. Хотілося, щоб те прекрасне почуття ви зустріли поетичними рядками, або щоб поезія забриніла у вашому серці. Через століття тягнеться поетична естафета до наших днів. І я хочу, говорячи словами Луї Арагона: «Говорити тільки про кохання, все інше — злочин».

Тож розгорнемо збірки віршів і поринемо у світ поезії та любові.

(Запаливши свічку, вчитель читає свій улюблений вірш. Далі передає свічку учням по черзі. На фоні музики «Історія кохання» звучать вірші О.Блока, Л. Костенко, Т. Шевченка, С. Надсона, Мольєра, Шекспіра, В. Сосюри, та інші).

Заключне слово вчителя. Кохання, любов — категорії вічні. Я хочу побажати вам любові, любові, любові! В любові сила людини. Бережіть коханих, бійтеся образити їх, принести біль. Якщо ви розлучаєтеся на мить, бійтеся того, що розлучаєтеся на вічність, і кожну хвилину даруйте один одному радість, надію і любов.

Щастя вам! Хай завжди сяє у вашому житті зірка кохання!

(Звучить романс П.Л. Булахова «Гори, гори, моя звезда»).

ДРУЖБА, КОХАННЯ, ЛЮБОВ. НАСЛІДКИ РОЗПУСТИ У ЖИТТІ ПІДЛІТКІВ

(виховна година-тренінг для учнів 9-11 класів)

Л. Жовновата

Мета: *Формувати почуття честі та гідності; ознайомити із негативними наслідками раннього статевого життя; виховувати толерантність, культуру спілкування та прояву почуттів, розвивати навички здорового способу життя та етичних норм поведінки.*

Форма проведення: тренінг.

Виховна година доцільна для проведення серед дітей, які знайомі з формою тренінгу. Доцільно перед виховною годиною показати учням відеофільми про наслідки раннього статевого життя, про шкоду абортів. Бажано, щоб учні вже були знайомі із темами: «Розмноження і розвиток людини» та «Інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ)» на уроках біології та основ здоров'я.

Хід виховного заходу

I. Знайомство. Слово учителя.

Світ побудований з любові, хоч він і складний та часто жорстокий. Одна із християнських істин говорить: «Люби ближнього свого, як самого себе». Як ви це розумієте? «Чи подобається вам ваше ім'я?». І тому знайомство сьогодні ми розпочнемо такою фразою: «Мені подобається моє ім'я тому, що...»

(Учні повинні аргументувати, чому їм подобається чи не подобається їхнє ім'я. Іноді в класі є такі учні, яким важко відповісти, тоді учитель може їм допомогти. Є учні, які демонстративно не бажають відповідати. Їх краще не провокувати, поступово вони теж втягнуться в хід тренінгу.)

II. Актуалізація теми.

Сьогодні на виховній годині ми обговоримо такі важливі у житті підлітка питання, як почуття дружби, прояв кохання, різницю між коханням та любов'ю, розбещеність та наслідки раннього статевого життя [4, с. 27, 32].

У підлітковому віці зароджуються перші почуття. Підлітковий вік – це та пора, коли вчаться встановлювати рівноправні стосунки з протилежною статтю. Десь у 12-13-річному віці хлопці і дівчата відчують інтерес одне до одного, починають спілкуватися. Спілкуються вони переважно групами, так званими компаніями. Проводячи разом дозвілля, вони більше дізнаються одне про одного. Дівчата починають розуміти, якими вірними друзями бувають хлопці. Хлопці вчаться цінувати емоційну підтримку дівчат. Ця стадія романтичних стосунків називається платонічною. Якщо люди отримують задоволення від спілкування, між ними виникає емоційна чуйність, яка може перерости в міцну

дружбу чи кохання. Романтична стадія стосунків найбільш поширена серед підлітків. На цій стадії їх варто і стабілізувати – залишити незмінними на певний час. Це допоможе уникнути багатьох проблем, які загрожують не стриманим, сексуально розбещеним підліткам, дасть змогу їм краще пізнати одне одного. Потрібен час, щоб побудувати рівноправні стосунки між хлопцем і дівчиною, у яких обоє почувуються комфортно і ніхто не буде приниженим. Не треба думати, що це просто.

У підлітковому віці між хлопчиками і дівчатками актуальне товаришування. Воно проявляється у шанобливому, турботливому ставленні одне до одного, у безкорисливій допомозі, вимогливості та взаємній довірі, в чесності й щирості між товаришами. Підлітки прагнуть зрозуміти душевний стан, настрій свого товариша, готові прийти на допомогу, радіють його успіхам, співчують у біді та невдачах. Але більшу потребу підлітки відчують у вищій формі товариських стосунків – дружбі. Вона відрізняється від товаришування більшою вибірковістю та інтимністю, ґрунтується на спільності інтересів чи занять, духовній близькості. Дружба вимагає вірності, неможлива без рівноправності й щирості.

Найвищою формою статевого потягу є кохання. Цей специфічний людський прояв почуттів спрямований тільки на конкретну людину. Кохання може виникнути одразу або розвиватись поступово. Інколи йому передують закоханість, яка з часом може зникнути без сліду, або навпаки, перерости в справжнє кохання.

III. Рольова гра. *(Для гри потрібно об'єднати учнів у групи по 4-5 чоловік, щоб у групах були і хлопці, і дівчата. Учасники груп, повинні підібравши фрази, інсценувати задану ситуацію).*

Ситуація 1. Хлопцеві давно подобається дівчина-однокласниця. Вона особливої уваги на нього не звертала. І от, на шкільному вечорі видалася нагода розкрити свої почуття.

Ситуація 2. До вас у клас прийшов новенький хлопець. Він сів біля дівчини, бо там було вільне місце. Дівчина вирішила з ним товаришувати.

Ситуація 3. У класі почали формуватися дві окремі непримиримі групи хлопців і дівчат, які сперечаються між собою про свої переваги. Класний керівник це помітив і вирішив примирити учнів між собою.

IV. Обговорення ситуацій. Слово учителя [4, с. 74].

При встановленні більш близьких стосунків важливо вміти висловити свої почуття – прихильність, симпатію. Головне при цьому – обрати такі способи, які принесуть гармонію у стосунки і не спричинять проблем. Ті, хто прагне більшого, не розуміють, що стати повноцінним сексуальним партнером у підлітковому віці неможливо. Статева близькість поки що не здатна дати їм справжнього задоволення. Зате вона може розчарувати їх і спричинити безліч проблем.

Статистика доводить, що майже всі підлітки бувають розчарованими першим сексуальним досвідом: «Оце й усе? А скільки було розмов!». І справді.

Скільки написано в книжках, показано у фільмах, що статева близькість – то найбільша насолода, екстаз, політ., а насправді дівчина часто не відчуває нічого, крім болю і страху завагітніти. Та й хлопець не отримує особливого задоволення. Зате він може відчути провину за свою незграбність, набути комплексу, який надовго відіб'є бажання мати статеві стосунки. Крім суто фізіологічних, є ще багато аргументів на користь відкладення стосунків до шлюбу (до більш старшого свідомого віку). Адже наслідки раннього початку статевого життя бувають справді неприємними і навіть трагічними.

Хтось може дізнатися про це і розповісти іншим. Взагалі, це важко втримати у таємниці. Існує ризик зараження інфекціями, що передаються статевим шляхом (ПСП). Серед них є невиліковні і смертельно небезпечні, наприклад, ВІЛ.

Завжди існує ризик, що дівчина завагітніє. Вона може зважитися на аборт і вбити дитину, адже аборт не що інше, як вбивство, а це є великий гріх. Ще дівчина може народити дитину і віддати її на всиновлення або змусити хлопця одружитися не через любов, а через провину. А чого буде вартий такий шлюб і який його кінець – неважко здогадатися.

У наш час було б нерозумно закривати очі на часті випадки дошлюбного статевого життя серед підлітків. Такі стосунки, як правило, тривають недовго. Вступаючи у статевий зв'язок, дівчина ризикує своїм здоров'ям і своєю репутацією.

Буває й таке, що хлопці й дівчата легко вступають у статевий зв'язок, не задумуючись про наслідки, виключно із бажання не відстати від інших членів компанії. Дівчата у цей період користуються у юнаків великою симпатією і популярністю. Але коли приходить пора створювати сім'ю, з'ясовується, що хлопці не збираються одружуватися на таких дівчатах. Чоловіки віддають перевагу більш стриманим і скромним дівчатам.

Віками скромність у поведінці дівчат вважалася однією із головних чеснот і свідчила про моральну чистоту і здоров'я. На жаль, у наш час у середовищі *юнацької субкультури*, навпаки, цнотливість дівчини і хлопця засуджується. Але необхідно зауважити, що сьогодні в усьому цивілізованому світі вважається природною і модною поведінка стриманості і совіливості молоді людини. Це є ознакою її благородства, честі, розуму, мудрості, вихованості, високої культури, прояву поваги до себе та інших, непохитності та сили волі. Така молода людина не поводить себе легковажно, не розмінює себе за безцінь у безсоромних стосунках, а навпаки, береже свою гідність для високої мети – створення міцної сім'ї, незрадливої любові на все життя, народження генетично здорового покоління, збереження генофонду нації.

V. Робота в групах. Оцінка ризику наслідків раннього статевого життя. Учням дається картка із записами певних дій. Вони повинні оцінити ризик даних дій для зараження ПСП, вагітності, абортів. РВ – ризик високий, РН – ризик низький, НР – немає ризику [1, с. 139].

Приклади карток.

1. Утримуватися від статевих стосунків.	2. Отримати психологічну травму при статевому насиллі.
3. Цілуватися в губи.	4. Погодитися на сексуальний контакт

5. Стискання руки та поцілунок долоні, фалангів пальців.	6. Штучне переривання вагітності
7. Обійматися.	8. Дружні поцілунки.

Оцінка ризику (відповіді)

1. Утримуватися від статевих стосунків (НР)
2. Отримати психологічну травму при статевому насиллі (РВ)
3. Цілуватися в губи (РН)
4. Погодитися на сексуальний (РВ)
5. Стискання руки та поцілунок долоні, флангів пальців (НР)
6. Зробити штучне переривання вагітності (РВ)
7. Обійматися (НР)
8. Дружні поцілунки (НР)

«Павутиння наслідків ранніх статевих відносин». (Учні отримують картки із завданням; на діаграмі розписати наслідки ранніх статевих відносин для різних аспектів життя і здоров'я).

Ключ до картки:

Зразки відповідей учнів на завдання діаграми:

1. Емоційне здоров'я – стрес, порушення нервової системи, депресія, роздратованість;

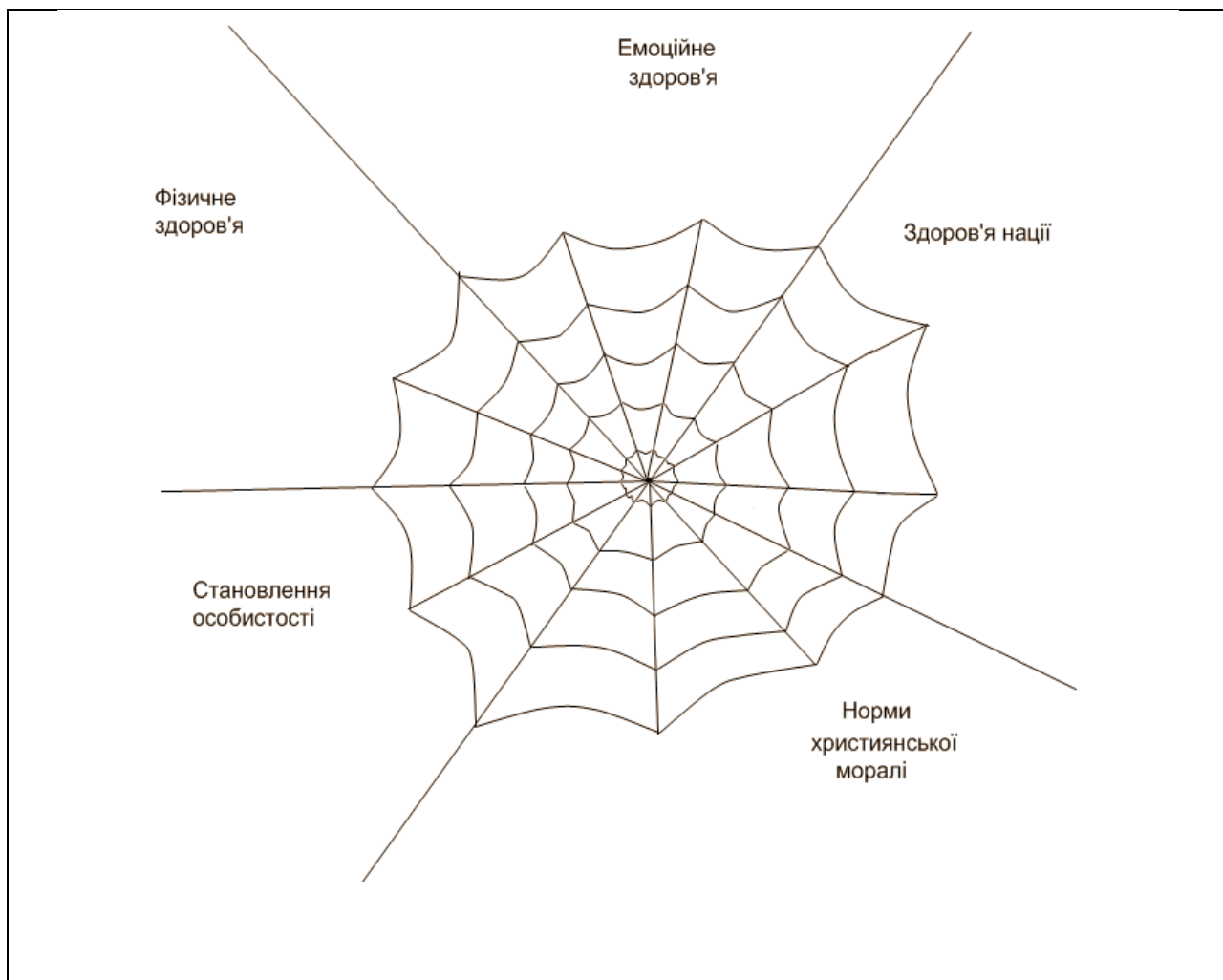
2. Здоров'я нації – деморалізація, аборти, безпліддя, неповноцінні сім'ї, народження дітей зі слабким розвитком;

3. Норми християнської моралі – гріховність, зневажливе ставлення до основних християнських чеснот, втрата дівочої честі та гідності;

4. Становлення особистості – невпевненість у собі, завищена або занижена самооцінка, розвиток комплексів;

5. Фізичне здоров'я – небажана вагітність, ранні пологи, штучне переривання вагітності, інфекції, що передаються статевим шляхом.

Зразок картки:

VI. Мозковий штурм: «Як проявити любов без інтимних стосунків». (Учні висловлюють різні думки по даному питанню і учитель записує їх на дошці. Можливі варіанти):

- написати листа, записку, SMS-повідомлення;
- подарувати квіти;
- часто телефонувати;
- приготувати сюрприз, подарунок;
- пригорнути, обійняти;
- поцілувати;
- говорити гарні слова.

Учитель. Як же характеризують почуття кохання вчені?

Ось кілька пунктів:

- усі думки і почуття повинні спрямовуватися на об'єкт кохання;
- прагнення розділяти з коханим усе порівну – і радощі, і горе;
- однаковий погляд на світ;
- прагнення перевтілитися у свого обранця, відчувати і діяти так, як він;

- здатність кохати ще сильніше навіть тоді, коли все і всі проти;
- здатність протистояти життєвим труднощам і незгодам;
- самопожертва заради іншого.

VII. Обговорення [4, с. 88].

Але життя набагато складніше, ніж існуючі наукові теорії. Справжнє кохання трапляється у житті не часто. У коханні можуть поєднуватися найбільш різноманітні почуття: страждання і насолода, радість і смуток, страх і сміливість. І, навіть, гнів та ненависть. Коли переважає бажання – це кохання-пристрасть, коли переважає душевний потяг – це кохання-повага.

Дівчат часто турбують дуже конкретні питання: як діяти, коли до тебе «чіпляються», і що робити, коли тебе не помічають. Не всі про це запитують, але всіх це хвилює. Мудрість і стійкість жінки, за словами В. Сухомлинського виховує чесність чоловіка. Справжня жіночність – це синтез ніжності й суворості, ласки й непохитності.

Природа сказала жінці: «Будь прекрасною, якщо можеш, мудрою, якщо хочеш, але розсудливою ти повинна бути неодмінно». Ще стародавні мудреці говорили: «Якщо хлопці – це сьогоднішній день, то дівчата – це майбутнє нації». Як ви думаєте, чому дівчина – це майбутнє нації? *(Відповіді учнів)*.

Послухайте які суперечливі почуття може викликати жінка.

VIII. Рефлексія. Учень читає вірш Я. М. Городницької «О, жінко...» [3, с. 45].

О жінко, жінко... Хто тому виною,
Що ти з любові зіткана й гріха?
Як любиш, то любов'ю неземною,
Ненавидиш – пронизлива і зла.

Ти в світ прийшла, народжена з любові,
В тобі від неба мудрість і краса.
Для тебе сяють зорі вечорові,
В твоїх долонях – таїна життя.

О жінко, жінко... Хто тому виною,
Що ти в любові праведна й свята?
Та до гріха тобі подать рукою
І ти не ти. І гріш тобі ціна.

Любов для тебе, мов вино з калини,
Гірке й солодке. Серцем не збагнеш.
Ти вип'єш до останньої краплини
Й гріхи свої на сповідь понесеш.

Учитель. Останнім часом ми зовсім не говоримо з хлопцями про лицарство, про ту шляхетну чоловічу якість, яка робила прекрасними всіх

справжніх чоловіків.

Повсякденне життя складається з дрібниць, і в дрібницях характер виявляється як з героїчного, так і з егоїстичного боку. І якщо ми будемо берегти свої найкращі якості до певного часу, а зараз будемо жити так-сяк, то ми ризикуємо залишитися ні з чим. Життя не твір, воно не знає чернеток.

Учень читає вірш Я. М. Городницької «Заповідь» [2, с. 21].

Не вбий, не укради, не оскверни,
Не спокусися тілом і душею,
Подай старому, злого обмини,
Твори свій рай над грішною землею.

Шануй отця і матінку свою,
Не протиріч, не пожадай, не свідчи...
Даруй любов і ласку неземну
Щодня, щомиті, бо ніщо не вічне.

Твори добро, допоки є ще час
І не марнуй дорогоцінні миті.
Навчися жити в світі без образ,
Умій прощати зла лукаві ниті.

Люби себе, люби людей, люби весь світ,
Люби Творця за мудрість і терпіння.
І на Землі залишиться твій слід
У благодаті Божого веління.

Також можна зачитати інші вірші, наприклад, В. Сосюри «Так ніхто не кохав...», Д. Павличка «Коли ми йшли удвох з тобою...»

Слово учителя [4, с. 93].

Почуття симпатії, прихильності, вірності, самовідданості, обов'язку, доброти і любові, дружби й товариськості, що так цінуються нами в дорослій людині, не з'являються самі собою. Вони проходять складний шлях розвитку. В ранньому дитинстві емоції не дуже визначені. Емоційне визрівання триває не один рік. Дитяча дружба – чудова школа почуттів, школа шляхетності. У дитинстві люди відчувають потребу довірятися, бути вірним, чесним і чистим у стосунках з другом. Проте слабкі й уразливі ці пориви, їх треба берегти й виховувати. Грубе, необачне втручання може ці паростки пригнітити.

У 16-17 років у життя юнака чи дівчини може увійти перше кохання. Зовнішня його ознака – повне захоплення обранцем, спрямованість на єдиний об'єкт, при явній байдужості до інших. Внутрішньо ж це безмежна ідеалізація коханого, високість переживань. У першому коханні виразно виступає безкорисливе ставлення до іншої людини як найвищої цінності, замилювання коханим, гордість за нього, прагнення ділити із ним радість і горе, особлива

чутливість до всього, що якимось чином пов'язане, готовність до самопожертви заради його спокою і щастя. Саме цим і визначається стриманість юнака у всьому, що могло звести кохану з п'єдесталу. Чим сильніше кохання, тим більше обоє обожають, ідеалізують одне одного, тим далі вони у своїх помислах від сексуальності та чистішими і стриманішими бувають їхні стосунки.

Не кожному випадає на долю пережити таке напівдитяче, але й багатогранне й самовіддане почуття, але ті, хто зазнав його, як правило, вже не скочуються до вульгарності й розпусти.

Дослідження показують, що більшість із тих молодих людей, які в старших класах були серйозно закохані в когось (навіть і без взаємності), у свій час зазнали й щастя дорослої, зрілої любові в сім'ї. У тих же, хто далі сексуальних розваг не йшли, нерідко і в подальшому зберігся той самий стиль взаємин.

Висновок. Отже, виховна цінність першого кохання, кохання-дружби, ніжності, поваги величезна. Адже вона часом спонукає юну людину дорожити іншою людиною більше, ніж собою, відкриває їй радість самопожертви й відданості за найскладніших обставин.

Прагнучи бути гідною свого ідеального обранця, молода людина знаходить у собі могутні сили до самовдосконалення, духовного зростання. Стає здатною протистояти спокусам і труднощам, стає іншою, кращою людиною.

І саме в період юнацьких захоплень і закоханості, молоді люди «програють» і створюють той стиль взаємин, який перенесуть потім у свою сім'ю. Вони вчаться налагоджувати стосунки, сперечаються, ревнують, ображаються, миряться. Обов'язок дорослих – допомогти їм оволодіти непростою наукою спілкування, підказати, що можна, а чого не можна робити, коли хочеш зберегти любов і дружбу, зберегти сім'ю.

ІХ. Підсумок виховної години. *«Відкритий мікрофон».* Учні дають відповіді на запитання:

- Чим відрізняється кохання від любові?
- З якого віку починати статеве життя?
- Як залежить здоров'я людини від її поведінки?
- Як залежить краса та міцність сімейних стосунків від моральної поведінки в шкільному віці?
- Яка поведінка характерна для підлітка цнотливого та розбещеного (запишіть у дві колонки та озвучте)?

X. Заключне слово учителя про досягнення мети виховної години та застосування цих знань у житті.

Християнська мораль навчає кожну людину основам етики, що базуються на 10 головних принципах (заповідях). Звичайно, молодь вправі вибирати свій шлях у житті, але перше правило, яке ми закликаємо вас сповідувати, стосується аксіоми: «Бережи честь змолоду!», бо ви у відповіді за свою чистоту

перед Богом, батьками, а як громадяни – перед суспільством та державою.

Література.

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Школа проти СНІДу. Профілактика ризикованої поведінки (посібник для вчителя). – К. : Алатон, 2004. – 256 с.
2. Городницька Я. М. Обереги долі. Вірші. – Диканька : Великобудищанська загальноосвітня школа I-III ступенів, 1999. – 58 с.
3. Городницька Я. М. Падолист. Вірші. – Диканька, 2001. – 66 с.
4. Рибалка О. Я. Виховання у підлітків культури міжстатевих стосунків: спецкурс. – Полтава : ПДПУ, 2003. – 128 с.

МАРШ МЕНДЕЛЬСОНА

*(методичний матеріал до диспуту:
«Поговоримо про готовність до шлюбу»)*

Г. Каліберда

(До диспуту запрошуються учні, їх батьки, соціальний педагог. (У процесі виховного заходу рекомендуємо використовувати фрагменти відеофільмів, художніх кінострічок, мультимедіа, виступи із життєвого досвіду батьків).

I. Вчитель. *Підготовка до сімейного життя – це складний цілісний процес, показником результативності якого є готовність молодих людей правильно будувати свої взаємини у подружньому житті.*

Спочатку охарактеризуємо ставлення наших старшокласників до шлюбу й сімейного життя *(за результатами анкетування).*

Це ставлення виявилось неоднозначним. Більшість учнів (77,6%) відповіли, що до сімейного життя і вступу до шлюбу ставляться позитивно. Однак частина учнів виявила суперечливе або негативне ставлення до створення власної сім'ї. Останнє особливо було характерним для юнаків. Якщо результати нашого шкільного опитування порівняти з узагальненими результатами опитування серед учнівської молоді (віком від 14-17 років) в країні, то вони не дуже відрізняються. Так, одружитися і бути у шлюбі хочуть 79% опитаних; брати на себе відповідальність – 82%; хочуть бути вірними партнеру – 92%; мати дітей – 85% [7].

(Обговорення анкет).

I. Які на вашу думку основні цінності шлюбу й сім'ї?

Для старшокласників *основні цінності шлюбу й сім'ї лежать у галузі взаємин між чоловіком і жінкою. При цьому найціннішими якостями шлюбу називалися взаєморозуміння, взаємоповага, кохання, в поодиноких випадках –*

прихильність, взаємопідтримка, взаємодопомога, вміння поступитися, рівноправність, взаємодовіра, подібність поглядів.

2. Які якості ідеальних чоловіка й жінки?

Описуючи якості ідеальних чоловіка й жінки, більшість наших досліджуваних (68,2%) не бачили необхідності в окремому виділенні якостей для чоловіка і для жінки, вони характеризували, так би мовити, абстрактну людину – сім'янина. Ця тенденція була характерна і для юнаків, і для дівчат, хоча, якщо в юнаків зовсім не зустрічалось випадків окремого опису якостей чоловіка й жінки, то в дівчат такі випадки все ж траплялись. Всі якості, що називались учнями, були об'єднані у п'ять груп:

1. Якості, що відображають ставлення до людей (доброта, чесність, здатність поважати, розуміти інших).

2. Ділові якості (працелюбність, організаторські здібності, вміння господарювати).

3. Інтелектуальні якості (розум, кмітливість, дотепність).

4. Вольові якості (сила волі, стриманість, мужність).

5. Якості, пов'язані з манерою поведінки, зовнішнім виглядом, фізичними даними (акуратність, чарівність тощо).

Вчитель. Найважливішими якостями подружжя для учнів виявились: доброта, чесність, працелюбність, здатність поважати й розуміти інших. Менш важливими, але також вельми привабливими рисами особистості чоловіка й жінки виступили розум, любов до дітей. Всі інші якості згадувались в поодиноких випадках.

3. На запитання: Що має послужити причиною для одруження?

Учні визнали, що єдиною причиною для одруження є кохання одне до одного, і лише тоді у шлюбі людина буде щасливою. Але й тут виникає безліч запитань, на які варто відповісти до шлюбу, а не після. Ось хоча б основні з них:

4. Де взяти гроші? Не лише на весілля, а й на життя! Усе на світі щось коштує, а іноді дуже недешево. Поки у тебе нема своєї сім'ї, супутника життя, якого треба підтримувати, ти й не розумієш, як це дорого. Кишенькових грошей, які видають тобі батьки, на це зовсім не вистачить. Значить, треба працювати. А як же з навчанням? Дуже часто ранній шлюб заважає продовжувати навчатися і вибрати шляхом спроб і помилок професію, яка тобі до душі. А сварка через гроші і відповідно згасання кохання – явище надзвичайно поширене.

5. Якими ти бачиш роль чоловіка й дружини? Традиційними, коли вона сидить вдома, працює по господарству, а він ходить на роботу, утримує сім'ю і вважається главою? Чи сучасний варіант, коли працюють обоє і мають рівні права у вирішенні сімейних і фінансових питань? (Аналізує відповіді).

6. *Як ви обоє ставитеся до дітей?* Надзвичайно важливе питання! Чи ви обоє хочете мати дітей, а якщо так, то коли? І це необхідно з'ясувати до весілля, а не після.

7. *Наскільки ви залежні від батьків?* «Украсти» наречену – це, звичайно, романтично, але *часто* доводиться жити разом з батьками, а їхнє втручання створює деякі труднощі для молодої сім'ї. *Ви повинні вміти навчитися терпінню.*

8. *Що робити з друзями?* Деякі дівчата всерйоз вважають, що після весілля коханий повинен взагалі забути, що у нього колись були друзі. До речі, і хлопці такі трапляються. Але друзі залишаються друзями, і зустрічі з ними можуть викликати конфлікти в сім'ї. Тому й це питання ви повинні попередньо обговорити.

9. *Скільки часу необхідно, щоб зустріти дівчину (хлопця) своєї мрії? Якою (-им) повинна (-ен) бути обраниця (-нець)?*

Більшість юнаків (62%) чесно призналися, що майбутню обраницю вони бачать перш за все красивою. Бажано, щоб вона була шатенкою з карими очима, прямим волоссям і... повненькою. Освічену, виховану й інтелігентну дружину хочуть мати усього лише 14% молодих людей. Знайшлися навіть такі, хто навідріз відкидає наявність розуму у дружини (4%) – мовляв, із такою важко знайти спільну мову.

Прочитавши відповіді юних представниць жіночої статі, починаєш розуміти, чому зараз розплодилось стільки інфантильних чоловіків. Тому, що самі дівчата знизили планку вимог до майбутніх чоловіків.

10. *Які головні вимоги до майбутніх чоловіків?*

Для дівчат важливо, щоб чоловік не був наркоманом, не пив і не бив (53%). На другому плані – такі якості, як любов і наявність освіти (35,5%), і на останньому місці – відповідальність за себе і за свою сім'ю (11,5%).

Отже, вибір зроблений. Починається життя під одним дахом. А воно, як відомо, не буває без суперечок і конфліктів.

11. *Яким шляхом Ви думаєте розв'язувати конфліктні суперечки у своїй сім'ї?*

Майбутні чоловіки вважають, що спірні питання в сім'ї треба розв'язувати шляхом обговорення (52%). Трохи менше дівчат заявило, що не так важливо, хто і як погасить конфлікт – головне, щоб обійшлося без рукоприкладства. Хлопці переважно теж не проти спільного розв'язання проблем (52%). Правда, знайшлися і такі, хто в разі чого вдарить кулаком по столу – і справі кінець.

12. Як ви уявляєте свої відносини з батьками другої половини?

Усього третина опитаних дівчат та хлопців відповіли, що ці стосунки будуть нормальними, 11% – дружніми. І тільки 6% запевнюють, що до нових батьків будуть ставитися з повагою. Чимало й таких (26%), котрі вважають, що краще за все жити від родичів якомога далі.

На допомогу дітей батькам навряд чи слід розраховувати. Свій вільний час вони хочуть проводити на природі, у гостях, на риболовлі, у розважальних закладах. Полоти городи у батьків молодь не збирається.

Далі продовжувати не будемо.

Маємо нагадати: багато молодих людей, які рано одружилися, скаржаться на те, що можна було б вибрати цікавішу професію, знайти більший заробіток, подорожувати, просто набути мудрості, життєвого досвіду... Але... А втім, вирішуйте самі.

II. Вчитель. Тож, ви висловили своє бачення і ставлення до шлюбу й сімейного життя і визнали, що чоловік і дружина повинні виконувати в сім'ї певні ролі, мати особисті якості щодо вступу у шлюб, будувати певні відносини у родині, вирішувати суперечки тощо.

– А чи насправді готові молоді люди правильно будувати свої взаємини у подружньому житті? Про це ми зараз поговоримо.

(На моніторі висвітлюються складові здібностей до шлюбу. Вчитель залучає присутніх до обговорення).

Складові здібностей до шлюбу:

1. Формування певного морального комплексу, тобто готовність особистості прийняти на себе нову систему обов'язків щодо майбутнього шлюбного партнера та дітей. *(Цей аспект напряду пов'язаний із розподілом ролей у сім'ї).*
2. Підготовленість до міжособистісного спілкування та співпраці. *(Оскільки сім'я є малою групою, то для її нормального функціонування потрібна взаємна узгодженість ритмів життя членів подружжя).*
3. Самовідданість по відношенню до партнера. *(Оскільки в подружньому житті інтереси членів родини будуть перетинатися, то здатність до альтруїзму в певній мірі допоможе чоловікові та дружині зайвий раз не конфліктувати).*
4. Наявність емпатійного комплексу якостей. *(Здатність до співпереживання допоможе зміцнити міжособистісні зв'язки між членами подружжя).*
5. Висока естетична культура почуттів та поведінки особистості. *(Тут краще зазначити не обов'язково високу, але однакову за своїм рівнем культуру у членів подружжя. Наявність даної характеристики зменшить можливість появи розбіжностей у світогляді та погляді на виконання сімейних функцій, виховання дітей та інше).*
6. Вміння вирішувати конфлікти конструктивним способом. *(Передбачає формування здібності до саморегуляції власної психіки та поведінки).*

Вчитель. Підготовка до сімейного життя повинна відбуватися на всіх етапах розвитку людини і бути невіддільною від загальних проблем виховання, адже неможливо окремо готувати до сімейного життя або до прояву активної позиції в суспільстві чи трудової діяльності, тому що особистість не формується по частинах. *Але і молодь повинна проявляти інтерес та бажання активно готуватись до подальшого подружнього життя.* І тоді можна буде досягнути бажаних результатів.

Соціальний педагог. Вчені виділяють декілька видів готовності до вступу в шлюб. *(Мультимедіа. На моніторі поступово висвітлюються види такої готовності. Соціальний педагог ознайомлює аудиторію зі змістом, пояснює. Наводить приклади).*

1. *Морально-психологічна* – передбачає наявність у людини знань про характер, темперамент, особливості спілкування, інтереси та нахили, про рівень самооцінки майбутнього партнера по шлюбу, вміння налагоджувати та підтримувати здоровий психологічний клімат в сім'ї, вирішувати конфліктні ситуації конструктивно.

2. *Соціальна* готовність полягає в розумінні соціальної значущості сім'ї та наявність високого рівня відповідальності за неї.

3. *Правова готовність* – це наявність знань про основи сімейного законодавства, а саме, прав та обов'язків чоловіка і дружини, дітей, батьків, про правові норми регулювання стосунків в сім'ї.

4. *Педагогічна готовність* проявляється в наявності педагогічних знань, умінь та навичок виховання дітей в сім'ї та ролі батьків в цьому процесі.

5. *Господарсько-економічна* готовність. Розкриття уявлення про бюджет, вміння ведення господарства, організації побуту, розподілу сімейних обов'язків.

6. *Естетична готовність.* Вона полягає в ознайомленні молоді з етикетом у стосунках чоловіка та жінки, у формуванні в молоді поваги до сімейних традицій, у розширенні уявлень про естетику повсякденного життя, у підвищенні значення мистецтва в житті сім'ї.

7. *Етична готовність.* Включає виховання моральних якостей та цінностей, усвідомлення моральних основ шлюбно-сімейних відносин, почуття відповідальності перед дружиною (чоловіком), сім'єю, дітьми, а також культуру інтимних почуттів, уявлення про благополуччя сім'ї (готовність бути назавжди вірними, розуміти, поважати, любити і довіряти один одному, не розголошувати сімейні таємниці, бути готовими до самопожертви заради коханої людини і сім'ї).

8. *Фізіолого-гігієнічний.* Передбачає наявність необхідних знань про фізіологію статей та культуру подружніх стосунків; обговорення питань особистої гігієни, репродуктивного здоров'я.

Але, навіть при високих моральних критеріях, передбачаючи кохання в якості невід'ємного елемента щасливого шлюбу, це прекрасне почуття виступає необхідною, але недостатньою умовою його існування. Бувають різні випадки,

коли подружжя не можуть зберегти свого кохання та сімейний союз. Відомо, що шлюб може існувати і без кохання, і кохання може бути без шлюбу.

Вчитель. *Критерієм готовності до майбутнього шлюбу можуть виступати ціннісні орієнтації молодих людей щодо шлюбно-сімейних стосунків. (Записує на дошці припущення учнів, батьків). Саме ціннісні орієнтації визначають: мотиви вступу до шлюбу, визначають вибір майбутнього партнера, в подальшому вплинуть на характер взаємостосунків у сім'ї; визначають стабільність сім'ї. (Залучає до розмови аудиторію. Підводить до висновку).*

Батьки. В юності намір вступити в шлюб викликано, насамперед, бажанням молодих людей бути постійно з об'єктом свого захоплення. І орієнтація на подружжя є важливою ціннісною орієнтацією молодих людей перед вступом в шлюб.

Хочеться підкреслити важливість розуміння шлюбно-сімейних уявлень юнаків і дівчат. Вони повинні усвідомлювати суспільну значущість своїх дій, певних обов'язків перед партнером, відповідальність за сім'ю та дітей, добровільно прийняти обмеження особистісної свободи та щоденної турботи про членів сім'ї (приклади із життя).

Вчитель. *Якими ж є мрії і сподівання сучасної молоді щодо сімейного життя?*

Відрядно те, що цінність родини у свідомості сучасної молоді продовжує залишатися пріоритетною упродовж останніх років (дані соціологічного дослідження Державного інституту проблем сім'ї та молоді (2003) показують, що на шкалі загальнолюдських цінностей для переважної більшості молодих людей на першому місці стоїть «хороша сім'я» (88%) [4].

Уявлення молоді про сімейні функції є певним показником їхньої готовності до подружнього життя. І те, що молодь виділяє такі основні функції, як народження та виховання дітей, задоволення потреб у коханні, особистому щасті, почутті захищеності, говорить про серйозні наміри створити дружну сім'ю.

Що ж до уявлення важливості інших сімейних функцій, то тут існують відмінності думок хлопців і дівчат. Дівчата більше ваги надають веденню домашнього господарства, матеріальній підтримці неповнолітніх дітей та членів родини. Хлопців же більше приваблює задоволення потреб у коханні, організація раціонального відпочинку. Але, і ті й інші, прагнуть до взаємного кохання у шлюбі – тут думки збігаються.

Тож, рівень підготовленості учнівської молоді до подружнього життя повинен визначатися усвідомленням важливості і відповідальності щодо цього кроку і необхідністю ґрунтовного обговорення питань майбутнього життя зі своєю «половинкою» до шлюбу.

Ми сьогодні розглянули деякі аспекти готовності учнівської молоді до подружнього життя. Що ж обговорюють молоді люди під час спілкування і яких тем уникають? Про це поговоримо наступним разом.

Література.

1. Азаров Ю.П. Мистецтво виховувати. – М., 1985.
2. Гребенников І. В. Школа і сім'я. – М., 1985.
3. Дубровина І. В. Школьная психологическая служба: Вопросы теории и практики / И. В. Дубровина. – М.: Педагогика, 1991. – 230 с.
4. Ковальов С. В. Підготовка старшокласників до сімейного життя: Тести, опитувальники, рольові ігри. – М., 1991.
5. Максимов В. В. Сімейна книга. Спб, 1996.
6. Чутова Н. П. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді: соціологічний підхід / Н. П. Чутова // Нова парадигма [журнал наукових праць] / голов. ред. В. П. Бех. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 88. – С.188-197.
7. Ціннісні орієнтації молоді України (за результатами досліджень). [Електронний ресурс]. – Київ, 2011 – С.15.

НЕ СПІШІТЬ, ДОНЬКИ, В ДОРΟΣЛЕ ЖИТТЯ

(круглий стіл для дівчат)

Н. Мізіна

Підготовка до круглого столу:

1. У 9-12 класах проводиться попереднє обговорення питань, анкетування.
2. Добирається музичне оформлення.
3. Виготовляються "скринька мудреця" та чотири комплекти цитат на альбомних листах, стенд "Із скриньки мудреця", візитні картки.
4. Запрошуються мами, лікарі та психолог, священник.

(Наполовину освітлена зала, прикрашена квітами, стіл та напівколом розставлені стільці для учасників зустрічі, запалені свічки. Бажано створити задушевну обстановку, яка спонукатиме до відвертої розмови.

Оформлення залу: висловлювання "Не спішіть, доньки, в доросле життя";

"Є три види неосвіченості: зовсім не знати нічого, знати погано те, що всі знають, знати не те, що належить знати" (Ш. Дюкло).

Під час музичних пауз виступає запрошений на зустріч творчий колектив або виконується номер художньої самодіяльності.

(Звучить тиха, спокійна музика.)

Вед. 1. Доброго дня, шановні друзі! Ми раді вітати у нашій залі представників різних поколінь. Усіх, хто відгукнувся на наше запрошення до бесіди за "круглим столом".

Вед. 2. Юнаки і дівчата... Які вони різні у свої 15-17 років – нову й відповідальну пору життя. Це вік утвердження – ідеалів, становлення

характеру, формування поглядів на життя. Іноді батьки не помічають або помічають з великим запізненням, що їхні діти з маленьких хлопчиків і дівчаток перетворилися на юнаків і дівчат.

Вед. 1. Ні для кого не є секретом, що серед випускниць загальноосвітніх шкіл сьогодні одиниці залишаються незайманими. І дуже важко відповісти на запитання, чому це відбувається. Що це: падіння духу, моралі чи результат акселерації?

У наш час цим мало кого здивуєш, швидше, навпаки. Але сьогодні ми спробуємо зрозуміти й розібратися, чому дівчата намагаються так швидко розпрощатися з безтурботним дитинством і скуштувати забороненого плоду, який на ділі дуже рідко виявляється смачним. Ось почекати б ще пару років до повного дозрівання, але не хочуть дівчата чекати, поспішають стати дорослими...

Вед. 2. Ми не будемо нав'язувати вам якусь точку зору, а лише спробуємо пояснити всі "за" і "проти" ранніх статевих зв'язків.

Вед. 1. За нашим "круглим столом" сьогодні обговорюватимуть це питання старшокласниці, мами, лікарі, психолог.

Здебільшого дівчата пояснюють ранню втрату цнотливості фразою: "Так чинить більшість". Але ж це примітивно – бути як усі. Звичайно, білим воронам в усі часи велося несолодко, тим більше стосовно цього питання. Хоча, з одного боку, дивно те, що, мабуть, немає більш інтимного питання, яке так широко обговорюється, і немає дівчини, яка б не мала щодо нього особистої позиції. Цікаво було б почути ваші міркування: "Чи потрібно розпочинати статеве життя до шлюбу?"

Відповіді дітей та батьків.

Вед. 1. Не можна вступати в статеві стосунки лише змагаючись з подругами за право першою подорослішати. Дорослість полягає не в тім, хто раніше стане жінкою. І буде чудово, якщо цей відповідальний крок дівчина здійснить не з першим зустрічним, а з коханою і близькою людиною, нареченим, її першим чоловіком.

(Музична пауза.)

Вед. 2. Геродот говорив: "З давніх-давен у людей є прекрасні й мудрі висловлювання; від них варто нам навчитися". І хоч з тих пір минуло майже півтори тисячі років, слова давньогрецького історика зовсім не зістарилось.

Вед. 1. Світова мудрість захована у скриньці. Відкривай і знайдеш там ціле багатство, володій собі на користь. Предмет нашої розмови непростий. Послухаймо, що говорили на цю тему великі та мудрі люди...

Виносить "скриньку мудреця", і учасники "круглого столу" по черзі витягають з неї цитати і зачитують їх, а ведучі виставляють ці цитати на стенд "Із скриньки мудреця".

Нічого не можна ні любити, ні ненавидіти перш, ніж не маєш про це чіткої уяви (Леонардо да Вінчі).

Хвилиanne задоволення часто буває причиною довгих страждань (Х. Віланд).

Вед. 2. Щастя та кохання... "Хочеш бути щасливим – будь ним", – так говорив Козьма Прутков. Тільки от як досягти цього бажаного стану? Людство завжди цікавило це запитання. І хоча щастя суто індивідуальне поняття, все ж у нього є свої закономірності, свої складові, і вони відомі. У сфері міжособистісних відносин – найвище щастя в коханні, в сім'ї, народженні і вихованні дітей. Але й ця, здавалось би, зрозуміла всім і незаперечна істина усвідомлюється кожним у процесі життя, й іноді розуміння її приходить занадто пізно, коли людина уже не в змозі що-небудь змінити у своїй долі.

(Слово надається підліткам.)

1. Людина і кохання... Кохання існує стільки ж, скільки й людина. Коли ж виникло це найлюдяніше з людських почуттів?

2. Є думки, що кохання існує з того часу, як існують звірі, птахи, риби. Ніхто не вчить оленя, вовка або багатьох інших представників тваринного світу здійснювати найскладніші шлюбні танці. Ними керує програма, спрямована на продовження роду і зумовлена генетичним кодом даного виду. Це ще не кохання.

3. Ну, а випадки вибору, віддавання переваги, які зустрічаються у деяких тварин? Згадаємо зворушливі історії самопожертви, самовідданості, вірності "закоханих" тварин, описаних письменниками, зоологами і просто любителями. Вони стверджують, що і в тваринному світі є кохання. *(Звучить пісня «Лебедина вірність», муз. Є. Мартинова, сл. А. Дементьєва).*

4. Однак, інші ставляться до цих висновків досить скептично. Помилково, говорять вони, інтерпретувати зовнішні риси і деякі особливості поведінки тварин, переносячи на них людські уявлення. Чим вище рівень виду, тим складніша система репродуктивної поведінки тварин. І до кохання це не має ніякого відношення. В цілому ж сексуальна поведінка у світі тварин дуже різноманітна: від так хвилюючого нас ніжного тривалого парного союзу до – зовні безладного спарювання. Є й інші варіанти – у деяких видів існують цілі гареми, у інших прийняті "шлюби за розрахунком", коли самка вибирає самця, який має більшу територію або краще будує гніздо. Звичайно, це схоже на звичаї людей, але схожість ця лише зовнішня, не більше. (Для чого це?)

Вед. 1. А яке ж кохання у людей? У чому воно проявляється? Давайте здійснимо невелику подорож у часі і послухаємо голоси закоханих, повернені нам із імли тисячоліть у віршах поетів *(запалюють свічки, лине спокійна, тиха музика, ведучі на сцені, голоси за сценою озвучують уривки з творів).*

Найзнаменитіша поетеса стародавньої Греції Сапфо (сьомий – початок шостого століття до Р. Хр.)

*Мов боги, здається мені, щасливий
Муж оцей, що, сівши напроти тебе,
Сміх принадний твій і солодкий голос
З уст твоїх ловить.*

*Гляну я – серце моє то стихне,
То заб'ється так, що тамує віддих,
Трачу голос я – на губах розкритих
Слово німіє.
Раптом жар тонкий пробігає тілом,
В білий день мені в очах темніє.
Слів не чую, тільки дзвенить у вухах
Дзвін невгамовний.
Вся тремчу, вкриваюсь холодним потом,
В'яну, як трава, і, здається, пройде
Мить одна – і я упаду на землю
Тілом бездушним.*

А ось пісня закоханого юнака:

*Она накидывает на меня петлю из своих волос,
Она притягивает меня своими глазами,
Она опутывает меня своими ожерельями,
Она ставит на мне клеймо своим перстнем.*

Це були уривки з давньогрецької поезії.

А ця віршована мініатюра «О небо» із давніх китайських пісень:

*О небо, я хочу любимого найти,
Такого, чтоб вовек не разлучаться
Когда вершины гор сравняются с землею,
Снег ляжет летом, грянет гром зимою,
Когда земля сольется с небесами.
Мы лишь тогда расстанемся с тобою!*

Нізамі Ганджеві (1141-1205) великий азербайджанський поет, ім'я якого стало символом найвищого злету духовності, а життя – прикладом моральних чеснот, пише:

*Любов що в серці відгуку не знала,
Не варта і найменшого зерна.
Дарма, що відгуку мені нема:
Люблю тебе, а інше все дарма!
В моїм коханні ти не знайдеш меж,
Хоч ти мені лиш рани завдаєш.
Від ран отих болить душа моя,
А ти живеш – і вже щасливий я!*

Аце ствердження про щастя написав Катулл - поет давнього Риму:

*Жизнь моя! Будет счастливой
Любовь наша, как ты сказала.
Будем друг другу верны и не узнаем разлук.
Боги великие! Сделайте так, чтоб она не солгала!
Пусть ее слово идет чистым от чистой души!*

А пригадайте відомі імена епохи Відродження – Данте, Петрарка, Ронсар, Шекспір:

*Благословен тот, вечер, месяц, год,
То время, место, та страна благая,
Тот край земной, тот светлый миг, когда я
Двух милых глаз стал пленник в свой черед.*

Звернімося до творчості Вільяма Шекспіра (1564 - 1616) .
(*Ромео і Джульєтта, інсценізація уривків*)

*Кохання принесло мене на крилах,
І не змогли завадить мури,
Кохання може все і все здолає.
Твоя рідня мені не перешкода...
Джульєтта:
Якщо любов твоя до мене щира
І хочеш ти зі мною взяти шлюб.
То в завтра сповісти мене про це,
І я пришлю по відповідь когось,
Де і коли ти хочеш повінчатись:
Тобі до ніг складу я свою долю –
З володарем піду хоч на край світу!*

Видатні письменники ХІХ століття Ф. Достоевський, О. Бальзак, Е. Золя, Флобер, О. Пушкін, І. Тургенєв, Л. Толстой та інші з різних точок розглядали феномен кохання, відстоюючи право людини на це почуття.

(Учні читають вірші цих поетів).

Вед. 2. Чи змінилося кохання за тисячоліття? Звичайно, змінилося і наше ставлення до нього.

У ХХ столітті, особливо у другій його половині, відбувається все більше підвищення його авторитету. До цього почуття стали ставитися з увагою, визнали його самоцінність, і шлюби з любові стали виглядати привабливіше шлюбів з розрахунку. Ось тільки б навчитися визначати одразу, де справжнє кохання.

Яким воно повинно бути? Бо останнім часом все частіше доводиться говорити про невдале кохання, неправильну поведінку та взаємовідносини між дівчиною і хлопцем. Ми шукаємо виправдання в терміні "акселерація". А за ним стоять сотні і тисячі розчарованих і зламаних молодих душ.

Вед. 1. Відділити підробку від істинного почуття, не обманутися самому і не обманути іншу людину важливо для кожного, особливо для юних людей, які тільки вступають у життя. Психологи стверджують що не кожному доступне істинно глибоке почуття кохання. Не кожному дається навчитися узгоджувати свої інтереси, смаки, звички з інтересами коханої людини. «Кохати – це не значить дивитися одне на одного, кохати – значить дивитися разом в одному напрямів», – писав відомий французький льотчик і письменник Антуан де Сент-Екзюпері.

Вед. 2. Для виявлення кохання існує багато засобів. Це і ніжний погляд, і цілунок. Це відчуття радощів, коли кохана людина поряд. Коханим дарують квіти, поспішають на зустріч з ними. Але є юнаки, які бачать доказ кохання лише у фізичній близькості і намагаються схилити до неї після декількох зустрічей. Скільки буває згодом розчарувань на цьому ґрунті, особливо якщо молода дівчина легковажно погодилась на статеву близькість, повіривши хлопцеві, у якого немає до неї справжнього почуття.

(Музична пауза).

Психолог. І саме в 15-17 років більшість старшокласників вирішує дуже важливе, складне і, можливо, найвідповідальніше питання: "Коли розпочинати статеве життя?".

Вирішувати питання про можливість інтимної близькості може тільки сама людина. Але ми вже говорили, що кожна людина, якщо вона достатньо доросла, якщо вона відповідально підходить до життя, повинна робити так, щоб не стати причиною нещастя своїх та інших людей, рідних і близьких. При цьому не слід забувати дотепного зауваження про те, що кохаються двоє, а в результаті може з'явитися третій. За рівнем фізичного розвитку кожна старшокласниця готова стати матір'ю. Тільки чи готова вона сама взяти на себе таку відповідальність, таку турботу, врешті, таку важку роботу – виглядіти дитину? І запитання це не випадкове – адже вагітність може настати після одного-єдиного випадку інтимної близькості. А разом з нею виникне багато різних проблем.

Вед. 2. Про те, якими можуть бути наслідки ранніх статевих зв'язків, нам розповість лікар гінеколог.

(Лікар розказує про негативний вплив на організм дівчини ранніх статевих стосунків, протизаплідних засобів, про те, як важко проходять вагітність та пологи у дівчат-старшокласниць. Обговорення почутого).

Вед. 1. Давайте знову звернемося до "скриньки мудреця".

Потрібно бути ясним розумово, чистим морально та охайним фізично (Й. В. Гете).

Людина є ніщо інше, як ланцюг її вчинків (Гегель).

Слово лікаря-гінеколога: Ми вже не раз говорили про те, що ранне

статеве життя небезпечне для молодої дівчини і абсолютно неприпустиме легковажне ставлення до переривання вагітності. Адже аборт, проведений навіть у лікарні, шкідливо впливає на молодий організм і вбиває ще "ненароджене життя".

(Дівчата знайомляться з буклетом "Коли починається життя людини?" або відеофільмом «Безмолвний крик»).

Запитання п'ятнадцятирічної дівчини до гінеколога: "Я роблю вже другий аборт, чи правда, що це може погано вплинути на мою фігуру?" – є жахливим за своєю суттю.

Дівчина навіть не уявляє про що йде мова. Про яку фігуру можна говорити, якщо під загрозою її здоров'я, майбутнє жінки, матері і взагалі життя дитини, її життя, адже третього абортів може не бути! Бо в першу чергу штучне переривання вагітності загрожує безпліддям, і скільки таких зламанних доль, коли через свою легковажність у юності жінка не може влаштувати особисте життя, мріє про дитину, якої вже ніколи не буде. Часто це стає причиною розлучень і великих життєвих трагедій.

(Показ відеофільму "Смерть до народження".)

Вед. 2. Окремо стоять венеричні захворювання, які, як ви вже знаєте, передаються статевим шляхом дуже просто, а лікуються з великими труднощами.

Надаємо слово лікарю-венерологу.

(Після розповіді лікар відповідає на запитання. Музична пауза).

Вед. 1. Про закон батьківського гріха за християнським віровченням розповідь священик. *(Виступ священика).*

Священик. Гріх зрадництва навіть одного із подружжя (особливо блудний) знижує єдиний для всієї сім'ї загальний потенціал Божественної енергії (благодаті), що найбільшою мірою позначається на дітях.

Щоб зрозуміти, чому християнська мораль вважає блудний гріх настільки тяжким злочином, що називає його "смертним", ми мусимо згадати одну закономірність, вказану Апостолом Павлом (1 Кор. 6, 16) але приховану для багатьох мороком нерозуміння.

Виявляється, блудна (незаконна) статева близькість має *ті ж духовно-енергетичні наслідки, що й законний шлюб, але з негативним знаком*, і, як усяка незаконна дія, має неминучий наслідок – позбавлення благодаті тих, хто чинить перелюб.

Така статева близькість практично оформляє шлюб, але *шлюб, що порушує чистоту істинного і повного поєднання в любові подружжя, як це було від початку задумано Творцем.*

Незаконний шлюб так, як і справжній, веде до об'єднання духовних потенціалів обох сторін, а значить, величезної втрати благодатної енергії. Кінець кінцем, на них переходять наслідки всіх гріхів "партнера."

Вед. 2. Сьогодні ми багато говорили про шкідливість ранніх статевих стосунків. Але ще б хотілось почути думку наших шановних мам про статеве виховання у сім'ї. Чи потрібне воно? І коли його краще розпочинати? *(Відповіді).*

Вед. 1. А яка думка з цього питання лікарів, дітей? *(Відповіді).*

Вед. 2. Давайте ще раз зазирнемо в "скриньку мудреця", щоб почути думку мудрих.

– *Кожна сім'я – явище особливе, індивідуальне, і виховна робота в одній сім'ї зовсім не повинна бути точною копією такої ж роботи в іншій (А. С. Макаренко).*

– *Щоразу, коли що-небудь дуже хочеться зробити, зупинись і помисли: чи добре те, чого тобі хочеться (Л. М. Толстой).*

– *Доброчинність полягає не у відсутності пристрастей, а в керуванні ними (Б. Шоу).*

– *Молодим людям властиво думати, що вони – якщо не знають, то відчують більш за всіх..., звичайно, марево це розсівається лише тоді, коли головні помилки бувають уже здійсненими (Л. М. Леонов).*

Вед. 1. Як і обіцяли, ми не станемо нав'язувати вам, любі друзі, певну точку зору. Але наша порада: "Не поспішайте, доньки, в доросле життя!"

Вед. 1. *(Під музику "Не спешите, девчонки,...")* Ось так. Наша зустріч добігає кінця. Але ми сподіваємось, що вона не остання. Бо ж залишилось ще багато запитань, відповіді на які ми одержимо пізніше.

Вед. 2. А ми дякуємо всім за увагу, за цікаві думки й активну участь. На все добре.

Вед. 1. До нових зустрічей.

НАВІЩО ЗБЕРІГАТИ ЦНОТУ ДО ШЛЮБУ

(консультація для батьків)

О. Проченко

М. Хасьмінський

Всі люди покликані до любові чистої, так щоб їх вчинки не були сурогатом справжньої, безкорисливої любові. Виховувати дітей в цнотливості означає виховувати у них здатність любити по-справжньому, не поступаючись схильності вважати іншу людину предметом насолоди.

Запитання від батьків: «Моя донька підліток, а вже зустрічається з молодими людьми. Як їй пояснити, опираючись на християнські традиції, що не можна втрачати цнотливість до шлюбу.

Вчитель. – Треба відразу сказати, що абсолютно невіруючих людей немає. Просто у багатьох підлітків виникає *протест з приводу заборон*. І молоді люди намагаються вирішити цей конфлікт між «хочу» і «не можна» відходом від відповідальності, і, як наслідок говорять, поки не доведете, я буду жити, як хочу.

Тому можна змінити думку дочки не оголошенням заборон і покаранням за їх порушення, а повідомленням перспектив. Наприклад, які плюси або нагорода за виконання того чи іншого. Причому, оскільки *питання збереження цнотливості до шлюбу стосується хлопців не менш, ніж дівчат, з молодими людьми, можна обговорювати питання цнотливості також заходячи з ракурсу перспектив.*

Вчитель. Повернемося до нашого конкретного питання.

Скільки разів ми чули історії кинутих дівчат, які поступилися своїм хлопцям і вступали з ними в інтимні стосунки. Історії приблизно однакові: «У нас з ним почалися сварки. Він говорив, що я його не люблю, тому не поступаюся. Я хотіла його утримати... Але незабаром, після того, як все сталося, він мене кинув».

Тож, батькам у довірливій розмові із своїми дітьми необхідно навести приклади таких історій, і наголосити на тому, що для дівчини – найшвидший спосіб розлучитися з хлопцем – це поступитися до шлюбу. Бо таким чином, ще ніхто нікого ніколи не утримував. Щоб вони це добре запам'ятали.

Запропонуйте своїм дітям **розглянути різні комбінації наступних варіантів:** *він – хороший і він – негідник; ви – поступаєтеся йому і ви – зберігаєте своє дівочтво.*

Перший варіант. *Він – негідник, ви – поступаєтеся.* По-перше, дівчина втрачає своє дівочтво, віддавши його якомусь негідникові, по-друге, незабаром він її покине. У таких молодих людей від завоювання тіла дівчини народжується тільки ще більший апетит. «Цю я уламав! А ось ту зможу?» Ви втрачаєте для нього будь-який інтерес, *ваша фортеця впала, треба йти брати штурмом іншу.*

Другий варіант. *Він – негідник, ви не поступаєтеся.* По-перше, дівчина зберегла своє дівочтво, не давши його якомусь пройдисвітові. По-друге, незабаром він покидає її, а вона з цього бачить, що була знайома з негідною людиною. Звичайно, від цього розставання може бути сумно. Але з часом, коли хвилювання заспокоється і все встане на свої місця, *дівчина буде рада, що ця людина пішла з вашого життя.*

А якщо дівчина не поступається, а її хлопець не кидає її, залишається з нею і півроку, і рік, значить, то вона потрапила на **третій варіант:** *він – хороший.* Раніше після заручення нареченого і нареченої, в чистих відносинах потрібно було провести не менше року. Ви переконуєтеся, що ваш обранець відноситься до вас з повагою, він цінує ваше бажання зберегти чистоту до шлюбу і залишає свої домагання. Якщо молода людина ще до шлюбу ставиться до вас з повагою, то ймовірність того, що чоловік буде вам вірним усе життя,

дуже велика. Взагалі це – найкраща з усіх ситуацій. Тільки подумайте: ви дізнаєтеся про свого обранця те, що зазвичай відкривається тільки після декількох років спільного життя.

Варіант четвертий. *Він – хороший, ви поступаєтеся. Як будуть розвиватися ваші відносини далі, важко сказати. Шансів, що буде все добре, стане менше, тому що вже порушені психологічні закони інтимного життя. Дуже ймовірно, що після цього ваші відносини якоюсь мірою охолонуть. Може, і не зруйнуються зовсім, але будуть іншими. Ви і ваш коханий розлучилися з вашою чистотою до шлюбу, і це цілком може спричинити за собою абсолютно непередбачувані наслідки.*

Приклад. Ось один з випадків, яких чимало в реальному житті. У однієї жінки був син, який виріс красивим, впевненим хлопцем. Навчаючись в інституті, літо він проводив, звичайно, вдома. Але матері від цього було тільки важко, бо вона бачила, наскільки він увійшов у розпусний спосіб життя. Дуже часто він йшов на всю ніч зі своїми друзями, ночуючи у них на дачах. Там вони, як правило, шукали собі нових любовних пригод. Але одного разу він прийшов рано, не під ранок, як завжди. При цьому він був дуже злий і не хотів ні про що говорити. З цієї ночі він різко змінився, став мало розмовляти, часто думав про щось своє, явно чимось карався.

Виявляється, у той вечір він познайомився з однією дівчиною. Все йшло як завжди, він смакував приємне проведення часу. Він був упевнений, що дівчина в його руках і згодна на все, але раптом зустрів жорстку відсіч. У його практиці це було перший раз. *Вперше він задумався про те, що дівчина може цінувати свою чистоту. Коли до нього дійшло, що ця дівчина чиста і у неї не було ніяких чоловіків, то він закохався в неї дуже сильно. Незважаючи на свою розпусну поведінку, в глибині свого серця він все одно розумів, що його майбутня дружина повинна бути незайманою.*

Мати дізналася весь секрет поведінки свого сина, коли він сказав, що скоро одружується. У цій історії все закінчилося вдало.

Є духовні закони, які діють, незалежно від того, віруюча людина чи ні. І наслідки від їх порушення можуть бути дуже серйозними. Про це треба говорити з своїми дітьми. Давайте звернемося з цього питання до психолога.

Психолог. Психологи і священики стверджують, що краще берегти цнотливість до шлюбу, і соціологічні дослідження говорять про те, що шлюби цнотливих людей міцніші і щасливіші. Чому люди не користуються цими знаннями? Є різні припущення, скажіть вашу думку.

Берегти цноту закликали вчителі всіх народів, і сам колективний розум, традиція народів, як скарбничка вікової мудрості. Таким чином ці народи зберігали себе, даючи життя наступним поколінням.

У наш час люди надають перевагу тому, щоб відмовитись від цієї мудрості, вважаючи її засади пережитком минулого. *Як результат, ми бачимо трагічну картину – кількість розлучень зростає з року в рік, так само як і збільшується кількість покинутих дітей і зламаних доль.*

І все ж таки, навіщо берегти цноту до шлюбу?

Наведемо метафору. Не можна заперечувати, що кожна людина хотіла б спати на чистій постільній білизні. Навряд чи хтось забажає спати на брудній, якій хтось до цього роками спав, їв і т. д. Ні, якщо дуже хочеться спати, то ляжеш і на брудну, але ж це неприємно, так? До того ж це не гігієнічно.

Цнотливість – це, якщо не брати до уваги фізіологічний аспект, – стан внутрішньої чистоти, стан душі, не заплямленої найпоширенішою в нашому світі пристрастю. І можна залишитись чистою на цьому ж рівні, навіть після звалтування.

Чистота важлива і з гігієнічної точки зору. Зараз кількість інфекцій, які передаються статевим шляхом просто зашкалює. Гінекологи про це чудово знають, і попереджують про те, що запальні інфекції роблять людей безплідними.

Зрозуміло, коли ви спрагли, то пити будете навіть із брудного стакану, але ж хочеться випити чистої води, в якій ніхто до цього не мив ноги, і в яку ніхто не плював. Але, на жаль, в житті трапляється всяке, і кожен може зробити невірний крок. Наприклад, *Марія Єгипетська, осквернивши себе, щиро покаялась і, переродившись в душі, стала чистою.* У чистої людини інше внутрішнє відношення до себе, відчуття самого себе. Запитаєте яке? *Свою чистоту я можу подарувати тому, хто цього заслужив, тому, хто буде цінувати.*

У деяких язичницьких культурах вважалось, що незаймані дівчата володіли «позитивним зарядом енергії». У Православ'ї цнотливості також надається велике значення.

В чому криється зміст і «таємниця» незайманості?

Ніякої таємниці не має. Іншими словами, неможливо звабити людину алкогольними напоями, якщо вона не вживала алкоголь, так само як і неможливо спокусити сигаретами людину, котра не курить. *Незаймана людина, яка не була спокушена пристрастю розпусти, може їй успішніше протистояти.* Впустивши в себе який-небудь гріх, стає важче зупинити цей отруйний потік, який розливається в душі і звільняє місце для інших страстей та пороків. Одного разу, пішовши на розпусту, зустрінешся з її насінням, яке повільно переростає в бур'яни.

Слово «цнотливість» – синонім до слова «невинність». Як можна це пояснити? Людина несе відповідальність за будь-яку провину. Слово «відповідальність» походить від слова «відповідь», яку людина в майбутньому дасть Богові за свої вчинки. Наприклад, якщо людина сама себе зробила інвалідом, шляхом нанесення яких-небудь фізичних каліцтв, хто в цьому винен, і хто повинен за це відповісти? Відповідати за це повинна сама людина, навіть якщо вона це зробила з необачності чи, виходячи з певних своїх переконань, або ж просто не подумавши. Але все ж таки, вона винна? Винна. Перед ким? По-перше, перед Тим, Хто дав їй це тіло, по-друге, перед тим, кому нанесла психологічну травму (я говорю про близьких, котрі будуть переживати, а в подальшому швидше за все і доглядати за цією людиною). Вона винна в тому,

що вела себе неправильно, не так, як потрібно, не так, як бажає їй її Небесний Батько.

Можна взяти й іншу пару слів: «гріх» - «безгрішність». Провина людини в тому, що вона допустила гріх, а перед ким, коли і як вона буде за це відповідати – інше питання. Перед собою людина винна в тому, що посіяла в собі насіння гріха, з яким доведеться жити довго і наполегливо боротися. До мене, як до психолога, на прийом приходили дівчата, покинуті нареченими, котрі позбавили їх цноти. Для дівчат це була сильна травма, і вони почували вину перед собою. Складалось враження, *що вони віддали щось цінне шахраєві, а дорогій людині нічого не залишилось. Таким було їх внутрішнє сприйняття.*

Дехто з підлітків каже, що до весілля потрібно «погуляти», перебрати багато «партнерів», все «спробувати», щоб набратись цінного досвіду. Що можна відповісти на схожі аргументи?

Питання в тому, заради чого варто берегти невинність. Якщо людина живе заради задоволень і хочеш якнайдорожче «продати» свою невинність олігарху – це нерозумно. А якщо береже, щоб не допустити гріха, *не посіяти в собі зерно розпусти, щоб зберегти «чистоту постільної білизни», яку в майбутньому хочеш розділити з достойною людиною – це зовсім інша справа.*

Тепер, що стосується «нагулятись». У принципі, можна піти і цим шляхом, якщо цікава спокуса. Але, виходячи із цієї логіки, все в цьому житті потрібно спробувати – наркотики, алкоголь, вбивство і т. д. Загалом, спочатку віддатися всім наявним у світі гріхам, а потім насолоджуватись тим із них, який більш за все сподобається, або праведним побожним життям. *Однак, проблема в тому, що спробувавши всі гріхи, не можна жити побожним життям.* Один раз спробувавши, не зможеш зупинитись. адже у підлітків ще достатньо не сформовані ні духовність, ні розуміння чистоти.

Керуючись принципом «бери від життя все», справді можна багато чого «урвати», в т .ч. всілякі гріхи, хвороби, залежності (алкогольну, наркотичну, любовну). Але треба пам'ятати справедливу догму життя – все тобі можливо, але не все корисно. Можна від життя брати все, але одночасно з цим потрібно розуміти і *ступінь відповідальності.* Можна «спробувати» будь-який гріх, питання тільки в тому, як потім з ним впоратись, і куди він може привести.

Коли *пристрасть* входить в людське серце, людині важко з нею боротися і важко зупинитись. *Зауважте, після численних зв'язків, людину перестає задовольняти звичайний секс, вона починає шукати щось «гостреньке», в неї з'являється тяга до збочень, і зупинитись часом неможливо.* Схожу залежність можна порівняти із залежністю у наркоманів, які не можуть задовольнятись однією і тією ж дозою, їм завжди потрібно все більше і більше.

Я не хочу сказати, що вважаю людей, котрі не зберегли невинність, людьми другого і третього сорту, ні. Кожен має право керувати своїм життям, і, відповідно, нести відповідальність він буде не лише перед Богом, але і перед самим собою. Просто *я розглядаю це питання з духовної і практичної точок зору.* Адже, наприклад, якщо вам подарували колечко вашої бабусі з діамантом, його ж краще зберегти, правда? Хоча деякі вважають інакше: «Навіщо його

зберігати? Краще продати і купити квартиру, а може, взагалі, в ломбард здати, щоб згодом ці гроші використати...»

Чи відрізняється дівоча невинність від чоловічої, і чому у суспільстві існує більш суворе відношення до жіночої цноти, ніж до чоловічої?

Важко відповісти на це запитання. Бо подібне відношення пов'язане з тим, що жінка народжує дітей, і її чистота – запорука того, що дитина буде народжена від її чоловіка. Хоча чистота і пристрасть однакові що у жінок, що у чоловіків. У наш час молоді люди просять дівчат «довести своє кохання», вступивши з ними в інтимні відносини. Чи може виникнути кохання після таких зв'язків? *Як фізичні відносини можуть бути доказом кохання?* Секс – це фізіологічний акт. З таким успіхом можна попросити в якості доказу дружби, щоб друг вколовся героїном. Це ні що інше, як спроба маніпулювання.

(За pravoslavna.volyn.ua. Навіщо зберігати цноту до шлюбу [Електронний ресурс]. – 28.04.2006 р. та Нрам.Iviv.ua. Спробуєш все – не спробуєш головного [Електронний ресурс]. – 27.04.2013 р.)

ЦНОТЛИВІСТЬ – МІЦНА ЕТИЧНА ОСНОВА ШЛЮБУ

(круглий стіл)

Г. Каліберда

(Запрошені науковець, соціальний педагог, учитель, практичний психолог, лікар, священник, старшокласники, літератор.)

(На моніторі з'являється вислів: «ЦНОТЛИВІСТЬ – МІЦНА ЕТИЧНА ОСНОВА ШЛЮБУ»)

Ведучий-1. У людей різні характери, різні смаки, неоднакові потреби. Але є в житті щось таке, чого потребує кожна людина – *це любов*. Любити хочуть усі, але як же розуміти цю прекрасну властивість людської душі?! У наш час засобами масової інформації (ЗМІ) через фільми, інтернет, «передові» школи, споживчу продукцію... *любов* рекламується як задоволення плоті. Підсумки соціологічних досліджень показали, що молоді люди вважають нормальним мати багато «партнерів» до шлюбу... Так думають з опитаних 64% хлопців і 54% дівчат: і не бачать нічого поганого у втраті дівчиною невинності до 15 років. Така реальність. Але давайте *не будемо бездумними маріонетками ЗМІ і розберемося: чи правильно те, що нам нав'язується.*

(На моніторі з'являється вислів: «ТОЙ, ХТО ПОСПИЩАЄ ЗАВОЛОДИТИ ТІЛОМ УЛЮБЛЕНОЇ ДІВЧИНИ, РИЗИКУЄ РАНИТИ ЇЇ СЕРЦЕ». Надалі, в міру виникнення нової тези, запитання, їх зміст висвітлюють на моніторі.)

– **Що ж таке цнотливість?** За Вікіпедією **цнота** або **незайманість** – стан жіночого та чоловічого організмів до першого сексуального контакту. Термін цнотливий(-ва), «незайманий(-на)» вживається щодо людей, які не мали такого досвіду. У багатьох суспільствах поважається і цінується *статус діви,*

особливо відносно поглядів на сексуальну поведінку до весілля.

Цнотливість – це чеснота, яка вберігає любов від егоїзму і допомагає їй бути чистою. Якщо до невинності покликані ті, хто не перебуває в шлюбі, то до цнотливості покликані всі люди, що живуть у шлюбі або в безшлюбності. Цнотливість позначає цілісність особистості, коли помисли відповідають вчинкам. Цнотливість означає повну цілісність сексуальності в людській особистості і, таким чином, внутрішню єдність людини в її тілесному і духовному бутті. У розумінні Церкви цнотливість рівнозначна чистоті любові.

Преподобний Іоанн Лествічник про це говорить: «Цнотливість є всеосяжна назва всіх чеснот». *(Далі учні цитують вислови відомих людей, наводять приклади із історичної та класичної літератури).*

«Без чистоти неможливо уявити дійсну жіночність. Навіть серед цього світу, що загрузнув у гріхах і вадах, можливо зберегти цю святу чистоту. «Я бачила лілію, плаваючу в чорній болотяній воді. Все навколо прогнило, а лілія залишалася чистою, як ангельський одяг. У темному ставку з'явилися хвилі, вони похитували лілію, але ні плямочки не з'явилося на ній».

Імператриця Олександра Федорівна Романова

Отже, навіть в нинішньому аморальному світі молодій жінці можна зберегти незаплямованою свою душу, випромінюючи святу, безкорисливу любов.

«У чистоті мешкає велике світло, і радість, і мир, і терпіння, а в розпусті мешкають печаль, смуток, ненаситний сон і густа тьма».

Преподобний Єфрем Сирін

«Який привабливий, який прекрасний тип людини, чоловіка або жінки, що не підпали спокусам розпусти! Вигляд їх бадьорий, постать моложава, погляд сміливий і спокійний. Які вдячні вони Богу, що своєчасно подолати спокусу».

Митрополит Антоній (Храповицький).

Сповідь (Даніловський благовісник. М., 1996).

Ведучий-2. Ціл-(цілий) і мудр-(мудрий, навчений). Цнотливий – це той, хто не ділить серце і розум між аморальністю, розпустою та гідністю, високою моральністю, в християнстві – Божим Законом. Порівняйте зі словом: лукавство. У ньому той же корінь, що і в словах: лукомор'я, лук, лука – означає поворот. А лукавий – це той, хто постійно вивертається, прикриваючи зло добром. Таким чином, цнотливість протистоїть лукавству.

Втім, це загальне поняття. Звичайно ж, слово «цнотливість» уживається у вужчому сенсі, і стосовно заповіді Божої, маються на увазі – статеві стосунки. Подумайте, чому саме в розмові на ці теми *за позитивне етичне поняття взято визначення чесності, прямої і не роздвоєності?*

Цнотливий – це людина цілісна і вірна. Живучи в сім'ї, вона не зраджує

дружину (чоловіка); живучи наодинці, не грає коханням, зберігаючи вірність. Порушення цнотливості наповнюється брехнею і лукавством. Бреше людина Богу, як порушник подружньої обітниці та заповіді Божій про *перелюб* (зрада у шлюбі). Хлопець, який займається *блудом* (зрадою у коханні) бреше і тій, яку кинув, а потім брехатиме майбутній нареченій. Брешуть такі, звичайно, і перед людьми, оскільки приховують свої блудні справи; брешуть і самі собі, всіляко себе виправдовуючи.

Цнотливість виключає не тільки *здійснені плотські гріхи*, але навіть, *блудні думки, і нечисті враження*. Перегляд фільмів, розгляд безсоромних зображень, слухання цинічних пісень або розповідей – все це подібні ж, тільки малопомітні зради Богу, дружині, нареченій. У будь-якому випадку *гра цими святими відчуттями є гріх*.

Треба пам'ятати, що *цнотливість – дорогоцінний скарб*, який так легко втратити і який потрібно зберігати, хоча це і непросто у наш час, доведеться зазнати і насмішки, і презирство, а може, і важчі випробування. Порушення цнотливості спочатку боляче ранить совість, а при повторенні гріха заглушає її, як ніщо інше. А душа без совісті, як тіло без відчуття болю: ріжеться до крові, обпалюється до пухирів і нічого не відчуває. Так і загинути можуть, як бездушне тіло, так і безсовісна душа.

Ведучий-1. Прихильники «вільного сексу» до одруження, звичайно, говорять: «Статеве ваблення закладене в нас природою, пригнічувати його проти природно». Таку думку, перш за все, заперечує християнство. *(Слово надається священику).*

Священик. З тим, що статевий інстинкт природний, сперечатися ніхто не стане, проте безперечно й інше: ***ЗРІЛІСТЬ ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ ВИЗНАЧАЄТЬСЯ ТИМ, ЯКОЮ МІРОЮ ВОНА КОНТРОЛЮЄ СВОЇ БАЖАННЯ – САМЕ ЦИМ МИ І ВІДРІЗНЯЄМОСЯ ВІД ТВАРИН. І КОНТРОЛЮВАТИ СВОЇ БАЖАННЯ – ЦЕ ЗОВСІМ НЕ ТЕ Ж, ЩО ПРИГНІЧУВАТИ ЇХ.***

Але тут виникає питання: «А навіщо мучити себе контролем своїх сексуальних бажань? Чи не простіше їх задовольняти?». Відповідь на ці питання може бути дана з двох точок світосприйняття. Якщо ти, як дарвіністи, вважаєш, що людина пішла від мавпи, то питання про контроль над своїми інстинктами безглузде, оскільки для приматів закони не писані, тобто нащадок тварини і живе по-тваринному. *(На слов'янській мові слово «живіт» означає життя. Значить, тварина – це груба плоть, що володіє якоюсь життєвою силою. Хоча вона в Священному Писанні і називається душею, але не є такою ж досконалою, як людська).*

А якщо віруєш, що ти створений Богом, то тоді питання про контроль своїх бажань має найповніший сенс, оскільки він дає нам можливість залишитися схожими на Бога і відобразити в собі Його якості або образ Божий – ***БЕЗСМЕРТЯ, СВОБОДУ ВОЛІ, РОЗУМ, бути ОСОБОЮ...*** Цим Творець, на

відміну від тварини, звеличив людину і підняв її на високий п'єдестал царя над усім Своїм створінням, і призвав до спілкування із Собою.

Якщо свої бажання не контролювати, то людина розбещується. Вона з *подібної Богу, вільної, покликаної до творчості і творчої праці людини перетворюється на те, що має право називатися людиною двоногою біоістотою, що живе тільки біопроцесами (поїв, поспав, попрацював, розмножився...), нездібною до сприйняття Бога і спілкуванню з Ним у Вічності.* Так, ми вільні, і при такій могутній рекламі тваринного способу життя залишитися людиною нелегко. І, звичайно, ми можемо відмовитися від високого покликання бути образом Божим, але тоді доведеться відповісти за те, чому ми відкинули волю Творця про себе і дозволили дияволу (силам зла) принизити нас, *звести до рівня тварин і цим образити Бога в нашій душі.*

От чому так важливо контролювати свої бажання, особливо ниці, і не дати їм запанувати над собою. Адже будь-яке бажання *перетворює природну потребу на некеровану пристрасть* і може цілком підпорядкувати собі людину, її поведінку і мислення. І **якщо ми дозволяємо собі** нескромно розглядати осіб іншої статі, отруємо свою уяву еротичною вульгарністю, читаємо книги і дивимося фільми подібного змісту, захоплюємося порнографією, то цим розпалюємо в собі сильну хіть.

Досвід життя показує, що молоді люди, захоплюючись вище переліченими «заняттями», звиклі до егоїстичного життя собі на втіху, флірту і безладним інтимним відносинам, через **СВОЮ РОЗБЕЩЕНІСТЬ НІКОЛИ НЕ БУДУТЬ ВІРНИМИ І НЕ ЗМОЖУТЬ СТОРОЖИТИ МІЦНОЇ СІМ'Ї.** А даремно розбещені на випадкових «партнерів» сили душі дівчини, не будуть направлені в повноті на свого чоловіка. Це приведе до «безбарвних» відносин, які, у свою чергу, перетворять сімейне життя на «обридливу лямку» зі всіма вихідними звідси наслідками. Адже кожна неупереджена людина може зрозуміти, що перегляд фільмів, в яких «ненав'язливо» кажуть, як чоловік зраджує дружину, а у дружини є коханець, абсолютно **не сприяє вихованню в людях вірності й жертовної любові – цієї основи сімейного щастя.** І хто тут встоїть, коли це беззаконня подається в кольорі, під музику, в романтичному вигляді, як щось позитивне.

Святе Писання *учить відгонити спокусливі бажання, щоб не розпалювати в собі хіть і зберегти себе в чистоті. НЕ ТРЕБА СПРИЙМАТИ ЦЕРКОВНІ ВИМОГИ ЯК ПОХМУРЕ ЗВЕДЕННЯ ЗАБОРОН НА КРАСИВЕ І ПРИЄМНЕ ЖИТТЯ.* Адже Господь не забороняє нам радіти життю, а тільки захищає від дошлюбного беззаконня, яке обов'язково зруйнує сімейне щастя. І ті, кому Заповіді Божі не указ, самі прирікають себе на подружні зради, розвал сім'ї, страждання, пияцтво «з горя», а своїх дітей на сирітство і понівечені долі. Не послухаєш голосу Церкви, *не навчишся у неї техніки життєвої безпеки – постраждаєш.* І лише, на жаль, тоді по гідності оціниш шкоду від телевізійних розваг і інших спокус, що сформували твій внутрішній світ і погляди на життя, що підготували тебе до такого життєвого краху.

Ведучий-2. Наступна теза: статева стриманість шкодить здоров'ю і рано чи пізно обертається неврозами...

Лікар. Чи чули ви, щоб хто-небудь помер від статевої стриманості, як вмирають з голоду і спраги? Навпаки, відомі приклади, коли цнотливе життя вивільняло духовну й інтелектуальну енергію у людей, які направляли її на благо іншим. Адже якщо стриманість була б такою «смертельною», то чоловічих і жіночих монастирів не існувало б стільки тисяч років. І якщо ченці, зберігають себе все життя, то невже молоді люди не зможуть зберегти себе в чистоті всього лише до одруження? Що ж до шкоди для здоров'я від статевої стриманості (на що звичайно посилаються прихильники дошлюбних відносин), то це – найнебезпечніша брехня, яка насаджується молодими сексуально нестриманими людьми, і тими, хто не гидуватиме заробляти гроші, торгуючи вседозволеністю. І ще про «шкоду» від стриманості. Молоді жінки, навіть одружившись і вирішивши все-таки народжувати, довгий час не можуть виносити дитину. Їх організм із-за абортів, прийому «протизаплідних» засобів і безвідповідального статевого життя виснажений. Тому трапляється декілька викиднів, перш ніж вагітність закінчиться родами. А 30% залишаються на все життя безплідними.

Отже, стриманість збереже ваше здоров'я. **А ДОБРОВІЛЬНО І СВІДОМО НАКЛАДЕНІ НА СЕБЕ ОБМЕЖЕННЯ НІКОЛИ НЕ ПРИВЕДУТЬ ДО РОЗВИТКУ НЕВРОЗІВ або інших психологічних комплексів.** Ті, що заразилися СНІДом або венеричними хворобами, напевно, неврозів не мають...

Декілька слів про «протизаплідні» засоби – спіралі і пігулки. Потрібно знати, що СНІД розповсюджується завдяки і презервативам, оскільки гума, з якої вони виробляються, має мікропори розміром від п'яти до п'ятидесяти мікрон, а розмір вірусу СНІДу – менше одного мікрона! Медики добре знають, що спіраль не перешкоджає проникненню чоловічого сім'я в маткові труби з подальшим заплідненням яйцеклітини, і що її призначення не протизаплідне, а абортивне! Вона покликана не дозволити дитині імплантуватися (потрапити) в матку для подальшого розвитку. Якщо, борючись за життя, дитині все ж таки вдається потрапити в матку, то тоді спіраль перешкоджає прикріпленню плоду до її стінки. Оскільки спіраль – це чужорідне тіло, то від неї запалюється слизиста оболонка матки, тому і як при «протизаплідних» пігулках не виділяється необхідний для живлення *плоду* глікоген, так що він вмирає найчастіше з голоду у віці до дев'яти днів. Пігулка або спіраль вбивають дитину найчастіше саме в цей період. Жінка думає, що кровотеча – це показник місячного очищення, але насправді, і в більшості випадків, це залишки її чергової ненародженої дитини.

І ще. Якщо після медичної консультації вам скажуть, що плід розвивається погано і треба робити аборт, то не поспішайте. Вас на це штовхатимуть деякі несумлінні медики, **що немало наживаються на виробництві абортів.** Обов'язково проконсультуйтеся в знайомого і надійного лікаря, а також у священика.

***Ведучий-1.* Так навіщо ж все-таки стримуватися до шлюбу?**

Відповідь на це питання *допоможе вам зрозуміти помилкову тезу, що «досвід інтимних відносин до шлюбу дозволяє уникнути помилок у виборі чоловіка і досягти гармонії у шлюбі».*

Старшокласник-1. «Я не згоден із стриманістю до шлюбу, але і не прихильник розбещеності. Проте якщо людина дізнається про все лише в першу шлюбну ніч, то це веде до численних понівечених доль. Як, втім, і безладне статеве життя. В усьому повинна бути золота середина».

Практичний психолог. Треба сказати, що «золотої середини» в сексі до шлюбу бути не може, як не може бути «золотої середини» в крадіжці або прийомі наркотиків. Є дві крайнощі, з яких одна правильна. ***ПСИХОЛОГИ СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО ПЕРШИЙ ДОСВІД ІНТИМНОЇ БЛИЗЬКОСТІ ДВОХ ЛЮДЕЙ ВОЛОДІЄ УНІКАЛЬНОЮ ЦІННІСТЮ — ТАКОЇ МИТІ У ВАС БІЛЬШЕ НЕ БУДЕ НІКОЛИ.*** Особливо це важливо для жінки. *Люди, що у цей момент люблять, дарують себе один одному, відкриваються цілком. Колишній сексуальний досвід позбавляє цю подію високої значущості.*

У шлюбі виникає спільне бажання вирішувати різні проблеми. У інтимній близькості до шлюбу, якщо виникає проблема, кожен окремо дивиться, як з цим упорається інший.

Секс до – це стосунки, які позбавлені зобов'язань один перед одним. *І не можна «спробувати», що таке справжній шлюб у відносинах до.* Тому так звані «пробні інтимні стосунки до» виявляються безперспективними, і вони менш стабільні. Статистика показує, що пари, які мали зв'язок до, розлучаються у два рази частіше. Це дані спостережень за п'ятидесятирічний період. Крім того, у чоловіка, що мав безладні зв'язки до, неминуче знижується повага до жінки, і він мимоволі вважатиме її знярядям насолоди.

Старшокласник-2. Я думаю, що дошлюбні зв'язки будуть також ґрунтом для порівнянь, підозр, взаємної недовіри. Тому руйнівні для сімейного союзу конфлікти в такій сім'ї неминучі, поняття «сексуальна несумісність» – просто виправдання для тих, хто не вміє любити. *Любов – це здатність жити один для одного, жертвувати собою, поважати, розуміти, бути безкорисливим... А ЯКЩО ВСЬОГО ЦЬОГО НЕМАЄ, ТО ІНТИМ І СЕКСУАЛЬНА «ДОСВІДЧЕНІСТЬ» НЕ Є ГАРАНТОМ ХОРОШИХ СТОСУНКІВ.*

Учитель. Але ще згубніші наслідки дошлюбних зв'язків для майбутнього покоління. На жаль, не всі знають, що *саме від невинної чистоти залежить, якими будуть ваші діти...* Наукове явище ***телегонії*** полягає в тому, що вирішальний вплив на потомство жінки має перший у її житті чоловік. ***САМЕ ВІН, А НЕ МАЙБУТНІЙ БАТЬКО ДИТИНИ, ЗАКЛАДАЄ ГЕНОФОНД ПОТОМСТВА КОЖНОЇ ЖІНКИ.*** Хто порушив невинність, стає як би генним батьком усіх майбутніх дітей жінки. Чи повинні знати це сучасні дівчата, що

ухвалюють рішення до шлюбу почати інтимне життя? Безперечно. У наш час зв'язок невинності з якістю потомства змогли пояснити генетики, що відкрили в минулому столітті явище телегонії (від «тілі» – далеко і «жени» – народження). Хто читав про це?

Старшокласник-3. (Розповідає). Приблизно 150 років тому кіннозаводчики, що виводили нові породи коней, для підвищення витривалості вирішили схрестити коня із зеброю. Досліди не вдалися – і їх припинили, вважаючи, що справа закінчена. Проте через декілька років у кобил, що побували в дослідях, від породистих жеребців стали народжуватися смугасті лошата!.. Приголомшений науковий світ назвав це явище телегонією. Досліди сучасників Ч. Дарвіна: професора Флінта, Фелікса Ладантека і інших учених – з іншими тваринами підтвердили даний феномен.

Ф. Ладантек написав книгу «Індивід, еволюція, спадковість і неодарвіністи» (М. – 1889.), де в розділі «Телегонія, або вплив першого самця» описав досліди, що проводились. Тільки практики-собаківники не здивувалися, бо давним-давно знали: якщо хоч би раз породиста сука зв'яжеться із псом-дворнягою, то від неї породистого потомства чекати нічого. Голуб'ятникам це теж відомо. Якщо непородистий голуб «топтав» породисту голубку, її відразу вбивають, тому що, навіть при самому «елітному чоловікові», у неї чистого потомства не буде: то пір'їнки в хвості не ті, то колір дзьоба...

Ведучий-2. З тваринами зрозуміло, а як же у людей?

Науковець. Ученими проводилися фізіологічні, антропологічні, соціологічні дослідження, які підтвердили, що ефект телегонії, навіть в більш яскраво вираженій формі розповсюджується і на людей!». Ось тут-то і опустилася *завіса секретності*. Відкриття телегонії відразу ж було захищено від людей, оскільки вона закривала дорогу для всякого роду сексуальних революцій. Навіть була внесена в енциклопедію зручна фраза: що нібито «результати досліджень і дослідів» явище телегонії не підтвердили, то й зважати на неї – це не поважати себе і свої бажання.

Більшість супротивників телегонії – люди зацікавлені, бо якщо це явище вивчатиметься дітьми зі шкільної лави, то індустрія порнографії потерпить значних втрат. Тому для них прибутковіше, якщо наші діти почнуть вивчати в школі програму «Планування сім'ї», точніше – руйнування, що сприяє розтлінню майбутнього покоління, а отже, – поповненню їх гаманця.

Проте сучасною наукою було ще раз підтверджено явище телегонії. У 1985 році науковий співробітник Інституту фізико-технічних проблем АН СРСР Петро Гаряєв виявив дивний ефект. Він працював із препаратом молекул спадковості – ДНК, використовуючи метод кореляційної лазерної спектроскопії. Суть його в тому, що лазерні фотони, проходячи через розчин ДНК, «записують» інформацію їх властивостей: розмір, масу, можливість змішуватися з водою і т. д. Ці характеристики відображаються на дисплеї у

вигляді спектрів. І ось учений, якимось знявши декілька спектрів, витягнув пробірку з ДНК із приладу і через неувагу вставив туди іншу, але порожню. Він захотів замінити її, але подивився на дисплей і... був уражений. Спектри порожньої пробірки були дуже схожі на ті, що перед цим знімалися з розчину ДНК! Подумавши, що на пробірці залишилися сліди ДНК, він замінив її на ідеально чисту. Такий же результат. Колега злякався, що Петро Гаряев зіпсував спектрометр, і вимкнув його.

Дослідження поновилися тільки в 1993 році в Інституті високих температур РАН. Учені старанно протирали кюветне відділення і навіть продували його чистим азотом. Результат той же. Подальші експерименти не залишали ніяких сумнівів: після видалення ДНК в приладі залишається якийсь фантом (*невидимий, нематеріальний слід*) молекул ДНК, який взаємодіє із променем лазера.

Аналогічний ефект у 1990 р. виявили відомі американські дослідники Алісон і Пекора. Отже, кожен чоловік, що має фізичну близькість з жінкою, залишає в ній свій хвильовий «автограф» на все життя. Він «розписується» на її генетичному коді, і цей «розпис» вже нічим не зітреш. Ця хвильова програма потім формуватиме тіло і душу майбутніх дітей. А як же бути після всього зі схожістю дітей і батьків? А це як у голубів: то пір'їнки в хвості не такі, то дзьоб, то в характері незнайомі для батьків дивності...

Відомо, що навіть через декілька років після перелюбства із заїжджими гастролерами на міжнародних фестивалях і спортивних олімпіадах, російські дівчата стали народжувати від білих, генетично здорових своїх чоловіків дітей «ні в матір, ні в отця, а в заїжджого (чорного) молодця». Відомі навіть випадки, коли за гріхи матері розплачувалася дочка, яка народжувала дитину негроїдного типу, взагалі жодного разу в житті не побачивши негра. Причиною появи таких дітей була генетична мутація хромосомного ланцюжка; багато років тому перелюбство, що відбулося, стало провиною сімейних трагедій.

Соціальний педагог. У ЛЕГКОВАЖНИХ ДІВЧАТ НАЙЧАСТІШЕ ПЕРШИЙ «СТАТЕВИЙ ПАРТНЕР» БУВАЄ З ЧИСЛА ТИХ, ХТО ВЕДЕ АМОРАЛЬНИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ, з психічно нестійкими рисами вдачі. Що тут приховувати, «дівчата – дошлюбні жінки», особливо з числа численних повій, часто дарують своїм «законним коханим» приховані плоди дошлюбних статевих зв'язків: наркоманів, токсикоманів, гомосексуалістів і біснுவатих дітей. Батько у своїх дітях бачить не себе, а «привіт коханої» від якогось давнього виродка. Важливо, що мова йде не просто про пагубні звички дівчат, а про генофонд української нації.

Старшокласник-4. Дотепер ми говорили про передачу зовнішніх тілесних ознак батька, а чи передаються його душевні якості?

Православний священник. Так, і це в телегонії найнебезпечніший і гостро визначений чинник! Навіть враження душі матері, її емоції можуть привести до мутації генів. Адже душа впливає на тіло, і враження матері передаються

зачатій у ній дитині. Якщо мати про щось думає, – то обов'язково відобразиться на дітях, і обов'язково вони народяться схожими на того, кого вона полюбила перший раз, тому що відчуття це дуже сильне і незабутнє. Святий Амвросій Медіоланський назвав його «випадковість першого кохання» від Бога. Цей чинник виникає навіть за відсутності фізичної близькості – саме тому раніше дівчат до шлюбу тримали удома. Наші предки знали про це: вони вміли помітити, що від гулящої дівчини не буває хорошого потомства, і етично занепалу дівчину вважали зіпсованою, негідною заміжжя.

От чому майже всі релігії говорять про необхідність збереження цнотливості до шлюбу. Тому у всіх народів блудниць зневажали, шмагали біля ганебного стовпа, а то і закидали камінням або спалювали. Ці *суворі заходи можна назвати інстинктом самозбереження народу, а не релігійним святенництвом, як це вважається у тих, хто хоче жити інстинктами, а не по совісті.*

Ведучий-1. Ще один «аргумент» прихильників «вільної любові»: **«Секс створює атмосферу довіри».**

Практичний психолог. Не у всіх і не завжди. *Довірливі стосунки будуються на повній віддачі, чесності, любові і відповідальності. Дівчата, часто не знаючи психології розбещених чоловіків, жорстоко одурюються, потрапляючи в красиві словесні тенети «полум'яних визнань і обіцянок». А після інтимної близькості пожинають гідні плоди своєї легковажності. А ось і гірке визнання: «Одного разу мене використовували, і цього достатньо. Чоловіки дивляться на нас, як на використані автомобілі, на яких можна вчитися їздити. Коли ж вони стають досвідченими, то шукають собі іншу машину. Особисто я вирішила більше не спати ні з ким до».*

Ведучий-2. **То ж випадковий інтим – це розвага, що символізує свободу?**

Соціальний психолог. **ІНТИМ ДО ШЛЮБУ – ЦЕ НЕ СВОБОДА, А НАСЛІДОК ЛЮДСЬКОГО РАБСТВА.** Ті, хто стоять за «індустрією розваг», знаючи слабкі сторони характеру людини, через Інтернет, пресу, радіо, телебачення, оточення, рекламуючи розпусту, нахабно експлуатують її ниці інстинкти.

Цим самим вони позбавляють людину, відірвану від свого історичного і релігійного коріння, права вільного вибору. Молоді нікуди подітися від грубо нав'язаного безальтернативного «способу життя», який підминає їх під себе, і з покликаних до творчої праці людей вони перетворюються на двоногу біомасу егоїстів, що несамовито шукають одних розваг. І що після цього дивуватися, якщо вони щастя і свободу бачать не в цнотливості до, а в сміхотворному сурогаті зміни партнерів. *І хіба зможуть дарувати свободу один одному «партнери» – жалюгідні раби своїх пристрастей, що не мають у душі ніяких благородних прагнень, окрім як егоїстично одержати насолоду від чужого*

тіла? Та і не завжди це буває обопільною насолодою. Більшість молодих жінок і дівчат признаються, що дошлюбні відносини найчастіше розчаровують. Вони відчують себе приниженими, коли віддають свої тіла на одну ніч.

Старшокласниця-1. Але, якщо ти не показуєш свою сексуальність, ти просто недалека і відстала.

Практичний психолог. Неправда. Відносини до... несуть в собі хвороби і проблеми. Вони **НЕГАТИВНО ВПЛИВАЮТЬ НА ПСИХІКУ, ОСОБЛИВО ЖІНОЧУ** (якщо дівчину просто використовували для задоволення своєї похоті або, гірше за те, зробили це насильно! Такі відносини приносять лише розчарування і довго незаживаючі душевні травми). **І НА МАЙБУТНЄ ЖИТТЯ В ШЛЮБІ.** Отже, цнотливі проявляють якраз далекоглядність і сучасність, націлену на майбуття.

Старшокласниця-2. І, нарешті, говорять: ми живемо в ХХІ столітті!

Практичний психолог. І що ж? Перетворюватися тепер на кроликів?! Кількість кинутих дітей, чийсь життя ламаються із-за задоволень. Чи не краще почекати трохи, а потім пізнати всю повноту відчуттів?

Священик. Виявляється, що шлях, вказаний нашим Творцем, – не тільки єдино вірний, але і єдино здоровий для всіх. Багато молодих пар зараз вінчаються в церкві. Кожний з них оголошує, що приймає іншого навіки, як дар, посланий Богом. А якщо молоді люди вже «жили» разом до.., це означає, що замість того, щоб дочекатися дару, вони поспішно і грубо вирвали його у Бога а, маючи зв'язки з іншими «партнерами», забрали, викрали чужий дар.

Вінці над головами наречених – символ їх дошлюбної чистоти і цнотливості. Якщо вони вже жили разом, то їх союз починається з брехні, вимовленої перед Богом і людьми. Це торкається не тільки віруючих людей. **НЕ ПОЧИНАЙТЕ СПІЛЬНЕ ЖИТТЯ З БРЕХНІ. ЦНОТЛИВІСТЬ – МІЦНА ЕТИЧНА ОСНОВА БЛАГОПОЛУЧНОГО ШЛЮБУ.**

Є в природі вітер, який називається самум. Дме він з пустелі, і сам дуже жаркий, пекучий, згубний для всього живого. Подібна самуму *вседозволеність у людських відносинах*, яка теж сушить і знищує в душах людей все живе і прекрасне. Мимоволі згадується вислів: *«Інколи жіноче серце, як білий сніг. Якщо починає танути, він негайно перетворюється на грязюку!»* І чи варто дивуватися, що людство захопила епідемія венеричних захворювань, що число абортів обчислюється мільйонами. Дамбу, що стримувала натиск сексуальної енергії, прорвало – і плоть стала ідолом, що вимагає все нові жертви.

«Розпад духу сучасної людини» – так говорить про це явище Церква. Суспільство називає дошлюбні відносини «вільним коханням», а Біблія – розпустою. Апостол Павло сказав, що статева розпуста є гріхом проти свого ж тіла (аборти, венеричні захворювання, СНІД, фізичне і етичне виснаження,

народжуються недорозвинені діти). *«Розпусників і перелюбодійників судить Бог»* – говорить Біблія і підкреслює, що *«ніхто з тих, хто вдається до розпусти або перелюбодійства, не успадковує Царство Боже»*. *«Уникай всяких хибних бажань, властивих юності. Прагни до праведності, віри, любові і миру і роби це разом з тими, хто щиро звертається до Господа»*, – радить апостол Павло молодій людині Тимофію.

Літератор. Хочу порадити тим, хто зберіг ще свою цнотливість, зберігайте її і надалі як найцінніший нічим не зіпсований скарб. Є чудове порівняння жіночого серця з озерною лілією: зростаючи на болоті, в каламутній воді, вона зберігає свої пелюстки білосніжними. Такою повинна бути дівчина до шлюбу. Якщо ж дівчина дозволила позбавити себе цнотливості, то вона подібна городу із зламанною огорожею; і будь-яка худобина норочить влізти і схопити з нього хоч оберемок. Та і самій після цього буде важче утриматися від гріха: подібно тому, як з-під колеса воза вийняли камінь, і він поступово почав котитися вниз. Такий віз ще можна зупинити, але важливо швидше зрозуміти помилку і кинути знову під колесо камінь, тобто твердо зважитися, як і раніше, жити цнотливо. Так, зберегти цноту не просто, а повернути – ще більша праця. Зате і нагорода велика: діти, народжені від цнотливих батьків, – це благословення Боже. Вони на радість у житті і допомогу в старості, а не на ганьбу і страждання. Всі великі люди народжувалися від цнотливих батьків. *(Наводить приклади).*

Старшокласниця-3. Що ж робити підліткам, якщо життєво важлива помилка вже зроблена і за легковажність вже доводиться розплачуватися?

Священик. Перш за все, не потрібно впадати у відчай, а то диявол, посміявшись над людиною вселяє думку – покінчити життя самогубством, щоб вона потрапила в пекло. Збережи, Господи, від цього божевільного вчинку! Бог допоможе подолати все, що обтяжує Вашу совість. У Православній Церкві – в обряді Таїнства Хрещення і Покаяння – можна знайти друге народження. Покайтеся перед Богом за дошлюбний зв'язок у православного священика, якому Бог дарував владу відпускати людям гріхи (Ін. 20, 22-23; 1 Ін. 1, 9), і потім знову зберігайте себе для вашої «половинки», освятивши свій шлюб Таїнством Вінчання.

Якщо людина через покаяння примиряється з Богом, Він позбавить її від наслідків гріха або, принаймні, у виховних цілях обмежить його наслідки. Але покаяння повинне бути істинне, тобто життя повинне бути глибоко християнським, праведним. Живучи ним, людина внутрішньо змінюється, очищається душею. Звичайно, перемогти в собі гріхи ми самі не зможемо. Але якщо людина свідомо захоче навчитися управляти своїм вабленням, то Бог дасть їй силу перемогти свої пристрасті, які б сильні вони не були, і вони перестануть панувати над нею.

Висновок. Ми бачимо, як сучасна молодь розважається до шлюбу, і

багато хто їм заздрить. Але повірте, це буде недовго, тому що неможливо безкарно зневажати волю Божу. Рано чи пізно за все доведеться розплачуватися. І не тому, що Творець жорстокий, а тому, що Він створив нас для радісного спілкування з Ним у Вічності, а не для пекла. Господь виховує людину, як матір, що любить своє дитя, і не дасть їй загинути. А якщо вона вперта, то застосовується і «ремінь» з метою не заподіяти біль, а болем виховати. Недарма ж говорять, що поки грім не пролунає, мужик не перехреститься. А що робити, якщо ми неслухняні? Гріх – це бумеранг, запущений в юності, він повернеться і дуже боляче ударить згодом. *Тому потерпіть на початку вашого життєвого шляху, щоб не страждати потім (на моніторі висвітлюється Божя Заповідь «Не твори перелюбу...»).*

Ведучий-1. На завершення хочеться підкреслити, що молоді люди, надивившись еротичних фільмів, порножурналів, відеоінформацію з сайтів Інтернету хочуть жити «не напружуючись», собі на втіху і ні за що не нести відповідальності. Якщо дівчина до вінчання до себе не допустить, то цим і з'ясується: хлопець дійсно її любить чи тільки хоче «погратися». Якщо любить, то чекатиме, а якщо легковажний, то кине і шукатиме схожу собі. Таким чином дівчина позбавиться майбутніх зрад, принижень і сліз. І якщо хлопець, якого, як вам здається, ви кохаєте, настоює на близькості, а при відмові погрожує залишити вас, то і «скатертиною доріжка». Це вже характеризує його не з кращого боку. Не прагніть утримати його за всяку ціну, і тим більше, заради цього *не жертвуйте невинністю*. Вона дорожча, ніж його похитливий каприз.

Практичний психолог. Сімейне щастя – *ЦЕ ДАР БОЖИЙ*, і залежить він від вашого життєвої позиції, а не від догоджання примхам егоїста. Досвідчить, що він розбещений, а раз так, то і зраджуватиме. *Якщо він не зважає на ваші душевні запити і хоче задовольняти свою похоть за рахунок вашого болю, то це не показник справжньої любові, що жертвує своїми інтересами заради іншого, а самозакоханого егоїзму, наслідком якого буде ваша життєва трагедія*. І не хвилюйтеся, чи знайдете іншого хорошого хлопця. Ваше від вас нікуди не подінеться. Якщо будете вірні моральним принципам, то зустрінете гідну вашій вірності людину.

Літератор. Теплий, травневий вечір. Він і вона. Говорили мало. Через грозу, що насувається, швидко темніло. Коли пішов дощ, обоє кинулися до найближчого будинку. У під'їзді було темно. Тільки під час коротких спалахів ставало світло, як вдень. У ці миті вони зрозуміли, що дивляться один на одного. Потім, через декілька років, вона зізналася йому: «Я думала, що ти обіймеш мене і поцілуєш». У відповідь він промовив: *«ТОЙ, ХТО ПОСПІШАЄ ЗАВОЛОДІТИ ТІЛОМ КОХАНОЇ ДІВЧИНИ РИЗИКУЄ РАНІТИ ЇЇ СЕРЦЕ! А Я ДУЖЕ БОЯВСЯ ЦЬОГО»*. Від цих слів вона розсміялася, але очі її наповнилися сльозами. Від щастя.

(За матеріалами Православного духовно-просвітницького центру «ЖИТТЯ» м. Роздільна та електронного ресурсу).

ПРО СОВІСТЬ ТА ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОСТІ

(батьківська світлиця)

Г. Каліберда

(На захід запрошені батьки, заступник директора з виховної роботи, керівник гуртка Будинку дитячої та юнацької творчості, практичний психолог, священник тощо; педагог готує фрагмент відеофільму, мультимедіа про життя класу (гуртка).

Вступ. Педагог. Чи не відчуваємо ми болю і тривоги, спостерігаючи, як проводить вільний час сучасна молодь, чи не бояться батьки побачити свого сина чи доньку разом із людьми, які ведуть нездоровий спосіб життя?

Як попередити крок у безодню? Як наснажити наших дітей справжньою радістю і надією на щасливе і чисте подружнє життя – щасливе саме любов'ю, святістю, взаємним розумінням і довір'ям?

Звернемось до духовних витоків українського народу.

Благоговіння перед життям, визнання його вищим благом і цінністю – величезне надбання культури та історії людини. Людині як володарю цього дару належить самій розпорядитися своїм життям, зорієнтувати його, адже життя не дано їй у готовому вигляді.

Людині даються лише природні, соціальні, психологічні та духовні можливості, із яких вона розбудовує своє буття. «Життя – це не насолода і не страждання, а серйозна справа, яку покладено на нас і яку потрібно завершити з честю» (А. Токвіль).

Життя, одержане людиною в дар від Творця, може не відбутися в біологічному сенсі. Людина як носій життя може загинути в період внутрішньоутробного розвитку або після народження, приходу її в цей світ. Життя може не зреалізуватися і в соціальному вимірі.

Це трапляється тоді, коли і людина не знаходить свого місця і своєї ролі в спільноті людей, не стає дійовою особою в соціумі. І навпаки, замислюючись і творчо реалізуючи своє життя, особистість тим самим отримує статус суб'єкта життя, господаря своєї долі.

Велику роль в цьому відіграє совість людини. Дуже важливо «навчати людину мистецтва життя», співпраці зі своєю совістю і гідністю. (Демонструється фрагмент відеофільму із життя класу. Обговорення).

Заступник директора з виховної роботи. *Совість*, за визначенням «Тлумачного словника» В. І. Даля (1801-1872), є моральна свідомість, моральне чуття або почуття в людині; внутрішня свідомість добра і зла; тайник душі, в якому відкликається схвалення або осудження кожного вчинку; почуття, яке спонукає до істини і добра, відвертає від неправди і зла; це любов до добра і до істини; природжена правда в різній мірі розвитку.

На підтвердження В. І. Даль посилається на прислів'я: «Від людини можна втаїти, від совісті – не втаїш». «Добра совість голос Божий».

Слово «совість» і до сьогоднішнього дня – одне з ключових. Ним

користуються всі: політики, письменники, юристи, філософи, люди, які вважають себе атеїстами і віруючими, вони сходяться у визначенні і оцінці головних моральних критеріїв, в основі яких – досвід совісті.

Але аморальність, байдужість, що охопила сьогодні людство, просто не має аналогів в історії. Таке враження, що серця людей зовсім зачерствіли, внутрішньо та усвідомлено не сприймають добра і зла, а в душі не відбувається аналітичного процесу схвалення або осудження кожного вчинку.

Нині внаслідок масової пропаганди насильства і розпусти, гіпнотичної дії засобів масової інформації у наших співвітчизників, дітей, підлітків формується ставлення до негативів суспільства, як до нормального явища. Ніколи країна ще не знала таких злочинів проти моральності та духовності, які мають місце в нашому суспільстві.

Здається, що «плюралізм» усе більше починає означати рівність добра і зла. «Свобода» все більше перетворюється на насильство, що має на меті зламати почуття сорому, розуму і совісті, пробудити в людині найнижчі інстинкти, перетворити її на тварину. *Але ж людина тим і відрізняється від тварини, що має совість і любов.*

Пропаганда розпусти підриває не тільки основи сім'ї – це є великий і тяжкий злочин проти дітей, держави. Зрозуміло: там, де процвітають розпуста, вседозволеність – зростає злочинність.

Це ланка одного процесу. У моральному розпаді особистості криється небезпека не тільки для окремої людини, але і для всієї нації.

Недарма, щоб знизити життєздатність підкорених народів, Гітлер в окупованих країнах насаджував порнографію, переслідуючи її в Німеччині. Японці – завойовники в Маньчжурії, заохочували продаж місцевому населенню порнографічної продукції і наркотиків, але під страхом суворого покарання забороняли купувати це самим японцям.

Для народу, що втрачає моральні орієнтири, існує реальна загроза – повне (як це не раз бувало в історії людства) зникнення з лиця землі.

До батьків: «Як же сьогодні пробудити в душах молоді розуміння совісті, людської гідності?». (Відповіді).

Священик. Слова «совість» немає, у Святому Письмі, але фактично в ньому можна знайти розвиток глибокого вчення про совість, якого не знайдеш в найвизначніших ученнях сучасності, тому що тут дана вічна основа людської совісті – сам Бог, що відкрився людині і відкрив людину до глибини.

Совість виявляє себе і свідчить про богоподібність людини і необхідність виконання Заповідей Творця.

Усі ми розумні і думаючі істоти, усі ми носимо образ Божий, але не всі його очищаємо і розвиваємо в собі. Дуже споріднене до поняття совість – це цнотливість людини. *Розуміння цнотливості дуже широке. Воно охоплює всю сутність людини, перш за все душу і вищий її прояв – дух.*

"Цнотливість – це назва усіх чеснот"

(Іоанн Ліствичник).

"Абсолютно дозріла цнотливість... і є не що інше, як святість"

(Іоанн Касіан Римлянин).

Протягом усієї священної історії звучав **гімн невинності**, бо вона – міцні ворота проти будь-якого гріха.

Отже, кожна людина має вибрати свій життєвий шлях. Існує два шляхи: істинний, непорочний – досягнення вічної любові, та фальшивий – шлях чуттєвої любові.

Святе Письмо вчить, що дух і душа – вічні, а тіло людини – тимчасове. Якщо любов пов'язати з духом як вищим проявом душі, то і вона отримає вічне життя. Якщо ж із тлінним тілом – чуттєва любов одразу ж починає старіти і помирати. Спочатку це непомітно. Але чим збільшується кількість «нечистих позашлюбних зв'язків» у людини, тим швидше старіє і помирає і таке тіло, і така любов. І настає день, коли людина виявить, що вже нікого і нічого не може любити, бо душа мертва. Так виникає почуття спустошення і відчаю, а значить, це початок ще більш частих бід, пороків і падінь людини.

Якби тільки людина могла знати, яку велику шкоду завдає собі, коли творить недостойне, коли порушує заповіді Творця! У всьому Всесвіті немає нічого дорожчого і кращого від людської душі. Недаремно у давні віки сам Син Божий приходив на землю страждати і помирати на Хресті, щоб тільки врятувати та зцілити людську душу. «Яка користь людині, якщо вона придбає весь світ, а душі своїй нашкодить? Який викуп зможе дати людина за душу свою?» (Мф.16,26). Ніякий, бо вона безцінна.

Чи думає коли-небудь людина про те, що носить у собі дивне Боже творіння – прекрасну душу, яка найдорожча за усі земні скарби?

Тепер самі посудіть: як нескінченно возвеличується гідність людини наявністю в ній душі.

Душа наша прекрасна своєю чистотою. Чистотою більше духовною – коли людина, особливо юнак чи дівчина, береже її від порочних помислів і вчинків. Святі люди-великомученики віддавали перевагу смерті в страшних стражданнях, аби тільки зберегти душу і тіло в чистоті і непорочності (*наводить приклади із життя святих*).

Педагог. *Чистота* – це перша квітка, або кращий діамант, який прикрашає людську душу.

Друга окраса душі – *простота*, тиха і незлоблива.

А третій дорогоцінний діамант душі – *милосердя і стриманість, мудра смиренність і мовчазність*. Який дивний скарб для юної душі! «Юності личить мовчання», – говорить народне прислів'я. (*Використання технічних засобів, читання віршів учнями*).

А як спотворюють юну душу *гордість, гнів, навіть нечиста думка, погляд*, те, що оспівують сьогодні зарубіжні і наші сучасні естрадні зірки, що описують бульварні романи. Про що мріють ті підлітки, які проводять багато часу за переглядом відеофільмів сумнівної мистецької вартості? Все це, нажаль, не зразки чистої відданої любові, а пряма її протилежність. Яким нещасливим

стає, серце, що піддається хтивості і бажанню!

На жаль, свої стосунки теперішня молодь не завжди будує на любові – взаємній життєвій відповідальності, на її моральних принципах, а на хтивості, на піску, і тому вона через рік-два, а то й раніше, згасає.

А чи може існувати освіта в школі, виховання в сім'ї без моральних ідеалі? [5, С. 283]. (Відповіді батьків).

Висновок. Слід відкрито визнати, що в наш час наймогутніші засоби масової комунікації ведуть неоголошену війну проти свого народу. І найбільш вражаюче спустошення, руйнування та розтління відбуваються саме в душах наших дітей – майбутнього нації.

У свій час Ф. М. Достоєвський писав: «У світі сатана бореться з Христом, а поле битви – серця людей, він свою невігубну злість спрямував на предмет Божої любові – людину, тому що Бог для нього недосяжний».

І дійсно ці слова пророчі. Бо ще ніколи зло не з'являлося так відкрито і всюди, як сьогодні. Навіть люди, далекі від Бога, відчувають цю пекельну атаку.

Тому відродження душі людини, наших дітей, неможливе без знайомства з основними постулатами християнської етики. Вона спрямована на очищення людини від пристрастей та пороків, на прищеплення жертвовної і відданої любові до ближнього, на досягнення гармонії духу і тіла людини. *(Пропоную ознайомитися з досвідом роботи клубу духовного відродження «Спадщина»).*

Керівник клубу духовного відродження «Спадщина» при Палаці дітей та молоді (м. Київ):

«Протягом семи років я працюю з підлітками в клубі духовного відродження «Спадщина». Проводжу заняття, відкриваючи їм основи Святого Письма, православної етики, історії релігії. Часто приходжу з бесідами в школи, де в живому спілкуванні бачу дітей, чую їх серцем, стикаюсь з їхніми душами. Хочеться обняти їх усіх і сказати: «Як же вам вдалося зберегти стільки світла? Як відкрито, довірливо сприймають вони те, що даємо ми – дорослі». І як важливо не втратити їхньої довіри. Юність – це пора вільної активної волі, яка вчиться розрізняти добро від зла: послух від свавілля, любов від хотіння, совісне від безсовісного. Це вміння розрізняти підтримують в дітях батьки та вчителі, а якщо цього не відбувається, то діти втрачають природне чуття духовного, справедливого, правдивого.

Слід допомогти дітям зберегти його, показати їм, що зло дуже часто вбирає свої підступи, сіті, пастки у барвисті привабливі шати. Потрібно вміти зривати облудну маску, показувати його справжнє потворне обличчя, пояснювати хлопцям і дівчатам, що – зло завжди несе лише руйнування, біль, страждання, смерть. Кажіть їм: «Ви ж не маріонетки і не безглузда череда. Ви повинні чітко розуміти – що є зло! Ігри, в яких вам пропонують знищити, вбити ворога на екрані комп'ютера – це також зло. І взагалі дуже багато зла у світі і в нас самих. Усе Святе Письмо пройняте цією думкою, сформульованою чіткими

словами: «Відійди від зла, твори добро».

Перед тим, як почати розмову, дітям необхідно поставити питання, що одразу спонукатиме їх до серйозних роздумів:

– Хто вірить у вічність душі?

– Хто замислювався над сенсом життя?

Відрадно, що дітей, які позитивно відповідають на нього, в класах 80-90% [5].

(Показ фрагменту заняття клубу духовного відродження «Спадщина»).

Батьки. *(Запитання батьків до практичного психолога).* Зараз впроваджуються в школи програми з сексуальної освіти. Якщо раніше медики і педагоги казали дітям, що не слід вступати в ранні статеві зв'язки, а ще раніше християнство пояснювало вічне значення цнотливості в житті хлопця і дівчини, то зараз вчать їх грамотно займатися сексом, а також дбайливо допомогти їм на муляжах опанувати техніку користування презервативом тощо. Усе це організується під егідою «Асоціації планування сім'ї». *(Відповідь практичного психолога).*

Керівник гуртка. На своїй історичній батьківщині в США ця програма зазнала фіаско, оскільки кількість абортів і захворювань статевої сфери різко збільшилася. А діти завдяки «статевому вихованню» займалися на перервах у туалетах «безпечним сексом».

Область статі у багатьох культурах є публічно недоторканою, оскільки давно відомо, що сором захищає в ній те, що знання може лише споганити і поламати. Як не лякають сексологи людей безграмотністю, тисячоліттями ж обходилися без них. А подібне виховання зриває останній природний покрив соромливості у молоді.

Працюючи багато років із старшокласниками, я бачу, як потребують душі дітей золотого посіву «доброго та вічного».

Християнське віровчення, яке проповідує вічне життя, вселяє надію на гідне проживання і нашого тимчасового земного буття. І якщо зерно Слова Істини впало на родючий ґрунт, то воно дає благодатні плоди.

Ті хлопці й дівчата, які відчували потребу у більш глибокому вивченні Вічних Істин, приходять до клубу. Заняття проводяться двічі на тиждень у Палаці, а також на базі середньої школи №75. Дирекції цих закладів не байдуже, з яким моральним багажем їхні вихованці йдуть у доросле життя.

Крім занять, діти відвідують музеї, виставки, святі місця, а також разом із батьками і товаришами відзначають основні православні свята.

А ще хлопцям і дівчатам пропонується виразити своє світовідчуття у філософських розповідях, віршах, малюнках. Батьки дивуються, як же могла їхня дитина створити таке чудо, здібності ж у неї начебто посередні. А чому, власне кажучи, вона б не змогла?

І ми не знаємо, до чого здатні. Мені також довелося пережити цей подив і радість, коли несподівано виявилися здібності до малювання, поетичний дар тощо. Але це трапилося лише тоді, коли я стала на духовний шлях. Ці малюнки

непрості, вони містять в собі символічний, метафоричний зміст, в них потрібно заглиблюватися, прислуховуватися, які почуття вони викликають.

Крім власних ліричних творів, діти ще люблять писати творчі роботи на задані теми. Деякі з них докладно описані з коментарем у книзі *«Мистецтво життєтворчості особистості»* – Ред. рада: В. М. Доній, Л. В. Сохань, Г. М. Несен, І. Є. Єрмаков (т. 2, розділ XI *«Таємниця дитячої душі»*).

Дівчата і хлопці серйозно і глибоко розмірковують про своє життя і навколишній світ. Діляться своїми враженнями про заняття в клубі, їхні думки здаються досить дорослими для їхнього віку, але ця дорослість радує.

Доходять висновку, що добре для людини, коли духовне розуміння приходить на початку життя, коли не зроблено так багато помилок і не заподіяно зла.

Педагог. Легко жити, не напружуючись, без бажання змінити чи навіть просто побачити в собі недосконалість. Легко, зіткнувшись з життєвими негараздами, виключити себе з переліку винуватців і шукати причин зовні.

Змінюючись самі, ми будемо змінювати навколишній світ світлом мудрості, плекатимемо у любові і найменше створіння, і найвеличніший задум. Ми повинні усвідомити все, до чого прийшло людство, своїми руками вміти перетворити це і зробити посильним і найменшій дитині. Таким є завдання, яке ставить перед учителями час.

(Пропонує перегляд фрагмент відеофільму за темою бесіди, слайди що розповідають про виховну роботу з класом).

Підсумок. Тож, чи може існувати школа і сімейне виховання без моральних ідеалів? Чи можемо ми й далі в атмосфері загальної терпимості і при повному потуранні властей віддавати наших дітей на поталу бездуховності?

Вимагайте від властей, суддів, прокурорів, поліції рішучого втручання і захисту, *щоб проповідникам-неоязичникам руйнівної антикультури протистояла національна і духовна культура, яка виростає в лоні істинного християнства.*

Література.

1. Дергалев, С. М. Основы духовно-нравственного совершенствования личности / С. М. Дергалев. – Белгород: ПММЦ, 2005. – 142 с.
2. Зеньковский, В. В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / В.В. Зеньковский. – М. : ШКОЛА-ПРЕСС, 1996. – 272 с.
3. Здоровий спосіб життя в контексті формування духовного світогляду учнівської молоді. Хрестоматійно-методичний посібник: у 2-х ч. / Г. А. Каліберда. – Полтава : ПОППО, 2003. – 234 с.
4. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії. – К., 1997. – 302 с.
5. Мистецтво життєтворчості особистості: наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / за ред. В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков. – К. : 13МН, 1997.

ВИХОВАННЯ СЕРЦЯ, ОСЯЯНОГО ДУХОМ ЛЮБОВІ

(вечір запитань і відповідей)

Г. Каліберда

Серце є центром душевного і духовного життя людини

П. Юркевич

Вступ. Учитель. У серці людини, як вказував геніальний Г. Сковорода, вже від народження є зародки духовності. Щоб зберегти їх та розвинути, потрібен духовний наставник (мати, батько, учитель, духовна особа тощо), який стане мудрим порадиником, вірним і щирим другом, надійним захисником.

Людське серце – це не лише фізичний орган, ритмічне скорочення якого забезпечує кровообіг, це зосередження таких почуттів, як любов і ненависть, доброта і злість, радість і сум, відвага і страх, співчуття і жорстокість, стриманість і агресія, щирість і заздрість тощо.

У своєму житті ми стикаємося з різними серцями людей: добрими і жорстокими, ніжними й суворими, гарячими й холодними, нерідко – із замкненими, непроникливими. На жаль, часто в дитячих серцях помітні прояви бездуховності, жорстокості (*учні наводять приклади життєвих ситуацій і дають їм відповідну оцінку*).

Що таке виховання серця? Як подолати прояви бездуховності. Про це ми зараз поговоримо.

У древніх греків слово «серце» означало не тільки серце як орган у прямому значенні, але також душу, настрій, погляд, думку, навіть розсудливість, розум, переконання.

Нам випадає у повсякденному житті чути про те, що серце «страждає», «хворіє», «радіє», «щемить», «співає», «бачить» тощо. У художній літературі, у белетристиці можна знайти вирази: Серце «тужить», «радіє», «відчуває» та ін. «Сучасна цивілізована людина шляхом праці над собою привчається приховувати свої м'язові рефлекси, і тільки зміни серцевої діяльності усе ще можуть указувати нам на її переживання. У такий спосіб серце і залишилося для нас органом почуттів, що тонко вказує наш суб'єктивний стан і завжди його викриває». Так судить про серце патологоанатом, великий фізіолог академік І. П. Павлов («Курс фізіології» за редакцією професора Савича, 1924).

Памфіл Юркевич писав: «Серце є скарбник і носій усіх тілесних сил людини». Воно здатне прийняти й оцінити красу навколишнього світу, радість буття. Таке серце має у собі Бога. Ось яку думку про це висловлюють ваші однолітки.

(Вчитель зачитує письмові роботи учнів. Можна використати відповіді на анкети [1, с. 235-248]).

Священик. Священне Писання говорить нам про серце набагато більше. Про серце мова йде ледве чи не на кожній сторінці Біблії і читач не може не зауважити, що серцю надається значення не тільки центрального, органа

почуттів, але і найважливішого органу пізнання, органу думки і сприйняття духовних дій. Більш за те: *серце* за Священним Писанням є *органом спілкування людини з Богом, а отже, воно є органом вищого пізнання.*

(Учні зачитують окремі фрагменти Святого письма, Псалтиря (використати літературу, посилаючись на абзац нижче. Вкінці методичної розробки дивіться повну назву скорочених слів). Священик коментує, допомагає зрозуміти зміст прочитаного учнями. Можна використати слайди із зображенням біблійних сюжетів, картки; фрагменти віршів, життєвих ситуацій з літературних творів тощо).

Всеосяжна, за Святим Писанням, роль серця у сфері почуттів, воно *веселиться* (Єр. 15:16; Ест. 1:10; Пс. 103:15; Тір. 15:13,15:15,17:22; Суд. 16:25), *радіє* (Плач. 5:15; Пр. 15:30,23:15,27:9; Іс. 66:14; Пс. 12:6,15:9; Екл. 2:10), *уболює* (Пс. 13:2,24:17; Єр. 4:19), *карається* (Єр.4:19; 4 Цар. 6:11; Пс. 72:21). Воно *обурюється* на Господа (Пр. 19:3), у ньому *гніздяться гнів* (Екл. 9:3), *прелюбодійна пристрасть* (Мт. 5:28), *заздрість* (Як. 3:14), *зарозумілість* (Пр. 16:5), *сміливість і страх* (Пс. 26:3; Лев. 26:36), *нечистоти похоті* (Рим. 1:24), *його бентежать паплюження* (Пс. 68:21). Але воно *сприймає і розради* (Флм. 1:7), *здатне до великого почуття уповання на Бога* (Пс. 27:7; Пр. 3:5) і *жалю про гріхи свої* (Пс. 33:19), може бути *вмістилищем міцності і смиренності* (Мт. 11:29).

Крім цієї повноти почувань, серце має вищу спроможність відчувати Бога. Про відчуття благодатних впливів Духа Божого говорять багато сподвижників благочестя. Всі вони більш або менш яскраво відчували те ж, що і святий пророк Єремія: «... стало в серці моїм, як огонь той палючий,..» (Єр. 20:9).

Учень. Що означає такий вогонь і звідки він?

Священик. Нам відповідає святий Єфрем Сирін: «Недоступний для всякого розуму входить у серце і живе у ньому... за словом Христовим: блаженні чисті серцем, бо ті Бога побачать». Подібне ж читаємо у Іоанна Ліствичника: «Вогонь духовний, що прийшов у серце, воскрешає молитву: по... піднесенні її на Небо буває зішестя вогню небесного у світлицю душі». Це святий благодатний вогонь любові Бога до свого створіння.

А от слова Макарія Великого: «Серце править всіма органами, і коли благодать займе усі відділення серця, панує над усіма помислами... тому, що там розум і всі помисли душевні.

Подібних висловів немало. Їх можна знайти в «Добротолюбії». Всі вони говорять про те, що при доброму і благому настрої душі у серці відчуються тиха радість, глибокий спочинок і теплість, що завжди зростають при молитві і діянні добрих справ. І навпроти, вплив на серце духів злості породжує у ньому неясну тривогу, холод, неспокій. Саме за такими відчуттями серця радять великі подвижники оцінювати свій духовний стан і відрізнити Духа світла від духу тьми.

Як не дивно для невіруючих людей, але серце може сприймати цілком визначені навіювання як слова Божі. Вони звучать інколи як грім, подібно

блискавки пронизуючи мозок, серце, приходячи до людини в потрібний і відповідальний момент життя як найважливіші настанови або, навіть, пророцтва, що незмінно збувались у подальшому. *Їхня сила буває інколи колосальна, приголомшлива, непорівнянна із силою звичайних психічних впливів.*

Для святих пророків можливо було сприйняття слів Божих не тільки серцем, але і як безпосереднє слухання.

«І Він сказав мені: сину людський, зведися на ноги свої, і Я буду говорити з тобою! І ввійшов у мене дух, коли він говорив до мене, і звів мене на мої ноги, і я чув Того, Хто говорив до мене» (Єр. 2:2). Всі пророки говорять ім'ям Божим: «І сказав мені Господь»; «І було мені слово Господнє...». Вони одержували одкровення від Бога явно і уві сні через бачення Єзекіїля (40:48); сон Даниїла (7); його бачення (8:10); бачення Амоса (8:9); бачення Захарії (1:6).

Учень. Лікар-учений, художник, юрист, архієпископ Лука (В. Ф. Войно-Ясенецький) у книзі «Дух. Душа і Тіло» розповідає, що Священне Писання приписує серцю ті функції, що у психологічній науці вважають такими, що належать розуму, і саме *серце називають органом вищого пізнання* і називають його органом, котрий *удосконалює і виправляє Бог* як центр нашого духовного життя і Богопізнання (Єз. 11:19,18:31; Еф. 1:17-18; Іс. 6:10; Гал. 4:6; Рим. 5:5; 2 Кір. 4:6).

Священик. *Так. Серцем здійснюються вищі функції духу людського – віра в Бога і любов до нього «... бо серцем віруємо для праведності, а вустами сповідуємо для спасіння» (Рим. 10:10); «Люби Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю...» (Мт. 22:37).*

Добре це висловив Ландріє у своїй книзі «Молитва». Якось ангел сказав одній із полум'яних душ: «Що справді ти робиш? Ти коливаєш палац небесний, і там нічого не чути, крім твоїх лементів». Проте ця душа не вимовила ні слова: тільки її серце хвилювалося і цього невидимого руху було достатньо, щоб поколивати висоту небесну. Серце їх волає до Бога, – говорить пророк Єремія (Плач. 2:18).

Учень. *Чому говорять, що серце є сховище добра і зла.*

Священик. Що виходить із вуст, те походить із серця, – і це опоганює людину. Бо з серця виходять лихі думки, злочини, перелюби, розпуста, крадіж, неправдиві свідчення, богозневага (Мт. 15:18-19). «Як ви можете говорити, що добрі, буди злі? Бо чим серце наповнене, те говорять уста. Добра людина з доброго скарбу добро виносить, а лукава людина зі скарбу лихого виносить лихе» (Мт. 12:34-35).

Серце — сховок совісті нашої: «Якщо серце наше засуджує нас...» (1 Ін. 3:20).

А ще Святе Писання говорить, що *серце є органом бажань, джерелом волі, добрих і злих намірів. (Пропонує учням зачитати 1 Кір. 4:5; Пс. 57:17, роз'яснює зміст); про впертість серця говориться у віршах та кафізмах (Єр. 5:23,13:10; Пс. 27:3, 36:4; Пр. 6:18).*

З повною ясністю видно, що саме бажаннями і прагненнями серця визначається все поведження людини, вибір життєвого шляху і напрямок її мислення. Як не дивно здається усім, хто вважає непохитним вчення психології про розум як орган мислення і пізнання, – але саме *серце*, за Святим Писанням, *мислить, міркує, пізнає*.

Філософ Бергсон, якого справедливо варто вважати одним із найбільших мислителів, відводить серцю значне місце в справі пізнання. Звичайно, Писання не суперечить безсумнівним фізіологічним факторам і не заперечить ролі мозку в мисленні і у всіх психічних процесах. Але мислення людини не обмежується тільки діяльністю кори головного мозку й у ній не закінчується. Нам відомі в мозку рухові і сенсорні центри, вазомоторні і дихальні, теплові й інші центри, але немає в ньому центрів почуттів. *Нікому не відомі центри радості і суму, гніву і страху, естетичного і релігійного почуття...* А не робити розходжень між **відчуттями і почуттями** – значить припускатися найглибшої психологічної помилки... І якщо серце позбавлене Божої благодаті і не сприймає зі світу трансцендентного навіювання Духу істини і добра, а налаштовано до сприйняття духу зла, обману, гордості, то *безумство* народжується і живе в ньому.

Учень.

Ти знаєш, що ти – людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні.

В. Симоненко

Учитель: *Кожна людина замислюється над питанням: «Хто я? Для чого живу у світі»?*

Відповіді на такі складні питання можна знайти у творах великих мислителів давньої слов'янської культури, Святому Письмі. Дорослі зацікавлені в тому, щоб діти якомога раніше усвідомили сенс свого життя, побудували за допомогою дорослих свою життєву стратегію, виробивши власне життєве кредо. Для формування генеральної лінії життя необхідно, щоб у підлітків, молодих людей склалося певне коло життєвих загальнолюдських духовно-моральних цінностей.

Учитель. *Назвіть, які цінності є загальнолюдськими? (Відповіді учнів).*

Напевне, ті цінності, що пронизують товщу тисячоліть, і будуть загальнолюдськими.

Я беру у життя все, що можна узяти,
Я – людина. І я усвідомлюю це.
Я любов'ю прикрасив свої постулати.
Малював на скрижалях я Боже лице.

О. Германова

Учитель. Оповідують, що Творець сповістив їх Мойсею, який наказав вибити їх на скрижалях. Оповідують також, що й цар Соломон, виконуючи волю богів, викарбував золотими літерами на величезних гранітних брилах сім найголовніших людських чеснот і наказав встановити їх на головних шляхах своєї країни, де вони й простояли півтори тисячі років. Чесноти доповнювалися законами, які ні за яких умов не могли порушуватися людьми.

Ось вони *(на слайді читають)*: **шануй батька і матір своїх, не убий, не чини перелюбу, не кради, не давай фальшивих свідчень, не побажай добра свого ближнього.**

Християнство доповнило їх ученням про любов до ближнього. Переконливо воно викладене у Нагірній Проповіді Ісуса Христа. **Чини з іншими людьми так, як би ти хотів, щоб вони чинили відносно тебе,** – у ньому головна, хоча й не вся сутність християнської любові як загальнолюдської цінності.

В усі часи такі цінності, як віра, надія, любов не втрачали своєї ваги. Формувати любляче серце, виховувати терпіння, мужність, стриманість, співчуття, гармонію душі, рішучість можуть люди, які несуть у своїх серцях велику любов до ближнього (тобто усіх оточуючих людей).

(Учитель пропонує послухати рядки з Святого Письма, озвучити рядки з Євангелія, які найбільше їх вразили і які відображають духовно-моральні цінності людини):(Євангелія від св. Іоанна 3:16 (любов), від св. Матвія 27:27-35 (мужність), 16:26 (мудрість), 7:24-25 (розум, мудрість), 13:1-58 (притчі Ісуса: розум, мудрість), 5:2-4 (милосердя, розум), 5:44-48 (досконалість, сила волі, смирення), 21:12-14 (рішучість), 7:21 (серйозність, відповідальність за свої вчинки перед Богом), Євангелія від св. Луки 23:34 (великодушність), 7:11-17 (співчуття, любов до ближнього).

Учитель: Дівчата і хлопці серйозно і глибоко розмірковують про своє життя і навколишній світ. Серед різновидів життєвих криз особистості найбільш поширеною вважають духовну кризу, яка стосується більшості людей у нашому суспільстві. Ваші думки здаються досить дорослими для вашого віку. Але ця дорослість радує. Послухайте думки із творчих робіт ваших однолітків:

– Мені боляче бачити, як люди, поринаючи у повсякденні клопоти, забувають про себе, тобто про свій духовний і творчий потенціал.

– Найголовніші знання в житті — знання Божественних Законів.

– Ми живемо, дотримуючись законів своєї держави. Але крім того, всі люди – жителі Всесвіту, за порушення законів якого ми несемо відповідальність.

– Я вчуся споглядати свою душу, бачити обличчя свого «Я»; Тепер я більш критично ставлюся до себе, менш критично до інших.

(Вчитель звертає увагу учнів на розуміння духовності як розбудови особистості. Створює ситуацію довірливості, щирості, задушевності. В цьому допоможуть народна творчість, музика, живопис, художня література, сердечна бесіда. Запитує учнів: «Що таке духовність»? (Відповіді учнів).

Учитель: Духовність, образно кажучи, – зустріч із самим собою, – своєю душею, внутрішнім "Я".

Це вихід до вищих ціннісних орієнтирів, формування, конструювання особистості та її менталітету.

Це провідний фактор смислової гармонізації, поєднання образу світу з моральними законами.

Це – буття, осяяне духом любові. Як вважає більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників, без культу духовності людство загине. Доктор психологічних наук, професор О. І. Зеліченко духовність визначає як розвиток (пошук), як життя з Богом, у Богові, як любов до Бога і несення божественного світла любові людям, дарування їм божественного світла.

Психічними проявами духовності, на думку О. І. Зеліченка, є *любов, творчість, пошук, розвиток, релігійність*. Дух прагне пізнати світ, а психічним органом рефлексії духу є свідомість. У цьому плані Закон тяжіння є універсальним: духовне притягується духовним, а психічною формою тяжіння є любов, гармонія.

Геній українського народу – *Т. Г. Шевченко* – у поемі «*Неофіти*» дав осмислення духовної місії людини:

Ридаю, молю, ридаючи: пошли,
подай душі убогій силу,
щоб огненно заговорила,..
щоб слово пламенем взялось,
щоб людям серце розтопило.

Мрія великого поета – словом «серце розтопити», могла здійснитись за умови дарованої Богом «сили», «огненності», «полум'яності» духу. І тому він молив подати «душі силу» – силу духовності.

Поетична мозаїка. (*Учні розповідають вірші про любов та гармонію життя. Темі можуть бути такі*):

«Розмова із совістю своєю: скажи, чи ти у мене чиста?»

«Мамо, прости мені»;

«Я вчуся розуміти життя»;

«Як часто ми не цінімо любов»;

«Що дарує мені щастя?»;

«Добро, і зло»;

«Хвала доброті і мудрості серця».

Підсумок. Як вважає більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників, без культу духовності людство загине. «Людина економічна з її моральним нігілізмом, приземленим прагматизмом – «була людиною – став товаром» – не може стати щасливою, навіть казково розбагатівши. Така особистість неминуче, рано чи пізно, зіткнеться з народженим нею світом злоби, агресії,

ненависті, сумнівів, заздрості, образи, страху, горя, страждання та інших стресів» (О. І. Зеліченко. Психологія духовності. – М., 1996). Духовну людину, на думку Г. С. Сковороди, інших українських мислителів, творить шлях добра: через пізнання, усвідомлення й розуміння своєї істинної духовної природи, свого призначення у світі, до чого людину закликає вчення Христа: «Бог і щастя – недалеко воно. Близько воно. У серці і душі твоїй» (Григорій Сковорода. Твори: У 2 т. – К., 1994).

Жива душа поетова святая,
жива в святих своїх речах,
і ми, читая, оживаєм,
і чуем Бога в небесах.

Т. Г. Шевченко

(Пропонуємо використати при проведенні виховного заходу матеріали «Експериментального дослідження системи інтелектуальних, духовно-моральних цінностей серед учнів шкіл та ВНЗ м. Києва» (див. Мистецтво життєтворчості особистості. Наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / за ред. В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков – К., 1997. – С 235 - 248).

Анкета «Кроки до успіху»

1. Як Ви оцінюєте рівень моральної культури у шкільному спілкуванні?
2. Яким життєвим цінностям Ви віддаєте перевагу?
3. Досвід і висновки, які Ви винесли із свого дитинства?
4. Ваші побажання щодо інтелектуального, морального, духовного розвитку.
5. Ваша мета на найближчі три роки.
6. Які здібності допоможуть Вам у досягненні успіху.
7. Опишіть баланс Ваших успіхів у житті.
8. Який Ваш негативний баланс (невдачі, поразки; риси характеру, яких не вистачає). Як Ви долаєте невдачі?
9. Моральні правила, які допомагають у житті (афоризми).
10. Ваші кроки до успіху. Що Вам потрібно робити (життєвий проект).
11. Ваше життєве кредо (афоризми).

Примітка

З метою розкриття теми доцільно використати такі джерела: Святе Письмо, український фольклор, класичну літературу, афористику народів світу, зокрема античності, матеріали інших жанрів мистецтв.

Форми та види діяльності можуть бути різноманітні: проблемні діалоги, диспути, прес-конференції, дослідження, письмові сповіді, хвилини духовної музики, творчі роботи, міні-оповідання та інше.

Література.

1. Мистецтво життєтворчості особистості: наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / за ред. В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков. – К. : 13МН, 1997. – . 235-248.

2. Зеліченко О.І. Психологія духовності. – М.,1996.
3. Сковорода Григорій. Твори: У 2 т. – К.,1994. -ТІ.
4. Архієпископ Лука (В. Ф. Войно-Ясенецький). Дух. Душа і Тіло. М., 1997.
5. Марк Авралий. Наедине с собою. – Киев – Черкасы, 1993.
6. Новий Заповіт. – Київ, 1993.
7. Здоровий спосіб життя в контексті формування духовного світогляду учнівської молоді. Хрестоматійно-методичний посібник: у 2-х ч. / Г. А. Каліберда. – Полтава : ПОППО, 2003. – 234 с.

Що означають скорочення слів:

Єз. – Книга Єзекіїля;	Пс. – Книга Псалмів;
Ест. – Книга Естер;Пр. – Книга Приповістей Соломонових;	
Сул. – Книга Суддів;	Ср. – Книга пророка Єремії
Іс. – Книга пророка Ісаї;	Екл. – Книга Екклесіястова
Лев. – Третя книга Мойсеєва: Левіт.	
Лк. – Євангелія від св. Луки;	Мт. – Євангелія від св. Матвія;
Плач. – Плач Єремії;	Дії – Дії Святих апостолів.
Пн. – Перше соборне послання св. ап. Іоанна;	
Як. – Соборне послання св. ап. Якова;	
Євр. – Послання до євреїв;	
Дан. – Книга пророка Даниїла.	

Послання святого апостола Павла:

- Рим. – до римлян;
- Ефес. – до ефесян;
- Гал. – до галатів;
- 2 Кор. – 2 Послання до коринтян.

«РАДУЙСЯ, БОГОРОДИЦЕ ДІВО, ЗВЕЛИЧЕНА НА НЕБІ І НА ЗЕМЛІ»

(літературний вечір)

Г. Каліберда

Слово до вчителя. День матері відзначається у другу неділю травня. З метою вшанування жінки-матері необхідно щорічно проводити це свято. У цей день влаштовують виховні години, вечори поезій, театралізовані вистави, концерти на пошану жінки-матері. Підготовку до свята слід розпочати заздалегідь з нагадування учням про історію виникнення та особливості його відзначення. Учні повинні взяти активну участь у підготовці та проведенні свята, оформленні приміщення. *Важливо, щоб в цей день, кожний з нас зрозумів, що мати повинна завжди відчувати тепло і ласку своїх дітей та всієї родини, чути лише слова любові, вдячності і поваги.*

Під час проведення Свята матері, необхідно підкреслити, що благополуччя сім'ї залежить від матері – її внутрішнього світу, її усмішки, теплопогляду, її любові та відданості, що материнська праця – це найскладніша праця, в результаті якої створюється головна цінність суспільства – людина. Важливо звертати увагу, що саме з матері починається життя кожного. Вона найрідніша та найдорожча в цілому світі людина. Кожне її слово, мудрі поради і добрі діла – це Книга життя, з якою дитина вирушає в далеку дорогу. Проходять роки, людина стає дорослою, але і надалі її оберігає велика любов і велика відданість матері. *Під час свята треба доводити, що мати – це любов, самовідданість, щедрість розуму та серця. Мати – берегиня роду. Завдяки її доброті, милосердю й вірності створюється, міцніє і зростає сім'я. Бажано, щоб День матері увійшов у освітні заклади як зворушливе сімейне свято і залишився там назавжди.*

Дуже важливо, вистроїти основну лінію свята – вшанування рідної матері – Матері Небесної (Богородиці) – Батьківщини, щоб під знаком вшанування Матері виховувались наші діти, нові покоління. Бо від того, якими вони виростуть, залежить майбутнє нашої держави і духовність поколінь.

(Рекомендовано перегляд документального фільму «Богородица. Земной путь» (2017), YouTube).

«РАДУЙСЯ, БОГОРОДИЦЕ ДІВО, ЗВЕЛИЧЕНА НА НЕБІ І НА ЗЕМЛІ»

(літературний вечір)

Вступ. *(Під час виступів використовуються слайди мультимедіа, портрети відомих людей, ілюстрації картин, ікон; музичний супровід).*

Ведучий. Людина завжди потребує пізнати своє внутрішнє і зовнішнє начало: якими ми повинні бути, які риси характеру повинні бути притаманні кожному з нас, щоб зберегти в собі дух любові, добра, і як стати справжньою благородною і духовною людиною.

Розглянемо це, зокрема, на прикладі життя Пресвятої Діви Марії.

Марія, якій було усього три роки від народження, святково одягнена у вишукане царське вбрання під спів духовних пісень молодих дів, що зливався із голосами невидимих Ангелів, за Божим призначенням і обітницею батьків, була приведена до Іерусалимського храму і присвячена Богу.

Її батьки – Іоаким і Анна, були у віці і скоро померли. Марія залишилась сиротою. Ніжне серце Її відчуло сум і самотність. Єдиний, кому вона могла відкрити свою душу – був Бог. В Ньому вона бачила свою втіху і молилась до Нього чистою дитячою сердечною молитвою. *(Тих, хто звертається до Бога з гарячою молитвою, Він бере в свої обійми набагато ніжніші, ніж обійми рідних батьків).*

Маленька Марія відчула потребу у молитві до Бога і постійно благоговійно молилась. У храмі Вона чула від священників слово Боже, пророчі слова про Закон Божий, і *дала Йому обітницю свого дівства*. Вона твердо вирішила не брати участі у земній любові і шлюбі. З дитячих років Марія зберегла в собі не тільки дитячу простоту і смирення, але всі чесноти, що прикрашають юність ніжної дівчинки.

Історія життя Діви Марії свідчить, що з усіх найчистіших радостей, Їй була присутня єдина радість – те, що Вона належить Богу; а з усіх найбільших труднощів, що бентежили Її чисте серце, було тверде бажання – вірно виконати волю Божу. *Марія досягла високого духовного рівня святості*, що навіть бачила божих ангелів, які Її годували манною (небесною їжею) і удостоїлася входити у святая святих Іерусалимського храму, де знаходився ковчег Слави Божої і куди навіть священник заходив один раз на рік. Там вона молилась і розмовляла з Архангелом Гавриїлом, який наставляв Її.

Як тільки діва Марія подорослішала, *прийшов час реалізації таїнства*, сокровенного плану Божого, Його Премудрості щодо Своєї Любові до людства, яке гинуло у гріхах. І Він посилає це Спасіння – Свого єдиного Сина через святе втілення і народження. Для цього Бог обирає Діву Марію і проявляє Свою Милість на Непорочній отроковиці, яка народжує Немовля Ісуса.

Сам Бог стає Боголюдиною! *Непорочна Діва Марія є істиною Матір'ю Господа Ісуса*. Вона виконала дуже велику і відповідальну місію для людства всього світу. Тому ми Її шануємо не тільки, як Матір Божу, а як Спасительницю всього роду християнського, Захистницю перед Богом.

Ми серцем і розумом прагнемо до Богопізнання з метою утвердження віри: милуємося чудотворними образами, читаємо-перечитуємо молитви, прекрасні поезії, присвячені Господові, Богородиці, усім святим. Ми зачаровано милуємося велично-прекрасними архітектурними будівлями храмів, соборів, церков, як втіленням неземної краси, як Красою Вічності.

Поет Михайло Курах мудро зауважив: «Я син землі, а мрійник – неба»...

З особливим трепетом серця ми знайомимося з унікальними описами Діви Марії, які залишені її сучасниками, апостолами, святими, істориками. Вони – живодайне й невичерпне джерело віри, надії, любові, з якого ми усі

п'ємо!

(На моніторі демонструються слайди мультимедіа; зображення історичних особистостей, відомих людей, ілюстрації, ікони Пресвятої Богородиці).

Учень-1. ДІОНІСІЙ АРЕОПАГІТ приїжджав з Афону в Єрусалим побачити Богородицю і писав своєму учителю апостолу Павлу:

«Засвідчую Богом, що, окрім Самого Бога, немає нічого у всесвіті, такою мірою сповненого Божественною силою і благодаттю. Ніхто з людей не може осягнути своїм розумом те, що я бачив. Засвідчую перед Богом: коли мене Іоанн, сяючий серед апостолів, як сонце на небі, привів був перед обличчя Пресвятої Діви, я пережив невимовне почуття. Переді мною засяяло якесь Божественне сяяння. Воно осяяло мій дух. Я відчував пахощі незбагнених ароматів і був сповнений такого захоплення, що ні тіло моє немічне, ні дух не могли перенести цих знамень і начатків вічного блаженства і небесної слави.

Від її благодаті знесилилось моє серце, знесилив мій дух. Якби в мене не були у пам'яті твої настанови, я б уважав її істинним Богом. Не можна собі й уявити більшого блаженства, ніж те, що я тоді відчув». (Богоматерь. – К., «Мистецтво», 1994. – С.3).

Учень-2. НИКИФОР КАЛЛІСТ, церковний історик, зберіг для нас передання про зовнішній вигляд Пречистої Богородиці. Вона була зросту середнього, або, як дехто говорить, дещо вище середнього; волосся золотисте; очі швидкі, із зіницями ніби кольору маслини; брови дуговидні й помірно чорні, ніс продовгуватий; губи квітучі, сповнені солодкого мовлення; обличчя не кругле й не гостре, але дещо продовгувате; руки і пальці довгі...

Вона у бесіді з іншими зберігала добропристойність, не сміялась, не обурювалась, особливо ж не гнівалась; зовсім природня, проста. Вона зовсім про себе не думала і, далека від зніженості, відрізнялась повним смиренням. Відносно одягу, який носила, Вона задовольнялась природнім кольором його, що ще й тепер доводить священний головний убір Її. Коротко сказати: у всіх Її діях виявлялась особлива благодать. (Див. там само. – С. 203, 205).

Учень-3. Але найцінніше, що є у кожної людини – це її душа, яку ми прагнемо вдосконалювати для вічного блаженства і небесної слави і яка буде жити вічно...

СВЯТИЙ ГРИГОРІЙ НЕОКЕСАРІЙСЬКИЙ описав *досконалість душі Богородиці*: «У Її обличчі зібрана вся скарбниця благодаті, Вона була святою тілом і духом. Одяг скромний, без особливої розкоші й розніженості; хода поважна, тверда; погляд суворий, поєднаний з приємністю; тиха й покірна батькам; мовлення лагідне, що лється з незлобивого серця.

В Неї розум, спрямований Богом і до одного Бога спрямований; усе бажання спрямоване до Єдиного, гідного жадання і любові; ненависть лише до гріха й винуватця його. Усі помисли її душекорисні, вільні від усього надмірного, які уникають усього душепагубного; очі Її завжди спрямовані до

Господа, споглядаючи вічне й неприступне світло; вуха настроєні на слухання слова Божого; уста похваляють Господа; язик розмірковує про слово Боже і виливає Божественну солодкість; *серце Її чисте й непорочне*, яке бачить і прагне до найчистішого Бога.

Уся – чертог Духа; уся – град Бога живого; уся – добра; уся – перед очима Божими: бо, піднісшись вище Херувимів і будучи піднесена над Серафимами, Вона наблизилась до Бога». (Див. там само. - С.204).

Учениця-4. СВЯТИЙ АМВРОСІЙ писав: «Вона була Дівою не тільки тілом, але й душею; *смирена серцем, обачна у словах, небагатослівна, любителька читання... Трудолюбива, цнотлива у мовленні. Правило Її було нікого не принижувати, усім бажати добра, шанувати старших, не заздрити рівним, уникати похвалень, бути розсудливою, любити доброчесність.*

Коли Вона, хоча й виразом обличчя, образила батьків? Коли була у незгоді з рідними? Коли погордувала перед людиною скромною, посміялась над слабким, ухилилась від бідного? У Неї не було нічого суворого в очах, нічого необачного у словах, нічого непристойного в діях: рухи тіла скромні, хода тиха, голос рівний; так що тілесний вид її був виразом душі, втіленням чистоти». (Див. там само. – С. 204). Хіба це не є прикладом для наслідування кожній дівчині?

Учень-5. У книзі «Сказання о земной жизни Пресвятой Богородицы» (М., 1904. – С . 206) ми читаємо: «Доброчесності Пресвятої Богородиці і благодать Святого Духа... поставили Її вище усіх праведних і святих людей і навіть сил небесних, Її *усердя до молитви і доброчесних занять, вічно незаймана чистота й невинність, віра в обітовання Божі, вічна уважність до шляхів Промислу Божого, відданість волі Божій, благодуже перенесення тяжких життєвських обставин, незрушна мужність серед великих випробувань і скорбот, материнська турботливість, сердечна теплота до рідних, а головне – безумовне у всьому смирення: ось моральні чесноти, які постійно виявлялися у Ній, від дитинства до успіння.*

Учениця-6. Після того, як відбулися усі таїнства спасіння людства через хресний подвиг і Божественну любов нашого Спасителя, Матір Божа ще довго жила, щоб побачити здійснення святих Його слів й розповсюдження по всій землі віри й слави Сина і Бога Свого. Разом з Апостолами (учнями Ісуса Христа) виконувала справу спасіння людства. *Вона – милосердна, й зараз утішає в скорботах й молиться за нас грішних. (Показ ікони «Успіння». Учениця заохочує аудиторію до розповіді про чудесне успіння Богородиці, пропонує звернутися до видання: А. Глінка «Життя Пресвятої Діви Богородиці» – стор. 252-256).*

Учень-7. ГРЕЦЬКИЙ ІМПЕРАТОР ЛЕВ-ФІЛОСОФ у своєму слові на Успіння Пресвятої Богородиці говорив про Неї, як «царицю ангелів і людей» так: «Хто може уявити, якої слави удостоїлася Вона нині від Сина Свого!

Різних святих Своїх Бог по-різному увінчує Славою, за Апостолом: «Інша слава сонцю, й інша слава місяцю, й інша слава зіркам...» Але Пречиста Матір мала і славу сонця, – обрана, як сонце, і славу місяця, добра, як місяць, і славу зірок – сяюча, як ранок, тобто як вранішня зірка.

(На моніторі демонструються ікони відповідно до промови учнів).

Учні (по черзі): – Вона має вінець кращий, ніж усі святі діви: тому що Своєю чистотою перевершила Ангелів (Ікона «Благовіщення», «Достойно єсть»).

– Вона має вінець благоплідних жінок, як Сарра, Єлизавета та інші, але вінець, прикрашений перед їхніми вінцями: тому що як Той, Хто народився від Неї, більший за всіх, так і Вона блаженніша за усіх жінок (Ікони: «Умилення», «Остробрамська»).

– Вона має вінець Мучеників: стоячи біля хреста, з душею, крізь яку пройшла зброя, Вона постраждала більше за всіх мучеників. (На фоні пісні про скорботу та плач Богородиці демонструються ікони: «Скорботна», «Семистрільна».)

– Вона має вінець Пророків: тому що воістину прорекла, що ублажать Її усі роди! (Ікони: «Всецариця»).

– Вона має вінець Євангелістів: тому що є ніби книга Слова іпостасного (Ікона Богородиці «Акафістна»). Вона має вінець Апостолів: якщо Апостол хвалиться, говорячи: «Чи не Ісуса Христа Господа нашого бачу?» – то хто ж ясніше бачив Його, як не Пресвята Матір! (Ікона «Сходження Духа Святого на Апостолів», «Ігуменя святої гори Афон»).

– Вона має вінець Сповідників: бо сповідала твердо, говорячи: «Звеличує душа моя Господа...».

– Вона має вінець Смирених: тому що прорекла про Себе, що Господь побачив смирення раби Своєї. (Ікона: «Призри на смирення», «Скоропослушниця»).

– Вона має вінець Преподобних: успіння Її було перед Господом чеснішим за смерть усіх преподобних Його. (Ікона: «Успіння Пресвятої Богородиці»).

– Вона має вінець Постників: тому що підкоряла тіло Духові Своєму.

– Вона має вінець Милостивих: свята Церква молить Її, як Джерело милості, взиваючи: "Милосердя двері відчини нам!" (Ікони: «Усіх скорботних радість», «Живоносне джерело», «Милостива»).

– Вона має вінець Безсрібників: бо народила Лікаря, Який дав силу зцілення та Який сказав: «Даремно отримали, даремно віддайте!» Сама даремно подає благодать тим, хто просить. (Ікони: «Герантиса» – («Стариця»), «Казанська», «Козельщанська», «Іверська», «Цілительниця», «Ізбавительниця», «Нечаяна радість»).

– Вона, нарешті, має вінець, більший за усіх святих: тому що усі святи предстоять престолу Божому зі страхом, а Вона – з материнською сміливістю; і багато може молитва Матері до благосердя Владики (*Ікони: «Всецариця» (Пантанасса), «Державна», «Одигітрія» («Смоленська»).*

Учень-8. СВЯТИЙ КИРИЛО, АРХІЄПИСКОП АЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ (V ст.), красномовно звертається до Пресвятої Діви: «...благословляємо Тебе, Богородице Маріє,... скарб усього світу, негасимий світильник, вінець дівства, скіпетр православ'я, храм незнищенний; Матір і Діва. Благословляємо Тебе, Яка вмістила Невмістимого у святій, дівочій утробі; через Тебе Трійця Свята шанується, прославляється (*демонструється ікони: «Пресвята Трійця»*); через Тебе хрест чесний шанується і поклоняється у всьому світові; через Тебе небо торжествує (*ікона: «Благодатне Небо», ікони Архангелів*), Ангели і Архангели радіють, демони знищуються; через Тебе падша твар зводиться на небо; Тобою уся твар, яка підпала під ідолопоклонство, приводиться до пізнання Істини; Тобою святе хрещення передається усім віруючим (*ікона: «Володимирська»*), Тобою у всьому всесвіті утверджено церкви (*ікона: «Вратарниця»*); Тобою язичники приводяться до покаяння (*ікони: «Споручниця грішних» «Неопалима Купина».*)

Але що говорити багато? Тобою возсіяв єдинородний Син Божий – світло тим, хто сидить у пільмі, серед темряви смертної; Тобою Апостоли проповідували спасіння язичникам; Тобою мертві встають, Тобою царі царюють, силою Святої Трійці. Але хто з людей міг би по достоїнству восхвалити прехвальну Марію» (Див. там само. – С. 208 – 209).

Учениця- 9. СВЯТИЙ ІОАНН ДАМАСКІН справедливо говорив: «Хоча б хто приписав Тобі нескінченну кількість похвал, однак не восхвалив би Тебе достойно».

З цими мудрими, справедливими, доброчесними, смиренними словами не можна не погодитись. Прости нам Пресвята Богородице, нашу недосконалість і негідність! Прийми милостиво наш скромний дар вічної любові й побожного поклоніння!

Учні (по черзі) читають вірш Галини Каліберди «Венец Богородице».

ВЕНЕЦ БОГОРОДИЦЕ

(ода)

Венцом из звезд прославим Деву нашу –
Царицу Света, Неба и земли!
Неужто есть достойнее и краше
Пример смиренья, девства, чистоты.

Она – Царица, каждый понимает,
Что Богом избрана Невестой неспроста,

Ее величие и святость вдохновляют
На верность Богу всех подвижников Христа.

Мужи славянские, как солнце просиявшие,
Все христиане, не язычники теперь,
Спасенья образ свято-явленно познавшие, –
Блаженность правды и угодники пред Ней.

Великолепный сонм священ, и это значит,
Средь избранных – все истинно святы,
А как же в вере может быть иначе,
Когда на чашу полагаешь совесть ты.

Когда Богоневесту призываем,
Ликуют ангелы в небесной вышине,
По вере, сокровенно получаем
Мы благодать Господа в душевной глубине.

Священства Сила, иноков, пророков,
Над нами в правде с омофором стань,
Познание мудрости и святости Истоков, –
Ты море милости молитвенных осанн!

Любовь Свою, Ты изливай смиренно,
В сердца людей, – спасенья Покрова,
Сокровище благих и обретение,
Ты, Умиление в силах божества.

Скорбящих Радость, сокруши пороки,
Душа изменится в изысканный сафьян,
К познанию праведности жизненных уроков,
Нас призывает древности тимпан.

Помощнице и в бедах Сострадание,
Дверь покаяния нам с кротостью открой,
Премудрая, в молитве предстояния,
Тобою в мире обретем покой.

Владычице Державная, и ныне, –
Надежда православная Руси,
Любви неиссякаемой Святыне,
От мрака, бед и тления спаси.

Ты – сада Райского Цветок благоуханный,
Честнейшая, превыше Херувим,

Взыскание погибших, в покаянии,
Как Мать Христа о нас скорбишь пред Ним.

Ты лучезарный свете всепрощения,
В груди огонь греховный угаси,
И души наши после наставления,
Ты на алтарь духовный вознеси.

Венцом из звезд прославим Деву нашу –
Царицу Света, Неба и земли!
Она достойнее всех жен и краше...
Следы шагов Ее цветами расцвели.

(Демонстрація слайдів із зображеннями: Київського князя – Ярослава Мудрого, Софійського собору у м. Києві, ікони «Оранта», портретів Тараса Шевченка, Павла Тичини, картини Рафаеля «Сікстинська Мадонна».)

Великий Київський князь Ярослав Мудрий вчинив вельми мудро, коли у 1036 році поставив Київську Русь під святою омофор (покров) Пресвятої Богородиці, збудувавши на її честь преславний Софійський собор у стольному Києві, святому місті, про яке благовістнував ще апостол Андрій Первозваний. Стіна Непорушна – Оранта з тих часів захищає Україну, усіх нас своїм святим омофором, своїм благодатним покровом-захистом – Омофором Любові [2] (ікона: «Стіна Непорушна – Оранта», «Покрова»).

Про любов українського народу до Пречистої Богородиці Діви Марії найкраще сказав великий *Тарас Шевченко* у поемі «Марія»:

Все упованіє моє
На тебе, мій пресвітлий раю,
На милосердіє твоє,
Все упованіє моє
На тебе, Мати, возлагаю.
Святая сило всіх святих!
Пренепорочная, благая!
Молюся, плачу і ридаю...

Учень 10. Іван Франко у «Сікстинській мадонні» писав: "Хто смів сказати, що не богиня ти?" *(Демонстрація слайдів «Сікстинська мадонна», «Оранта», «Одигитрія», тощо).*

А *Максим Рильський* у вірші «Сікстинська мадонна» писав:

О, хто сказав, що не людина ти?
Та ж ти живеш в Шевченковій Марії,
Перед тобою світ земний темніє,
Щоб хмаркою до ніг тобі лягти.

Ти дивишся в майбутнє, у світи,
І їм несеш дитя своє. Крізь вії
Такий великий смуток пломеніє,
Що слів розради й мудрим не найти.
Твоє малятко, круглооке й гоже,
Колись, теслярський проявивши хист,
Хрест витеше собі людський, не Божий.
Тому такий в твоїй печалі зміст,
Який лиш людство зрозуміти може...

Ведучий. Пресвята Богородиця – наша заступниця й покровителька, перед своїм успіхом говорила плачучим християнам, що тепер їй буде легше допомагати людям, завжди бачачи Сина Свого. Вона обіцяла відвідувати увесь світ і турбуватися про нього.

Кожен з нас знає, що, довірившись їй, набув найкоштовніший скарб заступництва Пресвятої Богородиці. У нашому житейському морі, у щоденних клопотах, суєті мирській Вона сяє ясною зорею Своєї любові, милосердя, милості, зміцнює віру, окрилює надію, возносить любов до Бога й ближнього, шепоче стражденній душі істинну звістку про кращі дні...

Слава Богу! Хвала Богоматері! Найкращі українські поети з найдавніших часів до наших днів називають її високими, найвеличнішими, прекрасними словами: «Діво шанована, гідна поваги Царице Небесна, небожителька люба, Мати-покрово блага, люду надія мого...» (Георгій Тичинський Рутенець);

«Небесна Цариця, красою незрівняна, ясніє дівиця!» (Іван Максимович): «Пречиста Діво, радуйся, Маріє!» (Юрій Федькович); «Богородице і Діво Мати Божа пресвятая» (Михайло Старицький); «Як хочеш Господа пізнати, то в серці чистому шукай, – там Дух Святий і Божа Мати будують праведному рай!» (Іван Огієнко); ось вірш-молитва *Олександра Олеся*.

Учень читає:

Скільки б я плакав...	На сірий камінь
Скільки благав би:	Каменем впав би,
Матінко Божа,	Слізьми своїми
Матінко правди,	Камінь проїняв би, –
Нас захисти!	Тільки почуй мене Ти...

Скільки б я плакав,
Скільки благав би:
Матінко Божа,
Матінко правди,
О, захисти!

Ведучий. Найталановитіші поети проривалися до Неба своїм словом покаяння і любові до Пресвятої Богородиці, особливо у часи богоборництва, коли криком кричали душі про знівечені храми і запустіння (*демонстрація слайдів за темою*). Згадаємо *Павла Тичину*, вірш «Мадонно моя»:

Учениця.

Мадонно моя, Пренепорочна Маріє,
Прославлена в віках!
На наших самотніх вівтарях
Лиш вітер віє...
Пройди над нами з омофором.
Заридай над селом.
Уже ми Тобі ані пісень, ні псалом
Не воспоем диким хором...

Ведучий. (Демонструється ікона «Нев'янучий цвіт»). Павло Тичина
знайшов для Діви Марії такі злотоцінні слова:

Учень.

Аве, Марія!
Калино моя!
Мадонно моя,
Мати Пречиста,
Мій Цвіте Голубий!
Вступає в вік новий
Душа чиста...

Ведучий. Роман Купчинський у поезії «Молитва» пише:

Учениця.

Маріє, Мати Христа Бога,
Трояндо запашна!
Чи вже для нас повік дорога
Така страшна?...
Маріє, Мати Бога Слова,
Трояндо запашна!
Дай, щоб над нами встала знову
Нова весна!

Ведучий. Ці рядки поезії дуже актуальні і сьогодні в наш нелегкий час, коли ми просимо Пресвяту Богородицю захистити нашу Україну від розбрату та ненависті.

Не маючи можливості назвати усіх українських поетів, які ламали кригу державного атеїзму й духовно-морального занепаду, назвемо лише деяких, які прославляли Богородицю: «О, Мати наша! О райська роже...» (Микола Матвіїв-Мельник).

Роман Завадович звертається із полум'яними словами любові до Матері Божої у поезії «Молитвою Тебе вітаєм, Мати!»:

Учень.

Царице світу, неба і землі,
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Твій світлий образ на небеснім тлі

Чудесною появою зоріє.
Ти вбила гріх, і зла пекельний чад
Уже не троїть серце помертвіле.
І ми, задивлені у образ Твій,
Молитвою Тебе вітаєм, Мати.
Прийми цей дар в ласкавості Своїй,
Бо кращого Тобі не можемо дати...

Ведучий. Так, кращого не можемо дати! Прости, Пресвята Богородице! За словом Богдана Стельмаха, «власне серце в дар Тобі даю...»,

Можна просити Господа, як *Володимир Янів*:

Щоб чисті серцем чистими устами
Псалом ми заспівали над степами
І пливмо глибоко в голубинь наш голос...

Або, як це писав *Ярослав Лесів*:

Променюча правда пророків
Огріватиме наші руїни:
Світ віродить в останні миті
Божу Матір у кожній жінці...
Від нектару важкого
Бджолою
По променю золотому
Душею злечу голубою
До сонця.
До Бога.
Додому.

Ведучий. (Демонстрація слайду: ікона Богородиці «Всецариця»). Тож, дівчата, слово до вас, до майбутніх наречених і матерів... Не поспішайте, будьте дуже обережні у виборі життєво важливих рішень щодо вашої чистоти і невинності; бережіть вашу гідність і достойно плекайте у своїй душі дівочу ніжність і любов з великою пошаною до Богородиці. І тоді обов'язково настане час, коли відродиться в останні миті Божа Матір у кожній із вас...

Література.

1. Глинка А. Жизнь Пресвятой Девы Богородицы. – Житомир : изд-во «НІ-КА», 2001. – 383 с.
2. Сагач Г. Під покровом любові Богородиці. – К.: Джулія, 2000. – 104 с.
3. Богоматерь. – К. : Мистецтво, 1994.
4. Здоровий спосіб життя в контексті формування духовного світогляду учнівської молоді. Хрестоматійно-методичний посібник: у 2-х ч. / Г. А. Каліберда. – Полтава : ПОШПО, 2003. – 234 с.

ОБРЯДОВІСТЬ ТА СІМЕЙНІ ТРАДИЦІЇ

(батьківська школа)

Г. Каліберда

Доля людини та її майбутніх дітей залежить від вибору способу життя, форми укладення шлюбу, а ще – від елементарного знання і виконання морально-етичних правил християнського подружжя (наприклад, дитина не повинна бути зачатою у піст, вона повинна мати християнське ім'я, бо за добрими вчинками її ім'я буде вписано в небесну книгу життя тощо).

Християнство повною мірою дає відповіді щодо питань укладу сімейного життя. Тут поради і батькам про зміцнення подружніх зв'язків, і для молоді, яка виховується в благополучній родині, побачить модель своєї й майбутньої сім'ї. У свою чергу, єдність педагога і батьків, які усвідомлюють і підтримують користь християнських істин, будуть чудовою умовою до виховання чесного, доброго, працелюбного громадянина суспільства.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ВІНЧАННЯ.

Професор І. С. Бердніков у книзі «Форма укладення шлюбу у європейських народів в її історичному розвитку» (Казань, 1887) пише: «Усі культурні народи старовини уклали шлюб з релігійним освяченням. Древнім здавалося немислимим, щоб такий важливий крок у житті людини, як поєднання шлюбом, можна було зробити без волі і благословення Божого. Згідно з християнським вченням, шлюб є таке найтісніше всебічне з'єднання чоловіка і жінки для загального життя, що в ньому вони робляться єдиною плоттю, єдиним цілим. Поєднувати чоловіка і жінку таким таємничим союзом може тільки Бог, який і на початку світобудови створив чоловікові супутницю, поєднав її з ним і благословив на продовження роду людського».

Християнський шлюб відкидає любов незавершену, неповну. Любов подружжя повинна бути вірна, мирна і покірлива; ті, хто сполучилися шлюбом, мусять допомагати один одному. Все має бути у них спільним; радість і горе.

Що таке вінчання.

Вінчання — Святе Таїнство, що освячує шлюбний союз і дає нареченим благословення Боже на спільне життя, народження і виховання дітей.

Кому дозволяється вінчатися.

Наречений і наречена повинні бути хрещеними у православній вірі і під час вінчання мати натільні хрести. Заборонене вінчання з особами іншої віри. Подружнім парам, що зареєстрували цивільний шлюб, дозволяється вінчатися на будь-якому терміні його протяжності. Перед вінчанням необхідно посповідатися у православного священика.

Коли вінчання не здійснюється.

Вінчання не здійснюється напередодні середи, п'ятниці й неділі, тобто у вівторок, четвер і суботу, а також у дні великих свят, під час постів.

Документи, необхідні для здійснення вінчання.

Наречений і наречена, котрі прибули до церкви для вінчання, повинні мати при собі паспорти і свідоцтво про шлюб.

Що необхідно придбати до вінчання.

До вінчання необхідно придбати:

- ікони (для нареченої – це ікона Божої Матері, для нареченого – ікона Спасителя) і свічки, які купуються в церкві;
- невеликий килимок («підніжка»), на який стають наречені. Це може бути рушник будь-якого світлого відтінку.

Вимоги до вінчального одягу.

Найкраще, якщо вінчальне плаття нареченої буде білим. До весільного ансамблю повинен входити головний убір. Це може бути фата.

Нареченому бажано бути на вінчанні у темному костюмі, без головного убору.

Як готуватися до вінчання (з історії).

У минулі часи молоді люди, засватавшись і отримавши згоду, питали дозволу на шлюб у свого духовного отця, після чого говіли, потім сповідалися і причащалися в день вінчання або напередодні.

Порядок від'їзду на вінчання.

Перед від'їздом до церкви батьки нареченого та нареченої благословляють їх на дорогу до храму. З іконами, якими їх благословили батьки, молоді їдуть до церкви.

Хто присутній на вінчанні.

Для здійснення Таїнства вінчання необхідна присутність свідків (друзьки) з боку і нареченого і нареченої.

У ролі свідків можуть виступати як родичі молодят, так і особи, які не мають з ними спорідненості. У більшості випадків для проведення вінчання обираються два свідки: один з боку нареченого, інший – з боку нареченої. При бажанні може бути по два свідки з кожної сторони.

Бажана присутність під час Таїнства вінчання хрещених батьків і хрещених матерів нареченого і нареченої.

Батькам молодят бажано бути присутніми на вінчанні, але це не є обов'язковим.

Якщо у нареченої і нареченого немає батьків, то запрошують будь-кого з старших родичів або близьких друзів весільними батьками та матерями. У ролі посаженого батька може виступати тільки одружений чоловік, у ролі весільної матері – тільки заміжня жінка. Весільними батьком і матір'ю молодят можуть бути їх хрещені батьки.

Весільні батьки благословляють нареченого сина або дочку перед відправленням до церкви, а після вінчання зустрічають їх вдома і знов благословляють. Посажена мати зустрічає їх хлібом-сіллю, весільний батько благословляє їх образом.

Усі присутні на вінчанні повинні бути хрещеними у православній вірі.

Обов'язки свідків.

Обов'язок свідків полягає в тому, що вони проводжають нареченого і наречену до церкви. Під час вінчання свідки тримають над головами нареченого і нареченої вінці.

Подруги нареченої присутні при її одяганні і супроводжують її в церкву.

Деякі особливості Таїнства вінчання.

Увійшовши до церкви, наречений стає праворуч від входу, наречена зліва, окремо від нареченого. Свідки стоять позаду наречених, трохи правіше.

Після одруження молодий чоловік подає руку своїй дружині і вони разом приймають поздоровлення.

Потім молодята виходять з церкви (дружина йде зліва від чоловіка).

Послідовність здійснення Таїнства шлюбу:

- заручення;
- вінчання;
- зняття вінців.

Заручення.

Заручини є ознаменуванням того, що шлюб здійснюється перед лицем Божим, у Його присутності, за Його всеблагим Промислом і розсудом, і скріплюється взаємними обіцянками тих, хто вступає в шлюб.

Священик уводить наречених всередину храму в ознаменування того, що ті, що вінчаються, починають з цієї хвилини, перед лицем Самого Бога, своє нове і святе життя в чистому шлюбі.

Священик тричі благословляє наречених і дає їм запалені свічки. На кожне благословення спочатку наречений, потім наречена осіняють себе хресним знаменням і приймають від священика свічки.

Запалені свічки в руках наречених знаменують ту любов, полум'яну і чисту, якою вони відтепер повинні жити один одного. Запалені свічки знаменують, крім того, цнотливість наречених, а також благодать Божу, яка перебуває з ними.

Священик, який здійснює Таїнство шлюбу, вимовляє вголос молитву, благословляючи наречених на всяку благу справу.

Після цього священик бере обручки зі Святого Престолу і надіває спочатку обручку нареченому, тричі хрестоподібно осіняючи нареченого, потім нареченої.

Обручки мають при зарученні дуже важливе значення: це не просто дари наречених один одному, а знак нерозривного, вічного союзу між ними. Обручки на святому престолі лежать поряд, символізуючи цим взаємну любов і єднання у вірі наречених.

Після благословення священика наречені обмінюються обручками. Наречений надіває свою обручку на руку нареченої в знак любові і готовності жертвувати всім своїй дружині і допомагати їй все життя; наречена надіває свою обручку на руку нареченому в знак своєї любові і відданості, в знак готовності приймати від нього допомогу все життя. Такий обмін проводиться тричі на честь і славу Пресвятій Трійці, яка все здійснює і затверджує (іноді

обручки міняє сам священник).

Потім священник знов благає Господа про те, щоб Він Сам благословив і затвердив заручення, Сам осінив положення обручок благословенням небесним, послав тим, хто заручається, Ангела-Охоронця і керівника в новому їх житті. На цьому заручення закінчується.

Вінчання.

Наречені еднають праві руки так, що рука нареченого лежить на руці нареченої. Священик, покривши їх руки епитрахиллю, веде наречених в центр храму, при співі псалма. Наречені стають на розісланий на підлозі килимок («підніжку») – символ єдності і радощів нероздільного проживання в шлюбі.

Коли наречені пред лицем Самого Господа перед всією Церквою дадуть слово, що вони мають твердий і невимушений намір об'єднатися один з одним і не давали подібних обіцянок раніше іншим, священник приступає до здійснення Таїнства шлюбу.

Беручи вінець, він хрестоподібно осіняє ним наречених і покладає вінці. Вінці, що покладаються на наречених, символізують славу подружнього шлюбу, також означають, що Творець світу вподобав людину як царя всіх створінь, величі і слави, чистоти і правди.

Потім виноситься загальна чаша з червоним вином на взаємне співжиття чоловіка і дружини. Відтепер все повинне бути загальне: і радість, і горе, і щастя, і нещастя. Вино при вінчанні подається в знак радості і веселощів, як нагадування про чудове перетворення води у вино, звершене Ісусом Христом в Кані Галілейській (див. Євангелія).

Звичайно, вино надпивають по три маленьких ковтки: чоловік, потім дружина.

Священик з'єднує праву руку чоловіка з правою рукою дружини, покриває руки їх епитрахиллю і на неї кладе свою руку. Це означає, що чоловік отримує дружину від Бога, який поєднує їх навіки.

Тричі обводять наречених навколо аналая. Коло символізує вічність; триразовий обхід здійснюється у славу Святої Трійці, Яка таким чином закликається у свідчення обітниці вічно зберігати подружній союз.

Потім вінці знімають з голів наречених.

Дозвіл (зняття) вінців.

По здійсненні священнодійства шлюбу читається молитва на дозвіл вінців. Вона містить побажання, щоб Господь благословив дозвіл вінців і зберіг шлюб їх нерозривним.

Подячний молебень.

Інколи по закінченні вінчання священник перед Царськими Вратами служить подячний молебень Господові Богу, після чого здійснює відпуст, називаючи імена святих, що покровительствують нареченим. Після відпусту нареченим виголошується многая літа. Деякі священники здійснюють благословення іконами.

(Примітка: заручини та обряд вінчання не можна використовувати як

дійство при проведенні виховних заходів).

Молитва дівушки о замужествє.

О Всеблагий Господи, я знаю, что великое счастье мое зависит от того, чтобы я Тебя любила всею душою и всем сердцем моим и чтобы исполняла во всем святую волю Твою. Управляй же Сам, о Боже мой, душою моею, и наполняй сердце мое: я хочу угождать Тебе одному, ибо ты Создатель и Бог мой. Сохрани меня от гордости и самолюбия: разум, скромность и целомудрие пусть украшают меня. Праздность противна Тебе и порождает пороки, подай же мне охоту к трудолюбию и благослови труды мои. Поелику же закон Твой повелевает жить людям в честном супружестве, то приведи меня, Отче Святыи к сему освященному Тобою званию, не для угождения вожделению моему, но для исполнения предназначения Твоего, ибо Ты сам сказал: нехорошо человеку быть одному и, создав ему жену и помощницу, благословил их расти, множитися и населять землю.

Услышь смиренную молитву мою, из глубины девичьего сердца Тебе воссылаемую; дай мне супруга честного и благочестивого, чтобы мы в любви с ним и в согласии прославляли Тебя, милосердного Бога: Отца и Сына и Святаго Духа, ныне и присно, и во веки веков. Аминь.

(За виданням : Каліберда Г. А. Здоровий спосіб життя в контексті формування духовного світогляду учнівської молоді : Хрестоматійно-методичний посібник у 2-х ч. / Каліберда Г. А. – Полтава: ПОІППО, 2003. – 234с., православних видань).

ШЛЮБ І СІМ'Я ЯК ВИХОВНА ОРГАНІЗАЦІЯ. СТОРІНКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

(виховна година для старшокласників)

М. Стельмахович

(На дошці написані українські народні прислів'я і приказки: "З родини йде життя людини", Без сім'ї – нема щастя на землі"; афоризми: "Сім'я – ключ до щастя", тощо; в ході виховного заходу використовуються картини, мультимедіа, звучать фрагменти українських народних пісень).

І. Народна педагогіка щодо функції сім'ї у суспільстві.

Ведуча. У народі вважали, що сім'я робить життя повнокровним, дає щастя: самотню людину, яка не має сім'ї, називають "перекотиполем". Життя її беззмістовне, нецікаве й безперспективне. Воно нерідко порівнюється з безплідним деревом, щербатим горщиком:

Ой горе тому нежонатому,
Як тому горщиківі щербатому,

Що ще не кипить, та вже ізбігає,
Куди не повернеться – щастя немає.

Людина, яка з поважних причин залишилась без сім'ї, заслуговує глибокого співчуття. Якщо ж вона навмисне уникає обов'язків сім'янина, то її осудять. Недаремно вважають, що прожив на світі тільки той, хто побудував нову хату, викопав криницю, посадив дерево, створив міцну сім'ю і виховав гарних дітей. Жити, за народними поглядами, означає творити людину, продовжувати себе у своїх дітях.

Вчитель. Народна педагогіка дійшла цілком раціональних висновків щодо функції сім'ї у суспільстві – відтворення людського роду і виховання дітей, організація господарської діяльності, побуту і дозвілля. Це яскраво простежується, зокрема, на прикладі української весільної обрядовості, а також родинно-побутового фольклору.

1.Основою сім'ї є шлюб. Той, хто його бере, здійснює надзвичайно відповідальний крок у своєму житті.

Недаремно кажуть: "Оженитися – не дощ переждати", "Заміж вийти – не дощову годину пересидіти".

Народні звичаї і традиції українців спрямовані на те, аби зміцнювати авторитет і єднальну силу шлюбу. У народних піснях так і зазначається:

на рушничку стати.
Тоді не розлучить ні батько, ні мати.
Ні чужая чужина...

2.Шлюб береться на все життя ("Се не на рік, а на цілий вік", "З ким вінчатися, з тим і кінчатися"). Він накладає на людину нові обов'язки ("Заміж іти – треба знати, що нема ні вислуг, ні відставки", "Не штука женитися, та треба журитися, треба ложки, треба миски, треба ночов і колиски"). А тому й одруження вимагає тверезої розсудливості ("Перш, ніж одружитись, треба роздивитись"). То й не дивно, що з уст юнака чи дівчини так часто зринають запитання:

Порадь мені, гаю, що маю робити,
Чи мені жениться, чи так волочиться?
Порадь мені, гаю, яку милу брати!..
Або:
Як ягідок назбирати, аби не зламати?
Чи маю ще дівочити, чи ся віддавати"
Як віддамся хоч за кого – гаразду не буде,
А як довго дівочити, то що скажуть люди.

Ведучий. Коли юнак твердо вирішив оженитися, то повідомляє про це своїх батьків і просить поради:

Чи ту, мамо, сватать, що голова гладка?
Сватай, синку, й людей питай, чи метена хатка!

Чи ту, мамо, сватать, що намистечко висить?
Сватай, синку, й людей питай, чи діжу замісить!

Чи ту, мамо, сватать, що дрібненько ходить?
Сватай, синку, й людей питай, чи ділечко робить!

II. Народна педагогіка про ідеал наречених.

Українська етнопедagogіка застерігає від легковажності, осуджує непродумані, поспішні шлюби:

- "Поспішився – оженився і в біду зразу ввалився";
- "Ступив у закон, як собака в цибулю";
- "Козак оженився, неначе утопився";
- "Штанці по колінця, а попав у сильця", – кажуть про того, хто рано одружився.
- Глузують з того, хто збирається передчасно женитися : "Ще молоко на губах не обсохло, а він женитися задумав" .

Загального осуду зазнає і безпричинне затяжне парубкування та дівування:

- "Перестояна трава – ні сіно, ні солома";
- "Старий парубок – ні чоловік, ні вдівець";
- "Стара правда завше добра, але не стара дівка".

Народну педагогіку можна назвати сумлінною сімейною будівницею, невтомною піклувальницею про сім'ю як виховну організацію. У ній усе ретельно й педагогічно передбачливо розраховано на те, щоб будувати дружню, здорову і міцну сім'ю, здатну мати дітей і правильно їх виховувати. Одруження розглядається як цілком природний, потрібний і неминучий етап у житті кожної нормальної людини ("В тата – мами не до віку", "З віком дівці не сидіти").

Але одружуватися треба тоді, коли настане для цього пора, щоб було ні зарано, ні запізно, але неодмінно в молодості. І в цьому є значний життєво-педагогічний сенс. Якщо своєчасно одружишся, то встигнеш виховати дітей і допомогти їм, дочекаєшся онуків, а то й правнуків ("Не журися, рано вставши, молодим женившись: рано вставши – багато зробиш, молодим женишся, – дітей до розуму доведеш, скоріше помочі діждешся").

Дозріти до шлюбу в загальноприйнятому розумінні означає повну здатність самому вже на хліб заробляти й матеріально утримувати сім'ю, бути готовим виконувати всі нелегкі сімейні обов'язки ("Оженився – не нападсть, та щоб, женившись, не пропасти", "Оженився, сатано, заробляй на пшоно"), щоб не було так: "Як женився, то хвалився, що буде косити, а як оженився, пішов косити та й став голосити".

Учень-1. Одруження не має бути насильним. Шлюб з примусу чи якогось

підступного розрахунку – аморальний. Народна педагогіка виробила моральні критерії справді добровільного вибору подружньої пари і бореться за втілення їх у життя.

Основою для шлюбу і створення сім'ї є не якась майнова чи інша вигода, а *щире взаємне кохання подружжя* ("Хоч в одній льолі, аби до любові!", "Не з багатством жити, а з людиною").

Про окрилюючу, єднальну і всеперемагаючу силу кохання сказано немало:

- "Любов, як перстень, не має кінця";
- "Любов сильніша за смерть";
- "Кохання, неначе добрий кінь, носить людину";
- "Давньої любові й іржа не з'їсть";
- "Хто любить, той того й голубить";
- "Хоч у курені, аби до серця мені";
- "Хто милий, той красень".

Учениця-2. Закохана дівчина каже:

- "Нехай мене той голубить, а хто вірно мене любить.
- Нехай мене той займає, хто кохання в серці має";
- "Віддай мене, мамунцю, за такого, що він мене вірно любить, а я його".

Справжнє кохання народ ставить значно вище від усякого багатства, срібла й золота:

- Коли правдива мовонька твоя,
Так будеш, серденько, навек ти моя.
- Ти добре то знаєш, що я сирота,
Не маю срібла, не маю злата;
- Не треба ж мені злата – я й сам придбаю,
А треба дівчину, що я кохаю.

Поза увагою не залишаються випадки несправедливих шлюбів, у яких передовсім стоять матеріальні розрахунки, коли батьки, брати чи сестри в гонитві за багатством насильно розлучають закоханих. Цим зумовлено те, що український фольклор містить чимало сумних тужливих пісень про нещасливе одруження, про трагізм становища жінки, відданої заміж за нелюба. Найчастіше ці жалі та скарги виливаються матері ("Мати, мати, що ж ти гадала, що за нелюбом світ зав'язала?").

Мотивом страждання прийняті пісні "Кохав мене батько, як білу тополю", "Ой попливи, вутко", "Чи я в лузі не калина була", "Із-за гори...", "Ой мій батько гіркий мені світа зав'язав" та ін. (*Прослуховують фрагмент однієї пісні*).

Учень-3. У багатьох піснях народна педагогіка стверджує віру в неминучу перемогу кохання як основи родинного щасливого життя, а з ним і здорового виховного осередку.

Коли поберуться закохані, то й життєві труднощі здаються не такими вже й страшними, бо там, де згода в сімействі, найважче стає легким. Однак пісень

про щасливе подружнє життя у народній поезії не так уже й багато. І все ж український народ ніколи не впадав у відчай і послідовно боровся за утвердження високоморальних родинних ідеалів через їх постійне проповідування і практичне втілення. Краса високих людських почуттів як основа справжньої сім'ї знайшла відображення в численних українських народних піснях про кохання. Про силу кохання в сім'ї наш народ склав казки, оповідання, легенди.

Народна педагогіка застерігає від шлюбу з розрахунку, вчить совість на багатство не міняти ("Женись на дочці, а не на тещі").

Найбільш щирими і відвертими є вихідці з трудових верств населення (*Розглядають картину П. А. Федотова – "Сватовство майора"*). Про чваньковитих багатіїв бідні люди кажуть: "Широкого поля ягода. Нам не рівня". У ситуації ж вибору любові чи багатства перевага надається любові:

Не там щастя, не там доля, де багаті люди,
Хто злучиться із милою, тому гаразд буде.

Той, хто оженився заради багатства, дуже швидко розчарується.

- "Є в неї воли та корови, але немає з нею любої розмови";
- "Де беруться не з любові, там щастя не буде".

Звичайно, на вибір шлюбної пари значно впливає зовнішність людини:

- "Личко дівку віддає";
- "З гарною одружитися – є на кого подивитися";
- "З гарної дівки гарна й молодиця".

Учениця-4. В українських народних піснях вибір подружньої пари мотивується *такими бажаннями:*

Щоб роду тихенького,
Щоб личка біленького,
Щоб чорні брови
Й сама до розмови.

Український народ щедро оспівав і опоетизував у своїх піснях дівочу та юнацьку красу. Про це складено чимало афоризмів і порівнянь: "Дівчина – як у лузі калина", "Гарна дівка, як маківка", "Дівчина, як берізонька, сережками завішена", "Дівка – як ягідка", "Парубочок – як дубочок".

Поряд з цим народна педагогіка застерігає: "З краси не пий роси", "За гарного підеш – лиха наживеш".

Тут і повчання молодим не гонитися лише за красою, а зважати й на людські якості: доброту, працьовитість ("Не шукай краси, а шукай доброти"), любов до дітей та ін.

Ведуча. Свідченням прагнення одружитися з доброю людиною є звичай, поширений у давнину на Україні: парубкові, який приходив свататись до дівчини, пропонували стілець, на якому сиділа кішка. Якщо хлопець штовхне її

роздратовано – злий, поведеться лагідно – добрий.

Наречені хотіли бачити одне в одного такі риси як *правдивість і щирість, чесність і благородство, хазяйновитість, прагнення мати дітей і виховувати їх, рішучість у боротьбі за сімейне щастя*. Саме на цьому ґрунті й постала карпатська легенда про шовкову косицю – шовкову квітку. Так називають гуцули дивний витвір природи, відомий як едельвейс. Ніжна шовкова квітка росте на неприступних кам'яних урвищах. Тільки сміливець міг принести коханій дівчині цю квітку. Міг принести, а міг і загинути. Але той, хто, ризикуючи життям в ім'я любові, приніс квітку, той зможе захистити свою любов, той вартий любові. Розповідають, ніби так одружувались колись гуцульські легіні.

Ведучий. Одне з найвищих мірил людської гідності і порядності в народній педагогіці – *честь людини*. Зрозуміло, що тим, хто одружується, хочеться мати супутника життя з чесного роду.

Парубка Шумильця, який зрадив тринадцять дівчат, "ведуть рубати" (пісня "Нема Шумильця на селі"). Доброго слова не варта й дівчина, яка не вміє берегти своєї честі. Це про таку кажуть: "Цілувала, а кого й сама не знала!", "І по горіхи не ходила, а запаску загубила".

Поведінці легковажної дівчини, як і парубка, виправдання немає.

Але й з батьків не знімається провина за погану поведінку сина чи дочки. Тому й в уста покритки народ вклав такі слова: "Оце на тобі, моя ненько, за твою науку: колихала ти мене, колихай онуку", "Гайка-лайка пішла на долинку, що дівчина не заручена принесла дитинку", "Оце тобі, тату, за твою науку: сядь собі у запічку, колиши онуку".

Хто, як не люди старшого покоління, навчені життєвим досвідом, повинні відвернути молодь від *необачних учинків, особливо у взаєминах між юнаком і дівчиною*. І тут застереження батьків, громадська думка особливо вагомі; їх педагогічне значення переоцінити важко.

Народна педагогіка засуджує юнаків, які поглядають на чужих жінок; і дівчат, які раді залицянням чужих чоловіків.

При одруженні не обходиться без авторитетного слова та поради батька й матері. "Казав мені батько, щоб я оженився...", – співається в одній з відомих народних пісень. Юнак просить дівчину:

– Дівчинонько,
Ти вірненька!
Спитай матір
Ти стихенька,
Чи дозволить ходити,
Тебе вірно любити молоду.

Хлопець-сирота жаліється, що не має батьків-порадників:

– Коли б мені батько, або рідна мати: Дали б мені порадоньку, яку жінку брати.

Добре виховані діти, стаючи на рушник, не забувають попросити

благословення своїх батьків, бо воно знаменує собою майбутнє щастя молодої сім'ї:

Ой щасливий та Яків уродився,
Що рідному отцю й неньці поклонився.

Мудра порада батьків сприймається з глибокою вдячністю.

Вчитель. *Як бачимо, народна педагогіка народила й виплекала той ідеал наречених, до якого треба прагнути, який треба утверджувати в житті.*

Істини, проголошені народною педагогікою, вічні, вони ніколи не старіють. Інша річ, що у практичне втілення цих істин кожна історична доба може вносити певні корективи.

Візьмімо для прикладу хоч би таку важливу дівочу рису, **як цнотливість**. Незайманість дівчини піднесено народною педагогікою до найкращої моральної риси нареченої.

- "Батьком-матір'ю не хвались, а хвалися честю";
- "І воза не возила, та двір украсила", – кажуть про дівчину, що вийшла заміж цнотливою.
- "Краще цнота в болоті, як нецнота в золоті".

До нецнотливої парубки свататися не поспішають ("Ой гріхи мої чубаті, ніхто мене через те не свата"), її обминають ("Як не дівка, – йди до дідька").

У традиційному народному розумінні дівчина тільки цнотлива. Був час на Україні, коли цнотливість молодої підлягала перевірці під час весільного церемоніалу – "через комору". Молодим готували постіль у коморі, приспівуючи:

– Ой хто буде спати,
Будем йому та постіль слати,
Соломки в головки,
Сінця під колінця,
А м'яти під п'яти,
Щоб було м'яко спати!

Дружки ведуть шлюбну пару в комору. Вивід її з комори супроводжується веселою піснею, що славить калину й ложе подружньої вірності. Калина – символ збереження дівочої невинності молодою і шлюбного з'єднання:

Темного лугу калина весь луг окрасила,
Доброго батька дитина весь рід звеселила.
Нічого дивувати: така була й її мати.

Цнотливість доньки приносить честь і радість її батькам.

І великий сором був тій молодій, що "загубила калину", тобто втратила

невинність до шлюбу. Над нею та її рідними міг глумитися кожний, як тільки міг і хотів. Рідні й гості молодого могли демонстративно покинути весілля, а молодий – назавжди зректися молодої. Двері хати молодої та ворота її обмазували дьогтем.

В українських народних піснях розповідається про те, як за втрату дівочої честі, дівчина дістає покарання смертю. Цей мотив знайшов особливо сильне вираження у пісні про спалення спокусниками дівчини під сосною.

Традиційний колись обряд "комора" відійшов у минуле, у суто інтимні справи молодих тепер ніхто з весільних гостей не втручається. Але це аж ніяк не означає, що нині дівоча честь та парубоцька гідність не в пошані. Хіба цнотливість не є моральною окрасою сучасної дівчини?

III. Чоловік і жінка як творці сім'ї.

Ведучий. "Чоловік та жінка – найкраща спілка", "Чоловік та жінка – одне діло, одне ціле, один дух", – кажуть у народі.

Українські народні казки та оповідання, особливо ті, в яких розповідається про родинні колізії, виховання дітей, здебільшого розпочинаються словами: "Були собі дід і баба" або: "Були собі чоловік і жінка".

Зрідка в значенні "чоловік" вживається слово "муж" ("муж з жоною – що борошно з водою"), рідше – "супруг". Останнє слово в обіг народної педагогіки прийшло зі старослов'янської мови як ідеальне означення моногамної пари, бо "супруг" спочатку означало пару волів, запряжених в одне ярмо.

Слово "жінка" має синонім "дружина" й діалектне слово "жона": "Де чоловік, там і дружина", "За мною будеш жоною, а за дукою будеш слугою". Дуже часто у значенні пари вживається слово "друг": "Нема кращого друга, як вірна подруга", "Три друга: батько, мати та вірна жінка". А словом "дружина" у живому спілкуванні можуть називати не тільки жінку, а й чоловіка. Згадаймо у Т. Г. Шевченка:

Закувала зозуленька
В зеленому гаю,
Заплакала дівчинонька –
Дружини немає.

Розгляду взаємин "чоловік – жінка" народна педагогіка приділила велику увагу. І це не випадково, адже подружня пара – це вісь сім'ї, а кохання двох (чоловіка й жінки) веде до виникнення третього, нового життя. Тому народна педагогіка у гідних стосунках між чоловіком і жінкою бачить великий педагогічний сенс.

Ведуча. Добрі подружні взаємини, – по-перше, служать надійним фундаментом створення міцної сім'ї зі здоровим мікрокліматом;

– по-друге, допомагають успішно розв'язувати виховні проблеми;

– по-третє, є тим взірцем для молоді, який найуспішніше формує майбутніх чоловіків і жінок, тобто кує потенційний резерв майбутніх

подружніх пар для створення нових сімей. Адже загальноновизнаним є той факт, що діти, одружившись, будують свої шлюбні взаємини, як правило, за прикладом своїх батьків.

Зі взаємного щирого й світлого подружнього кохання народжується велика любов до дітей, запалюються добрі, чисті сердечні почуття. Про чоловіка і жінку, які живуть у любові й злагоді, у народі кажуть: "Живуть між собою, як голубів пара", "Вони між собою – не розлий вода".

Вчитель. Ідеалом української народної педагогіки здавна стала сім'я, де взаємини складаються на основі рівноправності чоловіка й жінки, на засадах взаємного кохання і поваги, духовної спільності, трудового співробітництва та взаємодопомоги у вихованні дітей.

Загальноновизнаною є думка, що рівень культури кожного народу визначається ставленням до жінок. Виходячи з цього, можна сміливо стверджувати, що українці належать до висококультурних народів світу.

Учень-6. "Від давніх-давен, – писав Іван Франко, – всі учені люди, котрі пильно придивлялися до життя українського народу, признавали, що русини обходяться зі своїми жінками далеко лагідніше, далеко гуманніше, аніж їх сусіди. Свобідна воля жінки знаходить тут далеко більше пошанування, ніж, наприклад, у великоросів; в родині жінка займає дуже поважне і почесне становище, ба, навіть веде своє окреме (жіноче, домашнє) господарство побіч мужичого, до котрого мужик рідко коли мішається. Ніякого важного діла мужик не робить без поради з жінкою, бо, дуже часто розумна і відважна жінка уміє поставити свою волю супроти мужикової.

Це також признали майже всі етнографи, не кажучи вже про велику щирість і ніжність чуття, котрі перлами вилилися в незлічимих чудово гарних піснях жіночих (*звучать фрагменти українських народних пісень*).

Учениця-7. Яскравим підтвердженням рівності в правах осіб обох статей серед українців може бути також давній звичай в Україні, коли ініціатором сватання виступає не тільки парубок, а й дівчина. На це свого часу звернув увагу французький військовий інженер Боплан, який, перебуваючи на службі польського уряду, у 1630 – 1648 рр. керував будівництвом фортець в Україні й на основі своїх вражень і спостережень склав і видав у Руані надзвичайно цікавий "Опис України" (1650).

У ньому він зафіксував старий український звичай, коли дівчина першою сватається до парубка, якого собі сподобала. За описом автора, це відбувається так. Закохана дівчина йде до хати парубка, якого любить, у той час, коли сподівається застати вдома батька, матір і свого судженого. Привітавшись і сівши в хаті, дівчина береться вихвалити того, хто припав їй до серця. Далі звертається до нього словами: "Бачу з твого обличчя, що ти людина добра, будеш дбайливим і любитимеш свою жінку. Сподіваюсь, що з тебе вийде добрий господар. Ці твої гарні якості змушують мене уклінно просити взяти мене за жінку". Мовивши це, вона звертається з подібними словами до батька й

матері парубка, покiрно прохаючи згоди на їхнiй шлюб. А якщо ж дiстане вiдмову, буцiмто парубок ще молодий i не готовий до одруження, то дiвчина вiдповiдає, що не залишить їхньої хати, поки вiн її не полюбить i не вiзьме за жiнку. Мовивши це, дiвчина вперто стоїть на своєму i не виходить з кiмнати, поки не дiстане того, що вимагає. Через кiлька тижнiв батьки змушенi не тiльки погодитись, а й намовляють сина, щоб той пильнiше придивлявся до дiвчини, як до своєї майбутньої жiнки. А парубок, бачачи, як завзято дiвчина бажає йому добра, вiдтепер починає дивитись на неї, як на свою майбутню володарку. Наполегливо просить у батькiв дозволу її покохати. *Ось як закоханi дiвчата в нашому краї влаштовували свою долю, змушуючи батькiв i суджених виконати їхнє бажання.*

Погляди народної педагогiки на шлюбнi взаємини у своїй здоровiй основi пройнятi iдеями гуманiзму i в теоретичному планi не завжди збiгаються, а то i йдуть врозрiз з практикою одруження i подружнiми взаєминами в реальному життi.

Вчитель. Питання "чоловiк – жiнка" в народнiй педагогiцi найскладнiше i найважче як у соцiальному, так i в психолого-педагогiчному аспектах. Мабуть, жодна рацiональна педагогiчна думка в iсторiї людства не народжувалася у таких тривалих пекельних муках, як та, що стосується справедливого розв'язання проблеми взаємин мiж чоловiком i жiнкою. Мабуть, у висвітленнi жодної проблеми педагогiки, а тим бiльше фiлософiї чи соцiологiї, немає стiлькиох рiзних тлумачень i нашарувань, як у проблемi "чоловiк – жiнка".

У народу виробився демократичний погляд на подружнi взаємини. Протягом вiкiв життя щоденно переконувало, що повнокровна виховна функцiя сiм'ї забезпечується спiльною дiяльнiстю як чоловiка, так i жiнки. У народнiй педагогiцi знаходимо немало похвальних слiв, сказаних на адресу чоловiка й жiнки:

- "Нема вiрнiшого приятеля, як добра жiнка";
- "Чоловiк у домі голова, а жiнка – душа";
- "Без хазяїна двiр, а без хазяїки хата плаче";
- "Хазяїка в дому – покрови всьому";
- "Жiнка за три угли хату держить, а чоловiк – за один".

Побудувати гарну сiм'ю з добрим моральним мiкроклiматом – це справжнє мистецтво подружжя. Виконувати цю мiсiю не просто, бо вона багатогранна й копитка.

Учениця-1. *Подружнiсть знаменує собою новий, вiдповiдальний етап у життi чоловiка i жiнки ("Людина тричi людиною буває: як родиться, жениться i вмирає").* На цьому наголошують i весiльнi пiснi. А обряд знiмання вiнка з молодої i пов'язування її хусткою яскраво символiзує "перетворення" на жiнку, а молодого – на чоловiка.

У народi так i кажуть: "Женись – перемились", "Оженися – перемилися". Це означає нагальну потребу органiзувати своє життя i поведiнку по-новому:

юнакові назавжди відмовитись від парубоцтва і підпорядкуватися статусу чоловіка, а дівчині – забути про дівування, прийнявши статус жінки. *Порушення цього усталеного порядку народна педагогіка розглядає як зло, що шкодить сім'ї, дітям і суперечить загальноприйнятим нормам. Та й молодь їх до себе вже не кличе:*

– Гуляй, донечко, скільки хочеш,
Двічі молодою не будеш!
Як заміж вийдеш – забудеш,
Як стара станеш – згадаєш!

Одружені групуються між собою, бо єднують їх спільні інтереси й сімейні обов'язки. І найголовніший серед них – виховання дітей. Цей статус заміжньої молодої жінки яскраво виражений словами народної пісні: *«Коли поберуться двоє, відразу ж постає проблема взаємин між ними»*. Розраховувати, що все буде добре, особливо в перші роки, не доводиться: ламається усталений до одруження спосіб життя, народжуються діти, на плечі лягають нові сімейні обов'язки. Все це може спричинити певні непорозуміння поміж молодими. І треба бути готовому витримати цей іспит, який може тривати кілька років. Тому й кажуть: "Не хвалися жінкою в сім пень, а в сім літ". Труднощі долаються спільними зусиллями, коли чоловік і жінка вміють, при потребі, йти на *взаємні поступки*. До речі, народна педагогіка не схильна вважати, що чоловік і жінка обов'язково повинні мати схожі характери ("Різні на вдачу – міцні на любов").

Вчитель. *Народна педагогіка висунула такі ідеали чоловіка й жінки, які заслуговують найвищої оцінки. Причому ідеал чоловіка найчастіше подається крізь призму мрій жінки, а ідеал жінки – з погляду чоловіка. Жінка мріє, щоб чоловік шанував, захищав і поважав її, був сильним і гарним, розумним і щирим, працьовитим, добрим господарем, дбав про сім'ю, любив і виховував дітей, не пив і не гуляв ("На красивого чоловіка дивитись гарно, а з розумним жити легко", "Хто п'яницю полюбить, той вік собі загубить", "За ледачим чоловіком жінка марніє, за хорошим – молодіє", "Коли ти мені муж, то будь мені дуж", "Чоловік як ворона, а все жінці оборона", "Я за мужа затулюсь, та нікого не боюсь"). Чоловік прагне, щоб дружина була вродливою, ніжною, чепурною, роботящою, веселою, розумною господинею і ласкавою матір'ю для дітей ("Як з красною жінкою оженився, то є на кого дивитися", "Жона ладна всюди зарадна", "Краще жінка сварлива, ніж дурна", "Жінка-ледащо в хаті нінащо", "Добра жінка – мужеві своєму вінець, а зла – кінець").*

Учень-2. *Спільним ідеалом чоловіка й жінки є взаємне кохання і подружня вірність, гарне виховання дітей. Кохання і взаємоповага надають подружнім взаєминам оптимістичної тональності ("Коли чоловік жінку любить, то й лиха жінка доброю буде").*

Народна педагогіка вимагає, щоб взаємини між чоловіком – жінкою, а отже, і педагогічна атмосфера для виховання дітей були найкращими.

Побутує чимало педагогічних висловів, які спонукають до зміцнення шлюбного союзу, до сумлінного виконання батьківського обов'язку:

- "Як сорочка біла, то й жінка мила";
- "Батьки берегли дочку до вінця, а чоловіку берегти її до кінця";
- "Люльки та жінки нікому не позичай";
- "Гарна пава пером, а жінка норовом";
- "З ким жити, того не гнівити";
- "Покинь норови батькові та материні, а бери чоловікові".

Висунуто навіть альтернативу: хто для жінки наймиліший – мати, батько чи чоловік? *І всупереч величезному авторитетові матері та батька жінка називає чоловіка. Така ж відповідь дається і чоловіком:*

Голуб сизий, голуб сизий – голубка сивіша;
Батько милий, мати мила – дружина миліша.

У цьому ж руслі сприймається і такий народний вислів: "Мені батько не рідня, мені мати не рідня, мені теща родина – мені жінку родила". Звідси бачимо, що доля новоствореної сім'ї, а отже, і доля дітей, для народної педагогіки є найважливішою.

Учень-3. Щоправда, у реальному житті не все йде гладко. Потреба вирішувати складні проблеми й переборювати суспільні труднощі нерідко спотворювала ці взаємини, штовхала чоловіка на несправедливість щодо жінки.

Ідеал подружніх взаємин народна педагогіка вбачає у любові й злагоді, піклуванні одне про одного та про дітей. Такі умови породжують сприятливу атмосферу Для подружнього життя, виховання дітей. Останнім потрібна дружня, щаслива сім'я ("Як батьки дружненькі, то й діти чемненькі").

Вчитель. Слід зазначити, що життєва організація взаємин між членами української родини відзначається традиційною *злагодженостю*; природність, глибина й сердечність стосунків між чоловіком і дружиною швидко проклали собі дорогу, саме в трудових родинах. В українському фольклорі є немало пісень про тяжке становище невістки й зятя, про конфлікти й чвари між невісткою і свекрухою (свекром), між зятем і тестем (тещею), що зумовлені побутовими суперечками і непорозуміннями, які, у свою чергу, пов'язані з процесом створення родинного гнізда, формуванням нової сім'ї, соціальними суперечностями. Про невістку, свекруху, свекра, зятя, приймака, тестя, тещу різних висловів створено чимало.

З поєднанням сватів та появою зятів, невісток, приймаків створюється великий колектив людей різного віку, неоднакових Характерів, інтересів, смаків, уподобань. Майнові чвари нерідко роз'єднували свояків, робили їх ворогами. Типову картину саме таких взаємин у селянській родині реалістично описав І. Нечуй-Левицький у повісті "Кайдашева сім'я".

Учениця-4. Народна педагогіка засуджує все, що шкодить добрим

взаєминам між чоловіком і жінкою та псує атмосферу сім'ї. Це стосується пияцтва і ледарства, образ, брехні і лицемірства, сварок, бійок і чвар, несправедливості й грубості, ревнощів, подружньої зради і статевої розпусти:

- "І в лиху годину не кидай дружину";
- "Жінка не черевичок, з ноги не скинеш";
- "Не заглядай на чужих жінок, бо свою загубиш";
- "Коли п'яниця в шинку скаче, то жінка вдома плаче",
- "Пий пиво, та не лий, люби жінку, та не бий";
- "Ревнивий чоловік – що полохливий злодій";
- "Не дай Боже коня лінивого, а чоловіка ревнивого".

Вкрай негативно ставиться народна педагогіка до розлучення, яке особливо болісно травмує дітей. Перші жінки й чоловіки – найкращі ("Хто перший, той ліпший", "Перша жінка від Бога, друга – від людей, а третя – від чорта"). А звідси й застереження: "Жінка не рукавиця, мінять жінку не годиться", "Той сім'ю губить, хто чужу жінку любить", "Драний кожух – не одяг, чужий чоловік – не надія".

Вчитель. Добровільне об'єднання у шлюбі – це лише початок, а не сім'я у повному розумінні цього слова. Повноцінною вона стає лише з народженням дітей. *Отже, справжній сенс подружнього життя – діти.*

Діти як основний об'єкт виховання

Учень-5. *Ідеал народної педагогіки – повна сім'я' чоловік, жінка, діти.* Цей ідеал знайшов поетичне втілення у словах колядки:

Ясен місяць – пан господар,
Красне сонце – жона його,
Дрібні зірки – його дітки!

Великий дар природи – продовжити себе і повторитися в дітях. Про щастя мати дітей йдеться в українських народних прислів'ях і приказках.

Бажаючи комусь добра, українці завжди згадували дітей: "Година вам щаслива! Щоб ви бачили сонце, світ і дітей перед собою". Думку цю знаходимо і в етнопедagogіці інших народів: "Без гілок – не дерево, без дітей – не сім'я", "Де діти, там і радість", "Діти – основа щастя", "З дітьми багато клопоту, та без них – і світ немилий", "Діти – окраса дому".

Учениця-6. Народ послідовно обстоює думку, що кожна сім'я повинна мати дітей ("А як не росте й одна дитина, то на старості трудна година"). Не випадково у весільних піснях та новорічних щедрівках часто висловлюються побажання господарям "мати дітей повну хату", мати "в кошарі барана і ягницю, а у запічку дітей копицю". Побутувало й багато інших доброзичливих народних побажань: "Бодай на вас добра година та грошей торбина, а до того дівтори сотні півтори", "Скільки в стелі дощок, щоб у тебе було стільки дочок! Скільки в лісі пеньків, щоб у тебе було стільки синків!" та ін.

Висловлювання подібного змісту трапляються і в багатьох народних

піснях (приклад).

Народні казки теж свідчать про багатодітність української сім'ї. Наприклад – "Був один бідний чоловік. Той чоловік мав багато дітей" ("Казка про бідного чоловіка й Лисицю"); "Був один бідний чоловік. А той чоловік мав дванадцять дітей" ("Про Мар'ю-царівну та Івана-царя"); "Жив в одному селі бідний чоловік. І було в нього не багато, не мало – дванадцятро дітей, ще й тринадцята народилася" ("Казка про німу царівну"); "Жила одна жона і мала стільки діточок, як на решеті дірочок. Не знала їм числа".

Схвальне ставлення до багатодітності висловлено у низці українських народних прислів'їв і приказок: "Як грибочки ростіть, діточки!", "Сім синів годую, всім щастя готую", "Один син – не син, три сини – ото тільки син", "Сім дочок – свій ганочок", "У кого дочок сім, то й щастя всім", "Багатодітні батьки рід людський тримають".

Учениця-7. Схильність українців до багатодітності відображена в багатьох народних повір'ях. Кількість майбутніх дітей намагалися вгадати по кільцях на пучках пальців правої і лівої руки. Побудувавши нову хату, молодий господар на новому обійсті саджає кущ калини як символ краси, достатку й радості, "щоб діти велися", "щоб калина малих дітей колисала". Раділи господарі, якщо під дахом нової оселі ліпили гнізда ластівки і виводили ластів'ят – це вселяло надію на сімейний добробут, а гніздо, повне маленьких пташенят, – на багатодітність. Особливо поширеними були повір'я про "добрих лелек", які "носять дітей". Поселення лелек на хаті чи клуні вважалось добрим знаком: гніздо з лелеками – символ щасливої сім'ї, родинної злагоди й подружнього щастя. Казкою про доброго лелеку, який приносить дітей, у народі мудро відповідають на традиційне дитяче запитання: "А звідки я взявся?" І діти ще дужче любитимуть цього прекрасного і благородного птаха, сподіваючись братика чи сестрички.

Ставлення до дітей є мірилом гідності людини, її морального обличчя. Бездітна сім'я вважається нещасливою ("Бездітна людина – що безплідне дерево"), про що свідчить і українська народна пісня "Прилетіла зозуленька":

Чом я така нещаслива уродилась в світі?
Усі пташки мають діток, а я їх не бачу;
Усі пташки мають втіху, а я тільки плачу.

Бездітні люди, які з тих чи інших причин не мають дітей, мріють про них до глибокої старості. Не випадково в народних казках завдяки чарівній силі у бездітного подружжя з'являється дитина, яка стає його єдиною втіхою і розрадою ("Солом'яний бичок", "Кривенька качечка", "Івасик-Телесик", "Сніжниця" та ін.). Цим народ підкреслює, що повноцінною є тільки та сім'я, яка має дітей та виховує їх, і водночас підводить до логічного висновку: якщо немає власних дітей, треба брати на виховання чужих, які втратили батьків. І горе тим, хто цурається своїх дітей ("Казка про пташку, що несла золоті яйця"). **Дітовбивство – це найстрашніший злочин. Дітовбивця заслуговує смертної кари і вічного прокляття.**

Вчитель. *Діти зміцнюють сім'ю. Вони прикрашають життя і дарують Радість, продовжують людський рід. Це опора сім'ї, це майбутні трудівники й захисники рідної землі. На спокійну старість може розраховувати лише той, хто має дітей, бо коли на схилі літ бачиш перед собою онуків і правнуків, то не так страшно помирати, адже в них – продовження твого життя. Ця думка виражена в українських народних піснях "Та коли б мені доля", "Як я була молодою".*

Ведучий. *Якщо мати дітей, то не одно-двоє, а принаймні троє. Одну дитину виховати важко ("Одно, та й те не людно", "Одинак як не злодій, то пияк", "Де одинець – хазяйству кінець, а де сім – щастя всім", "Як одна, то й нема талану", "З одинака як не пес, то собака", "Одинак рідко добрий буває").*

Ще важче дитину перевиховувати. В українській народній казці "Ох" розповідається про батька, який мав одного сина. Росло "таке ледащо той одинчик, що Господи". Безпорадний батько вирішив виправити становище – віддати сина у найми. Батько побив сина добре, вилаяв та й віддав шевству вчитися... Йдеться про наслідки поганого виховання.

Народна педагогіка ратує за багатодітність, вбачаючи в ній великий педагогічний сенс. Водночас народ викриває підступність й ворожнечу між братами й сестрами.

Ведуча. *Народ дбає, щоб у родині була щира співдружність, заснована на взаєморозумінні між батьками і матір'ю, дружбі і повазі між старшими і молодшими. Не випадково вислів "Любіться як браття і сестри" став крилатим. А чудовими словами "брат», "сестра", "побратим", "посестра" в народі називають щирих, добросердих людей, різних по крові, але з'єднаних узами дружби, які разом долають труднощі, людей, готових завжди прийти один одному на допомогу.*

Розбрат між братами й сестрами в українській етнопедагогіці осуджується, а винні в цьому зазнають покарання від Бога:

Тим на світі хліб не родить,
Де брат з братом не говорить.
Тим на світі не славиться,
Де брат сестри цурається...

Узи побратимства в народній педагогіці – непорушні. Вихованню у молодого покоління саме цих рис трудова сім'я приділяє значну увагу. Говорили колись: "Нема рідного брата, так шукай названого," або: "От побратаються та й живуть довіку укупі, як риба з водою".

Ведучий. *Народна педагогіка підтримує любов і гуманне ставлення до дітей. Дитину треба нести, наділяти теплом і ласкою. Дітям народ присвятив свої найкращі твори. Поза увагою не залишилась і доля позашлюбних дітей, які не зазнали ласки батьків; до них народна педагогіка*

ставиться з глибоким співчуттям, виступаючи категорично проти того, щоб засуджувати позашлюбну дитину за провину батьків. "Не байстрюкові гріх, а батькові", – кажуть у народі.

Висновок. Виховання дітей вимагає великої уваги. І тут місія батька і матері як вихователів є дуже відповідальною. На батьків постійно спрямовані довірливі погляди дітей, і справа честі дорослих – гідно виконувати свій виховний обов'язок. Бо, як справедливо кажуть у народі, **дітей виховує сім'я, а долю виховання вирішують батьки.**

(За виданням : Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка : навч осіб. / М. Г. Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996 . – 288 с.)

ШКОЛА ТА СІМ'Я У ПІДГОТОВЦІ ПІДЛІТКІВ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

(засідання творчої групи)

*Т. Фазан
Г. Каліберда*

«Надто складна сторінка людської мудрості – це осягнення розумом і серцем того, що значить любити так, аби був щасливий той, кого ти любиш, щасливим з'являвся на світ той, кого породжує любов. Від того, як будуть оволодівати молоді покоління цією мудрістю, залежить не лише особисте щастя. Від цього залежить краса, моральна чистота, щастя суспільства».

В. Сухомлинський

Проблема: Поширення досвіду роботи щодо формування у старшокласників усвідомленого позитивного ставлення до подружнього життя; їх підготовки до щасливого сімейного життя.

Очікувані результати:

- Спрямування зусиль учителів загальноосвітніх навчальних закладів міста (району) на підготовку учнівської молоді до щасливого сімейного життя;
- Забезпечення учителів теоретичними і практичними напрацюваннями щодо формування в учнів позитивного ставлення до створення сім'ї;
- Розширення компетентності вчителів щодо виховання в учнів певних морально-етичних якостей: вірності, відповідальності, стриманості, поваги до батьків;
- Формування переконань про необхідність тісного зв'язку школи, сім'ї, духовенства та громадськості у процесі підготовки молоді до сімейного життя.

Форми роботи з педагогами:

Виступи на засіданнях творчої групи; обмін досвідом; презентації досвіду; консультації; бесіди; формування бази даних щасливих родин; учнівські твори тощо.

Перегляд і обговорення різних форм роботи з учнями, наприклад: Родинні свята; родинні спортивні конкурси; фотовиставки; тренінги; години спілкування; ситуаційні завдання; зустрічі з фахівцями; дебати тощо.

Засідання 1.

Тема: Виховний вплив батьківської сім'ї на моральну підготовку шкільної молоді до подружнього життя.

1. Бесіда. Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей.

З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію життя дитини, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності.

На думку М. Стельмаховича «Тіло, душа, розум – ось три кити батьківської педагогіки». Тілесне виховання у сім'ї передбачає зміцнення здоров'я, сил та правильний фізичний розвиток дитини. «Усі наші зусилля, – зазначає він, – спрямовані на тілесне виховання, можуть бути швидко зведені нанівець, коли ми не захистимо наших дітей і підлітків від такого страшного ворога душі та тіла людини, як алкоголізм, паління, наркоманія, токсикоманія, статева розпуста, СНІД. Поширення цих та інших асоціальних явищ набуло такого розмаху, що нависла смертельна небезпека над самим генофондом нації, а значить, і над нашим майбутнім».

Духовно-моральне виховання передбачає формування у дітей високої духовності та моральної чистоти. Складність цього завдання в тому, що воно вирішується, як правило, через добре поставлене в духовно-моральному аспекті життя сім'ї, суспільного ладу, вчинки людей, приклад батьків. Власне, духовність виховується духовністю, перед дітьми відкривається широкий простір для накопичення знань як бази для формування наукового світогляду; оволодіння основними розумовими операціями (*аналізом, синтезом, порівнянням*); вироблення інтелектуальних навичок, готує їх до розумової діяльності.

Велику увагу приділяють вихованню у дітей любові до батьків, рідних, рідної мови, культури свого народу; поваги до людей; піклування про молодших і старших, співчуття і милосердя до тих, хто переживає горе; шанобливого ставлення до традицій, звичаїв, обрядів, до знання свого родоводу, історії народу.

Ефективність виховання підлітків у сім'ї залежить від її непорушного авторитету, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у

створенні та захисті домашнього вогнища, *забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя.*

Виховний вплив сім'ї зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а й поза навчальною діяльністю своїх дітей. За таких умов інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства, формується свідомий громадянин.

Дієвим чинником сімейного виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей. Дітей слід залучати до сімейної праці, вони повинні мати конкретні трудові обов'язки, адекватні їх віковим можливостям. Така співпраця дітей з батьками має сильніший виховний вплив, ніж словесні повчання.

Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня, визначення для кожного робочого місця, зокрема для навчальних занять, дотримання певних сімейних правил (кожна річ має своє місце, прийшов з прогулянки — вимий руки та ін.). Домашній затишок облагороджує дітей.

Провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Саме вона найсильніше впливає на дітей, особливо в сфері духовно-морального виховання. Діти, які виростають без материнського тепла і ласки, похмурі, як правило, замкнені, злостиві, вперті.

Не меншим є й вплив батька, особливо коли йдеться про виховання хлопчиків. Проте виконати свої виховні функції батько і мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

«Ваша власна поведінка, – писав А. Макаренко, звертаючись до батьків, – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, виховує дитину кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає дома. Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поведетеся з друзями і ворогами, як ви смієтесь, читаєте газету, – в тоні дитина бачить або відчуває, всі повороти вашої думки доходять до неї невидимими шляхами, ви їх не помічаєте. А якщо вдома ви грубі або хвастливі, або ви пиячите, а ще гірше, якщо ви ображаєте матір, вам уже не треба думати про виховання: ви вже виховуєте своїх дітей і виховуєте погано, і ніякі найкращі поради й методи вам не допоможуть».

У своїй праці «Про батьківський авторитет» А. Макаренко наводить *приклади таких видів негативного авторитету батьків:*

- «авторитет придушення», який базується на примусі, залякуванні, і як наслідок – формування у дітей брехливості, жорстокості, агресивності;
- «авторитет віддалі» – батьки намагаються тримати дітей на відстані від себе, розмовляють з ними зверху, холодно;
- «авторитет чванства», коли батьки вихваляються своєю винятковістю, принижуючи при цьому своїх колег чи опонентів;
- «авторитет педантизму» – батьки вимагають кожне мовлене ними слово вважати наказом, карають за найменшу провину;
- «авторитет резонерства» – батьки вдаються до моралізування з будь-якого приводу;

- «авторитет любові» – так звана сліпа любов, усепощення, надмірні пестоші;
- «авторитет доброти» – батьки в усьому поступаються дітям, готові на будь-які жертви, аби їм було добре;
- «авторитет дружби» – відповідна поведінка дитини чи дії оплачуються подарунками, обіцянками.

Цим не вичерпується перелік фальшивих авторитетів, на які можна натрапити в сімейному вихованні.

Справжнім авторитетом користуються батьки, які сумлінно ставляться до праці, до сімейних обов'язків, активні в громадському житті. Такі батьки уважні до дітей, люблять їх, цікавляться їхніми шкільними та поза навчальними справами, поважають їх людську гідність. *Важко переоцінити роль дідусів і бабусь у сімейному вихованні.* Однак це не означає, що батьки повинні перекладати на них свої батьківські обов'язки. Дитині потрібні ті й ті. Сімейне виховання повноцінне лише за розумного поєднання виховного впливу батьків та багатих на життєвий досвід помічників і порадників – дідусів і бабусь.

Саме дідусі й бабусі допомагають вирішити й таку моральну проблему, як виховання у дітей чуйного, уважного ставлення до людей похилого віку. Людність виховується тільки на прикладі батьків. Якщо діти бачать зневажливе ставлення батьків до дідуся чи бабусі, то годі сподіватися від них іншої поведінки в майбутньому.

Виховання дітей в сім'ї не завжди успішне. *Негативний вплив на нього мають об'єктивні* (неповна сім'я, погані житлові умови, недостатнє матеріальне забезпечення) та *суб'єктивні* (слабкість педагогічної позиції батьків) чинники. Найвагомішою серед об'єктивних причин є неповна сім'я, яка з'являється в силу того, що в усіх вікових групах від 20 до 50 років смертність чоловіків більш як утричі вища, ніж жіноча, а у віковій групі 30—34 роки — в чотири рази. Разом з великою кількістю розлучень це призводить до збільшення кількості сімей, у яких мати (рідко – батько) виховує дітей сама. У неповній сім'ї процес виховання ускладнюється, оскільки діти значну частину часу бездоглядні, неконтрольовані, перебувають на вулиці, нерідко контактують з аморальними людьми.

Негативно позначаються на вихованні дітей і погані житлові умови сім'ї. Як свідчать дані спеціального обстеження, в Україні більше половини молодих сімей не мають окремого житла навіть через 10 років подружнього життя, майже половина сімей проживає з батьками в незадовільних для виховання дітей житлових умовах. У таких сім'ях дитина не забезпечена постійним робочим місцем, їй важко зосередитися над завданням; з'являється роздратованість, незадоволення, небажання виконувати його.

Дається взнаки і *низьке матеріальне забезпечення сім'ї.* Діти з таких сімей почуваються серед однокласників меншовартісними, бо вирізняються із загальної маси одягом, відсутністю грошей на обіди чи екскурсію. Це психологічно пригнічує їх, озлоблює проти батьків, яких вони вважають невдахами. Згодом ця злість переноситься на однокласників, педагогів.

Значна частина сучасних сімей припускається помилок у вихованні дітей. Родини, які продукують так званих педагогічно занедбаних дітей, з погляду педагогіки можна поділити на такі три групи: педагогічне неспроможні, педагогічно пасивні та антипедагогічні.

Перша група – сім'ї, в яких батьки намагаються виявити певну активність у вихованні дітей, проте роблять це невміло, їх виховний вплив непослідовний, педагогічне необґрунтований. Найчастіше вони керуються власним досвідом, якого набули, коли свого часу їх виховували батьки (авторитарний стиль, обмеження свободи, погрози і покарання або вседозволеність, потурання примхам).

Друга група – сім'ї, які не виявляють особливої активності у вихованні дітей. Третя група – антипедагогічні сім'ї. Спеціальну виховну роботу проводять із сім'ями, які допускають відхилення у вихованні дітей. (Протягом бесіди вчитель зачитує учнівські твори, супроводжує бесіду наведенням прикладів, відео слайдів тощо).

II. Практична частина.

III. Підсумок.

Засідання-2.

Тема: Шляхи підвищення педагогічних знань батьків.

I. Консультації. Зміст роботи школи з батьками учнів повинен ґрунтуватися на Законі України «Про загальну середню освіту»:

Батьки або особи, які їх замінюють, мають право:

- вибрати навчальні заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей;
- приймати рішення щодо участі дитини в інноваційній діяльності загальноосвітнього навчального закладу;
- обирати і бути обраними до органів управління освітою з питань навчання і виховання дітей;
- звертатися до відповідних органів управління освіти за допомогою;
- захищати законні інтереси дітей.

Батьки або особи, які їх замінюють, зобов'язані забезпечувати умови для здобуття дитиною повної загальної середньої освіти за будь-якою формою навчання тощо.

На думку *В. Сухомлинського*, школа повинна домогтися того, щоб батьки бачили в своїх дітях себе, розуміли суть розвитку дитини. А для цього їх треба озброювати знаннями важливих закономірностей педагогіки, вікової психології, фізіології.

Турбота школи про виховання дітей у сім'ї реалізується через педагогічну освіту батьків, залучення їх до виховної роботи з учнями у школі. Передусім педагоги мають можливість впливати на батьків через їхніх дітей, які навчаються в школі. А. Макаренко вважав, що це найдоступніший спосіб зв'язку школи і сім'ї. Його цінність не лише в тому, що він оперативний, а й у тому, що учень, який засвоїв комплекс навиків, переконує в необхідності дотримуватися їх.

Роботу з педагогічно неспроможними сім'ями спрямовують передусім на підвищення їх психолого-педагогічного рівня. З цією метою їх залучають до загальної системи виховання.

Із сім'ями педагогічно пасивними працюють переважно індивідуально, домагаючись розуміння батьками хибності своєї поведінки, пробудження почуття відповідальності за виховання дітей, усвідомлення потреби перебудувати систему стосунків у сім'ї, своєї вини, помилок, бажання докорінно змінити сімейний уклад.

У роботі з антипедагогічними сім'ями спираються на те, що вони також хочуть бачити власних дітей чесними, культурними, здоровими, щасливими. З ними обговорюють упущення у вихованні дітей, накреслюють шляхи усунення їх, зміни сімейних стосунків. З батьками цієї групи працювати важко, і не слід сподіватися на швидкі наслідки, але важливо посіяти в них сумніви у правильності їхньої системи виховання, змусити їх замислитися над її результатами.

Батькам, яких поглинула бізнесова діяльність, необхідно довести, що такий стиль виховання дитини в сім'ї робить її самотньою, емоційно нестійкою та ін. Тому батькам варто подумати про недоцільність перекладання відповідальності за виховання дітей на вчителів, репетиторів. Дитині більше потрібен емоційний зв'язок саме з батьками, їхня безпосередня участь у житті дитини важливіша, ніж машина, охорона і прислуга. Діти мають відчувати, що для батька і матері вони не менш важливі, ніж робота. У таких сім'ях слід заохочувати інтерес дітей до навчання. Треба також вести розмову про те, що відгородження дитини від однолітків звужує коло її спілкування, вона не навчиться будувати свої стосунки з різними людьми, дружити й любити за покликом душі.

З метою профілактики поширення серед учнів наркотичних речовин, батькам доцільно дати такі поради (роздає зразки карток з переліком порад).

Зразок картки:

- Встановлювати і дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки, чіткого режиму життя (розподіл часу для праці, навчання, дозвілля, відпочинку); практикувати визначення кожному членові сім'ї його обов'язків, контролювати їх виконання, спільно з дітьми аналізувати стан життя родини, її перспективи, сімейні плани тощо.
- Постійно тримати в полі зору шкільне життя дитини, цікавитись її успіхами, проблемами, труднощами, інтересами, запитами, прагненнями і способами їх задоволення.
- Виховувати у дітей відповідальне, ціннісне ставлення до свого здоров'я; культивувати розуміння обов'язку допомагати в майбутньому своїм літнім батькам і родичам, дітям, нужденним, утримувати свою сім'ю.
- Компетентно й педагогічно грамотно (без повчань, моралізування, надокучливості, залякування, з урахуванням індивідуальних і вікових характеристик) обговорювати з дітьми проблеми асоціального змісту життя окремих людей (наркоманів, токсикоманів, алкоголіків). Стежити і намагатися,

щоб перша інформація про наркотичне лихо і сумнівний «кайф» надійшла до дітей саме від батьків, родини, а не від компанії з вулиці.

- Обмежувати доступ дітей до інформації, що популяризує наркоманію, зваблює їх насолодою від уживання наркотичних і токсичних речовин (кіно, відеофільми, пісенні твори, що акцентують на привабливих сценах «кайфування» в стані наркотичного одурманення свідомості, розуму людини).

- Розвивати й заохочувати у дітей самостійність, уміння обстоювати власну позицію, переконання; навчати їх протистояти агітації прихильників сучасного способу життя, прикрашеного наркотичними і токсичними речовинами, алкоголем тощо.

- Підтримувати постійний зв'язок зі школою, іншими виховними закладами, допомагати їм у пропаганді й утвердженні здорового способу життя підростаючого покоління.

- Знати і вміти пояснити основні прикмети чи зовнішні ознаки вживання дітьми наркотиків, токсичних речовин, алкоголю (зміна фізичного стану, поведінки, активності тощо).

- Бути готовими і рішучими до консультацій з педагогами, психологами, медиками; до відвертої, спокійної розмови з дитиною; до прийняття «дисциплінарних» рішень щодо обмеження «непродуктивного» часу життя дитини і контактування її з «підозрілими» товаришами.

II. Практична частина.

III. Підсумок.

Засідання-3. Тема: Види й методи роботи з батьками учнів.

I. Педагогічна презентація. (Вчитель готує мультимедіа).

У роботі з батьками учнів використовують різноманітні види й методи. Наводимо основні з них.

Відвідування батьків удома. Допомагає встановити зв'язок з усією сім'єю, з'ясувати її загальну та педагогічну культуру, умови життя учня, його місце в сім'ї і ставлення до нього старших, ознайомитися з досвідом батьківського виховання, дати поради і домовитися про єдині вимоги до школяра. Деякі вчителі помилково вважають, що відвідувати потрібно лише родини, діти з яких створюють певні проблеми у школі. Безумовно, з батьками таких учнів слід передусім встановити тісний контакт, проте відвідувати бажано сім'ї всіх учнів. Відвідування сім'ї може мати різну мету: загальне ознайомлення з умовами життя, встановлення єдиних вимог школи і сім'ї до учня, допомога в організації режиму, обговорення з батьками відхилень у поведінці дитини і вжиття необхідних заходів щодо їх запобігання та подолання, залучення батьків до участі в роботі школи, вивчення досвіду виховання в сім'ї та ін.

Перш ніж відвідати родину, треба мати початкові відомості про неї та її зв'язки зі школою (особиста справа учня, класний журнал, бесіди з учителями, з самим учнем), відтак з'ясувати основні дані про самого учня, його успішність, поведінку, стосунки з учителями, товаришами. Не обійтися без ознайомлення з

педагогічною літературою, в якій розкрито мету відвідування сім'ї. Бажано відібрати і порекомендувати батькам літературу відповідно до теми бесіди, яку проводитимуть з ними.

Успіх відвідування сім'ї залежить не лише від сумлінної підготовки, а й від поведінки вчителя. З самого початку зустрічі з батьками необхідно створити атмосферу довір'я і доброзичливості. В сім'ях, які не мають систематичного зв'язку зі школою, візит учителя розглядають як сигнал біди, батьки насторожуються, готуються до захисту дитини. Тому, завітавши в сім'ю, слід одразу ж «зняти» будь-яку настороженість батьків.

Бесіду про дітей починають з позитивних сторін їх характеру і поведінки. Залучаючи батьків до бесіди, поступово переходять до обговорення негативного у поведінці учня. Свої судження про нього слід висловлювати спокійно, тактовно, наводячи незаперечні докази і уважно слухаючи пояснення батьків, розробити спільний план дій школи і сім'ї, домовитися про взаємне інформування про досягнуті успіхи й труднощі.

(Роздатковий матеріал): **Схема загального ознайомлення з умовами життя учня вдома:**

- Прізвище, ім'я учня, клас.
- Склад сім'ї.
- Де і на якій посаді працюють батьки та інші члени сім'ї (якщо вчаться – де саме).
- Матеріальне забезпечення сім'ї.
- Квартирні умови.
- Культурний рівень сім'ї (освіта, які читають газети, журнали, наявність телевізора, радіо, бібліотеки та ін.).
- Режим дня школяра.
- Чи облаштовано робоче місце учня?
- Хто і як здійснює контроль за виконанням режиму?
- Трудове виховання в сім'ї.
- Хто з членів сім'ї допомагає учневі?
- Які заходи заохочення й покарання вживають до дитини.

Запрошення батьків до школи. У разі необхідності вчитель запрошує батьків окремих учнів до школи на розмову. Під час бесіди з ними дуже важливо дотримуватися педагогічного такту, створити атмосферу доброзичливості, довір'я. Щоб викликати батьків на відвертість, треба розмовляти з ними про учня наодинці, переконати їх в конфіденційності розмови. Така бесіда буде корисна і для вчителя, і для батьків. Педагог відповідає на запитання батьків, висловлює їм свої вимоги. Батьки отримують корисні поради і допомогу від педагога, переконуються в його уважному ставленні до них, турботі про їхню дитину. У такій розмові педагог має бути особливо тактовним, пам'ятаючи, що надмірне акцентування на недоліках учня викликає в батьків насторогу, неприязнь, навіть якщо вони відчувають, що він має рацію.

День відкритих дверей для батьків у школі. Цей вид роботи потребує єдності школи, батьків, учнів, сприяє згуртуванню шкільного колективу. Цього дня у школі проводять батьківські збори, лекції, консультації, екскурсії по школі, організують виставки, вечори, читацькі трудової, естетичного виховання дітей у сім'ї та ін. В одних школах день відкритих дверей для батьків проводять що семестру, в інших – щомісяця. Роботу з його підготовки очолює батьківський комітет і комісія з питань педагогічної пропаганди. Його доцільно починати з лекції, доповіді, конференції, в яких задіяні всі батьки. Відтак вони працюють диференційовано. Батьки повинні отримати вичерпні відомості про своїх дітей і поговорити з директором, його заступниками, учителями, класними керівниками, шкільним лікарем, органами дитячого самоврядування.

З метою пропаганди педагогічних знань серед батьків організують **бесіди і лекції на педагогічну тематику**, їх проводять або для батьків учнів одного класу, або окремо для батьків учнів початкових класів, середніх і старших класів, що дає змогу враховувати вікові особливості дітей. Ці заходи ефективні лише тоді, коли спираються на конкретні факти, проілюстровані цікавими прикладами з питань сімейного виховання.

Вихованню дітей та зацікавленню до виховання батьків сприяють **тематичні вечори і вечори запитань та відповідей**, на які запрошують працівників правоохоронних органів, лікарів, психологів та інших фахівців, причетних до проблем.

Для педагогічної пропаганди серед батьків використовують також **диспут**. Він найприйнятніший за умови, що в класі або в школі сформувався дружний батьківський колектив і кожен може відверто висловитися стосовно обговорюваної проблеми. Для пропагування педагогічних знань практикують **конференції**, на яких батьки обмінюються досвідом сімейного виховання тощо.

В останнє десятиліття виникли нові види виховної роботи, що передбачають активну співпрацю з батьками під час їх проведення. Це передусім **усні журнали, прес-конференції, зустрічі “за круглим столом”, батьківські ознайомлення з педагогічною літературою, перегляд фільмів на педагогічні теми, вечори сімейних традицій, виставки «Світ захоплень нашої сім'ї», прикладної, декоративної творчості, родинних альбомів, колекцій, випуск тематичних газет**.

Використовують також інші **традиційні й нетрадиційні види пропагування педагогічних знань**. До нетрадиційних належать:

- педагогічний десант (виступи педагогів на підприємствах);
- дерево родоводу (зустрічі поколінь);
- народна світлиця (звернення до народних традицій);
- день добрих справ (спільна трудова діяльність педагогів, батьків і дітей);
- вечір великої розмови (участь педагогів, батьків, учнів в організації відпочинку, ігри, вистави та ін.);
- альбом-естафета «Як ми відпочиваємо» (досвід організації відпочинку в родині);

- клуб «Сімейних традицій»;
- сімейна скринька (з досвіду родинного виховання);
- аукціон ідей сімейної педагогіки;
- батьківський ринг (вирішення педагогічних ситуацій);
- батьківська школа (клуб, в якому проводяться диспути, обмін досвідом, випускаються газети, бюлетені та ін.);
- азбука родинного виховання (обговорення проблем виховання, виступи спеціалістів);
- сімейні свята в класі (спільні святкування днів народження дітей, календарних, народних свят).

Відповідну роль у педагогічному навчанні батьків відіграє їх *самоосвіта* – читання науково-популярної літератури з питань сімейної педагогіки, тематичні радіо- і телепередачі.

II. Перегляд та обговорення практичних заходів.

III. Підсумок.

Засідання-4.

Тема: Залучення громадськості до виховання дітей. Християнська Церква у вихованні підростаючого покоління.

I. Презентація та обмін досвідом. Для успішного виховання підростаючого важливо, щоб його оточувала атмосфера поваги до моральних норм поведінки, щоб діти бачили нетерпиме ставлення батьків до поганого, аморального, бачили, що у виховному процесі в школі, крім педагогів, беруть участь батьки, громадські організації, правоохоронні органи та інші державні установи.

Школа має можливість *залучати до виховної роботи з учнями їх батьків, окремі з яких можуть керувати роботою гуртків за інтересами*, адже серед них є люди різних спеціальностей, або взяти шефство над учнями, які виявляють особливий інтерес до певних галузей знань, чи бути наставниками педагогічне занедбаних учнів. Батьки можуть брати участь у проведенні з учнями екскурсій, обладнанні школи, допомоги в профорієнтаційній роботі, у керівництві роботою учнівських бригад з ремонту обладнання приладів і наочності.

Для з'ясування можливості залучення батьківської громадськості до виховної роботи з учнями на батьківських зборах класу пропонують невеличку *анкету*: «Чим би Ви могли допомогти школі? Яку позакласну виховну роботу Ви хотіли б вести в школі?»

Значну допомогу у вихованні школярів і в роботі з батьками надають *батьківські комітети*. Починаючи працювати з батьками учнів, класний керівник виявляє найактивніших, серед яких намічає кандидатів до класного гуртка, яких визначає громадянська свідомість, ініціатива, які мають організаторські здібності, виявляють інтерес до справ класу, люблять дітей. (*Ознайомлення з документацією батьківського комітету*).

Батьківський комітет класу обирають на батьківських зборах. На першому його засіданні класний керівник знайомить з *типовим Положенням*

про батьківський комітет загальноосвітньої школи, в якому викладено завдання і зміст роботи членів комітету, їхні права та обов'язки. Обирають голову батьківського комітету і відповідальних за окремі види роботи: педагогізацію батьків, культурно-масову, спортивно-оздоровчу роботу, враховуючи здібності, бажання, інтереси членів комітету. Класний батьківський комітет складає план своєї роботи на півріччя, виходячи з місцевих умов і завдань конкретного класу.

У роботі з батьківським комітетом класу педагог повинен виявляти тактовність, чуйне, доброзичливе, уважне ставлення до всіх пропозицій батьківського активу, свого колективу.

Аналогічні функції (але вже в масштабах школи) виконує **загальношкільний батьківський комітет**. Сфера його діяльності охоплює піклування про групи подовженого дня, санітарний стан школи, допомогу школі в проведенні ремонту, заготівлі палива, організації літнього відпочинку дітей, їх харчування та ін. (*Використовує мультимедіа*).

Школи повинні підтримувати **тісні зв'язки з підприємствами, які надають їм допомогу** в зміцненні матеріальної бази, оснащенні навчальних кабінетів обладнанням, апаратурою, комп'ютерною технікою, проведенні ремонту тощо. Однак спонсорська діяльність підприємств цим не обмежується, їх працівники керують гуртками в школі, організовують екскурсії учнів на підприємство, допомагають педагогічному колективу у профорієнтаційній роботі, організації виробничої практики. Підприємства нерідко навіть резервують робочі місця для випускників школи. Школа, у свою чергу, допомагає підприємству в підготовці та святкуванні урочистих подій, організації концертів художньої самодіяльності, підвищенні педагогічної культури працівників тощо (*мультимедіа, відео, фотовиставка*).

Значну виховну роботу з учнівською молоддю проводить **Служба у справах неповнолітніх**, до складу якої входять народні депутати, педагоги, представники громадських організацій, органів міліції, юстиції. Вона спрямовує свою діяльність на профілактику правопорушень неповнолітніх, забезпечення нормальних умов для їх виховання, охорону їхніх прав.

Педагогічні колективи шкіл повинні **підтримувати тісні контакти з кримінальною міліцією у справах неповнолітніх**. Така спільна діяльність передбачає попередження правопорушень неповнолітніми; виявлення, припинення умов, що призводять до правопорушень неповнолітніми; виявлення дорослих осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявлення осіб, які займаються виготовленням та поширенням порнографічної продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, статеву розпусту та ін. (*приклад*).

Залучення громадськості до виховної роботи з учнями потребує від школи координування всіх її виховних впливів. Тому педагогічний колектив повинен знати умови і специфіку свого мікрорайону, виховні можливості підприємств і установ, продумувати форми участі громадськості в організації виховної роботи з дітьми протягом року, організувати педагогічне навчання

представників громадськості, які залучаються до безпосередньої виховної роботи зі школярами.

Згідно зі ст. 35 Конституції України, «церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви», що визначає світський характер. У Декларації Генеральної Асамблеї ООН від 25 листопада 1981 р. сказано, що релігійне виховання дітей здійснюють батьки в «рамках родини» відповідно до своїх релігійних переконань. Релігійні організації можуть вести навчання з питань релігії «в місцях для цієї мети пристосованих». Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (ст. 6) передбачає, що «релігійні організації мають право – створювати для релігійної освіти дітей і дорослих навчальні заклади і групи, використовуючи для цього приміщення, що їм належать».

Щоб досягнути масштаби виховного впливу релігії на особистість, на розвиток людських цивілізацій, досить звернутися до тверджень видатних людей про роль релігії у розвитку людства: «Наймудріші і найсильніші народи є водночас найбільш релігійними» (Сократ); «Невизнання Бога є для держави найбільшим лихом, хто підриває релігію, той підриває водночас і основи суспільства» (Платон); «Віра, релігія і моральність – необхідні підпори усякого добробуту і ладу» (Вашінгтон).

Церква є педагогічною установою – колективною інстанцією, що ставить за мету виховання, вдосконалення людського життя.

Значний вплив релігії на виховання дітей у сім'ї пояснюється тим, що вона опікується кожною людиною від її народження до смерті. У часи тоталітарно-атеїстичного режиму була нагода переконатися в тому, яких збитків у вихованні дітей і молоді, особливо в духовно-моральній сфері, було завдано. «Церква використовує кожну нагоду, – зазначає М. Стельмахович, щоб нагадати батькам про їхній святий виховний обов'язок, а дітям – про необхідність їх гарної поведінки. Віра й звичаї християнські, які панують у парафії, створені церквою, є тією духовною атмосферою, в якій діти зростають і розвиваються».

Релігія використовує такі *засоби виховного впливу*: богослужіння і обряди, причастя, сповідь, проповідь, відпущення гріхів, благословення, заповіді. *Застосовуються й покарання*: позбавлення благословення, спокутування гріхів, анафема. *Методами релігійного само впливу і самовиховання є* молитва, дотримання посту, покаяння, обітниця. Велике значення має загальна організація релігійної діяльності: регулярні відвідування церкви, щоденні молитви, дотримання постів, церковні свята. Не слід забувати й про виховний вплив релігійної музики, живопису, архітектури.

II. Перегляд та обговорення практичних заходів, наприклад:

- Засідання дискусійного клубу; свята, зустрічі, усні журнали, круглі столи тощо;
- вечір великої розмови (участь педагогів, батьків, учнів, представників громадськості);
- дні довіри (консультації різних фахівців);

- родинний міст (зустрічі з батьками, громадськістю, представниками духовенства та обговорення проблем виховання);
- народна світлиця (звернення до народних традицій);
- день добрих справ (спільна трудова діяльність педагогів, громадськості, батьків і дітей);
- у сімейному колі (індивідуальні консультації, зустрічі з лікарями, психологами, юристами, духовенством тощо).

III. Підсумок.

Література.

1. Бех І.Д. Духовні цінності розвитку особистості / Педагогіка і психологія №4 (14) 1997, науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії пед. наук України. – С.124-129.
2. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Науково-методичний посібник. – К.: МАУП, 2000. – 312с.
3. Пономаренко Л.П., Белоусова Р.В. Психологія семейных отношений // Пономаренко Л.П., Белоусова Р.В. Психологія для старшекласників: Посobie для педагога. Часть2., 11 класс. – М., 2001 С.82-95.
4. Фіцула М. Виховання почуття відповідальності у дітей в умовах сім'ї // Директор школи. – 1999. — №7. – С.2.
5. Флейк-Хобсон К. и др. Развитие ребенка и его отношений с окружающими: Пер. с англ. / Флейк-Хобсон К., Робинсон Б.Е., Скин П. – М.: Центр общечеловеческих ценностей, 1993. – 511с.
6. Значення сімейного виховання та його методи. Реферат. *Osvita.ua* [Електронний ресурс], – 14.01.2011 р.

II. РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ТА МОРАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ДО ШЛЮБУ

АБОРТИ – РІЗНОВИД ЛЮДСЬКИХ ЖЕРТВОПРИНОШЕНЬ. ПОХОДЖЕННЯ АБОРТІВ

(матеріали бесіди для старшокласників)

Г. Каліберда

З історії ми знаємо, що одним з найстрашніших гріхів язичницького світу було приношення в жертву людей, яке було тісно пов'язане з окультизмом і магією. Ритуальні людські жертвоприношення існували на чотирьох континентах.

Є біблійний переказ, що Каїн не тільки вбив свого брата через суперництво і задрість, але й першим, пролитою на землі кров'ю, приніс жертву сатані.

Часто жертву вбивали особливо болісним способом: жерці народів майя розрізали груди людини і поки вона ще дихала, виривали в неї серце і кидали на вівар сонячного божества. У свята приносилися в жертву тисячі людей, вибиралися найкрасивіші юнаки, улаштовувалися набіги і війни, щоб захопити людей для жертвоприношень.

У Єгипті щорічно перед весняним розлиттям Нілу в ріку кидали обраних для цього дівчат. Притім ні князівський рід, ні багатство не рятувало, якщо на неї падав жереб. В Індії існувала таємна громада, яка мала назву «душителі», кожний з її членів мав мотузку і заступ. Убивця вистежував самотнього подорожнього, як звір, підкрадався до нього і накидував на шию зашморг. Потім відразу, біля дороги, закопував тіло своєї жертви.

У предків народів, що населяли територію В'єтнаму і Камбоджі, існував звичай: у бранців вирізували печінку і поїдали її, а людину залишали вмирати в страшних муках. У Грузії людські жертви приносилися до царювання Ревіння (II століття до н.е.), що скасував їх і був названий своїми нащадками праведним.

Криваві жертви існували в балтійських народів і слов'ян. Візантійські історики з жахом писали про звичаї скіфів купатися в ямах, наповнених людською кров'ю. У давній Греції під час гекатомб жреці Гекати заколювали тисячі людей. У Римі роль гекатомб стали грати гладіаторські бої, на яких був присутній верховний жрець – імператор і жриці вогню – весталки, що вирішували долю переможених.

У Священному Писанні зазначено, що ханаанські племена в Палестині приносили людей у жертву демонам, і це було головною причиною їхнього винищування. Але всі ці жахи давнього світу не можуть йти ні в яке

порівняння з тими гекатомбами, що відбуваються в сучасному нам світі – абортми, з тими потоками крові, що напоюють нашу землю, адже кров кожної безвинної дитини – це прокляття, вимовлене над людством.

У язичницькому світі існував і ще один феномен: з людьми, що призначалися в жертву для богів, обходилися не як зі злочинцями, засудженими на страту, а навпаки, їх оточували особливою повагою, адже вони ставали надбанням божеств. *Аристотель* писав, що в Греції людей, обраних для жертвоприношення, годували за державний рахунок і намагалися виконати всі їхні бажання. У багатьох народів вважалося особливою честю бути принесеним у жертву богам, і люди не тільки добровільно, але з радістю йшли на смерть, батьки з піснями приносили до вівтарів, залитих кров'ю, своїх дітей. Особливо високою жертвою було приношення батьками в жертву своєї першої дитини – старшого сина.

У середньовіччя людські жертви увійшли в ритуал таємних сатанинських сект. Під час збіговиськ чаклунів і чаклунок, названих іудейським словом «шабаш», жінки приносили викрадених дітей або власних дітей, що вживалися як їжа для загального бенкету. Їх заколював головний маг, що відігравав роль розпорядника бенкету. Тіла дітей різали на частини і варили в казані, співали гімни сатані і сідали за трапезу. Це був страшний бенкет відьом, що докладно описувався їхніми учасниками, після покаяння у своїх злочинах.

Особливим різновидом цього ритуалу було штучне викликання викиднів прийомом особливих трав.

Треба сказати, що самі *сатаністи* під час убивства дітей не відчували жалю і вважали, що роблять їм добро і милість, що вони присвячують душі кривавих жертв сатані, і сатана буде піклуватися про них у пеклі і з честю прийме їх у свій почет. Треба пам'ятати, що *адепти чорної магії* вважають сатану помічником людей, а його вигнання з раю – тільки епізодом боротьби, яку він веде з Богом. Ось таке усвідомлене і викривлене поняття про злі та добрі вчинки.

У руських літописах написано, що коли варяг Феодор став проти того, щоб його сина віддати Перуну – божеству грому, то це викликало збурювання *язичників-клян*, як чорна невдячність з боку батька стосовно божества, що удостоював його сина такої почесі.

Зло має свою апологію. Людські жертви також спиралися на язичницьку апологію і традицію. Вважалося, що ці жертви – благо для держави, для роду, з якого вибиралася жертва, і для самої людини, призначеної до убивства.

Арабські історики описували звичай у *литовців і слов'ян*, коли під час похорону князя його слуги добровільно погоджувалися бути убитими, щоб бути разом зі своїм паном у потойбічному житті.

У язичницькому світі людські жертвоприношення були тісно зв'язані з окультизмом і магією. Римський імператор Гелиога, відомий тим, що разом зі своїми жрецькими-сирійцями убивав дітей і по розташуванню їхніх нутроців пророкував майбутні події в імперії. Навіть після утвердження християнства криваві жертвоприношення серед язичників таємно продовжувалися. Існує

свідчення, коли імператор Теодозій Великий (кінець IV сторіччя по Р. Х.), щоб переконатися в цьому, наказав відкрити ворота язичеського храму Сераписа в Олександрії й оглянути його приміщення, то язичники, зачинившись в храмі, вчинили опір. Тоді урядові війська взяли цю цитадель язичества штурмом. В таємних кімнатах і підземеллях були виявлені відрубані голови дітей з позолоченими губами, за допомогою яких жреці Сераписа робили волхвування і пророкування. А приміщення в храмі Астарти називалися «залами людської крові», що вказує на їхнє лиховісне призначення.

Не будемо більше зупинятися на всіх мерзотностях сатанинських обрядів.

Коли ми читаємо про людські жертвоприношення, що відбувалися в *горах Юкатана, у пустелях Африки й Аравії, у Карфагені і Римі*, то нам здається це якоюсь страшною фантазмагорією. *Ми забуваємо, що людські жертвоприношення відбуваються навколо нас, поруч з нами, у цивілізованому світі*, що це не далеке минуле, а криваве сьогоднішнє, *що в жертву сатані приносять своїх дітей не язичники, а ті, хто насмілюється назвати себе християнами*.

І тут для людей, що роблять дітовбивство (*аборти*), яке стає глобальним злочином, потрібна своя апологія, своє виправдання, щоб залишки совісті не мучили їх. ***Тут виникають два різновиди апології: одна для віруючих, інша для невіруючих.***

Невіруючі вважають, що плід – це ще не людина, а істота, що повторює етапи еволюції, що в першій стадії він нагадує собою амебу, а в передостанніх – мавпу, так що тут не може бути мови про убивство людини; що з юридичної точки зору плід є частиною тіла матері, і вона вправі розпоряджатися своїм тілом на власний розсуд, що аборт можна розглядати як операцію, таку, як вирізування гланд або апендициту. Людині навіюється, що аборт навіть моральна дія, тому що перенаселення Землі загрожує екологічною катастрофою, і тому аборт є чимось схожим на запобіжний клапан в казані, через який виходять надлишки пари, інакше б казан вибухнув.

Виходить так, що батьки, які зважаються на аборт, убивають своїх дітей заради майбутнього людства, *тому лукава совість* може бути спокійною: бо *аборт – це жертва*, принесена на благо людства. Поряд з цим пропагується **секс і заохочується розпуста, хтивість** (*спосіб життя, побудований на зневажанні норм суспільної моралі*), що сприяють розвитку **егоїзму і гедонізму** (*користоловство, матеріально зорієнтований погляд на життя*) в дивовижних розмірах. Секс висушує батьківську любов до дітей, робить її перешкодою для цього культу і тим самим штовхає розбещену душу на злочин. Розпуста руйнує родину, прохолоджує прихильність чоловіка і жінки один до одного, робить дітей перешкодою для благополуччя своїх батьків.

На віруючих людей такі докази не діють. Тому тут застосовується інша стратегія: спроба через підтасовану неправду примирити релігійне почуття з убивством дитини, хоча б зробити цей злочин в очах батьків не таким жахливим і огидним. Тут виникає апологія людських жертв для віруючих, схожа на апологію язичників. Виявляється, що начебто плід убитої дитини

одержить нагороду від Бога за свої страждання і, позбавившись земного життя, стане спадкоємцем раю, тобто за кілька хвилин болю одержить ті блага, заради яких великі подвижники християнства трудилися десятки років. *Так з'являється нова апологетика абортів – навчання про те, що можна відправити дитину на небо, убивши її ще до народження.*

Така теорія про порятунок без хрещення, через аборт, виникла синхронно з гучною рекламою протизаплідних засобів, сексуальної волі (розбещеності) і т. д.

Християнство вважає, що це не так. Заохочення або виправдання абортів – це гріх Іуди. Тут головна причина в ліберальному мисленні, що псує християнську антропологію. Сучасний лібералізм змушує забути про те, що людська природа морально уражена, що в метафізичному плані потрібна спокута людини, що зробила аборт (вбивство своєї дитини) і попала під владу демонічних сил. *Тому християнська етика вважає, що більшість тих людей, що вчать про порятунок нехрещених дітей, свідомо не хочуть геноциду свого народу, а просто не задумуються про наслідки своєї «гуманної» помилки.*

Ліберальна свідомість **через мистецтво, літературу й інші засоби інформації поступово і непомітно змінює менталітет**, тому головна причина – не зла воля людей, а те, що називається «духом часу». Більш того, багатьох з них знають як добрих і моральних людей у їхньому особистому житті. Треба відзначити, що наш світ багато в чому повертається до язичницьких часів, і саме християнство для наших сучасників утрачає свою метафізичну глибину і розглядається в юридичних категоріях.

Колись у древньому Карфагені батьки радісно несли своє дитя на смерть, щоб покласти його на розпечені руки мідного ідола, у череві якого палав вогонь. Коли дитину клали на вогненні руки Молоха, то на її обличчі з'являлася гримаса жаху, судоми від болю, рот широко відкривався в беззвучному лементі, а вираз обличчя в крихітки нагадував сміх. Звідси назва – сардонічний сміх. Жреці говорили, що це радість дитини – тому, що його прийняв Молох.

Тепер батьки йдуть в абортарії, втішаючи себе тим, що за гріх абортів можна покаятися. А як покаятися? – До нового абортів?

Язичництво – це обожнювання демонів, тому в язичеських культурах, особливо в містеріях, одним з головних атрибутів є людські жертвоприношення, притім: у жертву приносилися найсміливіші воїни, найкрасивіші дівчата, обдаровані юнаки, й особливо, малі діти. При цьому батьки звичайно, були раді, що їхні діти через смерть присвячуються богам, а кров'ю їхніх дітей окроплюють вівтарі ідолів. За свідченням священного літопису, людські жертвоприношення почалися в роді Каїна, охопили, як духовна епідемія, усе людство і з'явилися головною причиною всесвітнього потопу.

Окультисти згодні з тим, що краща жертва сатані – людська кров. Перша по своїй цінності – це «кров місяця», що супроводжується таким мерзенним обрядом, про який неможливо писати. Друга – кров дітей і т. д. Як видно, кров дітей цінується дуже високо в адептів чорної магії.

У сатанинських сектах існувала обов'язкова ініціація: людина писала

своєю кров'ю розписку, що вона добровільно віддає свою душу дияволу, а якщо ця людина була християнином, то вона знімала з себе хрест і топтала його ногами.

Все це важливо знати, щоб не робити страшних помилок у житті. **У даний час у світі існує величезна кількість сатанинських сект, і кількість їх збільшується з кожним роком. До недавнього приховувалось, що сатаністи продовжують приносити ритуальні людські жертви.**

Американська церква Сатани в США відкрито закріпила за собою свято «Хелловін». Свою вірність сатані вони підтверджують через людські жертвоприношення, вбиваючи немовлят, народжених у сатанинських сектах. Усі відьми і чаклуни вважають «Хелловін» своїм святом. Колишній сатаніст пише: «Я в шоці, що християни святкують Хелловін» [2].

Фредерик Анкай Тейлор – пастир церкви «Воскреслого Христа» наводить попередження Бога до людей: «Нехай ніхто з вас не приносить у вогненній жертві сина або дочку, хай не буде серед вас ні віщунів, ні чаклунів, ні заклинателів, ні тих, хто звертається до померлих. Всякий, хто це робить, мерзенний Господу. За такі розбещення Господь, ваш Бог, відбере (ваші) землі – і віддасть їх іншим. Будьте невинні перед Господом, вашим Богом!» (Второзаконня 18: 9-13).

Що ж до абортів...

На аборт необхідно дивитись не тільки як на соціальне або психологічне явище, а як на чорну месо, у яку включена величезна, якщо не більша частина людства, тобто на страшний окультистичний феномен.

Варто сказати. Що в Радянській Росії вперше був прийнятий закон про легалізацію абортів, тобто закон, що дозволяє робити те, що в минулі століття вважалося одним із тяжких злочинів, що таємно робили сатаністи й антропофаги (людоїди). Таким чином, був офіційно оголошений, затверджений і юридично виправданий геноцид проти народу. Мало хто знає, що тими ж силами в 90-х роках ХХ століття у Росії було впроваджено в життя постанову про те, що батьки можуть продавати новонароджену дитину для фармакологічних цілей.

І це не нове. Сатаністи готували різне зілля з органів убитих ними дітей. Сюди входило багато компонентів, у тому числі одурманюючі трави, попіл спаленої жаби і т. д., іноді в казан кидали спійманих змій. Був ще один оригінальний спосіб готування сатанинської мазі: дитину клали на ґрати, під якою горів вогонь, збирали жир, що випливав з тіла, змішували його з жиром кажанів – це називалося сатанинською маззю. Відьми мазали своє тіло такою маззю, відправляючись на шабаш.

Тепер картина майже повторюється: ті люди, які покликані піклуватися про здоров'я інших, кладуть народжену, ще живу дитину, у холодильник, де вона помирає, потім з її органів готують ліки, у тому числі косметичні мазі і різні креми.

Сучасні пані мажуть своє обличчя особливим омолоджуючим кремом, виготовленим за іншою технологією, не здогадуючись, що він з убитих крихіток.

Про матерів, що продали на смерть своїх дітей, говорять: «Вона віддала дитину науці», остання фраза звучить більш *лицемірно*. І в одному й іншому випадку відбувається той же самий злочин: язичники клали дітей на розпечені руки Молоха – божества багатства, а в наш час дітей не спалюють, а заморожують. Після цього мати одержує по чеку плату за убиту дитину і включає її в сімейний бюджет.

В Грузії таке канібальство заборонене, але чи може кордон бути надійним захистом для таких моральних вірусів?

Найвідоміший сатанист ХХ-го століття Алістер Кроулі писав: «Дурість вважати, що, убиваючи жертву, ми приносимо їй шкоду. Навпроти, це благословенна і милосердна з усіх смертей, оскільки дух (убитого) відразу з'єднується з божеством і досягає мети». («Люди загибелі», М., 2000 р. С. 162.; Орлов М. А. «Історія зносин людини з дияволом». Спб, 1904 р. С. 186.). Аналогічні повідомлення є в книзі Шпенгера «Молот відьом».

Характерно, що язичеський культ з його жертвоприношеннями *реанімується в сучасному мистецтві*. Більшість *пісень на музику важкого року присвячено сатані*: їхній сюжет – вбивство, самогубство, прославляння диявола, помста Богові, а зокрема – вбивство дітей: «Я вбиваю дітей, я милуюся, коли вони вмирають», – от початок однієї з таких сатанинських пісень. *На жаль, наша молодь слухає такі пісні і танцює під важкий рок, не розуміючи зміст іноземних текстів*.

Не можна допустити, щоб наша молодь, народ були залучені у ще один виток духовного падіння. Невже, будучи християнами, люди й надалі допускать, продовження цієї кривавої гекатомби? Пригадаймо слова святого Григорія Богослова: «*Мовчанням зраджується Бог*»... *і наші діти*.

(За матеріалами громадської організації: «Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ» м. Роздільна та православних видань).

Література.

1. Матеріали Вікіпедії – вільної енциклопедії.
2. Дивен Світ (uk-UA). 2017-10-28. Процитовано 2017-10-31.
3. Halloween.What's a Christian to Do? (1998) By Steve Russo.
4. Halloween Kid's Party music Ideas/ February 24. 2011. Архів.
5. Орлов М. А. История отношений человека с дияволом. – Спб, 1904. – 186.

АБОРТ: МОРАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ АСПЕКТИ

(година спілкування із старшокласницями)

Г. Каліберда

Запрошується медсестра. (На моніторі слайди: молоде подружжя, вагітна жінка, мати з немовлям, інше). Учні читають: «Під час всього внутрішньоутробного розвитку новий людський організм не може вважатися частиною тіла матері. Його не можна уподібнити органу або частині органу материнського організму. Тому очевидно, що аборт на будь-якому стані вагітності є навмисним припиненням життя людини як біологічного індивідуума – це вбивство»).

*В. К. Голіченков, професор, доктор біологічних наук,
Д. В. Попов, професор кафедри ембріології,
доктор біологічних наук*

Слово вчителя. Чи знаєте ви одну з причин того, чому нацистська Німеччина не змогла перемогти нашу країну у Другій світовій війні? Один німецький лікар, оглядаючи російських та українських дівчат, яких пригнали на роботу в Німеччину, писав Гітлеру: «Слов'ян перемогти неможливо, поки у цих народів така висока моральність: більше ніж 90% обстежених осіб жіночої статі від 15 до 20 років – цнотливі».

Сьогодні сумна першість України – статистика абортів.

РЕАЛЬНІ ЦИФРИ (інформація преси):

Аборти в Україні є однією з основних причин материнської смертності. У 23% загибелі породіль винні попередні аборти. Близько 30% жінок переривають першу вагітність. Україна протягом останніх десятиріч витримує сумну першість з переривання вагітності. У Голландії з 1000 жінок лише шестеро роблять аборт, у Франції – 15, Америці – 20, а в Україні – 56 (офіційно зареєстрованих).

Сьогодні ніде у світі не гине у череві матері стільки немовлят, скільки у нас: кожна четверта убита дитина припадає на Росію, Україну, Білорусію. Дитину розривають на шматки, спалюють заживо концентрованим соляним розчином, розчленовують на частини сталевим петлеподібним ножем. І все це за бажанням батьків. Жахливе марення? Ні. Це називається абортom.

Важко підібрати слова, щоб почати розмову про найстрашніше, напевно, що відбувається сьогодні на нашій землі, – про АБОРТИ.

Учениця. Народження дитини. Материнство. Святість дитинства... (Озвучує слайди про радість материнства, любов до малюка):

В одній чудовій книжці прозвучала дивна думка про те, що в жінці в справі народження і виховання дитини закладене саме Євангеліє. У старовину наші прабабці співали над колискою, дивлячись в ясні і чисті очі дитини:

*Бог тебе дав,
Христос дарував...*

Народження немовляти – одне з найбільших чудес на землі, недаремно і люди кажуть: «тричі людина славна буває: коли народиться, одружується, вмирає».

Медсестра. Сучасна реальність катастрофічна. Наша країна – країна жінок, які не знають материнства, цураються його, сприймають його не як дар, а як важкий для себе тягар. Про цю біду сьогодні треба говорити передусім тому, що молодь повинна зрозуміти головне: АБОРТИ – це не тільки медична проблема (як багато хто продовжує вважати), а національно-державна, з точки зору демографічної. Допомогти суспільству поглянути на проблему абортів в духовному аспекті – це значить зробити перший, досить вагомий і рятівний крок.

(Перегляд відеофільму "Смерть до народження").

Учитель. Аборт – це порушення заповіді любові, причому в самій її людсько-глибинній суті: через вбивство матір'ю своєї дитини. Ці слова здаються найбільш слухними, бо підкреслюють глибоко, богопротивну природу абортів.

На один лист, що з'явився в газеті стосовно цієї теми, несподівано прийшла безліч листів-відгуків. Дуже жіночі листи, несхожі характери, але було одне спільне, що їх всіх об'єднувало – всі ці адресантки пройшли через аборт. Із часом багато хто з них усвідомив, що саме аборт був тією відправною точкою, від якої через їх життя потягся ланцюг хвороб, самотності, туги.

Ці листи, можливо, більше, ніж цифри чорної статистики, кричали про те, про що ніколи не зможуть кричати ті, хто пішов в небуття – мільйони дитячих душ, цілі міста наших дітей. Мертві міста... Ось уривки із цих листів:

- *Дитину я занастила, коли завагітніла випадково, захотілося любові...*
- *Йдучи, мій коханий дав грошей на аборт...*
- *Я люблю свою народжену дитину, але якби можна було все повернути назад, я зробила б аборт... (І таке мати говорить про свою дитину).*

Зауважте, в межах кожної окремої фрази за підкресленими словами стоять абсолютно протилежні поняття *життя і смерті, любові і готовності убити*. Ти «любиш», але штовхаєш кохану тобою людину убити плід вашої любові. Тобі захотілося любові, але ти занастила... Ти любиш свою дитину, але вона тобі заважає і ти жалкуєш проте, що народила?

(Репліки): Учениця-2. Мало хто із підлітків зараз замислюється над тим, що вбити дитину під час вагітності (аборту) однаково, що вбити народжену.

Учениця-3. А мені дуже запам'яталися слова однієї людини про те, що в сім'ях, де не уникли абортів, немає любові, бо «хіба можна з любові убити?».

Учениця-4. Порівняйте приклад однієї життєвої ситуації, що сталася на Чорному морі, коли затонув теплохід «Адмірал Нахімов». Із безлічі трагедій, що трапилися тоді, запам'яталася одна. Чоловік рятувався і вже був близько до

берега, але раптом відчув, що йому заважає пливати щось, що зачепилося за ногу. З останніх сил, зробивши ривок ногою, він відкинув те, що зачепилося, вхопився за якийсь куц і з великим зусиллям виліз на сушу. Перше, що він зробив – подивився назад, і, коли озирнувся, побачив дитину, яка йшла на дно. Ця людина не змогла витримати життя, куплене такою ціною, і пішла добровільно з життя.

Вчитель. Звичайно, це подвійна трагедія людської долі. Але мова зараз не про це... адже й зараз деякі дівчата живуть, легковажно і спокійно, купивши своє безбідне життя ціною життя своїх дітей. (*Вчитель вислуховує репліки, коментує їх*).

Висновок. Трагічні наслідки безвідповідальних стосунків – аборти. Достатньо звернутись до здорового глузду, до сумління – голосу СОВІСТІ, душі людини, щоб усвідомити, наскільки ніжно, з якою відповідальністю належить ставитися до цієї великої таємниці – зародження нового життя! Безперечно, дівчина має право на власне життя. Але вона не має права розпоряджатися іншим – життям тієї істоти, яка розвивається в її утробі. Дитина не просилася жити. Але коли життя їй було дане, то ніхто не має права відбирати його. Право на життя – право кожної людини.

Медична сестра. Відомо, що 8-тижневий плід – це не тільки склад клітин, це людина, що розвивається. Її маленьке серце б'ється, проганяючи через тіло кров. А в 3-місячному віці в зародка дитини сформувалися всі органи, і це вже хлопчик або дівчинка. На 12 тижні вагітності відчувається, як б'ється серце дитини, – це серце маленької людини, яке буде битися до самої смерті.

Народна мудрість говорить, що для Бога немає небажаних дітей, навіть якщо їх не хочуть самі батьки. Вбиті в материнській утробі немовлята кричать до нас безмовним криком... Давайте прислухаємося, врешті-решт!

(Учні по черзі читають «щоденник ненародженої дитини»; демонструються відповідні слайди):

Учениця-1. 5 жовтня. Сьогодні почалося моє життя, хоча мої батьки про це поки що не знають. Я дівчинка, у мене буде світле волосся і блакитні очі. Все вже визначене, навіть те, що буду любити квіти (*слайд: білява дівчинка з блакитними очима, що збирає квіти*).

Учениця-2. 19 жовтня. Деякі вважають, що я ще не людина. Але я справжня людина, так само як маленька крихта хліба – все ж справжній хліб. Моя мама є, і я також є (*слайд: крихтна дитинка на долоні мами*).

Учениця-3. 23 жовтня. Я навіть умію відкривати ротик. Подумати тільки, через рік я навчуся сміятися, а потім і говорити. Я знаю, що моїм першим словом буде слово "мама" (*слайд: немовля, що реагує на розмову мами*).

Учениця-4. 25 жовтня. Сьогодні почало битися моє серце.

Учениця-5. 2 листопада. Я кожний день потрошку расту. Мої руки і ноги починають набувати форми.

Учениця-6. 12 листопада. У мене формуються пальчики. Смішно, які

вони маленькі. Я зможу гладити ними мамине волосся (слайд: малюк, що цілує маму).

Учениця-7. 20 листопада. Тільки сьогодні лікар сказав моїй мамі, що я живу тут. Під її серцем. Яка вона, напевно, щаслива!

Учениця-8. 23 листопада.

Мої мама і тато повинні подумати, як мене назвати (слайд: знайомі імена).

Учениця-9. 10 грудня. У мене росте волосся, воно гладке, світле і блискуче (слайд: гарненькі біляві малюки).

Учениця-10. 13 грудня. Я вже трохи бачу. Коли мама принесе мене в світ, він буде повний сонячного світла і кольорів (слайд: сонячний день, гарна природа).

Учениця-11. 24 грудня. Цікаво, чи чує мама тихий стукіт мого серця? Воно б'ється так рівно. У тебе буде здорова маленька дочка, мамо! (Слайд: щасливе немовля).

Учениця-12. 28 грудня. Сьогодні моя мама мене убила (звучить тиха, сумна музика; слайди: похмурий день; сумне подружжя; білий голуб (символ душі), що лине в небо до променів світла).

(На слайді молитва за загублених в утробі душах):

«Господи, помилуй мене за вбитих у череві дітей моїх. Господи, помилуй чад моїх померлих в утробі моїй за віру і сльози мої, ради милосердя Твого. Господи, не позбав їх світла Твого Божественного. Амінь».

– Безмовний крик лунає над нашою країною, де дітей вбивають мільйонами. Жахливо, що наша нація перетворилася в націю дітовбивць, бо люди намагаються побудувати своє благополуччя на крові своїх дітей.

Але де це благополуччя?

Пам'ятка підліткам (інший слайд):

Пам'ятайте:

- вступаючи в статеві стосунки до шлюбу, ви можете скалічите себе і своїх майбутніх дітей, прирікаючи їх на вроджені невиліковні хвороби;
- перебуваючи у позашлюбних стосунках, ви стаєте досяжними для онкологічних, венеричних та інших захворювань, одне з яких – СНІД;
- Біблія забороняє не тільки аборти (дітовбивства), але й так звані контрацептиви, які більшою частиною є засобом аборту;
- знайте, що основне призначення людини – **не тілесне задоволення, а народження та виховання дітей.** (Учні переглядають фрагмент художнього фільму Дмитра Соболева «Острів»; один епізод – сцена відмови дівчини від аборту; другий – подяка за збережене життя дитини).

(За матеріалами православних видань)

ШКОЛА МАЙБУТНІХ БАТЬКІВ: «ПРОДОВЖИТИ СЕБЕ В ДІТЯХ»

(бесіда практичного психолога про підліткову вагітність)

Е. Дьяченко,
І. Єфімова

Практичний психолог: МАМА і ТАТО – величне ім'я для всіх батьків. Під ним ми з'єднуємося, стаємо дружніми. Довірче: "Ви мене як матір зрозумієте" – викликає прихильність, стаєш уважнішим під час бесіди, хочеться подивитися на питання вже з певної точки зору: співпереживати з людиною разом. Слова пісні з телепередачі «Контрольна для дорослих», яка була у полі зору тридцять років тому,

*«Хочете Ви чи не хочете
Але справа товариші, в тім, що
Перш за все, ми батьки,
А все інше – вже потім»*

нагадує про батьківську відповідальність. Але чи захочемо ми в майбутньому назватися мамами і татами. Так, щоб наше це бажання окрило батьківську фантазію, винахідливість, наповнило нас ще більшою любов'ю і добротою, навіть коли нашого малюка можна буде розгледіти лише під мікроскопом.

Мама і тато відкривають людині двері в цей світ. Якби крізь них, з їх допомогою, перебуваючи усередині «маминоного всесвіту», людина отримує перший досвід спілкування зі світом, проявляючи свій настрій, а значить і своє ставлення до умов, людей і речей.

Саме з цього першого досвіду внутрішньоутробного розвитку починається формуватися така важлива для кожної людини установка: «Цей світ спочатку поганий» або «цей світ добрий».

Щоб уникнути багатьох проблем, пов'язаних із протиріччям досвіду і знань або очікування і результату, важливо із самого початку допомогти сформувати у дитини правильне, позитивне сприйняття навколишнього світу, і доводиться забути власне «не хочу», «колись», «самим важко» і т. д.

Серце в 3 тижні вже стукає, мозкові імпульси фіксуються у дитини приблизно в 6 тижнів, далі енцефалограму мозку можна зняти. А в 12 тижнів вже малюк сформувався і виглядає звично для людини: всередині – все як годиться, зовні – ручки, ніжки, голова... Який стрімкий темп розвитку, що вражає своїм «глобальним масштабом» учений розум! І сприймає дитина в цей період все як би «масштабно», «загалом» на рівні «енергетично-інформаційному», невідчутному буквально, в колосальному темпі. Це потім вона вчитиметься вдаватися в подробиці, виділяти своє «Я», пізнавати світ і доводити свою точку зору від супротивного. А поки вона знаходиться в єдності зі світом, з батьками, яких відчуває в собі.

Дитина в утробі сприймає масу інформації. Вона росте, причому достатньо для її віку незалежно, сприймає те, що отримує і те, що необхідне для

її розвитку: сили духу, поживні речовини, їжу, яку їсть мама, музику і звуки, які звучать в її присутності, зміну дня і ночі, настрої мами і тата. За 9 місяців дитина виростає приблизно до 50 см. От якби люди після народження так само інтенсивно розвивалися в усіх відношеннях! Але, на жаль, така привілея сприйняття є у нас лише в пренатальний період. А після народження ми швидше хочемо навчитися жити: віддавати, ділитися, радувати, творити добро і кохати. Досить часто цього від нас чекають ті, що оточують. Адже кожній людині хочеться, щоб її кохали? Чи не так?

Доки ми з вами дискутуємо, дитина собі росте. Тут ось вже дійсно, хочемо ми того чи ні «... росте дитя не по днях, а по годинах», прагнучі на зустріч з мамою. Бажання жити величезне... А мами і тати, деколи, думають: «Бути або не бути». Точніше так: «Жити їй або не жити». А як інакше, треба ж все при цьому (за життя дитини) обдумати, зважити, щоб була можливість самостійно ухвалити рішення, і щоб винних не було. Ми ж хочемо, щоб все як у людей було.

Наприклад, хочемо обов'язковий повний достаток. Хочемо так посилено, неначе для того, хто живе під серцем, потрібне тепер лише наше матеріальне благополуччя. Потім житло бажано, неодмінно окреме, і бажано з повним комфортом. Можливо, закономірне бажання. Але якщо замислитися, хіба немає даху над головою, який від негоди захистить нас і нашого малюка?

Далі – щоб освіта була. Навчання – світло. Іноді ми так наполегливо її прагнемо в період вагітності, що навіть забуваємо про те, що всередині нас хтось є. А от буває, хочемо ще, щоб захотілося стати батьком настільки, щоб в голову думки "батьківства" самі приходили, щоб тільки радіти і радіти.

Загалом, хочемо дітей, в тому сенсі, що у людей кожна дитина повинна бути бажаною. Правильно? Але поки ми не станемо такими, що кохатимемо і бажатимемо кожне своє дитя, то що ж тоді треба прибирати з процесу життя, відмовитися від народження дитини, як від такого, що з'явилося невчасно, порушило наш пріоритет, спокусилося на наш внутрішній стан, матеріальне благополуччя і «світле майбутнє». Адже кожному «чужу» дитину ми бажано бачити у світі? Кожна дитина бажана людським суспільством.

Знаєте, і нашу власну дитину інші люди теж хочуть бачити у своїх рядах. Мабуть, далі, в майбутньому, вибрати їх собі за чоловіка або дружину. А раптом у вас в животі росте майбутній міністр або просто чийсь друг? А якщо він живе дотепер не бажаним для своїх батьків? То якось не по-людськи, виходить, *батьки бажання втрачають а діти – життя*. Таким чином, кожна ваша дитина повинна стати для вас бажаною. Кожна ваша дитина, навіть якщо вона зараз вам не мила, незабаром буде вами любимою, і обов'язково стане бажаною, за умови, що ви збережете їй життя, тому, що кожна дитина повинна *ЖИТИ*. От так! А інакше як?

Без бажання, насильно, дуже важко що-небудь робити, тим більше дітей народжувати. Ось із цим – з головним, *бажанням*, найбільша проблема. Адже наше бажання може не з'явитися. Як бути? «Так, – думаємо іноді ми, – треба почекати до кращих часів. Може все змінити?» Ось і чудово! Тільки чекаючи, не плутайте ваших бажань з бажаннями дитини, яка усередині вас. Вона в

своєму стані. І вона без сумніву хоче жити. Більше того вона вже жива. Вона жива. «Живіше» не буває! Дитина не думає йти від вас, не робить замах на ваше здоров'я, не прагне заподіяти вам біль і розчарування. Швидше все навпаки.

Вагітність розкриває кращі якості в особистості кожної жінки, дозволяє відчувати кращі почуття, стати іншою, неповторною в дитині. Чому ж так іноді боляче буває прийняти і *погодитися* із своєю вагітністю, а значить, з *життям дитини*? Не секрет, що стадія прийняття дитини і згоди з виношуванням вагітності у деяких батьків іноді затягується до самого народження, а буває до того, як мама вперше чує ворухіння дитини в 14-16 тижнів. А що відбувається до цього?

Що відчуває молода жінка, коли вперше дізнається, що вагітна? Напевно, трепетну радість! Чудово. Це означає, що ваша крихітка з перших днів життя отримала досвід емоційно-позитивної реакції на її присутність в цьому світі: якщо мама рада – радий світ, світ хороший. У такому разі ви розумієте, що поділіться з нею радістю, щастям, з тим, що маєте самі: думками, відчуттями, переживаннями, навчіть її бути... Якою? Це, звичайно, ваша суто індивідуальна, іноді мінлива, іноді постійна точка зору. Але те, що вона буде – це для вас – безумовний факт.

Тепер ваша дитина пізнала у вас доброзичливих, чуйних батьків, які полюбили її навіть тоді, коли вона була двоклітинною зиготою, або у вісім тижнів крихітним восьми сантиметровим плодом. Ви встигли пізнати її і полюбити ще тоді, коли вона з вигляду не схожа на маму і тата, сама себе не усвідомлює, коли ще не розібралася, що можна вчинити «погано», а можна «добре».

У вагітності «плід любові» залежить від організму мами, знаходиться з нею в одному зв'язку і життя його перебуває частково в її руках. Але в той же час вона – вже цілком самостійна у своєму розвитку людина, яка живе тепер під маминим серцем.

Як ви вважаєте, знайдеться хто-небудь з батьків, хто цього не розуміє? Ой, якби ми могли розуміти мову тіла так само повністю, як і мову, то напевно, могли б почути від дитини: «Мамо, тату! Будь ласка, не прагніть образити мене своєю невизнаністю мого існування. Мені від вашої думки, що я можу пропасти, стає задушливо! Адже це ж не корисно для мого психічного розвитку». Коли вагітній мамі сумно, або вагітна мама розсерджена, відчуває психологічний дискомфорт, то зменшується надходження кисню в кров. При цьому дитина може випробувати кисневе голодування. Вона так само переживає.

Якщо ви думаєте, що не хочете народжувати її, тому що її народження – ускладнення, і воно не дасть вам нічого з того, чого у вас і так не вистачає, або перешкодить вам досягти цілі, то спробуйте в цей час поглянути на вашу загальну ситуацію очима самої дитини. Що виходить у цьому випадку? Напевно, виходить, що дитина не може допомогти вам реалізувати свої плани, вам не потрібне все те, чим вона володіє, що може зробити або не зробити для вас і для себе в майбутньому, не потрібно нічого, що пов'язує вас з нею: її

довіра, відчуття, любов, турбота...

Можливо, саме від такого погляду, в одному місті Донецької області працівники жіночої консультації помістили там, де жінки записувались на аборт, вірші:

Опусти сокиру, мамо, почекай.
Моє крихітне тіло не рубай.
Я – дихання, Я – пушинка, Я – роса,
Я – твоя кровинка, мамо, Я – твоя сльоза.
В час нічний погладжу сивину твою.
Принесу надію білою трояндою.
На твої страждання, мамо, Я озвусь,
Я Іринкою, Я Віталіком назвусь.

А мама, почувши серцем такі слова, сплесне руками й обійме живіт: «Що ти, дитинко, як можна! Не треба мені нічого. Будь розумницею, зростай на здоров'я. Мені для тебе нічого не жаль. Всім своїм поділюся з тобою, хоч у мене, окрім неприємностей, у самої нічого поки що немає. Але, можливо, все зміниться...»

Майбутні мами, хочете дитину без комплексів – швидше від щирого серця полюбіть її, постарайтеся свідомо і цілеспрямовано не шукати прямої або непрямой вигоди для себе в її народженні, прагніть не вимагати від дитини нагороди або шани, натомість дозвольте їй жити.

Чим вона зможе вас за це віддячити? Хіба тільки тим, що подарує життя іншій людині ... Це – закон життя. А для цього пригадаєте, можливо, бажання бути мамою або татом – це ще ваша дитяча мрія? У доньки-матері грали, ляльку, як могли, любили, ростили. З лялькою легко і зовсім не страшно, правда? Набридло – відклали, втомилися – зайнялися малюванням. А от з дитиною як? Майже так само і з дитиною: втомилися – відпочиньте, набридло – відпустіть, але не позбавляйте при цьому її своєї любові, не шкодуйте добрих слів, ласкавих усмішок. У мами доброти серця досить на всіх, а в період вагітності особливо. Не сумнівайтесь в цьому. Якщо вже нежива лялька від вашої любові перетворювалася на донечку, то, що говорити про живу людину, яка має можливість помножити цю любов!

Ми ж все-таки в суспільстві живемо, дорогі мої, і ніщо людське нам не чуже. Чи не так?

Можу запропонувати вам, дорогі майбутні мами і тата, спробувати вже зараз, вчитися дивитися на ситуацію свого життя очима дитини. Це дуже корисно. Для цього частіше думайте про те, як ваш малюк сьогодні себе відчуває, може, він вже спить або йому погуляти хочеться разом з вами, може музику послухати класичну, може він бачить і переживає весь світ разом з вами, коли мама малює. А може, заспівати колискову пісню настав час. Мамі корисно думати про те, що тепер вона разом з своїм малюком справляється з всіма обов'язками і проблемами.

Чим раніше ви навчитеся прислухатися до думки і реакції свого малюка, тим легше вам буде розвинути довірливі стосунки з дитиною після народження,

в майбутньому. Чим раніше ви замислитеся про унікальність, неординарності особистості вашої рідної людини, про її уміння діяти разом з вами, тим легшими будуть пологи. Взаємодії корисно вчитися. І якщо ви маєте можливість відвідувати школу материнства або до пологову підготовку, не пропустіть шанс своєчасно отримати такі необхідні знання із цього питання у психологів і лікарів, які готові прийти на допомогу вам і вашому малюку.

Мама носить дитину в собі. Разом з татом до народження вони носять її на крилах своєї душі, гойдають її в лоні своїх сердець. «Батькова сила та мамина ласка» – ці слова колискової пісні стисло і, в той же час, яскраво характеризують мінімальний набір, необхідний для початку повноцінного психологічного розвитку вашої дитини. Мир і тепло чекає дім, де народиться людина. Дитина продовжує життя.

Вагітність – особлива ситуація. З психологічної сторони – вона загальна для мами і тата, з фізіологічної – тільки мамина вагітність. Жінкам іноді здається, що тяжко тому, що ніхто не розділяє з ними цю ситуацію. А дитина? Адже саме вагітність, власне, – це вона і є. Легкість її і її тягар залежить від того, чи уміємо ми добре відчувати себе в цій ситуації, чи любимо ми себе в дитині, чи уміємо ми бути батьками, рідними, від слова «рід».

Чи не буває в житті так, що іноді відмовляємося ми вже в думках, «від спорідненості» зі своїми дітьми, ще до зачаття або відразу після того, як дізнаємося про них? Чи уміємо ми підбадьоритися ради життя рідної душі?

З цими переживаннями і багатьма іншими іноді буває не легко впоратись поодиноці. Для цього працюють пренатальні психологи, допомогу яких ви зможете знайти в центрах материнства, на заняттях у школах материнства, які проводяться тепер у багатьох пологових будинках.

Тепер, думаю, ви здогадаєтеся, *що правильніше і краще зробити спочатку, коли ви дізнаєтеся, що вагітні. Звичайно, зрадіти!* Хай першими емоційними проявами, які дитина відчує, будуть імпульси радощів, які випромінює ваше серце. І тоді слова «Цей світ хороший!» отримають своє продовження – «люди в ньому прекрасні». Свого часу вони зазвучать резонансом у душі дитини, відкладуться в її серці на все довге, а по секрету сказати, нескінченне життя.

(Читається вірш Тамари Голобородько «Молитва до дитини»):

МОЛИТВА ДО ДИТИНИ

«Дитино моя, від моєї любові народжена! Любов'ю моєю дарована, небом на щастя послана!

Благословляю день і мить, коли перший крик твій відкрив мені світ материнства, коли сяйво твоїх оченят розбудило мене до нового життя.

Дитино моя!

Надіє і втіхо моя! Радосте і натхнення! Ти рятувала мене від самотності, додавала сили в безнадії, надихала у відчаї. Не втомлюся дякувати Богові за тебе, неоціненний дарунку мій!

Дитино моя!

Місточку між минувшиною і майбуттям, вісточко з далекої юності, я освідчуюсь тобі в безмежній любові, якою я живу. Я не потребую відплати чи подяки, я сама щиро вдячна долі за те, що маю кого любити.

Дитино моя!

Краплинко мого життя! День і ніч молю Бога, аби захистив тебе від лихого випадку, од злої руки, од недоброго ока, од поганої мислі, од хибної стежки, злодійського наміру.

І що б не спіткало тебе в житті, знай: моє серце і дім завжди відкриті для тебе, дитино моя! Хай не затьмарять твою душу докори сумління, я прощаю тобі усі твої великі і малі провини на тисячі літ уперед.

Не карайся! Я все прощаю тобі, любове моя, юносте моя, красо моя, дитино моя!

Скінчиться колись моя дорога, відійду за вічну межу. Не сумуй!

Я жива у любові своїй, безсмертна в тобі, вічна в онуках і правнуках своїх. Не журись! Я була щаслива любов'ю до тебе, радістю від тебе, турботою про тебе, дитино моя!

Скільки б літ не було тобі, скільки б років не минуло мені, пам'ятай: дивлюся на тебе і молюся на тебе, живу тобою і для тебе. І немає меж моїй любові, дитино моя!»

РОЗПУСТА ВЕДЕ ДО ДЕГРАДАЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

(фрагмент виховної години)

Г. Каліберда

(Запрошені: науковець, лікар, священник, практичний психолог).

Вступ.

Ведучий. Перед нами постає питання, від якого значною мірою залежить життя людини: чи має ембріон і плід людську душу, чи плід – це тільки придатак тіла матері до визначеної стадії розвитку?

Спочатку розглянемо *ставлення різних релігій до абортів.*

Майже усі релігії світу затверджують, що душа існує із самого зародження людського тіла, є головною частиною й основою людської істоти і має безсмертя. *Атеїсти* ж заперечують існування душі, а якщо вживають цей термін – «душа», то умовно, у змісті сукупності психічних функцій. Тому для атеїстів ембріон і внутрішньоутробний плід – це тільки матеріал для формоутворення людини, але ще не сама людина. Учені-матеріалісти зовсім спокійно визначають, у якій фазі вагітності плід можна назвати людиною, але більшість з них відмовляється визнати за плодом людську особистість і недоторканне право на життя.

Адже, якби існувала єдина думка про те, що ембріон, плід – це зародження окремого життя нової людини, і що посягати на її життя є злочин, то, мабуть, це

могло зупиняти молодь на шляху, який веде до розпусти, до абортів (тобто фактично вбивства ще ненародженої дитини).

Питання: То яке ставлення різних релігій до абортів.

Християнський священик. Душа, як і Божество, об'єктивно існує і для християн є предметом віри. Тому ми, будучи християнами, повинні звернутися до християнського навчання про те, що являє собою душа людини. *Це – природа, розумна, динамічна, що представляє собою життєвий принцип людини й утримує в собі план людського тіла. Існує три види душі: рослинний, що має наступні властивості – харчування і розмноження; тваринний вид душі, до якого додається властивість емоційного переживання, прийняття рішень, зачатки мислення, особливо образного, і людська душа, що крім перерахованих властивостей має здатність до абстрактного мислення із судженнями й ідеями, а також спілкування з метафізичним світом.*

Головною здатністю людської душі є дух, за допомогою якого відбувається богоспілкування. *За навчаннями Православної Церкви, душею керує Господь за участю душ батьків у момент зачаття, коли відбувається зародження нового життя.* Тому кожна людина – це нова особистість, але в той же час, яка має відношення і зв'язок зі своїми батьками та пращурами у вигляді визначених подібностей і припущень.

(На фоні запису пісні «Я Віталік ти Віталік», у виконанні Віталія Білоніжка та його онука Віталіка (телепрограма «Мелодія двох сердець»), демонструються слайди про схожість батьків, дідусів, бабусь, інших родичів із дітьми. Бажано, щоб учні принесли свої сімейні фото).

Тобто ембріон має людську душу, в якій знаходиться весь план майбутнього тіла, отже, він – людина з безсмертною душею, яка ще не втілилась у матерію, але вже з наявним в енергетичному плані тілом. Тому вбивство плоду й ембріона – це убивство людини. За правилом святого Василя Великого, вбивство дитини в лоні матері карається Церквою однаково, до якого б періоду вагітності не відносилось воно.

Науковець: *Католики вчать про утворення Богом душі під час зачаття, але заперечують вплив і участь душ батьків і тим самим роблять незрозумілим, точну тілесну подібність, що передається в спадщину і яку можна простежити.*

Більшість протестантських конфесій і деномінацій дотримуються у цьому питанні поглядів католиків. Що ж стосується протестантських сект (організацій), що особливо виникли недавно, то на них впливають окультні навчання, а в деяких випадках кабалістичний іудаїзм. Тому в питанні про утворення душі серед них немає єдиної думки.

Зробимо невеликий екскурс. В елліністичній філософії була поширена думка Платона про існування душ. Сліди цього навчання ми знаходимо в ранніх християнських філософів-платоніків: Оригена і Григорія Нисського.

Подібні погляди були відкинуті і засуджені Церквою. Аристотель учив про утвір душі деміургом. Для *Аристотеля* душа – це ідея, що прийняла форму, тому утвір розглядався як формоутворення. У стоїків було поширене навчання про логоси – духовні початки, що передаються в момент зачаття і мають творчу силу. В *індійській філософії* існувала теорія перевтілення, коли зі смертю людини душа переселяється в інше тіло, в тому числі і тварини. *Будизм*, приймаючи ту ж теорію перевтілення, вважає душу не окремою субстанцією, а композицією духовних елементів – дхарм.

Окульти навчання з явною ознакою сатанізму, як, наприклад, *астрологія, теософія, антропософія і т. д.*, заперечують людську душу у внутрішньоутробному плоді. Тому сучасні астрологи починають будувати гороскоп з моменту народження дитини і її першого подиху. Треба відзначити, що вавилонські астрологи мали в цьому питанні більш ясне представлення і будували гороскоп від часу зачаття дитини. *Теософія й антропософія* розділяють душу на кілька частин: астральну, ментальну, ефірну і т. д. і вважають, що кожна з них дається дитині у визначеному віці, тому для них душа плоду, як і його тіло, не закінчена і не довершена.

Крім того, так названий біогенез – навчання *Геккеля* про фази розвитку плоду в утробі матері, що відповідають еволюційним сходам *Дарвіна* від амеби до людини (морські істоти – земноводні – птахи – ссавці), дозволяє думати, що буцімто на визначених стадіях вагітності жінка під час аборту убиває спочатку амебу, потім п'явку, потім жабеня, потім мавпоподібного примата, тобто несе таку ж моральну відповідальність за дітовбивство, як за знищення кліща, що в'ївся в тіло, потім як рибалка, що піймав гачком рибу, або мисливець, що застрелив качку.

Незважаючи на те, що біогенез був давно викритий як підробка під ім'ям науки, але він разом з дарвінізмом зі шкільних літ нав'язувався і зараз продовжує нав'язуватися у свідомість сучасників.

Священик: Але для християн плід на всіх стадіях його розвитку – це людина, образ і подоба Бога.

Тільки християнська релігія відкриває нам метафізичну трагедію гріха дітовбивства і глибину провини батьків перед своїми дітьми. Формально усі релігії, крім сатанинських сект, забороняють дітовбивство.

Учень-1. Наша країна від духовних поглядів атеїзму начебто звільнена. Але ким ми стали? Хто ми тепер? **Якщо наша країна і наш народ дійсно дотримуються християнського світогляду і моральності, то дітовбивство у всіх його формах повинно бути засуджено.**

Тож ми відповідальні, насамперед, перед своєю країною, перед народом, перед її минулим і майбутнім. Ми повинні чесно відповісти на запитання: християни ми чи псевдо християни, для яких наша віра – це одна назва, що не зобов'язує нас ні до чого.

Учень-2. У Франції життя дитини починає захищатися державними

законами через 10 тижнів після запліднення, в Данії – після 12 тижнів, в Швейцарії – після 20, в багатьох країнах життя юридично захищається тільки після народження. Лауреат Нобелівської премії Джеймс Уотсон запропонував зберігати життя дитини через три дні після народження...

Коли ж насправді *зароджується* людське життя? Кому вірити: французам, датчанам, шведам чи Джеймсу Уотсону? Чи, може, французькі діти починають бути людьми через 10 тижнів після зачаття, маленькі датчани – через 12 тижнів, шведи – через 20 тижнів, а діти Джеймса Уотсона зробляться людьми вже через три дні після народження?

Питання: Коли починається людське життя?

Учитель: Абсолютно очевидно, що тут потрібно прислухатися до **двох авторитетних думок: думки вчених і думки Бога**. Вони говорять про одне: *життя людини починається негайно після зачаття*.

Християнські закони (канони) завжди захищали людину в материнському лоні. *Та, що «навмисно погубила зачатий в утробі плід, підлягає засудженню, як за вбивство», – пише святий Василій Великий (канон 2-й)*. Його одностайними були такі стовпи християнства – Григорій Богослов, Іоанн Златоуст, Єфрем Сирін, Максим Сповідник. Про вік плоду, як бачимо, не йдеться: байдуже, коли зачатий – хоч 10 тижнів тому, хоч учора, годину тому, хвилину... З християнської точки зору, людське життя **починається не народженням і закінчується не смертю**. Цими двома віхами лише обмежується *один із етапів людського життя*. Йому передують внутрішньоутробне життя, а за ним – потойбічне.

Якого ж висновку про початок людського життя дійшли вчені?

Лікар: *Багато науковців всього світу, серед яких Д. Попов, В. Голіченков – професори кафедри ембріології Московського державного університету імені М. Ломоносова, кандидат педагогічних наук Т. Берсенева, доктор педагогічних наук В. Абраменкова, американський лікар (у минулому акушер-гінеколог) Бернард Натансон, французький професор Паризького Університету, фахівець з клітинної генетики Ієронім Лежен, грецький професор юридичного факультету Салонікського Університету Мантітаксис і багато інших науково підтверджують той факт, що життя людини починається зразу після зачаття*. Людське життя зароджується в той самий момент, коли зустрічаються й з'єднуються дві статеві клітини – чоловіча і жіноча, в результаті чого утворюється одна клітина. І от, у цій одній мікроскопічно маленькій клітинці закладено вже все майбутнє людини: його стать, група крові, навіть колір очей і волосся – все це в одній клітинці, яка надалі лише розвиватиметься. Все, що необхідне для зростання з маленької клітинки дорослої людини – це їжа, кисень і час. Це – все. Кожна така клітинка-зародок є вже унікальна і неповторна людина. Іншої такої ще ніколи не було у світовій історії і вже ніколи не буде.

Найшвидший розвиток і бурхливе зростання дитини здійснюється відразу після імплантації зародка в матку. Учені підраховали, що якби розвиток дитини

протягом вагітності відбувався так інтенсивно, як в перші 7 тижнів – до моменту народження вага новонародженого складала б 14 тонн – це вага двох слонів.

Учень-3. Вчені доводять, що у 10-11 тижнів (до середини третього місяця вагітності) всі системи органів людського організму повністю сформовані. З того часу у Франції життя дитини починає охоронятися законом. **Закони інших країн дозволяють вбивати людину, що вже сформувалася. На тій підставі, що вона, хоч і сформувалася, але не встигла остаточно розвинути?**.. Але ж розвиватися вона буде й після появи на світ ще 12-14 років, тобто увесь підлітковий вік? Якщо закон дозволяє вбивати немовля з причини недостатньої розвиненості – тоді ж виходить, буде логічним відповідно до такого закону разом з внутрішньоутробними немовлятами дозволяти вбивати і всіх дітей до закінчення їх підліткового віку? Що це за логіка? Чи це правильно, що дорослі люди не несуть ніякої юридичної відповідальності?

Учень-4. Я хочу дещо сказати про закони Кримінального Кодексу України.

Це абсурд – ввести градацію до Кримінального Кодексу: за вбивство матір'ю новонародженої дитини давати менший термін позбавлення свободи (п'ять років, бо дитина менш розвинена), ніж за умисне вбивство людини (п'ятнадцять років або довічне ув'язнення)...

Учень-5. А не дикість: за вбивство новонародженого немовляти – у в'язницю, а за вбивство внутрішньоутробного немовляти – оплачуваний лікарняний?

Чому ми відчуваємо огиду до тієї матері, яка після народження своєї дитини таємно викидає її в сміттєвий ящик, і несемо квіти іншій, яка викидає своє дитя в сміттєвий ящик прилюдно, в медичній палаті, за допомогою лікарів. Це не дикість? Чи це не деградація людської свідомості?

Ведучий: Варто сказати, що саме в Радянській Росії вперше був прийнятий закон про легалізацію абортів, тобто закон, що дозволяє робити те, що в минулі століття вважалося одним із тяжких злочинів, що таємно робили **сатаністи й антропофаги**. Таким чином, був офіційно оголошений, затверджений і юридично виправданий геноцид проти свого народу.

Що ж, надія залишилася на сучасну молодь, яка, сподіваємось, зрозуміє всю дикість сучасного узаконення дітовбивства і змінить закони суспільства *на користь життя*.

Заключне слово. Тож аборт – це пляма, як страшне прокляття, що лежить на всій родині. Це злочин усього суспільства. Якщо не створені умови для народження і виховання дитини, якщо заохочується не народження, а аборт, тобто смерть, якщо люди не почувають своєї особистої відповідальності перед виродженням народу, якщо питання життя і смерті дитини вважається приватною справою батьків, якщо ненароджена дитина вже оголошена поза законом і може стати жертвою сваволі, якщо суспільство мовчить, то кожне

убивство дитини стає загальним злочином.

Священик: Християнство вважає дітовбивство – демонічним гріхом. Але людина відрізняється від демона тим, що вона здатна до покаяння і морального відродження, у яку глибину гріха вона не впала б. Є стародавнє сказання, що кров убитого не змивається з тіла убивці. Плями кривавого гріха знімаються сльозами покаяння, якщо ті, хто робили і брали участь у дітовбивстві, більше не повторять цього мерзенного гріха і зроблять усе, щоб і інші не зробили його, інакше кров не змиється у вічності з їхнього обличчя.

Практичний психолог: Аборти для дівчаток з тринадцятилітнього віку, проекти викладання сексології в школах і тому подібні «культурні» і «благодійні» заходи та тренінги – все це розглядається в усьому цивілізованому світі як санкціонування духовного і фізичного розтління дітей, це зняття останніх обмежень, хоча б моральних, із блуду і розпусти, це падіння в прірву, де немає дна і кінця.

Тому необхідно проводити роз'яснювальну роботу стосовно позитивного ставлення молоді до християнських цінностей, навчання про сім'ю, шлюб, виконання біблійних заповідей, робити все можливе, щоб народжуваність зустрічала підтримку в колі сім'ї, суспільстві тощо.

(За матеріалами громадської організації: «Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ» м. Роздільна та православних видань).

ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ – ЛЮДИНА

(усний журнал)

Г. Каліберда

Матеріал: технічні засоби, відеофільм «Безмовний крик», автор – Бернард Натансон, фрагменти творів О. Пушкіна, Ф. Достоевського, І. Буніна. На моніторі вислів:

*«Лікарям відомо, що існують сили, які
присягнулися вести боротьбу проти життя.*

*Наймогутнішою з них
виступають масові аборти.*

*Ці операції перетворилися на справу
просту, нешкідливу, безболісну і навіть корисну.
Насправді, аборти є найтрагічнішою помилкою,
яка коли-небудь була допущена людством».*

(професор медицини П. Нею (Нова Зеландія)

Перша сторінка: «Лукавство світу цього»

(Учень читає вірш В. Симоненка «ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ – ЛЮДИНА?», який супроводжується демонстрацією відповідних слайдів).

Ведучий-1. Як радісно вдихати повітря, бачити сонце, небо, милуватися квітами, босоніж ходити по теплій землі. Відчувати, що ти коханий, необхідний людям, неповторний. Ти – живеш, існуєш у цьому світі! Але, нажаль, є і інша сторона життя...

Звертаємось до тих, у кого жива совість, і розум ще здатний тверезо мислити.

За даними ВОЗ (Всесвітньої організації охорони здоров'я) у світі кожного року здійснюється 46-50 млн. абортів. Щодня проливається тонни безневинної крові.

У країнах пострадянського простору найбільша в світі кількість абортів на душу населення. На 100 пологів доводиться 225 абортів.

Україна вважається лідером по абортах! За останні десятиліття за заниженою статистикою Міністерства охорони здоров'я щорічно в нашій країні в абортаріях гинуло біля 300 тисяч ненароджених дітей. **При цьому кожен сьомий аборт роблять підлітки у віці 15-17 років!** Попри те, що згідно з офіційною статистикою їхня кількість з кожним роком зменшується, за даними МОЗ у 2018 році зроблено 46552 переривання вагітності.

Це у багато разів більше, ніж у розвинених країнах.

Слов'янські народи на межі вимирання! Про те, що аборти *загрожують демографічній ситуації в Україні*, заявила одна з громадських організацій. Посилаючись на офіційну статистику, противники абортів кажуть, що за роки незалежності, українки зробили 30 мільйонів абортів. (Порівняйте з кількістю населення України). Найбільше у 1990 році – понад мільйон (*інтернет-сторінка «МОЗ оприлюднило інформацію про кількість абортів в Україні», там же інформація «Німецька хвиля»*).

За офіційною статистикою, зараз в Україні на 100 пологів припадає близько 94 аборти. Критики вважають українське законодавство надто м'яким у цьому питанні.

Нагадаємо, що в Україні кілька разів реєструвались законопроекти про заборону абортів, але вони не знаходили підтримки більшості у Верховній Раді.

Сьогодні *дітовбивство розцінюється як якась формальність*. Пристрасті затьмарюють розум і гублять душу тих людей, хто прагне побудувати свій рай на землі, узявши від життя все і зразу... Дійсність життя багатьох молодих людей безглузда, безцінна, безвідповідальна.

Ієромонах Серафим Роуз якось відмітив, що якщо людина минулого століття опинилася б в нашій бездушній дійсності, вона визнала б, що збожеволіла. Це все є результатом всесвітнього прогресу і пропаганди брехні?

«Все марнота і томління духу», – попереджує вічний Екклезіаст. Читаємо Святе письмо: «І вернеться порох (людини) у землю, як був, а дух вернеться знову до Бога, що дав був його!». (Про себе Екклезіаст пише: «Я був мудрим проповідником і навчав народ знанням»). «Бо мусимо всі ми з'явитися перед судовим престолом Христовим, щоб кожен прийняв згідно з тим, що в тілі робив він, – чи добре, чи лихе» (Кор. 5:10).

«Бог буде судити таємні діла людей через Ісуса Христа» (Рим. 2:16). Вірите ви, чи не вірите, але це неминуча дійсність кожної людини. Бо кожна людина має метафізичний зв'язок з Творцем. Адаже і традиційна культура нашого народу включає культ християнський. А періоди зачаття, внутрішньоутробний розвиток, потім народження і так далі є лише етапи цього складного розвитку.

Ведучий-2. Святе передання учить істині, мудрості, любові, милосердю, жертвності, терпінню.

На відміну від сучасної літератури, воно діє перш за все на серце, а потім на розум. Дорога до отримання Істини складна і терниста, а в простоті виконання Заповідей Господніх, це – праця душі і невимірною глибиною совісті і любові до ближнього.

*«Якщо ви мене любите,
Мої Заповіді зберігайте»*

(Євангеліє від Іоанна 14:15), – говорить Господь.

*«І пам'ятайте в днях юнацтва свого
Про святого Творця;»*

(Екл.: 12:1; Книги старого заповіту).

У першому Посланні Святого Апостола Павла до Коринфян (13:4-8) читаємо **«Гімн про любов»:**

*ЛЮБОВ довготерпить, милосердствує,
любов не заздрить, любов не величається,
не надимається, не поводить нечемно,
не шукає тільки свого, не рветься до гніву,
не думає лихого, не радіє з неправди,
але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все,
сподівається всього, усе терпить!
Ніколи любов не перестає!*

(Учням пропонується назвати Заповіді Божі, про які вони чули. Демонстрація слайдів «Заповіді Закону Божого». Зупинитись на порушенні VI, VII, X заповідей: не чини перелюбу, блуду, заздрощів та вбивства).

Заповідь VI. Не вбивай.

Ведучий-1. (Уточнює). Під убивством мається на увазі не тільки позбавлення життя себе чи когось іншого, але якщо ми допускаємо інших до

вбивства своїм наказом, порадою, допомогою, згодою. Заповідь забороняє аборти і вживання засобів, що переривають вагітність, і тим самим, нанесення ушкодження своєму здоров'ю; злобу і ненависть до людей.

Закон «Про штучне переривання вагітності» свідчить, що аборти проводяться в державних установах на державні кошти. Конституція – це добре. Але Конституція, дає нам і право тлумачити закони, що видаються. І над усе повинні бути – *істина, вільна совість і моральність. А ще вище – Творець*, тож «потрібно покорятися більше Богу, ніж людям» (Діяння. 5, 29) і їх законам.

Заповідь VII. Не чини перелюбу.

«Так і бідна людина, що втратила живої води джерело, – Бога, копає каламутні криниці», – говорить святий Тихон Задонський.

Цією заповіддю Господь забороняє чоловікові і дружині порушувати взаємну вірність і любов. Статеві зв'язки можуть бути тільки між подружжям. Інші види статевого життя *до...* поза шлюбом, невірність, різні статеві збочення, заборонені. Заповіддю також забороняється не цнотливий, розбещений спосіб життя (перегляд фільмів, фотографій, (селфі), читання книг з непристойним змістом). Спокуса інших до гріха. Неодружені повинні дотримуватися цнотливості, чесних думок і бажань. Будь-яка схильність до надмірності і нестриманості забороняються цією заповіддю.

Філософствування на етичні і духовні теми про «вільну душу» і «вільнодумну людину» доходять деколи до абсурду. При цьому використовуються всі засоби і методи дії на людей, у тому числі й освіту.

У школі ми вивчаємо твори М. Гоголя, від яких він публічно відмовився і приніс покаєння, дійшовши світла Істини і Добра. Інколи замовчуються кращі роботи О. Пушкіна, Ф. Достоевського, І. Буніна, зміщуються акценти там, де вигідно.

(Учні читають уривки кращих творів М. Гоголя, А. Пушкіна, Ф. Достоевського, І. Буніна, які насичені духовно-моральним змістом).

Заповідь X. Не бажай жінки ближнього свого...

Любов не бешкетує... Гріх перелюбства рано чи пізно, але завжди приведе до страждань, до абортів, розладу та розпаду сім'ї.

Немає і не може бути виправдань беззаконню! Не може бути виправданим аборт (штучне переривання вагітності).

Молодь повинна зрозуміти, що вбивство ненародженої дитини – смертний гріх, за який відповідати перед Богом. І це не якісь «страшилки». А реальність. Не дивуйтеся, якщо після переривання вагітності розпалася сім'я, почалась тяжка хвороба або трапилося інше нещастя. Це наслідок дітовбивства, не проявленої любові, черствості серця. Бо благополуччя не може бути побудоване на крові та брехні.

Висновок: Часто «правда життя» завуальована красивими науковими фразами, наприклад, «штучне переривання серцевої діяльності і мозку» або «штучне переривання вагітності». Насправді, це не що інше, як темні справи оточені туманом.

(Перегляд фрагменту відеофільму «Безмовний крик», автор – Бернард Натансон).

Ведучий-2.

Плоди «вільної любові» як ніколи гіркі у наш час. Багато хто з демократично налаштованих міркують так: етичні принципи не постійні і загальні, суб'єктивні і тимчасові, тому через певні обставини вони зазнають зміни.

Послідовники філософії К. Маркса (матеріалісти) вважають, що не варто чекати, коли світ сам зміниться, а слід переробляти його своїми руками. Самі люди люблять породжувати проблеми, щоб потім їх мужньо долати. Улюбленим інструментом служать гасла з готовими правильними рішеннями. Преса, радіо і телебачення морочать голову різними обговореннями, а потім оголошують: «Буде те, чого бажає народ!» *Так від імені народу прийняли закон про цивільний шлюб, який ні до чого не зобов'язує.*

Нерідко можна почути такі думки: *проституцією, гомосексуалізмом, іншим збоченням* займається багато хто, значить, це вже не можна вважати аморальним. *Перелюбство, блуд* нікому не шкодить. І якщо хтось із подружжя – «відстала людина» в культурному відношенні, то може зажадати розлучення. До чого можуть привести нас подібні безглузді промови «прогресивно» налаштованих громадян?

Друга сторінка: «Емансипація жінок»

*«Любов не бешикетує»
(I Кор. 13. 5)*

Ведучий-1. Абортами користувалися із стародавніх часів, і, так звані, абортивні рослини давно відомі. Проте, **переривання вагітності незалежно від способу завжди вважалося мерзотним злочином.** Ще в клятві Гіппократа лікар, слуга життя, сповідав перед Богом і людьми: *«Та не дозволю жінці впасти в псування».*

Змінювалися підвалини суспільства, і слова ці поставили під сумнів. Сьогодні суспільством знімається покарання за перелюбство, гомосексуалізм. *(У Старому Завіті занепалих жінок побивали камінням. Українські парубки завжди глузували з таких дівчат. Вважалося навіть непристойним розмовляти з такими легковажними особами).*

Не так давно *рух прихильників штучного переривання вагітності оформився в ради, які набули войовничого характеру.* Покотився потік лекцій, мітингів, протестів з вимогою абсолютної безкарності абортів. Емансиповані жінки вимагали права самим розпоряджатися своїм тілом. На одній з таких демонстрацій активістки скандували: *«Геть від нашого тіла всі закони!».* Людський зародок, на їх думку, це шматок плоті, якою вони мають право розпоряджатися на свій розсуд.

Таким чином питання дарування життя і його позбавлення зі священної моральної цінності перетворилося на соціальне і політичне. Проте, якщо існує життя, то чому навмисне позбавлення його не є вбивством і злочином?

Знущення над божественною істиною не наближає «прогресивних» феміністок до правди, скільки б вони не намагалися заглушити в собі звуки совісті, цей викриваючий «голос Божий».

Ведучий-2. Яка ж цінність життя ембріона?

*«Коли розпинають одну людину на землі,
це значить, що розпинають все людство»
(Ф. Достоевський)*

Цінність людського життя не залежить від поглядів людей, якими б передовими вони не були. Загальнолюдська свідомість розуміє життя як найбільше благо. Кожен послідовник християнства вважає, що людина – створіння і подібність Вищого Розуму і Краси, а життя – великий і щедрий дар Божий. Людина вибирає віросповідання, має свою думку з різних питань. Але хто допоможе визначити цінність життя зародка людини? Почнемо з міжнародного права і громадянського обов'язку. *(Демонстрація слайдів):*

1-й слайд. У Всесвітній Декларації Прав людини, прийнятої на сесії ООН в 1948 р. в 3 розділі говориться: **«Кожна людина має право на життя, свободу і безпеку своєї особистості».** У пункті 7 додається: **«Усі рівні перед законом і мають право на захист із боку закону»**

(ЮНЕСКО, «Право бути людиною», т. 2, с. 662).

Ведучий-1. Так що ж насправді захищається: нове життя людини, чи право жінки робити все, що вона побажає, зі своїм організмом?

Послухаємо декілька авторитетних думок.

2-й слайд. Відомий грецький філософ Н. Андрулідакис вважає, що ембріон є якимось самотійним психосоматичним буттям. Звідси висновок: це життя недоторканне, і захист його є перший обов'язок держави.

(До розмови можна запросити юриста).

3-й слайд. Професор соціології Каввадіас дає наступну відповідь фемінізованим жінкам з утиснутими правами: **«Коли яка-небудь людина вживає наркотики, держава має право заборонити їй задоволення подібних бажань. Чому ж суспільство має дозволяти окремим людям розпинати людство, вбиваючи беззахисних і безневинних немовлят, що не народилися?»** Подібного беззаконня немає в живій природі у якої-небудь видимої тварини!

Ведучий-1. Чи існує на землі чистіша істота, ніж ненароджене дитя?

Де ж істини, на які сподівається цивілізоване людство? Ми часто принижуємо цінність життя калік, психічно хворих людей, людей похилого віку, тепер зневажаємо беззахисного ембріона. Жертви абортів волають не тільки до асоціальних елементів суспільства, але в більшості своїй, до етично розтлінних «прогресивно» налаштованих людей, молоді, нашого майбутнього. «Правила моралі» часто штовхають на аборт при позашлюбному зачатті.

Країни пострадянського простору стоять на першому місці по штучному перериванню вагітності. *Навмисні вбивства ненароджених дітей перетворюють нашу країну на країну людей похилого віку.* Україна має найнижчий рівень народжуваності в порівнянні з країнами Європи. Кожні десятеро жінок оставляють після себе всього 15 дітей, (необхідно 22 дитини). Ми вироджуємося. Щоб покращити демографічний показник народжуваності в країні, необхідно кожній жінці народити і виховати щонайменше 2-3 дитини. Враховуючи сумну статистику, що 50% молодих людей (жінок і чоловіків) страждають безпліддям, наша країна не має великих шансів на збільшення населення в короткий час! Проте, **невпинні застереження учених-демографів залишаються поки в повітрі, а згасання нації швидко продовжується.**

(Репліка). До пологів плід немовляти схований у лоні матері. То ж, цікаво, якби грудобрюшна перешкода була прозорою, які у нас були б закони про аборти?

4-й слайд. Відомий письменник *К. Леонов* писав у кінці минулого століття: *«...людство, що дійшло до загальної однорідної цивілізації, задихнеться від раціональної туги і почне вживати штучні заходи до вимирання.*

Ведучий-1. Пророчі слова письменника через декілька десятиліть виправдалися. Засоби контрацепції стали справою звичайною на зразок використання анальгіну від головного болю або крапель від нежиті.

Третя сторінка: «Медичні аспекти проблеми абортів»

«Робота пекла буде зроблена і робиться вже»

(В. Маяковський)

Ведучий-2. Прихильники абортів переконують нас у тому, що ембріон до народження є частиною тіла матері, і заперечують його право на самостійне життя. Сучасна наука за допомогою відповідного живлення дає можливість вижити дитині, що народилася в 5-7 місяців. Де логіка у твердженні, що в лоні матері шматок м'яса, а поза ним – нове життя і істота?

Раніше лікарі вважали, що життя в ембріоні починається через 12 тижнів після зачаття. За даними США 91% від загального числа абортів здійснювався саме в цей термін, оскільки майбутню людину підсвідомо вважали лише шматком плоті в материнському лоні, від якого по своєму бажанні можна легко позбавитися.

Проблема самовільного переривання вагітності не може не зачіпати загальнолюдську моральність, оскільки життя – справа свята. Після багатьох наукових досліджень багато учених із мовчазних прихильників перейшли в табір сміливих супротивників абортаріїв.

Заслуговують інтерес дані американського акушера-гінеколога *Бернарда Натансона*, колишнього директора клінік абортів. За 2 роки своєї практики він зробив 60 тис. операцій подібного роду, застосувавши новітні засоби (УЗД,

електронні дослідження серця плоду, радіобіологію, ембріоноскопію та ін.). Після скрупульозних досліджень Натансон заявив, що **ембріон – людська істота, що сформувалася, зі своїми характеристиками, і це наукова істина, а не питання віри.** Його відеокасета з ультразвуковою зйомкою абортів плоду тримісячного терміну «Безмовний крик» показала наступне:

5-й слайд.

- зародок передчуває загрозу інструменту, що вводиться, при операції:
- починає швидко і тривожно рухатися:
- удари серцевих скорочень частішають від 140 до 200 ударів в хвилину:
- ембріон широко розкриває рот, як під час крику. Безмовного крику!

(Перегляд фрагменту відеофільму «Безмовний крик», Б. Натансон).

Ведучий-1. Цей фільм наводить такий жах, що після його перегляду один лікар, що мав за плечима 10 тис. абортів, навідріз відмовився займатися подібним. А одна відчайдушна феміністка, яка брала участь у зйомках, також повністю змінила свої погляди.

Аборт – мракобісся середньовіччя, і тих, хто його захищає – чи можна назвати людьми.

6-й слайд. Сучасна ядерна медицина свідчить:

- з 18-ти днів у плоду відчуються удари серця і приходить в рух особлива система кровообігу.
- У 7 тижнів фіксуються мозкові імпульси, що є критерієм життя.
- Маленька людина вже має повністю сформовані зовнішні і внутрішні органи. Чітко видно очі, ніс, губи, язик.
- У 10 тижнів плід володіє всіма характеристиками доношеної дитини.
- У 12 тижнів органи повністю сформовані, навіть є відбитки пальців!
- 3-х місячний зародок повертає голову, гримасує, знаходить рот і смочає палець, рухається, стискає кулачок.

Ведучий-2. Лікарі-акушери довели неможливість якоїсь «чарівної хвилини», при якій плід із шматка м'яса перетворюється на людину. Ось опис абортів 8-тижневого терміну Паулем Рокваллером (Нью-Йорк).

7-й слайд. При операції позаматкової вагітності лікар побачив у рідині мікроскопічну істоту чоловічої статі 1.5 дюйма завдовжки. Немовля було повністю сформоване. Маленька людина мала прозору шкіру, на кінчиках пальців легко розрізнялися тонкі артерії і вени. Він плавав зі швидкістю один круг у хвилину. Коли плацента розірвалася, Паулю Рокваллеру здалося, що перед ним лежить мертвою вже зріла людина.

8-й слайд. Відомий французький генетик професор Ієронім Лежен пише: «Як усі вчені, що неупереджено спостерігають за біологічними явищами, я вважаю, що людська істота починає своє життя з моменту запліднення.

Мікроскопічний ембріон захищає себе, перериваючи місячний цикл у матері. Знищення зародка будь-якого віку рівносильне вбивству людини!»

Ведучий-1. Двадцять років тому Американський Сенат обговорював питання про зняття покарання за здійснення абортів. Думка 7 з 8 найбільших фахівців у галузі медицини і біології була однозначною: «Життя в ембріоні починається з моменту зачаття».

9-й слайд. Грецький професор Аврамідіс підкреслює: *«Зародок – не частина тіла вагітної, тому вона не може одна вирішувати його долю, як у разі видалення апендикса або мигдалин».*

Ведучий-2. Соціально-біологічні і філософські дослідження лікаря Ернста Ханта із США показали, що запліднена яйцеклітина є не просто унікальний клітинний набір характеристик, бо вона не схожа ні на бутон квітки, ні на зародок тварини, і має право на існування, як дитя, підліток або зріла людина. Отже, аборт обривається людське життя. **Чи мають ціну слова, коли справи волають? Аборт є навмисне вбивство!** І мабуть, хтось вже в ці хвилини, можливо, убиває майбутнього Ломоносова, Пушкіна, Ейнштейна?

Будь-який токсиколог-експериментатор, вивчаючи ембріотоксичний вплив хімічних з'єднань на організм теплокровних тварин, з упевненістю підтвердить, що має справу не з холодною матеріальною природою, а з мікросвітом, в якому жевріє дихання життя. При штучному вторгненні в ембріон, маленька істота, що рухається, навіки завмирає в зігнутому стані. *Боляче спостерігати наші гуманні втручання в життя, створене Творцем!* На жаль, результати досить трудомістких експериментів «в ім'я науки і людства» часто просто не дотримуються і виходять за межі дозволеного. Але це вже інше питання.

Четверта сторінка: «Лицемірство суспільства та контрасти думок»

*«Якщо Бога немає, то все дозволено»
(Ф. Достоевський)*

Ведучий-1. Наше суспільство не хоче вважати аборт злочином, оскільки до нього вдається велика кількість жінок. Проте, це дуже нагадує часи варварства, коли хворобливих дітей скидали в прірву, а здорових калічили, щоб потім використовувати для жебрацтва. Чи далеко ми пішли?

10-й слайд. Професор юридичного факультету Салониковського університету Манатаксіс пише: *«Закон занадто спрощено дивиться на уподібнення дитини, що знаходиться в лоні матері. Ембріон – це клітинка життя в розвитку, і тому правосуддя повинно його захищати, як потенційну майбутню особу».*

Ведучий-2. Охоплює жах, коли бачиш контрасти думок і лицемірство сучасного суспільства. З гуманною метою відмінюється смертна кара і

узаконюється мерзотний злочин знищення беззахисної маленької людини. Ми відчуваємо огиду до матері, що викидає свою дитину в сміттєвий ящик або закопує її в сніг, і із співчуттям або радо зустрічаємо ту, яка викидає свою закатовану дитину в сприятливому оточенні операційної.

Ведучий-1. Прихильники абортаріїв переконують нас в тому, що законність методу знімає багато проблем (здоров'я жінки, економічне благополуччя). Проте, як це схоже на гітлерівські часи, коли у Франції і Німеччині жінкам платили у разі, коли при кесаревому розтині одержані живі ембріони блюзнірськи використовувалися для проведення дослідів і виготовлення косметики.

11-й слайд. У Варшаві кардинал Вишенський виступав перед студентами з наступною промовою: *«Ми могильники, бо дозволили знов запрацювати крематоріям в нашій країні. У печах спалюються тіла дітей, що ще не встигли народитися... Число убитих нами останнім часом перевищує у багато разів число постраждалих у концтаборах під час окупації».*

Ведучий-2. Пророче звучать слова відомого італійського юриста Рафаеля Баллестріпі: *«Найвірнішим доказом того, що якийсь народ дійшов до крайньої точки свого етичного падіння, будуть ті часи, коли аборт стане вважатися справою звичною».*

Ведучий-1. Аборти є не тільки показником етичного падіння і загнивання суспільства. Вони мають дуже серйозні медичні і соціальні наслідки.

12-й слайд. Медичні і соціальні наслідки абортів:

а) для матері: є вірогідність смерті від прориву матки, сепсису, інфарктів і т.п., шлях до безпліддя (30%);

б) для подальших дітей: надалі збільшується вірогідність мертвонароджених дітей і передчасних пологів. Діти часто мають недоліки в психічному і фізичному розвитку;

в) для сім'ї: надломлюється здоров'я жінки, притупляється етична свідомість подружжя, що приводить до порушення сімейної гармонії;

г) для підлітків: виробляється безвідповідальна сексуальна поведінка;

л) для нашого народу: постає серйозна демографічна проблема, оскільки знижується показник народжуваності, росте число безплідних жінок.

Ведучий-2. А найстрашніше те, що аборти викликають глибокі психологічні проблеми, що приводять матір-убивцю до лицемірства і цинізму.

Сьогодні, як у ті далекі дні, ми намагаємося зберегти свій комфорт, укладаючи угоду з совістю. Статистика показує, що аборт не вирішив ще жодної особистої або суспільної проблеми. Навпаки, стабільно росте число згвалтувань, самогубств, недостойне відношення подружжя один до одного, розлучення, погане виховання дітей.

Ведучий-1. Після узаконення абортів зростання аморальності і насильства досягло епідемічних розмірів. Тільки в США за останні двадцять років убито 15 мільйонів дітей і підлітків.

Увесь світ залитий кров'ю нещасних немовлят. Щорічно здійснюється 60 мільйонів абортів! Що в порівнянні з цим веління фараона в Єгипті убити єврейських новонароджених або побиття немовлят Іродом?

Ведучий-2. Не можна промовчати і про застосування протизаплідних засобів, які так нав'язує реклама.

Православна людина знає, що слід уникати подружньої близькості в певні дні тижня і під час постів, встановлених Церквою. Бо результатом страждань від нестриманості батьків можуть потім бути їх діти.

І аборти, і застосування протизаплідних засобів, є протестом людини проти волі Творця. Але, хто ти така, людино, щоб сперечатися з Богом? Нелицемерне покаяння про скоєне – це єдиний вихід із ситуації!

Ведучий-1. Наші сьгоднішні виправдання про матеріальні труднощі пов'язані із нехтуванням духовного є блузнiрством для поколінь. **Істинні пророцтва Ісая: співучасть в убивстві безневинних немовлят не захистить нас від різних проблем.**

Механізм збереження людського роду підривається, не дивлячись на економічні пільги багатодітним сім'ям.

У людини існує природжена надія на краще життя. Народження дітей веде до пошуків життя нової якості. Без дитячого лепету світ стає ще песимістичним. Сили, які направлені проти життя, жорстоко гасять полум'я надії на краще, вічне. І молоді необхідно постаратися повернути колесо цієї пекельної машини назад.

Ведучий-2. Що ми можемо зробити?»

*«Бо сам Бог сказав: «Не залишу тебе і не покину тебе»
(Ісус Навін 1. 5)*

Багато беззаконня здійснюються з нашої мовчазної згоди. Постараємося запобігти помилці, про яку дівчина, молода жінка потім буде гірко жалкувати. *Бо «Легкий вихід» операції лягає тягарем на совість і поганить світлі ризи душі.*

Наполягаючи на дозволі розпоряджатися своїм тілом, деякі дівчата, молоді жінки порівнюють дитя, що не народилося, з апендиксом. Проте відросток кишки не може перетворитися на високоорганізовану істоту, він не має дару життя, вічної душі, подальшого розвитку як ембріон.

Часто, щоб не отримати людського осуду, неодружені молоді дівчата (жінки) намагаються приховати небажані плоди свого гріха. Що скажуть близькі, подумають сусіди, як матеріально забезпечити дитину, – усі ці питання неминуче постають перед майбутньою матір'ю. Ми не наважуємося втрутитися в чуже життя, і найчастіше зі сторони спостерігаємо, як молода особа прибігає до вбивства. Але необхідно зробити все можливе, щоб допомогти молодій

матері не знищувати своє дитя. У цьому і виявляється вища чеснота християнської любові!

Ведучий-1. (Запитання до учнів): *«В чому може полягати ваша допомога?» (Відповіді.)*

Заключне слово: *«Невинні жертви кричать до неба»*

– *«Рятує узятих на смерть, і не вже відмовишся від приречених на смерть? Чи скажеш: «ось ми не знали цього»? (Той) Що спостерігає над душою твоєю, знає це і віддасть людині у справах її». (Притчі. 24; 11-12.).*

Святий Іоанн Дамаскін (VIII ст.) писав, що душа дається людині Всевишнім уже при заплідненні. Отже, ми знищуємо не тільки маленьку живу істоту, але і безсмертну душу прирікаємо на муки.

За християнським вченням, дівчина, що робила аборти, повинна обов'язково покаятися в Церкві за скоєне зло і надалі все життя оплакувати цей смертний гріх, робити милосердні вчинки, розкаюючись в здійсненому. Особливу милість потрібно проявляти до знедолених дітей. Деякі вважають, що гріх абортів лягає тільки на матір-убивцю, проте рівну відповідальність несе й батько ненародженої дитини, якщо він радив жінці скористатися операцією.

Усякий, хто схилив майбутню матір на подібний тяжкий гріх, матиме покарання від Бога, тому, не втрачаючи часу, поспішайте покаятися у скоєному.

За християнським сказанням, у замогильному житті жорстоко будуть покарані матері, що позбулися своїх немовлят шляхом абортів незалежно від методу. Одна жінка розповіла про наступне бачення: «Пішли з Ангелом далі, до ями глибокої, як колодязь. А там маленькі дітки, немов комариків в пляшці, пишуть, плачуть, живі всі. Тут пролунав дитячий голосок: «Мама, витягни нас звідси!» – «Хто це?» – запитала я у Ангела. «Твої дітки» – відповів він. «Забула хіба, що твій чоловік велів зробити аборт?..» (Православні чудеса, 1993. № 4).

«Коли я лягаю спати, то мені уявляється велика западина, на зразок озера», – розповідав якийсь лікар-виконавець абортів архімандриту Спиридону (з «баченого і пережитого...»), – «і ось з цієї западини підіймається все її дно – суцільні діти. Одні з них тільки зароджені, інші вже мають маленьку форму, деякі вже сформувалися, і всі вони язички свої витягують і до мене їх направляють, то своїми руками загрожують мені. Ох! Який жах я всю ніч бачу. Загинула, загинула моя душа!»

(Християнські священики радять, молитися в церкві за душі нехрещених, мертвонароджених і безвинно убитих немовлят не можна, проте покаєння, а потім часте поминання удома необхідне).

(За виданням: О. Ніколаєва, кандидат медичних наук, О. Захаров. – Вороніж : Липецьк, Православний №5 (13) травень, 1998 р.)

ПРО ЕМОЦІЙНИЙ СТРЕС ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ РАННІХ СТАТЕВИХ СТОСУНКІВ

(зустріч соціального психолога з підлітками)

Т. Лікона

Соціальний психолог. Чому ж так важко поговорити про статеві стосунки та емоційний стрес, назвати та обговорити психологічні наслідки, які витікають з дострокових статевих зв'язків?

Перш за все тому, що батьки намагаються не говорити про це. Засоби масової інформації не ведуть мову про дані аспекти. Гарячі дебати про презервативи в школах не завжди згадують про той факт, що вони не роблять статеві зв'язки безпечними. Коли все зводиться до того, щоб пояснити учням *наслідки ранніх статевих стосунків*, дорослі просто не можуть знайти слів або ж звертаються до таких розмитих узагальнень як: «ти занадто молодий» чи «ти – ще не готовий», чи «ти – ще не виріс».

Це відносно замовчування про емоційну сторону статевих стосунків видається іронічним тому, що саме емоційний бік таких стосунків є фактором, який спонукає учнівську молодь до помилкових спроб.

Якими ж є емоційні чи психологічні наслідки ранніх статевих стосунків? Ці наслідки можуть бути різними, в залежності від особистості. Деякі емоційні наслідки є короткостроковими, проте серйозними. Деякі з них можуть спостерігатися навіть після того, як людина вступила в шлюб та стала батьком чи матір'ю. Більшість таких наслідків навіть важко уявити. У всіх випадках, емоційні наслідки сексуального досвіду не слід сприймати легковажно. Можна сказати, *що емоційні проблеми можуть мати шкідливий, навіть критичний вплив на можливість людини вести щасливе та повноцінне життя*. Давайте розглянемо 10 негативних психологічних наслідків ранніх сексуальних зв'язків.

1. ХВИЛЮВАННЯ ЩОДО НЕБАЖАНОЇ ВАГІТНОСТІ ТА СНІДУ.

Соціальний психолог. Для багатьох підлітків, страх завагітніти чи захворіти на СНІД є найголовнішим емоційним стресом. Вони зробили цей крок і тепер їм страшно. Одна старшокласниця призналась медсестрі: «Я бачу як деякі мої друзі купують домашні тести на вагітність і вони дуже переживають кожного місяця, відволікаючись від нормального життя, боячись завагітніти. *Для мене справжнє полегшення залишатись незайманою*». І це дуже правильне рішення.

2. ЖАЛЬ ТА САМОЗВИНУВАЧЕННЯ.

Соціальний психолог. Особливо дівчатам потрібно знати заздалегідь *той острій жаль, який багато молодих жінок відчувають після першого сексуального зв'язку*. Одна старшокласниця каже: «Я дуже переживаю, коли бачу, що мої подруги втрачають невинність і віддаються якомусь хлопцю, якого зустріли зовсім недавно. Пізніше, після того, як хлопець покидає їх, вони

приходять до мене і шкодують про те, що сталося». Дев'ятикласниця, яка переспала з кількома однокласниками зізнається:

«Я – молода, але насправді я почуваю себе старою».

Соціальний психолог. Дівчата більше страждають, ніж хлопці тому, що дівчата частіше вважають, що секс є одним із способів виявлення того, що ти дійсно маєш якісь почуття до свого партнера. Вони частіше, ніж хлопці, вважають сексуальні зв'язки знаком прояву відданості у взаємовідносинах. *Якщо дівчина очікує, що сексуальні стосунки будуть сповнені любові, то вона може почувати себе обманутою і використаною, якщо хлопець не покаже більш романтичної зацікавленості після першої ночі.* За словами 15-річної дівчини, яка описує свій сексуальний досвід: «Я не очікувала, що хлопець одружиться зі мною, але я ніколи не думала, що він буде уникати мене в школі». Один вчитель розповідає наступну історію про одну зі своїх учениць (назвемо її Світланою): Світлана, красива та розумна дівчина, попросила про зустріч зі вчителем протягом обідньої перерви. Вона пояснила, що ніколи не мала раніше хлопця, тому була дуже схвильована, коли один із старшокласників запропонував їй піти на побачення. Після кількох тижнів, хлопець почав говорити про секс. Вона була проти, але він наполягав. Вона боялася, що хлопець вважатиме її за відсталу й несучасну дурепу, і тому покине її, і вона погодилась. «Чи допомогло це?», – спитав делікатно вчитель. «Ти не втратила його?». На що Світлана відповіла: «Ще тиждень продовжували ми зустрічатись, а потім він залишив мене. Він аргументував це тим, що в мені не було ніякої іскорки. Я знаю, що ви скажете, що він насправді не кохав мене.

Висновок. Світлана наївно сподівалась, що секс допоможе їй зберегти стосунки з хлопцем. Але це хибні сподівання.

Соціальний психолог. А ось ще одна старшокласниця, яка написала листа в рубрику: «Дайте пораду». Вона шкодує, що не може покинути хлопця, але вона відчуває, що потрапила до пастки через їхні сексуальні стосунки. «Мені 16 років, я навчаюся у дев'ятому класі і, як і більшість дівчат мого віку, я вже втратила свою невинність. Хоча більшість вважають цю тему дуже особистою, я почуваю потребу поділитись цією частиною мого життя з іншими дівчатами, які роздумують над тим розпочинати статеві стосунки чи ні. Секс не відповідає тим яскравим епітетам з якими його описують у фільмах. В ньому не має нічого незвичайного. Насправді, це лише розчарування. Я дуже шкодую з того приводу, що вперше я займалася сексом з тим хлопцем до якого в мене не було особливих почуттів. Я все ще продовжую зустрічатись з ним, хоча відчуваю, що стає все важче. Мені хотілося б порвати наші стосунки і зустрічатись з кимось іншим, але після того, як ми стали близькими один одному, це дуже важко. Тепер після першої нашої ночі він думає, що ми будемо займатися цим кожного разу, ніби ми одружені. Коли ж я не відчуваю бажання, він починає заводити сварку. Виходить так, ніби я йому щось винна. Я не думаю, що цей хлопець кохає мене, принаймні, він ніколи мені в цьому не признавався. Я також знаю у своєму серці, що не кохаю його і це примушує

мене почувати себе дуже погано. *Зараз я прекрасно усвідомлюю, що це дуже важливий крок у житті дівчини.* Після того, як ви це зробили все зміниться.

Висновок. Моя порада – ніколи не поспішайте. Це – головний біль та переживання. (Чи вагітна я?). Секс – це не розвага. Він повинен бути вираженням відданості іншій людині. Будьте розумні та бережіть себе заради людини, з якою ви хотіли б провести все своє життя. Дівчина шкодує, що не змогла цього зробити і тепер вже пізно.

Соціальний психолог. Недавно я отримав листа від 33-річної жінки, *психіатра*, яка виразила свою стурбованість тими впливами, яким піддається сучасна молодь. Вона хотіла поділитись тими уроками, які вона взяла з свого особистого досвіду. Після закінчення школи, розказує вона, вона провела цілий рік за кордоном за програмою обмінів студентами: «Я була незайманою, коли приїхала і тому почувалась захищеною. Я почала використовувати внутрішньоматковий протизаплідний засіб для того, щоб я могла приймати свої власні рішення. Я не хотіла постійного зв'язку. Я не думала про дітей чи одруження, моєю метою була кар'єра. Протягом того року за кордоном, коли мені йшов вісімнадцятий рік, я стала нерозбірливою в статевих стосунках. Але *насправді це призвело лише до того, що я стала несхожою на себе: я відчула, що віддала найсокровеннішу частину свого серця і душі, і ця рана ще до сих пір не загоїлась. Я ніколи не думала, що заплачу таку дорогу ціну і що на це піде так багато часу*». Ця жінка каже, що вона зараз щаслива і має здорові статеві стосунки зі своїм чоловіком. *Але вона все ще відчуває емоційний тягар раннього статевого досвіду. Вона хоче сказати всім підліткам, що «секс без відданості може принести багато серцевого болю».*

3. ПРОВИНА.

Соціальний психолог. Провина – особлива форма жалю, сильне відчуття того, що людина скоїла щось «аморальне». *Почуття провини - нормальна моральна відповідальність, знак того, що совість людини працює.* В своїй книзі для підлітків “Любов, побачення та секс” Джордж Ігр розповідає історію відомого промовця, який виступав перед старшокласниками однієї із шкіл. Промовця спитали: «Про що ви найбільше жалієте, коли згадуєте свої шкільні роки»? На що він відповів: «Найбільше я жалію про те, що власноруч зруйнував життя однієї дівчини». Ігр пропонує наступну пораду молодим людям: «*Коли настає час розставання, то, за звичай, дівчата важче сприймають розлуку, ніж хлопці. Краще не випробовувати долі і не спричиняти емоційних проблем іншим, щоб ваша совість була чистою*». Один 16-річний хлопець каже, що перестав займатися сексом коли побачив, що почувався винним за той біль, який причинив дівчатам: «Бачиш, що вони постійно плачуть і не знають, що робити. Вони кажуть, що кохають тебе, але ти не кохаєш їх».

Висновок. Навіть у цей вік сексуальної вседозволеності багато людей, які займаються сексом відчувають себе винними. Ця провина може з'явитись тоді, коли ви усвідомлюєте скільки болю ви приносите іншим, як наприклад, у вищезгаданому випадку. Ви можете почувати провину через те, що ваші батьки

можуть бути розчарованими, коли дізнаються про ваші сексуальні стосунки. Або ж почуття провини може виникнути через *ваші релігійні погляди. Християнство, іудаїзм та іслам, наприклад, навчають, що секс – це дар від Бога, призначений для подружнього життя та що позашлюбні статеві стосунки є аморальними.*

Інколи провинна травмує людей до такого ступеню, що коли вони стають батьками, вони не можуть пояснити своїм дітям чому слід утримуватись від дошлюбних статевих зв'язків. Батьки не надають своїм дітям достатньо консультативної допомоги з питань статевого виховання, якої їх діти так потребують.

4. ВТРАТА САМОПОВАГИ ТА ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ.

Соціальний психолог. Багато людей страждають від втрати почуття власної гідності, коли дізнаються про те, що захворіли на хворобу, що передається статевим шляхом. Наприклад, згідно з найновішими опитуваннями, більш, ніж 80% людей, які мають герпес, зазначають, що «мають менше впевненості в собі». Але навіть, якщо особі пощастить уникнути хвороби, яка передається статевим шляхом, тимчасові статеві стосунки можуть знизити почуття власної гідності як того, хто постраждав так і того, хто виступав у ролі ініціатора цих стосунків. Інколи випадкові статеві стосунки призводять до заниження почуття власної гідності.

Ця тенденція описується працівником коледжу, молодою жінкою, яка є куратором гуртожитків: «У нашому гуртожитку є дівчата, які були вагітними по кілька разів та робили багато абортів. Вони мають тенденцію до самоненависті. Але через те, що у них так мало почуття власної гідності, вони реагують на будь-яку увагу з боку хлопців. І тому, вони повертаються до тих же деструктивних ситуацій та стосунків, які призвели до цих проблем».

З обох сторін нелюдські статеві стосунки приносять втрату самоповаги та почуття власної гідності. Один 20-ти річний студент коледжу заявляє: «Почуваєш себе огидно, коли нап'єшся на вечірці, а потім переспши з якоюсь дівчиною, яку навіть не можеш згадати наступного ранку». Ще один студент коледжу описує втрату самоповаги, яка сталася після першої сексуальної «перемоги»: «Нарешті мені вдалося затягнути дівчину до ліжка – насправді це трапилося в автомобілі – коли мені виповнилося 17 років. Я думав, що це було найгострішим відчуттям, але пізніше вона почала говорити, що кохає мене і хоче завжди бути зі мною. Я зрозумів, що у неї до мене напевно було ще з десяток хлопців, які вважали, що завоювали її, але насправді були лише предметом її потреби в безпеці. Цей висновок вирвав ґрунт з-під моїх ніг. Я не міг поважати когось, хто так легко віддавав себе як вона. Я був збентежений коли після 4 тижнів сексу, я втомився від наших стосунків. Не було сенсу продовжувати наші стосунки. В кінці кінців я покинув її, що примусило мене почуватись ще гірше, адже я бачив, що я зробив їй боляче. Я почувався низько». **Висновок.** Люди – не речі. Коли ми ставимося до інших як до речей, то цим ми не тільки робимо їм боляче, ми втрачаємо повагу до самих себе.

5. МОРАЛЬНИЙ ЗАНЕПАД ХАРАКТЕРУ ТА ЗМЕНШЕННЯ ЦІННОСТІ СЕКСУ.

Соціальний психолог. Коли люди ставляться до інших як до речей, що приносять задоволення та насолоду, вони не тільки втрачають самоповагу, але й руйнують свій характер та, як наслідок, занижують свою сексуальність.

Цілісний характер складається з таких якостей як *повага, відповідальність, чесність, турбота та самостриманість*. Стосовно сексу така риса характеру як самостриманість є особливо важливою. Втрата самоконтролю над сексуальною поведінкою є важливим фактором в багатьох проблемах, які пов'язані з сексом та які катують наше суспільство: *твалтування, розпуста, порнографія, сексуальна залежність, статева невірність у шлюбі та серйозна шкода, яку приносять ці проблеми багатьом сім'ям*. Фрейд колись сказав і зараз очевидно, що він був правий, що «контроль над сексуальною поведінкою є важливим для цивілізації». Тому, що секс є дуже впливовим, як тільки сексуальні обмеження знімаються, він заволодіває індивідуумами та стосунками.

Висновок. Подумайте тільки про ту атмосферу сексуальної поведінки, яка панує у школах. Якщо не слідкувати за своїми сексуальними бажаннями та імпульсами, то вони можуть вийти з-під контролю та призвести до гедонізму чи використання інших задля задоволення власних потреб. А в ході цього секс втрачає своє значення, красу та особливість; замість того, щоб бути інтимним вираженням любові та відданості однієї людини іншій, сексуальні стосунки вульгаризуються та занижуються.

6. ПОСЛАБЛЕНА ДОВІРА ТА СТРАХ БУТИ ВІРНИМ ТА ВІДДАНИМ ІНШІЙ ЛЮДИНІ.

Соціальний психолог. Молоді люди, які почувають себе використаними чи зрадженими через розрив в сексуальних стосунках можуть відчувати труднощі у майбутніх взаєминах. *Деякі люди, які постраждали від сексуальної експлуатації, починають почуватись так низько, що намагаються завоювати будь-яку увагу з боку інших, навіть, якщо ця увага буде нетривалою та принизливою*. А інші, на відміну від перших, *можуть взагалі перестати довіряти будь-кому, вони не хочуть знову потрапити в тенета обману*. За звичай такі характеристики притаманні дівчатам. Вони починають міряти всіх хлопців однією міркою: все, що їм потрібно – це секс. Одна молода жінка каже: «Крім того, що відчуваєш себе дешево (після кількох сексуальних контактів), я починаю цікавитись, чи хтось колись захоче кохати та приймати мене такою як я є, не вимагаючи від мене, щоби я зробила щось зі своїм тілом, щоб заслужити це кохання».

Проте хлопці теж можуть переживати втрату довіри до інших та страх відданості в результаті розбитих стосунків, які базувались суто на сексуальних зв'язках. Брайан, студент старшого курсу коледжу розповідає як це сталося з ним: «Вперше я займався сексом, коли мені було 15 років. Я зустрівся з цією дівчиною протягом року і кохав її дуже міцно. Вона була дружелюбною,

комунікабельною та могла легко переконати будь-кого. Ми займалися всім чим завгодно, крім сексу, але одного вечора вона попросила чи могли би ми спробувати все до кінця. Через кілька днів ми порвали наші стосунки. Це був найболючіший період мого життя. Я відкрив себе перед цією дівчиною більше, ніж перед кимось іншим, навіть моїми батьками. Я був дратівливим, постійно в депресії, мій настрій мінявся дуже часто. Мене покинули мої друзі через те, що я був постійно засмучений. Я почував себе невдахою і перестав займатися спортом. Мої оцінки в школі не були найкращими. Я не виходив гуляти аж до того часу, поки не поступив до коледжу. В останні кілька років у мене не було постійних стосунків з дівчатами, тільки тимчасові, одноденні, зв'язки. Я боюся закохатися»

7. ЛЮТЬ ЧЕРЕЗ ЗРАДУ.

Соціальний психолог. Іноді емоційна реакція на розрив стосунків – це не просто втрата довіри чи страх ділитись з кимось. *Це також і люття, шаленство.* Часто засоби масової інформації розповідають про людину, яка була дуже розлюченою і скоїла акт насилля над своєю колишньою дівчиною чи своїм колишнім хлопцем. *Прочитайте такі історії і тоді ви зрозумієте, що секс завжди був однією з причин для розриву таких стосунків.* Звичайно ж, люди завжди відчують гнів, коли з ними поривають, навіть якщо секс не мав місця. *Але почуття того, що вас зрадили, за звичай, завжди буде сильнішим, якщо секс був частиною ваших стосунків. Секс може стати емоційним динамітом.* Він може примусити людину вірити, що ці стосунки є серйозними, що люди кохають одне одного. Він може створити дуже міцний емоційний зв'язок, що при розриві приносить багато болю, особливо тоді, коли здається, що ваш партнер не був відданим іншому. *І саме тому, це почуття того, що вас зрадили може дати початок люті, навіть жорстокості.*

8. ДЕПРЕСІЯ ТА САМОГУБСТВО.

Соціальний психолог. *«Чим більше стосунки нагадують справжнє кохання, тим більше вкладатиме своєї душі в них людина і тим більше болю відчуватиме вона при розриві цих стосунків»,* – каже Кіеран Соєр. Інколи емоційне сум'яття, викликане розривом в стосунках призводить до глибокої депресії. Депресія ж, в свою чергу, може викликати думки до самогубства. В останні 25 років, кількість самогубств серед підлітків зросла в три рази. В 1988 році опитування, проведене Американським Департаментом з Охорони Здоров'я та Допомоги Населенню, показало, що одна з п'яти дівчат підліткового віку вже намагались вбити себе (для хлопців ця цифра один з десяти). Це той самий період часу, коли сексуальна активність підлітків значно зросла, особливо серед дівчат. Без сумніву, зростання кількості самогубств серед молоді пояснюється багатьма причинами, але, якщо проаналізувати все те, що було описано нами раніше про емоційний наслідок розбитих сексуальних стосунків, можна сміло вважати, *що біль від таких розривів є фактором, який впливає на рішення підлітків щодо самогубства.*

9. ЗРУЙНОВАНІ СТОСУНКИ.

Соціальний психолог. Секс може мати ще один емоційний наслідок: він може перетворити добрі взаємостосунки на погані. Тоді перестають розвиватись інші сторони цих стосунків і дуже скоро негативні емоції виходять на поверхню. Як наслідок, вони отравляють стосунки, і те, що можна було назвати стосунками, сповненими турботи має плачевний кінець.

Одна молода жінка ділиться своєю історією, яка ілюструє весь процес: «З кожним побаченням вмовляння мого хлопця зайнятися сексом ставали все більш переконливими. Все таки ми кохали один одного. Через 2 місяці я здалася з тієї причини, що мені вдалося виправдати цей зв'язок. Протягом наступних 6 місяців секс став центром наших стосунків... *В той же час в наших взаєминах з'явилися інші почуття, такі як: гнів, нетерпеливість, ревності та егоїстичність. Ми просто не могли більше спілкуватись. Ми набридли одне одному. Мені дуже хотілося внести якісь зміни в наші стосунки.*

22-ох річний хлопець, який ще не мав сексуального досвіду, виражає занепокоєність тією шкодою, якої завдає достроковий секс стосункам між людьми: «Я бачив як багато моїх друзів розривали стосунки, коли пізнавали всю гіркоту фізичної сторони стосунків.

Висновок. *Емоційна шкода є страшною тому, що люди поділились чимось надзвичайно важливим. Коли в сексуальні стосунки вступають в занадто ранньому віці, то це заважатиме іншим проявам кохання та може затримати розвиток стосунків.*

10. ЗАТРИМАННЯ РОЗВИТКУ У ОСОБИСТОСТІ.

Соціальний психолог. *Дострокові сексуальні зв'язки не тільки можуть затримати розвиток стосунків, але й розвиток самої людини та її особистості.* Так як, наприклад, деяка молодь звертається до наркотиків та алкоголю для того, щоб звільнитись від тривог та непотрібних переживань, інші можуть звертатись до сексуальних контактів. Секс стає втечею. Вони не учаться як протистояти переживанням та тиску, які ставить перед ними життя. Підлітки, які втягуються в постійні сексуальні зв'язки, звертаються до однієї сторони життя в той час життя, коли вони повинні брати активну участь в житті суспільства – формуючи нові стосунки з новими друзями, приєднуючись до різних клубів та команд, розвиваючи свої вміння та таланти, беручи на себе різні соціальні обов'язки. Всі ці фактори є важливими «поживними речовинами» для розвитку підлітка як особистості. Також цей період життя є особливим тому, що у молоді є і час, і можливість розвивати свої таланти та інтереси. Ті зміни, яких вони зазнають в саме цей період впливатимуть на них все життя. Якщо молодь не буде правильно використовувати цей час, то вона ніколи не зможе повністю використати свій потенціал сповна.

Ризик є більшим для дівчат, які часто стають задіяними в сексуальні стосунки і таким чином закривають двері всім іншим стосункам та інтересам. Самюель Кауфман, психіатр з Нью-Йорка зазначає: «Дівчина, яка розпочинає серйозні стосунки надто рано може пізніше зрозуміти, що зруйнувала свою

особистість. Вона стала частиною його та не змогла розвинути свої власні інтереси, своє власне відчуття незалежності та унікальності, як людини».

Роздумуючи над своїм досвідом роботи у сфері надання консультацій підліткам з питань статевого виховання, доктор Карсон Делі коментує: *«Я зустрічала багатьох, які шкодували, що розпочали сексуальні стосунки. Знову й знову мені доводилося бачити довгострокове емоційне та духовне спустошення, викликане сексом та розпустою».*

Соціальний психолог. Ніхто не розповідає про те, що інколи потрібні роки для того, щоб відновитись від цих сексуальних зв'язків – якщо взагалі можна повністю забути про це. Звичайно ж секс може бути джерелом насолоди та радощів. Але потрібно чітко зрозуміти – *підліткам потрібна наша допомога та поради для того, щоб усвідомити: секс може бути джерелом глибоких ран та страждань.*

Соціальний психолог. Висновок. Що змінює сексуальні зв'язки на позитивні так це ті стосунки, в яких знаходяться люди. Статевими стосунками можна насолоджуватись, не має ніякого ризику, як емоційного так і фізичного, якщо люди віддані одне одному і міцно кохають один одного. Історично так склалося, що цей зв'язок називається шлюбом. Сексуальний союз стає частиною чогось більшого - союзу життя двох осіб.

(За Томас Лікона, член Консультативної Ради Національного Інформаційного Центру з Утримання. Інтернет-сторінки Національного Інформаційного Центру з Утримання).

ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ КУЛЬТУРИ У УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

(тренінг)

Г. Каліберда

Методи навчання у тренінгу. Серед методів навчання, які використовуються у тренінгу, розрізняють *інтерактивні і активні*, серед яких: *мозковий штурм, робота в малих групах, рольові ігри, групове обговорення тощо* [3, с. 129].

Тренінг стимулює роботу мозку, учасники виявляються втягнутими в дискусію, їм необхідно формулювати і відстоювати власну точку зору, правильно ставити запитання і, в кінцевому підсумку, навчитися застосовувати отримані знання на практиці. *Близько 70% часу на тренінгу відведено відпрацюванню навичок за допомогою рольових ігор, моделюванню робочих ситуацій та їх аналізу.* Це пов'язано з необхідністю ввести людину в зону дискомфорту, в якій людина змушена думати, діяти, приймати рішення [2, с. 5].

Тренінговий процес можна умовно розділити на три етапи. *Перший етап* – це, з одного боку, з'ясування запиту, формулювання теми і складання програми тренінгу, з іншого – технічне забезпечення: підготовка приміщення, обладнання, роздаткових матеріалів. *Другий етап* – це сам тренінг. Він включає в себе діагностику потреб групи, формулювання цілей і завдань, надання необхідної інформації, відпрацювання навичок і отримання зворотного зв'язку. *Третій етап* – це застосування отриманого досвіду на практиці [2, с. 6].

Інтерактивні й активні методи навчання у тренінгу.

1. *«Мозковий штурм»*. Це спільне розв'язання певної проблеми чи задачі завдяки напрацюванню великої кількості різноманітних варіантів та ідей. Після збору варіантів вирішення задачі, учасники обирають найбільш вдалі ідеї.

2. *Робота в малих групах*. Допомагає учасникам напрацьовувати комунікативні навички, навички командної роботи. Використовується цей метод задля вирішення складних завдань, які важко вирішити самотійно, а також для спільного опрацювання інформації та обміну досвідом.

3. *Рольові ігри*. Це інтерактивний метод, який допомагає пропрацювати різні варіанти вирішення проблемних ситуацій, стимулює критичне та творче мислення учасників.

4. *Групове обговорення*. Використовується для активного обміну думок, ідей, досвіду учасниками заняття задля закріплення корисної інформації.

Додаток-1.

ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ КУЛЬТУРИ У УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ (тренінг)

Мета: обговорення з учнями (вихованцями) особливостей міжособистісних стосунків між хлопцями і дівчатами, культури статевих стосунків, формування навичок відповідальності за свої дії, ознайомлення із наслідками аморальної статевої поведінки, захворюваннями, що передаються статевим шляхом.

Тривалість заняття: 1 год 30 хв. *Обладнання:* дошка, крейда, маркери, папір, ватман, стікери, ручки, роздаткові матеріали.

Хід проведення:

Вступна частина: Привітання, ознайомлення з темою тренінгу.

1. *Знайомство* (5 хв). Кожен учасник називає своє ім'я і продовжує речення «А ви навіть не знали, що я...»

2. *Формування очікувань групи* (5 хв). Тренер роздає кожному учаснику по стікеру, де вони записують свої очікування щодо тренінгу, потім тренер збирає відповіді і вивішує їх на дошку.

Обладнання: стікери і ручки.

3. *Прийняття правил групової взаємодії* (5 хв). Спільне обговорення: які правила, на вашу думку, необхідні для ефективної роботи в групі? (правила поваги до інших, конфіденційності, активності тощо).

Обладнання: дошка і крейда.

Основна частина:

1. Вправа «Взаємостосунки» (10 хв).

Мета: обговорити з учасниками якості, які позитивно впливають на стосунки між хлопцями і дівчатами.

Обладнання: дошка і крейда.

Хід вправи: Тренер малює на дошці 2 колонки: позитивні якості, які впливають на стосунки і негативні якості. Методом мозкового штурму учасники називають позитивні і негативні якості, а тренер записує їх. Після цього тренер підсумовує результати та зазначає, що хороші стосунки треба будувати добрими якостями [1, с. 171].

2. Вправа «Сердечка» (10 хв).

Мета: переконати учнів, що існує безліч способів прояву кохання та симпатії між хлопцем і дівчиною, не вступаючи в статеві стосунки.

Обладнання: ватман, маркери, паперові сердечка.

Хід вправи: Інформаційне повідомлення. Почуття до протилежної статі можна проявляти по різному, без приниження її гідності. Серед них, є ті, які допоможуть уникнути багато проблем та принести гармонію у взаємостосунки. Багато молодих людей вступають в статеві стосунки зовсім не готові до цього та не усвідомлюючи можливих проблем які з ними пов'язані. Для того щоб цього не сталось, нам потрібно з'ясувати як ми можемо виявляти наші почуття не завдаючи шкоди своєму здоров'ю.

Організація групи: Тренер об'єднує групу у декілька підгруп по 4 особи, кожній підгрупі дають по 2 сердечка, одне з переліком способів морального прояву почуттів та симпатії, інше порожнє. Протягом 5 хв. учасники дотримуючись етикету, культури поведінки, повинні спільно у своїх підгрупах скласти перелік способів прояву своїх почуттів, які не перераховані на першому сердечку. Після завершення завдання, кожна група зачитує свій перелік, а тренер записує усі варіанти на ватмані.

Запитання до групи: Які ваші висновки стосовно цієї вправи? Чим вона корисна? [1, с. 204].

3. Вправа «Запитуйте – відповідаємо!» (10 хв).

Мета: дати можливість учнівській молоді побути у ролі психологів та особисто знайти аргументи які допоможуть попередити ранні статеві стосунки.

Обладнання: роздатковий матеріал «Запитуйте – відповідаємо!».

Хід вправи: Тренер об'єднує групу у декілька підгруп по 4 особи та роздає

кожній групі аркуш з листом до редакції. Завдання полягає в тому щоб підгрупи відповіли на лист та після того зачитали свої варіанти групі та тренеру [6, с. 198].

Роздатковий матеріал до вправи: Запитуйте – відповідаємо! Дорога редакціє! Мені дуже цікаво читати Ваш журнал та поради в ньому. Вже давно хочу написати Вам листа, але довго не могла наважитися. Мені скоро 17 років і я 8 місяців зустрічаюся з хлопцем. Він цікава людина, мені дуже приємно бути разом з ним. Наші почуття з кожним днем міцніють.

Хочу запитати, з якого віку статеве співжиття є безпечним?

Підкажіть мені аргументи, які допоможуть попередити ранні статеві стосунки. Дуже вам вдячна!

4. Вправа «Відповідальна-ризикована поведінка» (10 хв).

Мета: сформувані у учнів відповідальне ставлення за свої вчинки.

Обладнання: папір і ручки.

Хід вправи: Група об'єднується в дві підгрупи. Одна обговорює поняття «відповідальна», інша «ризикована» поведінка. Кожна підгрупа презентує свої напрацювання.

Обговорення: – Яка поведінка називається відповідальною?

– Яка поведінка називається безвідповідальною?

– Від кого залежить вибір поведінки?

– Чи завжди рішення виважені?

– До яких наслідків може призвести безвідповідальна поведінка?

Після обговорення тренер робить *підсумок:* «Ризикована поведінка – це поведінка, яка створює загрозу для здоров'я та життя людини. Це статеве неутримання та часта зміна статевих партнерів, недотримання правил особистої гігієни, вживання алкоголю, тютюну або наркотиків» [7, с. 43].

5. Вправа «Наслідки безвідповідальної поведінки» (8 хв).

Мета: ознайомити учнів із наслідками безвідповідальної поведінки.

Обладнання: папір і ручки.

Хід вправи. Група об'єднується в 2 підгрупи.

1- підгрупа обговорює наслідки ранніх статевих стосунків,

2- підгрупа – наслідки шкідливих звичок.

Кожна група презентує напрацювання [7, с. 43].

6. Обговорення на тему «Небезпека ранніх статевих стосунків» (7 хв).

Мета: обговорити з учнями небезпеку ранніх статевих стосунків, а також наслідки до яких вони призводять.

Запитання для обговорення: у чому небезпека ранніх статевих стосунків? (Вагітність і пологи, аборт, безпліддя, часта зміна сексуальних партнерів,

комерційні статеві стосунки, статевий розлад, різні захворювання, осуд оточуючих) [7, с. 98].

7. Групова робота (20 хв).

Мета: надати інформацію учасникам про захворювання, які передаються статевим шляхом. Обладнання: ватмани, маркери, роздаткові матеріали.

Хід роботи:

Тренер ділить учасників на 2 групи, кожній групі роздає ватман, маркери та роздаткові матеріали з інформацією про захворювання, які передаються статевим шляхом.

Перша група отримує інформацію про інфекції, що передаються статевим шляхом, *друга група* отримує інформацію про ВІЛ/СНІД.

Завданням для обох груп є прочитати надану їм інформацію, обговорити її та зобразити її схематично на ватмані. Після завершення, кожна група представляє свої напрацювання [7, с. 44].

Роздаткові матеріали: Що потрібно знати про ІПСШ? Інфекції, які передаються статевим шляхом (далі – ІПСШ) це група клінічно неоднорідних хвороб, які об'єднує переважно статевий шлях передачі й перші прояви проявляються на статевих органах. ІПСШ найчастіше вражають молодих людей віком від 15-24 років. На цей вік припадає також половина всіх нових випадків інфікування ВІЛ. Ризик пов'язаний з ІПСШ дуже великий:

- Для молодих людей, які розпочали статеве життя в ранньому віці, оскільки в цьому випадку, ймовірно, вони часто змінюватимуть статевих партнерів;

- Для підлітків, що живуть і працюють на вулиці, для яких секс став джерелом засобів для існування;

- Для заміжніх жінок, чоловіки яких вступають в позашлюбні статеві стосунки. У чому небезпека ІПСШ?

- за відсутності лікування хвороби легко переходять у хронічні форми й тоді терапія істотно ускладнюється, це також може призвести до безпліддя;

- ІПСШ передаються від хворої матері до дитини під час вагітності, пологів і під час грудного вигодовування;

- хворий небезпечний для своїх статевих партнерів.

Як виявляються ІПСШ?

ІПСШ можуть протікати із проявом певних симптомів або зовнішніх ознак, і безсимптомно. Для всіх цих захворювань характерний різний інкубаційний період (час з моменту зараження до виникнення клінічних проявів) – від декількох днів до декількох місяців.

Отже, основні загальні прояви ППСШ:

- свербіння і печія в районі статевих органів;
- незвичні кровотечі або виділення зі статевих органів;
- почервоніння, виразки або бородавки в межах статевих органів;
- болі в ділянці живота чи паху, підвищення температури тіла;
- запалення лімфовузлів у паху;
- часте, хворобливе сечовипускання та печія при сечовипусканні [5, с. 99].

Дев'ять основних фактів, які молодь має знати про ВІЛ/СНІД.

1. ВІЛ-інфекцію спричиняє вірус імунодефіциту людини, який руйнує імунну систему. Організм людини, ураженої ВІЛ, утрачає здатність протистояти будь-якій інфекції. Це призводить до розвитку синдрому набутого імунодефіциту – СНІДу.

2. Хвороба на ВІЛ-інфекцію може нічим не проявлятися протягом десяти й навіть більше років від моменту інфікування. Людина, яка уражена вірусом може добре почуватись і навіть не підозрювати, що вона є носієм вірусу.

3. Вірус може передаватися на всіх стадіях розвитку ВІЛ-інфекції. ВІЛ передається через кров, сперму, овуляційні та вагінальні виділення, грудне молоко.

4. Найчастіше ВІЛ-інфекція передається через статеві контакти. *Найкраще взагалі утримуватися від сексуальних контактів.*

5. Молоді люди, які мають захворювання, що передаються статевим шляхом, особливо вразливі до інфекції, оскільки їхні слизові оболонки не здатні протистояти ВІЛ.

6. Молоді люди, які вживають наркотики ін'єкційно, або мають сексуальні контакти з тими, хто вживає наркотики, належать до групи найбільш уразливих щодо інфікування ВІЛ.

7. Обстеження – тест на ВІЛ – здійснює система охорони здоров'я, і передусім, центри профілактики СНІД. Тест на ВІЛ є абсолютно конфіденційним. За бажанням, тестування можна пройти анонімно.

8. ВІЛ-інфекція не передається через обійми, потискання рук, користування туалетом, басейном, постільну білизну, кухонний посуд, укуси комах, кашель та чхання. Це означає, що спілкування з ВІЛ-інфікованими людьми на побутовому рівні є абсолютно безпечним для інших.

9. Дискримінація людей, які живуть із ВІЛ, тільки на підставі того, що вони є носіями вірусу, – це порушення прав людини. Людина, уражена ВІЛ або СНІД, заслуговує на співчуття та потребує розуміння і підтримки [1, с. 334].

Заклучна частина

Підведення підсумків.

Кожній людини впродовж життя можуть траплятись ситуації, які пов'язані з ризикованою поведінкою. *Ризик починається з початком статевого життя, незапланована вагітність, ВІЛ-інфекція, захворювання, що*

передаються статевим шляхом – це не єдині проблеми з якими може стикнутись молода людина, саме тому, *важливо дбати про своє здоров'я і бути відповідальним за свої вчинки щоб не зіткнулись з неприємними наслідками раннього статевого життя.*

Література.

1. Зимівець Н. В. Навчання здоров'я: просвітницька робота з підлітками щодо збереження, розвитку та зміцнення репродуктивного здоров'я: навч. – метод. посіб. / Н. В. Зимівець, В. С. Петрович, О. Ю. Закусило; за заг. ред. Н. В. Зимівець. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 360 с.
2. Ковальов С. В. Підготовка старшокласників до сімейного життя: Тести, опитувальники, рольові ігри. – М., 1991.
3. Куртикова И. Тренінг: руководство к действию. Теория и практика / И. Куртикова, К. Лаврова, В. Ли. – М., 2005. – 240 с.
4. Лещук. Н. О. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. – К., 2014. –136 с.
5. Кожуховская Т. Ю. Участие молодежи в профилактике инфекций передающихся половым путем / Т. Ю. Кожуховская // ВИЧ-инфекция, сексуальное и репродуктивное здоровье молодежи / под. ред. Л. П. Симбирцевой. – СПб. : Островитянин, 2010. – с. 151.
6. Сиротич Р. Тіло – храм Святого Духа: Програма статевого виховання (17-18 років). Посібник / Р. Сиротич, Л. Цюпа, А. Козіброда . – Львів: Свічадо, 2006. – 200 с.
7. Цушко І. І. Формування навичок захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді / І. І. Цушко. – Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. – 104 с.
8. Соціально-педагогічна профілактика статевої деморалізації молоді у професійно-технічних навчальних закладах (наукова робота). [Електронний ресурс]. – 2019.

ІІІ. МОРАЛЬНА КРИЗА ТА ЗЛОЧИН ЦИВІЛІЗАЦІЇ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

(методичний матеріал до педагогічних заходів; анкета; клуб «Сім'я»)

Г. Каліберда

Сучасні проблеми та загрози для української сім'ї

Слово вчителя. Майбутнє нашої держави залежить від змісту цінностей, які закладаються у світоглядні орієнтири молодих людей, а також від того, наскільки духовність стане основою їх життя. Це означає, що підготовка учнівської молоді до сімейного життя є однією з найважливіших проблем сьогодення, оскільки її загострення зумовлюється кризовим станом суспільства, соціальною та політичною нестабільністю, невизначеністю щодо майбутнього. Ці фактори призводять до перегляду планів молодого покоління щодо укладення шлюбу, до виникнення нових соціально-психологічних установок відносно функцій сім'ї та ролей жінки й чоловіка в ній.

За даними вчених до основних причин сімейних конфліктів і розлучень у молодих сім'ях психологи відносять установку на шлюб як на легке життя. Проявляється ця установка в наступних чотирьох факторах:

- неготовність молодих людей до різкої зміни стилю життя;
- складність стосунків між поколіннями;
- гедоністичне ставлення до шлюбу (коли від нього чекають тільки приємних несподіванок);
- відсутність підготовки до виконання всього комплексу функцій необхідних у сім'ї.

Тому головним завданням роботи з учнівською молоддю є набуття теоретичних знань, формування сучасних уявлень і поглядів на шлюб, формування моральних та ціннісних орієнтирів, переконань у сфері сімейної політики.

За роки незалежності нашої країни інститут сім'ї зазнав значних змін. Проблемою української сім'ї є нестабільність шлюбних відносин та значна вірогідність розлучення. Щороку збільшується кількість неповних сімей, у яких проживають діти з одним із батьків, іноді – з іншими родичами. За даними Міністерства соціальної політики України, за 15 років в Україні в 22 рази зросла кількість матерів-одиначок – кожна п'ята дитина в Україні народжується поза шлюбом. А кількість розлучень становить 45-59 %, наприклад, у 2015 році – 34,2 тис., у 2016 році – 35,46 тис., у 2017 році – 130 33 тис., у 2018 році – 54 тис. Зазначимо, що 10 % укладених шлюбів розривають протягом першого року і лише одна з трьох пара не розлучається [7, 9].

Згідно зі статистикою, кожна п'ята сім'я в Україні розпадається через проблеми з алкоголем. Україна входить у десятку країн з найвищим рівнем

смертей від алкоголю. За кількістю смертей серед чоловіків ми займаємо сьоме місце (53 тисяч чоловік), а серед жінок – четверте (25 тисяч чоловік).

Збільшується кількість цивільних шлюбів, у яких чоловік та жінка живуть разом, ведуть домашнє господарство, виховують спільних дітей, але не реєструють свої стосунки [4].

Також однією з проблем є *зниження рівня народжуваності*. За 11 місяців 2011 року в Україні народилося 460,5 тис. дітей (на 2,9 відсотка менше порівняно з 2010 роком) [4].

Окремо слід виділити *проблему позашлюбного народження дітей*. За даними Національного дослідницького університету "Вища школа економіки", у 2009 році частка дітей, народжених поза шлюбом, становила 21,2 відсотка (порівняно із 17,3 відсотка у 2000 році, 11,2 відсотка – у 1990 році та 8,3 відсотка – у 1985 році) [4].

Найпоширенішими проблемами сімей також є *фінансові труднощі, недбале і необдумане відношення до створення сім'ї, неготовність до загального побуту*.

Також значною проблемою для українського суспільства є значна кількість дітей, які знаходяться під опікою держави – 712,342 тис. станом на 2017 рік. Серед них *діти позбавлені батьківського піклування* складають 691,023 тис. та діти сироти – 21,319 тис.

Серед типових причин виникнення цих явищ – низька культура почуттів, психолого-педагогічна неграмотність, зменшення віку вступу у шлюб, соціально-економічна незахищеність молодих сімей; зміна мотивації створення сім'ї, ранні статеві стосунки.

Ще однією проблемою українських сімей є висока кількість жінок, дітей та осіб похилого віку, які *потерпають від домашнього насильства*. За інформацією ПРООН, від фізичного домашнього насильства в Україні страждає орієнтовно 1,8 мільйона жінок. З кожним роком статистика щодо насильства в сім'ї невинно зростає. За офіційними даними, у 2017 році близько 600 жінок загинуло від рук насильників. Згідно зі статистичними даними МВС України та Генеральної прокуратури України питома вага дітей, потерпілих від зґвалтування за останні роки, становить: 2007 р. – 23,4 %; 2008 – 22,6 %; 2009 – 19,6 %; 2010 – 27,4 %; 2011 – 31,3 %; 2012 – 27,5 %; 2013 – 24,2 %; 2014 – 24,4 %; 2015 – 27,5 %; 2016 – 26,5 %; 2017 р. – 38,2 %. Також аналіз статистики свідчить, що 90,9 % жертв сексуального насильства в сім'ї є діти, які найчастіше потерпають у сім'ї від таких проявів сексуального насильства, як розбещення (47,1 %) та задоволення статевої пристрасті неприродним способом (35,3 %). Саме діти віком від 14 до 18 років порівняно частіше в сім'ї стають жертвами зґвалтувань (46,7 %) та задоволення статевої пристрасті неприродним способом (40 %) [7, 8, 9].

Як свідчать результати проведених досліджень, причинами прояву цього явища є *зниження рівня життя значної частини населення, високий рівень безробіття, соціально-побутова невлаштованість, розбещеність, поширення алкоголізму та наркоманії, високий рівень агресії, низька самооцінка осіб, що чинять насильство тощо*. На запобігання цього явища спрямовано реалізацію

Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», Закону України «Про охорону дитинства» та ін.

Додаток-1.

Про витоки агресивної поведінки (теми для консультацій, бесід, рефератів) [5].

1. Сімейні конфлікти. Їх вплив на здоров'я подружжя і розвиток дитини.
2. Вплив сімейних конфліктів на здоров'я і розвиток дитини.
3. Які причини явної та прихованої дискримінації жінок?
4. Чому чоловіки менш емоційні, ніж жінки?
5. Чому жінки менш агресивні, ніж чоловіки? Це правило чи виняток з нього?
6. Як у сучасних умовах відбувається перехід від патріархального типу відносин у сім'ї до егалітарного (рівність у відносинах)?
7. Розкрийте суть понять «глобальна секс-індустрія», «глобальне насильство».
8. Чи справді є «сильна» та «слабка» стать?
9. Дайте характеристику ролі жінки та чоловіка в сім'ї.
10. Дайте характеристику патріархальному та матріархальному типу сім'ї.
11. Яка динаміка і моделі поведінки безробітних жінок і чоловіків?
12. Раннє статеве життя та його наслідки для репродуктивного здоров'я.
13. Взаємини статей в українській народній пісні (шлюбно-сімейній звичаєвості).
14. Які складності чоловічої ролі у сім'ї?
15. Психологічні наслідки для людини, яка зазнає насильство в сім'ї?
16. Репродуктивне здоров'я у демографічному контексті.
17. Соціально благополучна жінка: психологічний портрет.
18. Синдром домогосподарки та його вплив на психологію жінки.
19. Якою є нормативна статева поведінка?
20. Основні цінності роду і сімейні традиції в дитячо-батьківських взаєминах.
21. Морально-етичні аспекти поведінки дівчини та юнака, їх роль у створенні здорової сім'ї.
22. Чому тривалість життя чоловіків менша ніж у жінок?
23. Поясніть роль громадської думки і мас-медіа у формуванні сучасних уявлень про сім'ю.
24. Які складові відповідального батьківства.

Можна відмітити, що динамічні зміни образу життя українського народу неоднозначно впливають на сімейні відносини, тому в цих умовах цілеспрямована *підготовка до сімейного життя є нагальною потребою, яка займає важливе місце в системі виховання учнівської молоді у формуванні в юнаків і дівчат потреби створення сім'ї, готовності до вступу в шлюб, вмінню правильно будувати внутрішньо сімейні відносини і виховувати дітей. Крім того, формування почуття відповідальності за свою поведінку до*

шлюбу, а також відповідну моральну поведінку у сфері взаємовідносин чоловіків та жінок.

Виходячи з вищезазначеного, для удосконалення підготовки учнівської молоді до шлюбу педагогічні колективи усіх закладів освіти повинні проводити роботу, яка спрямована на розширення та поглиблення знань учнів про роль сім'ї в житті особистості та суспільства.

Робота з учнівською молоддю стосовно підготовки її до сімейного життя безпосередньо пов'язана з формуванням ціннісних орієнтацій і моральних якостей у молоді і повинна здійснюватися на всіх етапах вікового розвитку особистості, в системі загальних проблем виховання.

З цього випливає необхідність спеціальної цілеспрямованої роботи із старшокласниками з проблем підготовки їх до шлюбу.

Це може бути як просвітницька робота, в основі якої лежить ознайомлення учнівської молоді зі знаннями щодо функцій сім'ї, особливостями їх установок на сімейне життя, гендерними стереотипами, їх наслідками, так і тренінгові заняття з використанням різноманітних психотехнічних вправ, які спрямовані на набуття нових умінь і навичок щодо форм установок у сімейному житті. Наприклад, такі виховні заходи [6]:

1. «Батьки – головні вихователі своєї дитини»;
2. «Формування здорового способу життя в умовах родини»;
3. «Громадянин формується в родині»;
4. «Твоє майбутнє – від чого воно залежить»;
5. Бесіда «Моя майбутня родина»;
6. Анкета « Чого Ви чекаєте від подружнього життя?» тощо.

Додаток-2.

Анкета «Чого Ви чекаєте від подружнього життя?» [6].

1. Чим зумовлений ваш вибір майбутнього чоловіка (дружини)?
  - а) зовнішнім виглядом, вмінням триматися на людях, говорити;
  - в) рисами характеру, вчинками, що викликають довіру;
  - с) відчуваю, що прийшла пора одружуватися (виходити заміж), а кращих кандидатів немає і не передбачається.
2. Яку мету Ви хотіли б досягти, беручи шлюб?
  - а) взаємну любов, домашній затишок, сімейне тепло;
  - в) вирішення квартирного питання, фінансового благополуччя – матеріального достатку;
  - с) тільки одного – скоріше порішити з самотністю.
3. Що, з Вашої точки зору, повинна закріплювати сім'я?
  - а) гармонія почуттів, взаєморозуміння;
  - в) матеріальні блага;
  - с) інтимне життя.

4. *Чи припускаєте Ви взяти на себе більшу частину сімейних обов'язків?*

- а) зовсім ні, не збираюсь погрузнути в сімейних клопотах;
- в) вважаю, що потрібно з самого початку розподілити і чітко визначити сімейні функції кожного;
- с) звісно, що так, вважаю це своїм подружнім обов'язком.

5. *Плануєте Ви в майбутньому займатися справами на кухні?*

- а) обов'язково буду оволодівати кулінарним мистецтвом;
- в) гадаю, що для мене це занадто, не бажаю робити з себе «раба свого шлунку»;
- с) іноді треба дозволяти собі домашню кухню, хоча можна обійтися напівфабрикатами.

6. *Якщо Ви сперечаєтесь, чи завжди Ви готові поступитися першим?*

- а) дуже рідко вважаю себе винним (-ою);
- в) здебільшого прагну першою (-им) залагодити конфлікт;
- с) найчастіше аналізую ситуацію, причини непорозуміння і, хоч не зразу, але уладнаю справу.

7. *Чи повинна жінка працювати, якщо в неї маленькі діти, а чоловік цілком спроможний забезпечити сім'ю?*

- а) ні, не повинна;
- в) так, якщо дитина ходить до ясел або дитячого садка;
- с) так, якщо допомагають інші члени сім'ї.

8. *Яку допомогу повинні надавати подружжю батьки?*

- а) ніякої;
- в) матеріальну – в міру потреби;
- с) у догляді за дитиною.

9. *Хто повинен відповідати про матеріальний добробут в сім'ї?*

- а) головним чином, чоловік;
- в) обоє однаковою мірою;
- с) головним чином, жінка.

10. *Чи хочете Ви мати дітей?*

- а) щонайменше – двох;
- в) ні;
- с) за умови, що їх буде хотіти чоловік (жінка).

11. *Чи будуть у Вас таємниці від майбутнього чоловіка (жінки)?*

- а) ніяких;
- в) деякі;
- с) є речі, які не можна з ним обговорювати.

Оцінювання.

Підрахунок набраних балів:

Питання а), в), с).

1.	2	3	1
2.	3	1	2
3.	3	2	1
4.	1	2	3
5.	3	1	2
6.	1	3	2
7.	2	1	3
8.	1	2	3
9.	3	2	1
10.	3	1	2
11.	3	2	1

До 15 балів: Можливо з часом ви зміните багато поглядів на подружнє життя, але поки що ви не готові до нього, оскільки ваш шлюб буде сповнений конфліктів, ви не зможете пристосуватися до майбутнього чоловіка (дружини). Насамперед навчіться бути терплячим, час від часу поступатися партнеру. Для вас головне не внутрішній світ, а зовнішність та матеріальний достаток. Ви більше любите і бережете себе, а справжні глибокі почуття до вашої половини вас обходять.

15 – 25 балів: Якщо ви збираєтесь одружитися, то рішення може бути трохи поспішним. Можливо вам ще не достає життєвого досвіду, впевненості в собі. Приділивши більше уваги самоконтролю, відповідальності за себе і за свою другу половину, ви б могли стати хорошим чоловіком (дружиною). У вас є прагнення до гармонії сімейного життя, потрібно тільки набратися терпіння – дорога до сімейного щастя не проста.

25 і більше – Щасливою буде та людина, з якою ви пов'яжете свою майбутню долю. Ви достатньо мудрі, поважаєте інтереси партнера, зберігаючи водночас свою незалежність. Ви відкриті, некорисливі. Ваше ставлення до подружнього життя дуже серйозне і відповідальне. Ваші щирі почуття будуть запорукою щасливого сімейного життя [6].

Підготовка молоді до сімейного життя полягає у висвітленні актуальних питань, зокрема культури поведінки закоханих, культури сімейних стосунків, захворювань, що передаються статевим шляхом, планування сім'ї, правових питань сімейного життя тощо.

Реалізації вищезазначених завдань сприяють *вечори, сімейний відпочинок, календарні, релігійні свята, лекції, бесіди, консультативна робота (засідання із залученням фахівців), обмін практичним досвідом, тематичні диспути та тренінги, тестування, тематичні рольові ігри, конкурси, відеолекторії, «круглі столи»* тощо.

Безперечно ефективними формами роботи є культурно-розважальні та конкурсні заходи. Це не лише раціональна форма організації дозвілля учнівської молоді, а й пропаганда кращих сімейних традицій українського народу, звичаїв, обрядів, пошук сімейних талантів, розвиток пізнавальних інтересів членів сім'ї, творчої ініціативи, обмін досвідом сімейного виховання, зміцнення взаємостосунків у сім'ї, відродження родинної побутової культури українського народу.

Як організувати клуб «Сім'я»

Клуб – самодіяльне об'єднання, яке створюється за бажаннями та інтересами учнівської молоді, має чіткі цілі, задачі, свої органи управління, певну організаційну структуру, власну назву. Характерною особливістю роботи клубу є демократичність, довірлива атмосфера, взаємостосунки партнерства, повага один до одного.

Клубна форма сприяє розвитку ініціативи, творчого потенціалу, здійсненню індивідуального підходу в роботі з різними категоріями сімей та учнівської молоді, завданням якої є формування культури спілкування учнівської молоді, здорового способу життя, надання допомоги у підготовці до шлюбно-сімейних стосунків, формування особистості, відродження традицій виховання.

Робота, що проводиться у ЗОНЗ повинна забезпечувати актуалізацію теоретичних знань підлітків, спрямовувати їх у практичну площину, звертати увагу учнівської молоді на гострі проблеми сьогодення стосовно підготовки до сімейного життя, формувати їх соціальну зрілість.

Додаток-3

Приблизна тематика роботи клубу «Сім'я» [5].

1. «Родина – наш оберіг» – *бесіда, дискусія.*
2. «Сімейне життя – творчість двох» – *круглий стіл.*
3. «Сім'я – наша надія» – *лекція, тестування.*
4. «Культура поведінки закоханих» – *сюжетно-рольові ігри.*
5. «Я плюс Ти» – *шоу-програма.*
6. «Усе починається з любові» – *бесіда, тестування.*

7. «Пристрасть, закоханість, кохання» – *дискусія*.
8. «Абетка подружжя» – *диспут, сюжетно-рольова гра*.
9. «Щастя бути разом» – *конкурс батьківських сімей*.
10. «Молодь за здоровий спосіб життя» – *лекції, тренінги*.
11. «Наркотики – загроза людству» – *лекція*.
12. «Про безладні статеві відносини та їх негативні наслідки – відверто і серйозно» – *бесіда із залученням фахівця*.
13. «Від тебе залежить багато» – *диспут*.
14. «Крок до милосердя» – *дискусія*.
15. «Збереження репродуктивного здоров'я. Яким шляхом іти?» – *бесіда із залученням фахівців (венеролога, акушера-гінеколога)*.
16. «Ранні шлюби» – *ток-шоу із залученням спеціалістів (психолога, лікаря, юриста)*.
17. «Дружба, повага – складові кохання» – *дискусія*.
18. «Мистецтво сімейного спілкування» – *сюжетно-рольова гра, що є імітацією відносин між членами сім'ї*.
19. «Вартості сімейного життя» – *дискусія*.
20. «Сім'я – це дзвін поколінь» – *зустріч сімей з різним стажем подружнього життя*.
21. «Родинне дерево» – *творчі конкурси*.
22. «Козацькому роду нема переводу» – *конкурс для юнаків*.
23. «Міс Попелюшка» – *конкурс для дівчат*.
24. «Чарівне подружжя» – *фотовиставка сімейних фото*.
25. «Розповім про хорошу сім'ю» – *вечір-бесіда*.
26. «Я – сім «Я» – сімейні спортивні ігри.
27. «Царство жінки» – *святковий вечір до Дня Матері*.
28. «Сімейне право» – *лекція, тренінг з проблем – сім'я і право*.
29. «Шлюбно-сімейне законодавство» – *зустріч-бесіда з юристом, конкурсна вікторина – «Знати, щоб не помилитися»*.
30. «Сім'я ХХІ століття» – *конкурс сімейних ерудитів*.
31. «Краще сімейне помешкання» – *фотоконкурс*.
32. «Домашня економіка» – *тестування з питань повсякденних потреб: в одязі, їжі, праці, розвагах, творчості та спілкуванні*.
32. «Бюджет та господарство сім'ї» – *бесіда, бізнес-гра «Монополія»*.
33. «Сімейний пиріг» – *конкурс*.
34. «Мотив для двох сердець» – *творча зустріч «Співуча родина»*.
35. «Вічна проблема: батьки і діти» – *ток-шоу*.
36. «Старші в домі» – *диспут*.
37. «Моя мама (бабуся) – найкраща» – *конкурс*.
38. «Відповідальне батьківство» – *бесіда, тестування*.
39. «Насильство в сім'ї: причини та наслідки» – *бесіда*.
40. «Я та моя сім'я» – *виставка дитячих творів (малюнків) про сім'ю*.
41. «Народні традиції сімейного виховання» – *бесіда, круглий стіл*.
42. «Діти: ні дня без турботи» – *пізнавально-розважальна програма, солодкий стіл*.

43. «В об'єктиві дитинство» – фотовиставка.
44. «Конфліктна сім'я та її вплив на формування особистості дитини» – *бесіда, дискусія* із залученням фахівця-психолога.
45. «Алкоголь та сім'я» – *диспут*.
46. «Сімейний вернісаж» – *сімейний вечір (бесіда, конкурси на кращу сімейну історію)*.
47. «Сім'я – ключ від щастя» – *святковий вечір, міні-концерт*.
48. «Негативний вплив ЗМІ на формування духовних і моральних цінностей молоді» – *бесіда-лекція*.
49. «Порушення прав дітей: експлуатація та торгівля» – *бесіда*.
50. «Про дівочу гордість і чоловічу гідність» – *бесіда*.
51. «Сексуальний потяг, закоханість чи справжнє кохання» – *дискусія*.
52. «Розподіл влади у нашій сім'ї» – *виступи членів гуртка*.
53. «Спадковість. Уроджені захворювання та їх вплив на потомство» – *лекція-бесіда із залученням спеціаліста з генетики людини*.
54. «Родина від батька до сина» – *свято «День батька»*.

Література.

1. Кон И.С. Дети и родители // Семья: Книга для чтения. - Кн. 1 / Сост. И.С. Андреева, А.В. Гулыга. - М.: Политиздат, 1990. - С. 236-270.
2. Кузмичова Л.О., Жилінкова І.В. Особисті права та обов'язки батьків та дітей: Учб. посіб. – К.: УМКВО, 1991. – 56с.
3. Формування сімейних цінностей в учнів загальноосвітніх навчальних закладів: посібник / Л.В. Гончар, І.М. Мачуська, К.М. Павицька, А.В. Хижняк; за заг. ред. Л.В. Гончар. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. - 176 с.
4. Навчальна програма спецкурсу «Українська родина» для студентів усіх спеціальностей та форм навчання (автори – Удалова О. А., Кузнецова О. В.). *Схвалено для використання в закладах освіти Комісією з виховної роботи вищих навчальних закладів Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол НМК №1 від 25 січня 2013 року)*.
5. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів» / [Електронний ресурс]: *Zbirnyk-konf.-11.04.19-shvaleno.pdf* \ – К., 11-12 квітня 2019 р.
6. Підготовка молоді до сімейного життя. Західноукраїнський коледж «Полісся». м. Рівне. [Електронний ресурс]: *Vzvo.gov.ua*
7. Українці масово розлучаються: цифри вражають/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://narodna-pravda.ua/2018/01/15/ukrayintsi-masovo-rozluhayutsya-tsyfry-vrazhayut/>
8. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_zdpus_2017.pdf
9. Укрінформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubricculture/2588861-soroku-ponad-18-miljona-ukrainok-poterpaut-cerez-domasne-nasilstvo.html>

ЗРОБИ КРОК ДО МИЛОСЕРДЯ. ПРО ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ.

(зустріч із фахівцями)

*Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ»,
О. Захаров*

(На зустріч запрошені священник, медсестра, учні, батьки. На початку зустрічі ведучий пояснює, що розмова буде йти у розрізі християнського бачення визначеної проблеми, яке не суперечить моральним нормам виховання у сучасній школі).

Ведучий. Ми живемо у соціумі і тому різнобічно розглядаємо питання про існування людини у світі і право кожного на життя в ньому. Ми вже не раз запрошували до розмови педагогів, психологів, лікарів, науковців, представників громадських організацій. Сьогодні у нас в гостях християнський священник (представляє його аудиторії). *Народна мудрість говорить: «З родини йде життя людини».*

Запитання. **З якого моменту починається життя людини з позиції християнства?**

Священник. Життя людини починається з моменту її зачаття. Народжується не тільки тіло людини, але, звичайно ж, і душа. Сім'я чоловіка і яйцеклітина матері несуть в собі всю інформацію про їх душі і тіла. При злитті цих двох початків відбувається зародження душі і тіла нової людини. І, як образ і подібність Пресвятої Трійці, вона успадковує вічне життя, незалежно від того, скільки вона проживе: одну годину в утробі матері, день, місяць або дев'ять місяців. Це перший етап в житті людини – внутрішньоутробний.

І навіть якщо дитина не доживе до свого народження з різних причин, вона, якщо одержала безсмертну душу, продовжуватиме жити далі своєю душею в іншому світі. Ось що пише про це відомий християнський богослов ієромонах Єфрем Сирін: «Хто помер в утробі матері і не вступив в життя, того Судія (Бог) зробить повнолітнім в ту ж мить, в яку поверне життя усім померлим. Рівними воскресить Господь всіх людей. У воскресінні не існує ні великих, ні менших. І той, хто передчасно народився повстане таким же, як і повнолітній. Тільки за справами і способом життя будуть там високі і славні. І одні уподібняться світлу, інші – тьмі».

Тому аборт, або переривання вагітності (як зараз прийнято говорити) – є справжнісіньке вбивство. Раніше, у всіх цивілізованих країнах, аборт вважався смертним гріхом і був заборонений законодавством, а осіб, винних в тому, і лікаря, що робив аборт, притягали до кримінальної відповідальності.

Ведучий. Росія стала першою країною, де в 1920 році радянським урядовим законодавством були дозволені аборти. Дотепер, не дивлячись на нові наукові медичні дослідження, в медицині вважається, що робити аборт можна до 12 тижнів: нібито зародок в утробі матері не живий, не має

свідомості, бездушний.

Священик. Але багато учених всього світу свідчать, що дитина жива з самого зачаття! Вже до 12-го тижня вона відчуває те ж, що і його мати: скорботу, тугу, радість, страх. З 3-го тижня її печінка виробляє свою кров, а з 18-го дня вже б'ється її серце. В кінці 6-го тижня можна зробити запис діяльності її головного мозку. На 8-ий – всі органи вже сформовані. Вона починає рухати руками і ногами, може смоктати палець, відчуває біль, чує звуки. Все, що переживає його мати, відображається і на дитині.

Всі знають і неодноразово бачили відео досліджень науковців, що коли лікар вводить шпилі в утробу матері, то немовля прагне всіляко ухилитися від них, відмахнутися. Здрагається від страшного болю, коли його тіло (без знеболюючих уколів) розривають на шматочки, на його обличчі відбивається весь жах цього болю. І, не дивлячись на це, хтось береться стверджувати, що у малюка, що не народився, немає душі?

Церква у всі часи давала однозначну оцінку аборту. І в Старому, і в Новому Заповітах це вважалося вбивством! Іоанн Златоуст називав людей, що здійснюють аборт, дітовбивцями, які є страшнішими, ніж звичайні.

«Я утворив тебе в утробі... і перш, ніж ти вийшов з утроби, Я освятив тебе» (Іер. 1.5-6), – сказав Господь пророку Іеремії.

Бернард Натансон – колишній директор спеціальної клініки, що за роки своєї роботи зробив 60 тисяч абортів, задумавшись, наскільки «нешкідливі» його дії, провів наукові дослідження із застосуванням сучасних технічних засобів. Після скрупульозних досліджень **Натансон заявив: «Той факт, що ембріон є окрема людська істота зі всіма своїми особливими особистим характеристиками, сьогодні не ставиться під сумнів».**

Для підтвердження своїх висновків Натансон удався до ультразвукової кінозйомки абортів тримісячного ембріона. Ця стрічка під назвою «Безмовний крик» доводить, що зародок передчуває загрозу з боку інструменту, яким проводиться операція. Він починає рухатися швидше і тривожніше, серцебиття частішає від 140 до 200 ударів в хвилину, він широко відкриває рот, немов кричить безмовним криком.

Ведучий. Навіть найперша клітинка людського зародка – *зигота*, є неповторною особою і містить всю інформацію про людину: його повне зростання, колір волосся, риси обличчя, будову всіх білків, групу крові, нахили. Через декілька днів після зачаття у дитини формуються дихальна, нервова і травна системи, внутрішні органи.

Ви, як священик і кваліфікований лікар, що можете сказати про використання молодими людьми протизаплідних засобів?

Священик. Вже давно багато уваги приділяється протизаплідним засобам – контрацептивам. Все це – засоби абортивної дії.

Медсестра. Так, контрацептиви допускають зачаття, але не допускають розвитку ембріона (дитини). *Введена спіраль* підсилює перистальтику (скорочує рух) маткових труб, що приводить до прискореного проходження яйцеклітини по трубах (замість 6-8 днів – за день) і цим зменшується можливість

запліднення. Але, якщо запліднення відбувається, то вже зачаті немовля – ембріон, потрапляє в гормонально невідповідне середовище ендометрії матки, внаслідок чого відбувається міні-аборт.

Виходить, що навіть за наявності спіралі, зачаття хоч рідше, але все-таки відбувалося в середньому кілька разів у рік, як показують ранні тести на вагітність. Спіраль не дозволяє дитині імплантуватися в матку, так що вона вмирає частіше всього у віці 9 днів. Отже, якщо за один рік у жінки, яка веде активне статеве життя і використовує цей вид контрацепції, може померти декілька дітей, то скільки ж за 10-20-30 років?

Інший вид контрацепції – це **протизаплідні пігулки** різного вигляду («Норплант»). Їх дія подібно до спіралі. Вірогідність зачаття знижується, але в частині випадків воно все-таки відбувається, і тоді гормональні пігулки виробляють приховану абортівну дію. Пігулка ушкоджує слизисту оболонку матки, вона стоншується і вже зачата дитина гине з голоду. Або пігулки порушують рухливість яйцепроводів так, що дівчинка або хлопчик, зачаті в яйцепроводі, не можуть потрапити в матку вчасно, внаслідок чого гинуть.

Позбавити дитину життя через тиждень після зачаття або через 10 тижнів – це одне і те ж. Таким чином, при прийомі цих пігулок протягом одного року може відбутися декілька абортів. Крім того, використання цих засобів часто **викликає хвороби: від безпліддя і раку до розладу нервової системи і часткової втрати зору.**

Священик. За статистикою третя частина жінок, що зробили аборт, стають безплідними на все життя. З цього витікає, що люди, які роблять аборти, використовують контрацептиви, які продають або радять їх вживати – винні перед Богом в здійсненні вбивства маленької людини. Відповідальність за гріх вбивства ненародженої дитини, разом з матір'ю, несе і батько, у разі його згоди на аборт. *Багато абортів відбувається під тиском батьків або чоловіка: мало грошей, в квартирі немає місця.* Але хіба можна позбавити дитину життя через це? Адже, якщо Господь допустив зачаття дитини, хіба він не допоможе її прогодувати і виховати.

Потрібно звичайно ж, більше працювати. Господь ніколи і нікого не залишить. А відносно житла – потрібно потерпіти. Адже терпить весь світ, який лежить не тільки у добрі, а й у злі. Тоді як же нам не потерпіти свою дитину? Тим паче, що наслідки від абортів будуть дорожчими.

Інша причина – кар'єра. Але порівняйте, чи може коштувати життя безневинного вашого малюка успіху у кар'єрі. Адже відомо немало людей, що мали багато дітей, і досягли великих результатів у своїй роботі. А якщо з вашої точки зору кар'єра коштує життя дитини, то сам Бог попустить так, що з кар'єрою нічого не вийде. Сім Ханаанських народів були винищені за те, що принесли бісам в особі ідолів (просячи у них допомоги і благополуччя), людські жертви. У числі яких були і немовлята. От так і сучасні люди вбивають своїх дітей ради свого благополуччя і зручності.

Іноді лікар після ультразвукового обстеження вселяє жінці те, що її дитина народиться з хворобою Дауна і пропонує зробити аборт, продавши цей ембріон за гроші. Але мало хто знає, що УЗД не дає можливість визначити

синдром Дауна і його можна визначити тільки на генетичному рівні.

Вже давно офіційно був підданий осуду той факт, що жінкам платять за те, щоб вони погодилися на кесаревий розтин, в результаті якого ще не народжений ембріон стає сировиною для виготовлення косметичних засобів.

Багато жінок штовхають на цей крок «лікарі», заявляючи, що їх дитина, що ще не народилася, невиліковно хвора. *Багато ліків і косметичних препаратів роблять на основі ембріональних абортіваних дітей.*

Але хіба можна лікувати і продовжувати життя одним людям за рахунок інших, а тим більше омолоджувати свою шкіру? Це сміливо можна назвати прихованим канібалізмом. Тому церква не благословляє користуватися цими засобами і викриває тих, що продають і купують їх як співучасників у вбивстві!

Запитання. **«Якщо допускати всі народження, то хіба вистачить місця на Землі?»**

Священик. А хіба ми маємо більше права на життя, ніж вони, що ще не народилися? Вбивство заборонено, хіба можна вбивству знайти виправдання, тим більше вбивству безневинних дітей?

Ми переживаємо за людей, які гинуть на війні, майже не замислюємося, скільки ж гине таких же людей від абортів! Усвідомивши, що дітовбивство – смертний гріх, ПОТРІБНО НАВЧИТИ УСВІДОМЛЮВАТИ ЦЕ І СВОЇХ ДІТЕЙ, І ВНУКІВ. Цікаво і те, що молитва для дружин, що убили немовля в утробі і покалася, є, але немає такої молитви для чоловіків. Адже не можна сказати, що чоловік тут ні причому.

Рідко коли чоловік виступає проти абортів і робить все, щоб його не було. В основному він «за» або байдужий: «Хочеш – народжуй, хочеш – ні». І біжить бідна жінка в церкву, а то, не порадившись, прямо в лікарню. А чи багато чоловіків зустрічають їх після виходу з відділення, де вона була розіпнута на гінекологічному кріслі? ЧИ БАГАТО ТАКИХ, які готові каятися в співучасті у вбивстві, разом з дружинами нести відповідальність за скоєне?

Запитання. **Що ж робити, якщо жінка виявилася слабкою і зробила аборт?**

Священик. Не потрібно боятися нести відповідальність, а йти в церкву і каятися на сповіді. Всяка жінка, яка почала каятися в тому, що зробила по молодості, по слабкості, по невіданню, по насильству родичів, із-за затьмарення душі, повинна знати, як саме їй каятися, щоб затягнулася страшна рана в душі. *Необхідно відчувати всю дикість і безбожність скоєного, потрібно в думках надалі відмовитися від подібного гріха, від можливості його здійснення. Притому засудити саму себе, а не обставини, не вирок лікарів, не зусилля родичів, що штовхали на вбивство своєї дитини.*

Повинна також повністю, глибоко сповідатись за скоєне, назвавши священику, скільки ненароджених дітей у неї на рахунку, і каятися навіть у викиднях – цих нещастях подружнього життя, які бувають обумовлені попередніми абортами і небажанням зберігати дитину в утробі.

Покаявшись і висповідавшись священику, люди повинні отримати правило свого життя – сповідь і покаяння, які необхідно здійснювати зі всією ретельністю, щоб душа, поранена беззаконням, знайшла можливу цілісність і чистоту.

Звичайно, потрібно зрозуміти і те, що вбивство людини не той гріх, висповідавши який, совість відразу ж може заспокоїтися, навіть якщо і сказала собі: «Я глибоко розкаююся в скоєному вчинку. Якщо б я знову могла другий раз прожити життя, то дитину не убила б». Навіть якщо це сказано від щирого серця, людина все одно убита. Якщо пограбувати людину, то гроші можна повернути з відсотками. А убитої дитини не повернути НІКОЛИ.

Тому, в якості покаяння, можна узяти на себе обов'язок доносити до людей те, що вбивати дитину у жодному випадку не можна. Хвороби народжених дітей, їх нещасне життя, погані схильності і вади часто бувають наслідком абортів батьків. Ось і виходить, що здорових дітей батьки абортують, а потім народжують хворих.

Тому і недивно, що чисельність нашої країни катастрофічно зменшується, скорочується термін життя, а хвороби все збільшуються. Доречно тут сказати те, що здоров'я і етична чистота наших дітей залежить і від статевого життя батьків. *Якщо вони дозволяють собі ходити «наліво», ведуть безладний спосіб статевого життя, не стримуючись напередодні і п'ятниці, недільних днів і великих свят, то це, звичайно ж, негативно позначатиметься на дітях, і навпаки.*

Ведучий. Недаремно за давніх часів берегли дівчат як зіницю ока, щоб вийшла заміж дівочою. Тоді люди добре знали, що між невинністю і здоров'ям дітей прямий зв'язок.

Священик. Пригадаємо, що такі великі люди, як Діва Марія, Іоанн Хреститель, святий Миколай, преподобні Сергій Радонежський, Серафим Саровський і багато інших народжені були від цнотливих батьків.

Тому помірність і стриманість грають важливе значення для здоров'я дітей.

І, звичайно, у жодному випадку не можна сумувати і зневірятися, який би не був страшний гріх, які б тяжкі наслідки були для нас і вбитих дітей. Убиті діти йдуть на той світ нехрещеними, неочищеними, непідготовленими. Не можна сказати, що вони там мучаться, рівно, як і не радіють, але для Бога немає нічого неможливого. Милістю Божою, молитвами Богородиці і всіх святих, покаянням, молитвою, добрими справами, позбавленням від вад, зміною життя в кращу сторону ми можемо виклопотати милості для своїх дітей, щоб зустріч з ними була не мукою нашої совісті, не докором з їх сторони, а *радістю і щастям*, щоб ми зі своїми дітьми були завжди разом.

І якщо ми скористаємося тією можливістю, яку ми маємо зараз, почнемо щось робити, то зможемо виправити це тяжке положення.

Ведучий. У одному американському журналі розповідається про жінку, що народила п'ятимісячне дитя і благала лікарів врятувати йому життя. Вся лікарня була поставлена на ноги, щоб дитина вижила. Для порятунку працювали найдосвідченіші лікарі, були виділені великі кошти... І в цій же

лікарні, того ж дня і той же час – тільки в іншій кімнаті – інша жінка абортуює свою 5-місячну дитину. Це не дикість: у одній кімнаті 5-місячна дитина сприймається як людина, а в сусідній кімнаті така ж 5-місячна дитина розцінюється як шматок м'яса. Як це назвати?

Священик. Відкиньте пелену з очей – вдивіться в страшну суть того, що відбувається і називається абортom.

Ведучий. **Що ж відбувається під час операції, що іменується «штучним перериванням вагітності?»**

Медсестра. Є різні методи цього «переривання». На ранніх стадіях вагітності звичайно вдаються до так званої «вакуум-операції». А вся неприваблива і варварська суть цього методу полягає в тому, що як пилососом висмоктують сміття з килима – так і немовля висмоктують з материнського лона. У матку жінки вводиться пластмасова трубка з гострими краями. Тіло дитини розрізається на частини і відсмоктується назовні в спеціальну ємкість. Якщо вагітність пізніша – в матку вводиться *кюретка* – гострий ніж у формі петлі. Цим ножом вискрібається порожнина матки; ним же при цьому розрізається дитина.

Після 12 тижнів вагітності стає необхідний ще один інструмент, подібний шпилям – оскільки у дитини вже є ручки, ніжки і почали формуватися кістки. Цим інструментом лікар захоплює ручку або ніжку або іншу частину тіла дитини і рухом, що скручує, відриває її. Це повторюється знову і знову до тих пір, поки вся дитина не буде розчленована таким чином на частини. Хребет повинен бути зламаний, а череп роздроблений, щоб їх можна було видалити. У обов'язок медичної сестри входить зібрати після спорожнення матки всі частини цього розчленованого тільця, щоб переконатися, що все витягнуто і там нічого не залишилося. Далі ці частини відправляються у відро, для сміття, або використовуються як сировина для косметичної промисловості. Жінки, намазуючись деякими кремами в буквальному розумінні, намазуються сировиною з тіла убитих дітей.

Жах того, що відбувається посилюється ще тим фактом, що *ненароджена дитина відчуває біль так само, як і народжена*. Це сьогодні вже також загально визнано і науково встановлено. Вже 7-тижневий малюк відсмикує або відвертає голову від больового стимулу так само, як і на всіх інших стадіях життя. У 11 тижнів всі частини ручок і ніжок немовляти стають чутливими до дотику. До 13 тижнів реакція на біль відбувається на всіх рівнях нервової системи. Американський лікар Бернард Натансон зняв фільм, що включає ультразвукове зображення того, що відбувається в матці жінки з 12-тижневою дитиною вищеописаним методом «вакуум – операція». На екрані виразно видно, як дитина раз по раз намагається ухилитися від висмоктування вакууму, швидко і тривожно рухається. Частота її серцебиття при цьому подвоюється. Нарешті, коли тіло спійманого малюка розчленовується, його рот широко розкривається в беззвучному крику – звідси назва фільму: «**Безмовний крик**». Ніякого знеболення для плоду при аборті не передбачено.

Коли дівчина йде вбивати свою дитину, знайте: дитині буде дуже боляче, і може потім, за труною, вона запитає вас: «*Мамо, навіщо ти зі мною так*

учинила?». *Що ви відповісте?..*

Больові відчуття досягають кульмінації, коли як метод для абортів вибирається *«сольовий амніоцентез»*. За цим виразом ховається наступне: через черевну стінку матері в навколоплідні води дитини вводять велику голку. Через неї подається концентрований розчин солі. Дитина ковтає цей розчин, дихає ним, обпалюється ним, починає битися в конвульсіях, відчуваючи нестерпний біль. Якщо не відбувається ускладнень, наступного дня мати народжує мертву дитину. Дітей, що абортуються цим способом, іноді називають *«льодяними дітьми»*. Річ у тому що сіль, як відомо, має роз'їдаючу дію. Ніжна шкірка дитини, в результаті такої дії на неї солі відшаровується, і під нею виявляється рихла червона блискуча підшкірна тканина, схожа на глазур – звідси і назва.

Є ще тип абортів, що іменується *«гістеротомія»*. Цей метод використовується звичайно вже в кінці вагітності і відомий більш під назвою "кесарів розтин". (Іноді, якщо є для цього медичні свідчення, наприклад, надмірна вага або зростання дитини, цим методом здійснюються роди). Що відбувається тут? Лікар розрізає живіт матері (черевну стінку), потім матку, і витягує живу дитину разом з плацентою (дитячим місцем). Далі немовля позбавляється життя вже тим способом, яким захоче лікар. У вже згадуваній тут книзі Дж. Уїлки описується, як один лікар дістав дитину, яка дихала, намагалася плакати, рухала ручками і ніжками – тоді лікар накрив голову дитини і та задихнулася. Інший спосіб вбивства малюка – втопити його у відрі з водою. Деякі лікарі вважають за краще вбивати дитину прямо в матці. Для цього вони перерізають пуповину, позбавляючи дитину кисню. Хвилини через п'ять, коли вона вмирає від задущення, вони витягують її на білий світ вже мертвою.

Ви почули не про всі види абортів, але гадаю, що вистачить і цих жахів.

Ведучий. На одній феміністській демонстрації за легалізацію абортів жінки скандували: *«Всі закони геть від нашого тіла!»* Ці жінки, очевидно, вважали, що аборт є їх суто особистою справою, а в такі справи ніхто не має права втручатися.

Священик. Таким жінкам потрібно сказати: – Ні, аборт не є вашою особистою справою. Ця справа була б *Вашою особистою, якби торкалася тільки Вашої особи. Але вона торкається ще і іншої особи – особи Вашої дитини...* Уявіть собі, що на Вас напав бандит і хоче убити. Підбігає поліцейський, намагається захистити Вас, а бандит йому говорить: *«А ну, геть! Вбивати або не вбивати – це моя особиста справа. Ти не маєш права втручатися в мої особисті справи»*.

Чому ж, коли вбивають Вас – Ви волаєте про допомогу і визнаєте необхідність державних законів, що захищають Ваше життя, а коли вбиваєте Ви – «всі закони геть» і «ніхто не має права втручатися»?.. Ваше життя захищати треба – а життя беззахисного немовляти захищати хіба не треба?

Ведучий. Є люди, які вважають, що аборт все ж таки не можна прирівнювати до звичайного вбивства – бо внутрішньоутробне немовля

нежиттєздатне і ще не «особа».

Священик. Особа або не особа – це, звичайно, питання віри, що вирішується залежно від загально філософських і релігійних переконань людини. Для атеїста і матеріаліста – насправді не особа. Але при матеріалістичному розпливчатому розумінні особи взагалі важко з'ясувати, коли людина нею стає – інший стає в 5 років, інший в 25, а інший і все життя проживе, та так і не стане... Християнська віра відповідає на дане питання однозначно: безперечно, особа. Як же не особа, коли у цієї внутрішньоутробної дитини вже є своя індивідуальна і безсмертна душа?! Яку, на відміну від тільця дитини, не можна ні розчленувати, ні вбити. І яка матиме стояти на Страшному Суді перед Всевишнім поряд з твоєю, теж безсмертною душею.

«Хто помер в череві матері і не вступив в життя, того Творець (Бог, Судія) зробить повнолітнім в ту ж мить, в яку поверне життя померлим (у час Воскресіння)... Ті, що не бачили тут один одного, побачаться там (на тім світі), і мати дізнається, що це – син, і син дізнається, що це – його мати...» (св. Єфрем Сирін. Видавництво 1900 р., ч. 4. стор. 105. «Про страх Божий і про останній суд»). Можливо, тільки тоді ця горе-мама цілком зрозуміє весь жах скоєного. «Любодійці, яка знищила зачатий нею в череві плід, щоб не бачив він тутешнього світу, не дає Він (Судія) побачити новий вік, – пише далі святий Єфрем Сирін. Як вона не дозволила своїй дитині насолодитися життям і світлом в цьому віці, так і Він (Бог) позбавить її життя і світла в іншому віці. Оскільки зважилася вивергнути плід свій з черева передчасно, щоб приховати його в мороці землі, то і вона, як мертвий плід черева, вивергнута буде в темряву непроглядну. Така подяка розбещеним любодіям і любодійкам, які роблять замах на життя дітей своїх».

Що ж до «життєздатності», то слід уточнити: що розуміти під терміном «життєздатність». Якщо розуміти здібність до самостійного і ні від кого не залежного існування, так до такого існування дитина і після народження явно не здатна. І довго ще не буде здатна. Спробуйте дворічного або навіть п'ятирічного малюка залишити самого – чи проживе він самостійно, без сторонньої допомоги хоч тиждень?.. Якщо ми скажемо, що дозволено вбивати дітей, нездатних існувати цілком самостійно і без жодної сторонньої допомоги – ми дозволимо повбивати всіх дітей аж до підліткового, працездатного віку. А разом – і всіх непрацездатних інвалідів. «Люди, які приступають до вбивства у череві своїх дітей, схожі на Ірода, який знищив 14 тисяч немовлят, щоб ніхто не зміг перешкодити йому в житті», – пише митрополит Мелетій. І додає: «Вони гірше за Ірода, оскільки ці немовлята, принаймні, не були його власними дітьми». Цей вчинок Ірода – вбивство 14 тисяч безневинних немовлят – на всі часи став символом волаючого бездушся і жорстокості...

Ми з вами вже майже наздогнали Ірода: він убив в день 14 тисяч немовлят, сьогодні вбивається щодня тисячі. Але у нього був всього один такий день в житті – у нас щодня.

Ведучий. На Вашу думку у чому причина тих труднощів, які ми, як народ зараз випробуємо? З чого нам починати?

Священик. Для того, щоб розпочати відроджувати економіку, культуру, моральність, треба припинити чинити найстрашніші гріхи. Страшніше за дітовбивство немає нічого. Ми повинні припинити вбивати своїх дітей. Люди розраховують так: одного досить, а сім погублю, і житиму краще. Бо якби я народив вісім дітей, у мене було б у вісім разів менше їжі і одягу. На ділі виходить інакше. Кров убитих немовлят падає на весь рід вбивці. *Дитя народжується, а над ним вже тяжіє злочин батьків, і від цього гріха діти звичайно стають некерованими. Тому з тим одним, якого залишили живим, в сім'ї намучаться більше, ніж намучилися б з вісьмома... І причина не в поганому вихованні. Адже звичайно батьки взагалі не виховують дітей. Дитина формується під впливом свого оточення. Раніше люди були етичніше здорові, а хто оточує дитину зараз? Батько і мати – вбивці братика, сестрички. Приходить в гості тітка – тітка теж вбивця. Є бабуся – і бабуся вбивця. Із покоління в покоління рід несе тягар вбивства своїх дітей. Які виростуть їх діти?..*

«Зростає злочинність!» – плачемо ми. Так як же їй не рости, коли найголовніші і найстрашніші злочинці – ми, батьки, що зробилися майже всі поголовно вбивцями?! Наші діти продовжують почате нами. Ось точні слова: *«...Страшним є навіть не тільки вбивство саме по собі, а те, що воно стало звичайною справою, до якої всі звикли...* Страшно те, що колись Свята Київська Русь перетворилася на країну вбивць, до того ж вбивць, не обізнаних, що вони творять».

Ось відповідь на болісне питання, що мучить останні роки багатьох християн: *«Чому ми тепер живемо гірше, ніж тоді, без Бога?»* Тому що тепер, коли відкриті двері тисяч храмів, до цих дверей струмують лише тоненькі струмочки з моря народу. А річки, з цього моря, течуть до інших дверей: до дверей ресторанів, барів, казино, дискотек, секс-шопів, до дверей абортаріїв... Якщо люди продовжуватимуть вимирати і далі тими ж темпами, як почали вимирати з 1992 року, то в XXI столітті народ стане меншістю у своїй власній країні...

Зараз, коли можна відкрито і не боязливо жити з Богом – зажили ще більш безбожно, ніж в «безбожні» часи. Дивуватися треба не тому, що «жити стало гірше», а тому, що ми ще взагалі живі – при всіх наших «програмах статевого виховання в школах», алкоголізмі, гомосексуалізмі, лесбійській любові, проституції, наркоманії, токсикоманії і іншій мерзоті, з яких наймерзотніша звичайно ж, масова бійня власних дітей... І ми при всьому цьому – ще живі!

Медсестра. Тож не варто вірити таким підступним словам лікарів, коли у жіночій консультації запропонують: *«Чи не хочете ви відновити менструальний цикл? Якщо так, то розпишіть про свою згоду на цю процедуру»*, – зрозумійте, що ця ввічлива пропозиція є не видалення «органічної тканини» або «скупчення кліток» або «грудочки». Ця грудочка – рідний твій синочок або дочечка, і тобі пропонують убити твоє дитя методом роздирання на частини або здирання шкіри в соляному розчині...

Запитання з аудиторії. Хочеться запитати, чому лікарі не сумлінні, такі не чесні?

Якби вони розказали своїм пацієнткам про все, що їх чекає під час абортів і після нього... Та чи знайшли б вони після цього таку дівчину, чи молоду жінку, яка погодилася б на «цю процедуру»? Тільки треба називати речі своїми іменами: дитину – дитиною, а не «продуктом вагітності»; вбивство – вбивством, а не «відновленням менструального циклу» і т. д.

Розказати про всі ускладнення після абортів: про запальні й інфекційні захворювання, про те, що легальність абортів зовсім не робить його безпечним.

Репліка. Із цього приводу існує прямо якась змова мовчання, або несумлінного спотворення інформації.

Медсестра. Ви правильно думаете. Наприклад, при аборті може статися кровотеча. Якщо під рукою лікаря не виявиться необхідної кількості донорської крові – смерть неминуча. Але причиною смерті називається втрата крові, а не аборт. Іноді і донорська кров *не запобігає* смерті, а лише *віддаляє* її. Наприклад, після переливання крові жінка захворює сироватковим гепатитом і через декілька місяців помирає. Діагноз ставлять – гепатит. Але дійсна причина смерті – **аборт**. Ще приклад: прорив матки може привести до тазового абсцесу, сепсису і смерті. У офіційному звіті про причину смерті вкажуть абсцес матки і зараження крові; дійсна ж причина – **аборт**.

Ще факти: якщо кюретка лікаря відскрібає дуже глибокий шар слизистої оболонки матки в місцях з'єднання її з матковими трубами, то утворюється рубець і часто непрохідність маткових труб. Якщо непрохідність повна – жінка залишається на все життя безплідною. Якщо непрохідність часткова, то чоловіче сім'я може проникнути в трубу і запліднити жіночу статеву клітину. Проте, ця запліднена клітина, із-за рубцево-спасячого процесу в матковій трубі не може вчасно потрапити в порожнину матки і вагітність починає розвиватися не в матці, а в трубі. Якщо це вчасно не помітити, слідує розрив труби з смертельним результатом. Причиною смерті буде названа позаматкова вагітність, – але дійсна причина – **аборт**.

Якби лікарі розказували своїм пацієнткам про все це і багато чого іншого, що знають краще за мене: у скільки разів зростає вірогідність викиднів і передчасних родів при наступних вагітностях, як відобразиться вбивство їх дитини на здоров'ї їх майбутніх дітей – якщо вони будуть. А може бути – більше вже дітей у них не буде, і про це розкажіть. Можливо, це дитя, якого ти зараз збираєшся убити, буде єдиним. І ніколи вже не пізнаєш ти безмірного материнського щастя, притиснувши до грудей тепле, рідне, маленьке дитя, побачити його довірливі, широко відкриті очі, почути дитячий лепет і, серед цього лепету, перше слово: «Ма-ма...» Дайте цій мамі подивитися, як б'ється серце її малюка, лікарі! Адже при сучасних методах ультразвукового дослідження, це можна зробити вже на сьомому тижні вагітності, коли малюку немає ще і двох місяців!..

Якщо ж і після всього цього знайдеться така мама, яка продовжуватиме наполягати на аборті... Що робити тоді?.. Так і хочеться сказати: «Тоді робіть цьому чудовиську аборт: краще вже хай помре дитя, чим потрапить до рук

такого монстра в жіночій зовнішності... **Але є і тут вихід без вбивства: такій мамі треба дати тверді гарантії, що вона не матиме дитини, якщо не хоче – хай народить і віддасть в дитячий будинок. Не бажаєш виховувати сама – виховують інші. Тільки не вбивай!»**

Священик. Покликання лікаря – *рятувати життя!* Яким же чином вони стали творити прямо протилежне – *губити життя?* Губити по звирячому, як не снилося ніяким «гітлерівським катам» і підручним «залізного Фелікса» (Дзержинського)?.. Адже відповідь за убитих дітей перед Богом триматимуть не тільки їх мами, а й лікарі. Тоді виявиться вся дикість і волаюча легковажність сьогоднішніх «виправдань» і «самовибачень»: треба було закінчити інститут, не хотілося «жити в убогості», дитина могла хворою народитися або мати могла при пологах померти...

Треба тобі закінчити інститут – так спочатку закінчи, а потім вже одружуйся і народжуй дітей. Не хочеш «плодити убогість» – не плоди, живи цнотливо (стримуй свої почуття), будь скромною, а не розбещеною особою. Але якщо вже не встояла і зачалось дитя – навіщо ж його вбивати?.. Не хочеш мати сусідів – живи в окремій квартирі: але якщо не можеш заробити на окрему квартиру – не вбивати ж через це сусідів по комуналці?.. Лікарі знаходять, що дитина може народитися хворою? Але лікарі іноді помиляються. Хай народиться, якщо і насправді буде хвора, тоді і уб'єш... Скажете, що новонародженого жалко?

А чому ж ненародженого, ще більш малесенького і беззахисного, не жаль? І ще: якщо хвороба – достатня причина, щоб убити людину, давайте тоді повбиваємо всіх хворих. Особливо безнадійних в першу чергу. Вони-то вже точно і явно мучаться, і нам стільки клопоту доставляють. Якщо можна вбивати дітей, які ще тільки імовірно можуть виявитися хворими, ну що ж, давайте повідриваємо їм руки, ноги або покидаємо в казани з соляним розчином...

Ще привід для абортів: роди ставлять під загрозу здоров'я, а то і життя матері... Птах відводить лисицю від кубла, ризикуючи життям: на війні рятують інших, чужих людей, ризикуючи життям. Чому ж мати не може ризикнути життям, рятуючи своє рідне дитя? Вона ж – мати! Помре?.. А що, коли зробить аборт, так не помре (для вічного життя)? Але, якщо помре, рятуючи свою дитину, за таке самопожертвування швидше за все удостоїться раю. А якщо помре дітовбивцею – де опиниться?.. Адже тоді, коли подивиться в очі своєму чаду убитому – прокляне ту годину, в яку вирішила жити далі ціною його болісної страти...

Втім, цей привід для абортів, звичайно ж, найбільш серйозний і поважний. Насильно вимагати від всіх жінок героїзму не можна. Особливо від тих жінок, які не вірять в існування загробного світу. Якщо є і насправді серйозна загроза для життя матері, треба залишити за нею право вибору: чиє життя врятувати: своє чи дитини. Переконаний, що вона рано чи пізно гірко пошкодує, якщо вибере своє. Причому, прозріння може наступити навіть не за труною. Це я вже як православний священик свідчу: часто, дуже часто прозріння настає вже тут, у цьому житті. Тому, хоч я і обмовився, що «право вибору треба залишити» (і не беру своїх слів назад), але **благаю вас: Зробіть правильний вибір!**

Помилка в цьому питанні може скалічити все подальше життя».

Набагато легше знищити немовля з утроби матері, чим пам'ять про нього з своєї душі. Опитування жінок, що перенесли аборт, свідчать, що у них після абортів з'являється відчуття полегшення. Але те, що відчуває жінка після абортів на найглибшому психічному рівні, дуже сильно відрізняється від її відповідей на запитання. Бо аборт завжди викликає у жінки глибоке переживання, відчуття болю, сорому і непоправної втрати. Якщо спочатку і виникає відчуття полегшення, то *дуже скоро на зміну йому приходять протилежні відчуття: несвідомого страху, глибокого смутку і туги, пекуча провина, що супроводжується переживанням сорому. Як наслідок цього: безсоння, кошмарні сни; можуть виникати сексуальні розлади, розпадаються шлюби, жінка починає тягнутися до алкоголю, наркотиків: як фінал всього – до самогубства.*

Жінка – джерело життя. Коли вона вагітна, що б там не говорили їй «розумні люди» про «скупчення кліток» або «грудочку», якими б доводами розуму вона сама себе не умовляла, – **душа її твердо знає (і в підсвідомості це чітко віддруківано), що в її тілі зростає дитя.** Якщо вона зраджує своє покликання і ухвалює рішення перервати життя, що зародилося в ній, – це поганить основу основ її жіночої природи. Вона з джерела життя стає вмістилищем смерті, замість материнства вибирає дітовбивство. Така наруга над своєю природою безкарно для неї пройти не може.

Ведучий. У США жінки, що намагалися після абортів накласти на себе руки, стали займати друге місце за чисельністю після алкоголіків. Це підштовхнуло здорові національні сили до створення Центрів «анонімних самовбивць». Одна з жінок-директорів такого Центру в штаті Огайо М. Ухтман свідчить: «На основі багаторічного досвіду вислуховання історій потенційних самовбивць, ми знаємо, що багато тисяч таких людей, які зовні виглядають бадьорими, жорстко управляючи своїми емоціями, заганяли всі свої невиражені емоції і переживання глибоко всередину себе, де все це продовжувало розростатися, подібно до тиснутої хворобливої пухлини. *З усіх емоцій, які вони випробовують під час кризи, пов'язаної з абортів, жодна не супроводжується більшим болем і стражданням, ніж та, яку вони тепер усвідомлюють і яка для них в п'ять-десять разів сильніше, ніж будь-яке інше відчуття.* Ці жінки завжди говорять нам одне і те ж: «О, Боже, я погана людина! Я змогла таке зробити! Я відчуваю себе такою самотньою і такою покинутою...» Паніка і горе охоплює жінку після абортів у зв'язку з тим, що відчуття, які вона намагається заштовхати в найдальший куточок своєї свідомості, впливають на поверхню і, подібно до примари, мучать її совість, роблячи її життя нестерпним. Ці відчуття можуть прориватися навіть у старечому віці, коли на жінку, що прозріла, обрушується холодна реальність, від якої ціпеніє душа і хочеться кричати від відчаю і болю».

Священик. Жінки – усюди жінки. Дана картина жіночого горя і болю, намальована американкою М. Ухтман, – зустрічається не тільки в Америці. Зустрічається скрізь, де є абортів. Священику вона дуже знайома. Майже в кожній жіночій сповіді – від зовсім юних персон до глибоких старих –

доводиться зустрічатися з цією незаживаючою раною в душі сповідувача, бачити намучені душевним болем очі, гіркі сльози. Запізнилася... І, дивлячись на все це, мимоволі здригаєшся, і з'являється бажання сказати: *«Що ж ви робите? Кого ви примушуєте страждати? Перш за все і найбільше тих, кого треба б найбільше любити і оберігати – своїх рідних дітей і самих себе.»*

Коли вбивали в Афганістані, Чечні, зараз на Донбасі, – обуренню матерів не було і не має меж. І це дуже правильна позиція! Треба обурюватися несправедливості, насильству і злу, де б вони не зустрічалися. Але там все-таки гинули щодня і гинуть одиниці, десятки, багато сотень людей. А тут гинуть щодня тисячі. Гинуть у звірячих муках, гинуть *беззахисні*, нездібні навіть покликати на допомогу... А з нашої сторони у відповідь на ці прояви несправедливості, насильства і зла гробове мовчання, за винятком рідкісних протестуючих голосів...

Всім нам треба прозріти і зрозуміти, що на території нашої рідної Вітчизни йде неоголошена війна: на одній стороні воюють дорослі, на іншій – їх діти, що не встигли народитися. Ця війна має ту особливість, що в ній немає і не може бути переможця. Діти гинуть відразу і, очевидно, масово, без жодного опору. Запитується, навіщо нам така війна?

Ведучий. Для суттєвої зміни ситуації в даному питанні потрібна серйозна робота в трьох областях життя: **виховної, медичної, законодавчої**. Перегляд цінностей треба здійснювати паралельно з переглядом нашого виховання від ясел до університетів: з повною забороною абортів у медичних установах (за винятком випадків із загрозою для життя матері) за її бажанням і при її повній обізнаності з тим, що її може чекати під час абарту і після нього; абсолютно необхідні нові державні закони, що захищають людське життя *на будь-якій його стадії*, і суворий контроль за їх виконанням.

По дивній випадковості слово про аборти завершуємо зверненням до чоловічої статі... Чи тільки це «жіноча» тема? Чи жінки тільки винні в цьому?.. *Аборти – це не тільки жіноча «провина». Це жіноча біда! А провина наша загальна – і чоловіків, і жінок... Чоловіки, молоді люди, батьки, діди! Візьміть ви цю справу у свої міцні чоловічі руки. Цих міцних рук – не грубих, не жорстких, не тиснутих і ламаючих, але саме міцних і добрих рук чекає і дівчина, і жінка, і безневинна дитина.*

Священик. Маючи перед очима картину горя і вимирання народу, відчуваючи серцевий біль і за людей, що живуть, і за дітей їх, яким вони не дають навіть народитися, випробовуючи гаряче бажання допомогти першим і вступитися за других, я вважаю своїм обов'язком донести власну думку і думку християнських церков до всіх вас. В ваших руках і *демографічне відновлення нашої країни.*

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСЛІДКІВ ПІДЛІТКОВИХ АБОРТІВ.

ВИПАДКИ З ПРАКТИКИ ЛІКАРЯ

(зустріч з лікарем-гінекологом для дівчат та їх батьків)

О. Морозова

Ведучий. У сучасному світі стало страшно і порожньо жити, важко жити. Проблеми оточують нас з усіх боків: житло, робота, гроші. Проблеми сім'ї, щастя. У світі де панує порожнеча і цинізм, гординя і агресивність, боротьба за владу і суперництво, сама жінка стала проблемою. Що може дати жінка цьому чисто чоловічому світу? Своє терпіння, милосердя і, звичайно, своїх дітей, і з ними надію на народження в цьому світі любові.

Десятки, сотні жінок роками лікуються від безпліддя з єдиним бажанням – стати матір'ю. А поряд хтось йде переривати небажану вагітність. Йде не замислюючись, аби не з'явився на світ цей «третій, четвертий» зайвий член сім'ї! Статистика доводить, що близько 88% цих абортів мали місце в період раннього статевого життя та в перші роки шлюбу.

Неймовірно важко зупинити, переконати жінку не робити цього страшного кроку в безодню, зупинити від вбивства своєї дитини. Ще важче, якщо майбутня мати зовсім юна, 14-16 років, а майбутній бабусі немає й сорока років.

Ніхто з нас просто так не кине навіть маленьке кошеня замерзати на морозі. Ніхто не візьме ніж, і не різатиме собі руки і ноги. А дитину можна піти і знищити, причому без особливого клопоту, і тепер, практично, на будь-якому терміні вагітності.

Слово лікаря. Все, про що ви почуєте, однаково стосується як молодій дівчини, так і чоловіка, який повинен дбати про сімейне благополуччя й прагнути, щоб його майбутня дружина була здоровою. Сьогодні наша розмова про наслідки абортів.

Аборт порушує найтонкіші гормональні процеси в організмі молодій жінки. При цьому страждає функція яєчників, що часто викликає тривалі порушення менструального циклу і навіть безпліддя.

Аборт має і віддалені наслідки, основне з яких – онкологічні захворювання. Найчастіше зустрічається рак молочних залоз (із-за порушення гормональної діяльності організму), рак шийки матки, щитовидної залози, злоякісні пухлини черевної порожнини.

У малодітних сім'ях (1-2 дитини) вірогідність онкологічних захворювань репродуктивної сфери жінок вища, ніж в сім'ях з трьома і більше дітьми. На думку Л. І. Ременник, середньодітна сім'я (3-4 дитини) визнана демографічно оптимальною, одночасно є якнайкращою і для здоров'я жінки.

Аборт дає багато наслідків, будучи важкою біологічною травмою. З'являється підвищена стомлюваність і дратівливість, часто порушуються функції залоз внутрішньої секреції. Ускладнення бувають і блискавичними і

відстроченими. Травмуються шийка і тіло матки, оскільки операція проводиться «всліпу», і це може привести згодом до формування рубців, зрощення і подальшого порушення функції матки, до виникнення порушень менструального циклу (дисфункції), вторинного безпліддя.

Одним з серйозних ускладнень є перфорація стінки матки, що приводить жінку на операційний стіл, і важкі кровотечі. Кровотеча завжди має наслідки: від недокрів'я до важких порушень згортання крові, яка може закінчитися смертю пацієнтки. У 10-12% здорових жінок аборт є поштовхом до розвитку гострих і хронічних захворювань жіночих статевих органів, що також часто призводить до безпліддя. За даними акушерських клінік з 1040 жінок, що страждали трубним вторинним безпліддям, у 594 воно розвинулось після абортів.

Найближчі і віддалені наслідки штучного переривання вагітності часто відображаються на подальшій дітородній функції. Аборти негативно впливають на протікання і результат подальших вагітностей: не виношування, аномалії розташування і переродження плаценти – дитячого місця; передчасний або ранній розрив плодових оболонок і т. д.

Багато можна говорити про ускладнення абортів. У нашій країні, як і в світі, дитиною вважається плід вагою 500 г, що відповідає 22 тижням вагітності. Практично дитина розвивається в утробі матері трохи більше 1/2 терміну. Чи замислювалися дівчата-підлітки, які йдуть на аборт, що доведеться перенести їх майбутнім дітям, народженим недоношеними. Смертність їх у багато разів перевищує таку серед доношених. Тільки серед великих, понад 2000 г, недоношених бувають так звані «здорові» недоношені. Звичайно це діти, що вимагають кваліфікованої допомоги, спеціального режиму з перших хвилин життя в пологовому будинку.

Багато дітей потрапляють у відділення реанімації, не можуть самостійно дихати, і за них це робить апарат. Часто розвиваються запальні процеси в легенях, ще не готових для зустрічі з навколишнім середовищем, страждає головний мозок, порушується мозковий кровообіг, відбуваються крововиливи в мозок майже у 70% недоношених дітей; розвиваються важкі жовтяниці із-за незрілості печінки; неправильно формується мікрофлора кишечника і т. д. А за всім цим багато днів серйозного лікування найсучаснішими препаратами: антибіотиками, гормонами, введення внутрішньовенно лікарських засобів. І часто, частіше, ніж хотілося б мамі, серйозними ускладненнями, що вимагають роки відновного лікування, звичайно дуже дорогого.

І не завжди їх чекає успіх і радість від здорової дитини, а навпаки – порушення м'язового тону, дитячий церебральний параліч (ДЦП), очей аж до сліпоты, затримка психомоторного розвитку, різні хвороби центральної нервової системи, і іноді: діти – інваліди. Чи думає молода мама, коли укладається на гінекологічне крісло про те, що її майбутня дитина-інвалід, яка народиться пізніше, платитиме своєю хворобою за небажання матері народити попередніх дітей? І плачуть такі горе-матері, і потім розпадаються сім'ї, і з'являються відмовні діти-інваліди... Але це все потім. А на початку – тільки бажання дівчини – швидше позбавитися «зайвого».

Декілька прикладів.

Хвора З. – 38 років, домогосподарка, здорова. Статеве життя з 20 років, шлюб не реєстрований. Вагітності I – V закінчилися абортами; VI – пізній викидень. Справжня вагітність VII, загроза переривання. Пологи I на 29-30 тижні вагітності, дівчинкою – 1220 г, 38 см. Дефект посліду, ручне обстеження стінок порожнини матки. У матці в післяродовому періоді розвинулася атонічна кровотеча, яка не піддавалася консервативному лікуванню, була ампутована матка. Дитина знаходилася у відділенні недоношених протягом двох місяців. Соматично здорова. З боку центральної нервової системи (ЦНС) наголошувалося різке підвищення збудливості з подальшим формуванням спастичного синдрому (патологічне підвищення м'язового тону). Дитина потребувала тривалого неврологічного лікування, масажу, щоб усунути розвиток дитячого церебрального паралічу (ДЦП).

Хвора М. – 31 рік, комерційний директор. I вагітність – медичний аборт, що ускладнився хронічним аднекситом; II вагітність – медичний аборт; III – справжня, не спостерігалася. У терміні 28 тижнів відбулися роди, хлопчик 1060г, 35 см; обвивання пуповини навколо шиї; часткове передчасне відшарування низько розташованої плаценти. Серцебиття менше 100 за 1 хв. Самостійне дихання з 4 хв. Був переведений у відділення реанімації з дихальною недостатністю, масивним внутрішнім крововиливом. З віку трьох годин почата штучна вентиляція легенів, яка продовжувалася до 19 діб. У відділенні дитина перебувала з 21 дня життя до 4 місяців. Переніс важку, зливну пневмонію із загостренням в 2,5 міс. Лікування антибіотиками до 3,5 міс. (всього 8 курсів). Проявлялися повторні зупинки дихання і серцебиття, що вимагали реанімаційних заходів. Крововилив розсмоктався, проте на його фоні почала розвиватися гідроцефалія. Дитина одержувала великі дози сечогінних препаратів, проводилися пункції шлуночків мозку. У віці 4 міс., при вазі 3200, дитина переведена у відділення нейрохірургії.

Таких прикладів можна навести десятки.

Тому дівчатам необхідно думати не тільки про своє здоров'я та благополуччя в майбутньому шлюбі, але й про здоров'я майбутніх своїх дітей:

Розглянемо, які ускладнення можуть бути після штучного переривання вагітності:

I. Захворювання матки.

1. Наслідком штучного аборту нерідко є *розриви шийки матки, перфорація шийки і стінок матки*, тобто порушення цілісності органу медичними інструментами, яке може відбутися після неодноразового вискоблювання матки, унаслідок чого її стінки стають неповноцінними, стоншеними. Залежно від місця розташування рани робиться або зашивання, або навіть видалення цього життєво важливого органу. У родах може відбутися розрив матки, що призводить до її видалення. Шийка матки також стає неповноцінною, з рубцюватими змінами, що призводить до не виношування вагітностей.

2. *Ендометрит* – запалення слизистої оболонки матки, яке призводить до звичного не виношування вагітності і вторинному безпліддю (кількість бездітних сімей наближається до 20%). За даними статистики, ендометрит виникає після кожного другого аборт.

3. *Ендоцервицит* – запалення слизистої шийки матки, призводить до тих же наслідків, що і попереднє захворювання.

II. Захворювання, що локалізовані в малому тазі.

1. *Параметрит* – запальний процес в навколоматковій клітковині.

Звичайно виникає унаслідок проникнення бактерій через шийку або безпосередньо через стінку матки. При параметриті може виникнути нагноєння (абсцес), а при його мимовільному розкритті – тривало незаживаючі свищі (патологічні ходи, які можуть з'єднати піхву і пряму кишку, піхву і сечовий міхур).

2. *Запалення придатків матки* (яєчників і маткових труб). При запальному процесі в матковій трубці з'являється випіт, який накопичується в її просвіті, склеює стінки і порушує прохідність. При гнійному запаленні може відбутися розплавлення стінки маткової труби, що призводить до перитоніту. Запалення придатків матки найчастіше призводить до вторинного безпліддя або позаматкової вагітності, коли плодове яйце прикріплюється не в порожнині матки, а в матковій трубці, на яєчнику або в черевній порожнині.

3. *Пельвіоперітоніт*. Це захворювання характеризується обмеженим запаленням тазової очеревини, що виникає найчастіше за наявності запалення в навколоматковій клітковині або придатках матки, а також після перфорації матки. Пельвіоперітоніт дуже часто призводить до вторинного безпліддя, оскільки до запального процесу залучаються органи малого тазу, відбувається утворення спайок, що порушує функцію яєчників і прохідність маткових труб.

III. Перитоніт – одне з найбільш важких захворювань, що виникають після аборт. Це запалення очеревини, яке може привести до смерті, особливо в ослаблених людей. Часто стає причиною вторинного безпліддя.

IV. Сепсис – загальне зараження крові. Украй важке захворювання, що нерідко приводить до смерті.

V. Особливе місце займають ускладнення, що виникають при подальших вагітностях і родах:

1. *Звичне не виношування*, пов'язане з неспроможністю шийки і стінок матки до виношування.

2. *Шийкова вагітність*, при якій плодове яйце прикріплюється у області шийки матки, що призводить до сильних кровотеч і як наслідок – видаленню матки.

3. *Загроза викидня*.

4. *Позаматкова вагітність*, при якій дуже часто відбувається розрив маткової труби, що супроводжується рясною кровотечею. Метод лікування при

цьому тільки оперативний: видалення маткової труби.

5. *Передчасні роди.*

6. *Слабкість пологової діяльності.*

7. *Неправильне прикріплення дитячого місця (плаценти), що призводить до кровотеч, як під час вагітності, так і на початку родів, що може привести до загибелі дитини і матері.*

8. *Приріст плаценти; лікування оперативне – видалення матки.*

9. *Передчасне відшарування нормально розташованої плаценти, яка може привести до загибелі дитини і матері.*

10. *Неправильне положення плоду в порожнині матки, не подовжньо, головою вниз, а упоперек, криво або в тазовому передлежанні.*

11. *Плацентарна недостатність, при якій порушується нормальне кровопостачання плоду, в результаті діти народжуються ослабленими і хворобливими.*

VI. Постабортний синдром – стресовий розлад, викликаний емоційними реакціями на фізичну і емоційну травму внаслідок аборту.

Сотні жінок признавалися в тому, що не можуть любити того чоловіка, із-за якого перервали вагітність. Нерідко виявлялася сексуальна байдужість, виникало відчуття неприязні, навіть ненависті до батька дитини, що не відбувся.

Жінка не може вибачити чоловіку того, що він не захотів узяти на себе відповідальність за її долю і долю дитини. Її скорбота переходить в агресію. Спроба жінки повністю скласти моральну відповідальність на чоловіка випліскується в нестримних докорах і незадоволеності. Відчуження наростає. Як співучасників того, про що обидва не хотіли б згадувати, їх обтяжує присутність і спілкування один з одним.

В жінок можуть розвинутися депресія, озлоблення, відчуття провини, страху, відчуття власної неповноцінності, сексуальні дисфункції, думки про самогубство, пристрасть до алкоголю і наркотиків.

Ведучий. *Ось одне з зізнань жінки, яка зробила аборт – Віри Лорд. (Зачитує).*

Де б я не була, мене переслідує примара. Примара міняється: то він – новонароджений, то – дитина років півтора, то – особливо останнім часом – хлопчик-підліток. Коли я убила свого сина, мені було тридцять чотири. Якби я не убила його, він народився б в серпні, як і я. З тієї пори він ні на хвилину не залишає мене, але з роками наші відносини змінилися. Раніше він був моїм обвинувачем і суддею, а зараз став сумною примарою, мій убитий син, якого я ніколи не бачила.

Йшов п'ятий місяць, і я вже відчувала, як він ворухиться. Ще тиждень, і по законах нашого штату аборт було б робити пізно. Було безліч «пом'якшувальних обставин», чому я убила свою дитину на п'ятому місяці його життя.

Я не знала, що вагітна майже до останнього дня. Тричі аналіз був

негативним, і я думала, що у мене росте ракова пухлина, на зразок тієї, що обірвала декілька життів в нашій сім'ї. Ворушіння я відносила за рахунок кишечника. Не здогадувалася, що вагітна, і палила по три пачки в день, багато пила і зловживала наркотиками.

Наближалася розв'язка мого нещасного шлюбу, і мій син був зачатий не в любові, а в жорстокому насильстві. Навіщо я говорю про все це? Лише тому, що слухаючи пропаганду «про планування сім'ї», про вільний вибір жінки (всяку «небажану» вагітність вони пропонують «переривати»), кожної з цих причин достатньо для абортів. А мій стан, хоч і не загрожував життю, був набагато гірший простої «небажаності» (я думала про розлучення з чоловіком).

Друзі, утішаючи мене, твердили знову і знову: «Нікотин, алкоголь, наркотики... вони завдали малюку смертельної шкоди. Пригадай, хто його батько..., напевно, він би виріс вбивцею. Краще вже аборт... По суті, це було згвалтування... Тебе примусили, ти не винна... Ти знайшла єдиний вихід... Пора забути про це і рухатися вперед».

Навряд чи знайдеться випадок більш «обґрунтованого» абортів, ніж мій. Я чула всі доводи, всі виправдання – все до єдиного. *Я була під захистом доброзичливої громадської думки, прогресивних політичних поглядів, звичної «мудрості», – і ось, я перед вами свідчу, що все це дурниця.* Я упевнена, що в глибині душі кожен твердо знає: **аборт – це жахливе вбивство**. Всі інші слова із цього приводу, – самообман. І, як всякий самообман, користі він не приносить ніякої.

Правду про те, що таке аборт, не витравити ніякими виправданнями. Говорять, що відчай – найгірший гріх; можу підтвердити, що, в усякому разі, це найгірший стан душі. Після вбивства дитини відчай заповнив все моє життя. Підсвідомо я відчувала, що самогубство – дуже легка розплата за мій злочин (як, буває, говорять, що смертна страта через ін'єкцію – дуже легка розплата для інших вбивць). ***Я не убила себе фізично, як свого сина; натомість я наклала на себе руки емоційно і духовно.*** У мене відбулося роздвоєння. З тих пір я дізналася, що такий результат нерідко зустрічається в психіатричній практиці серед тих, хто в дитинстві став жертвою статевих злочинів: виникає «друге я», яке тільки і дозволяє переносити те, що трапилося.

Протягом сімнадцяти років не раз бувало, що я буквально не могла впізнати себе в дзеркалі. І вдень, і вночі, – **відчай наклав свій розчерк на кожне моє зітхання, на кожен удар серця**. Я покинула чоловіка, і незабаром вийшла заміж вдруге за людину, яку не любила. Все, що я любила колись, було втрачено: ніякої радості я для себе не допускала. Єдиною віддушиною був сон без сновидінь, але і він діставався мені нечасто. Якщо мені доводилося молитися, я таємно молилася про смерть, про небуття. Я вірила в безсмертя душі і знала, що пекло не може бути гіршим за моє життя. Випадкова сцена по телевізору, декілька рядків в книзі – все нагадувало мені про дитину. Болісні ридання охоплювали мене тоді, скоріше це були спазми горла, ніж сльози. Я хотіла лише одного: лягти, заснути і не прокинутися. У такому пеклі я жила шістнадцять років.

У мене раптово загострилася давня вада серця, і я вирішила повернутися

на Східне побережжя – померти на батьківщині.

Рідні місця, де колись, в далекій юності, я бачила щастя, були мені немов дощ на засохлу квітку. Із зміною навколишнього оточення тріснула шкаралупа мого відчаю: я стала потроху опам'ятовуватися. Звільнення прийшло восени. Друзі запросили мене в грецьку церкву «Всіх Святих». До того мені ніколи не доводилося бувати в православній церкві, хоча в юності я вивчала майже всі релігії. Переді мною, як на долоні, лягло все моє життя і весь його сенс. Так продовжувалося майже рік.

На першій сповіді, після довгих років блукання в пеклі, я склала з себе свій тяжкий тягар. Священик, так само як в апостольські часи, поклав мені на голову руки і в Ім'я Христове пробачив мій гріх вбивства дитини.

Я прагнула читати якомога більше про всі сторони православного життя. В усій прочитаній мною літературі було сказано, що православні християни засуджують аборти.

Про що я вас прошу: коли хто-небудь, навіть хтось з дорогих друзів або рідних скаже вам щодо «вільного вибору жінки», замість того, щоб з ними сперечатися, дайте їм прочитати мою статтю. Якщо мені вдасться переконати, хоч би примусити когось задуматися над цим «вільним вибором», то я досягла б своєї мети. Я б життя віддала за те, щоб повернутися в минуле і виправити те, що зробила. Але це неможливо. І благаю, щоб ви донесли моє прохання хоч до однієї живої душі, щоб вона задумалася і зупинилася перед цим непоправним порогом, за яким лежить життя мого сина, і трохи не лягло моє власне.

Немає чого приводити вам аргументи і доводи: всі ви в глибині душі твердо знаєте, що аборт – це вбивство дитини. В ім'я святої Православної Церкви і двох тисяч років її історії, прошу вас: не треба мовчати. Хай ваш голос звучить не неголосно, як я зараз, один на один.

(Демонструються слайди про щасливе материнство).

Ведучий. Дівчатам потрібно мати здоровий глузд, зупинитися, замислитися і, нарешті, припинити вбивство дітей та попідкуватися про своє здоров'я. Скільки їх вже не народилося: робітників, поетів, письменників, художників, винахідників, геніїв, просто громадян держави...

Хай через жінку запанує мир на Землі і не зникне любов. Хай в образі матері з немовлям повернеться в чоловічий гордий світ співчуття, жалість, турбота, довіра, світло і радість. Так зникнуть вигадані і вимучені нами проблеми.

(За матеріалами громадської організації: «Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ». Із скороченнями з бюлетеня "Діми Рахілі", видання Православного Союзу в Захист Життя: Orthodox Christians for Life P.O. Box 805, Mellville, NY 11747 <http://www.OCLife.org> Orthodox America vol. 18, No.6).

ПАРАДОКСИ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

(методичний матеріал до вечора запитань та відповідей)

(До розмови запрошуються педагог, лікар, священник, учні старших класів).

Вступ. Ведуча. Багато хто вважають, що аборт – це убивство, неприпустиме для людини, але вживання протизаплідних засобів може бути все-таки допустимим в умовах нашого сучасного життя. Різноманітний асортимент цих засобів є в кожній аптеці, особливо популярна «спіраль». Принаймні, при вживанні протизаплідних засобів не відбувається убивства плоду дитини...

Лікар. Фармацевти, що виготовляють ці засоби, і лікарі-практики приховують дії таких засобів. Тут сама назва «протизаплідні» має маскувальний характер.

(На моніторі показано різні види протизаплідних засобів).

Жодний з цих засобів не може цілком гарантувати запобігання від зачаття, і тому вони спрямовані на наступне умиртвіння плоду.

Більшість таких засобів узагалі не мають прямого відношення до зачаття і розраховані на убивство живого ембріона. Найчастіше вони отруюють ембріон. Що стосується так званої «спіралі», то і тут такий же обман. Спіраль перешкоджає не зачаттю, а рухові ембріона – уже заплідненої клітини. Тут, говорячи мовою християнської антропології, відбувається убивство людини з безсмертною душею, але ще з не розвиненим тілом. Ембріон позбавляється свого життєвого середовища, необхідного для розвитку, і через кілька днів гине. Якщо ж ембріон, незважаючи на спіраль, вселяється в тіло матері, то спіраль служить тому, щоб відторгнути його і викинути геть. Відбувається убивство, про яке може не знати і навіть не підозрювати жінка. Живий плід убивається механічно або хімічно в її тілі, а потім видаляється разом з менструацією. Тому протизаплідні засоби, в більшості випадків, є міні абортom і в цьому сенсі не відрізняються від звичайного вбивства.

Ведуча. *(Читає «Монолог із небуття», див. додаток до методичної розробки).*

Питання-1. Виходить, між абортom і протизаплідними засобами можна поставити знак рівності?

Відповідь лікаря. Так, але з одним застереженням. Протизаплідні засоби убивають набагато більше життів, ніж аборт. При їх вживанні в жінки відбувається в середньому кілька зачаття на рік, отже, і кілька убивств. На жаль, більшість жінок не розуміють, що коли вони ставлять спіраль, то вже стають потенційними вбивцями.

Питання-2. Як християнство ставиться до такого діяння?

Відповідь священника. Церква забороняє вживання протизаплідних

засобів. Бо через використання протизаплідного засобу в лоні жінки може гинути болісною смертю її дитина, про що вона може навіть не здогадуватися і без розкаювання йти до святого таїнства Причастя. Це страшний парадокс нашого сучасного духовного життя! Адже вбивці не можуть бути допущені до святого Причастя без покаяння.

Питання-3. Що можна сказати про сучасні методи лікування безплідності (штучне запліднення)?

(Репліка священика). На жаль, римський папа вітав таке наукове досягнення.

Відповідь лікаря. Не будемо торкатися техніки штучного запліднення – це справа фахівців. Зупинимось тільки на найпоширенішому методі, при якому використовується концентрат сперми. Він може одночасно запліднити безліч клітин у пробірці (і ці вже живі істоти, а точніше, люди з безсмертною душею, приречені на смерть). Потім кілька ембріонів переносяться в тіло жінки. Згодом приходиться робити вибір: один ембріон залишається живим, а інші ембріони умиряються; зазвичай їм проколюють голкою серце. При такому заплідненні можна сказати, що плід росте на цвинтарі своїх братів і сестер. Приклад, у череві живородної акули її дитинчата, підрастаючи, починають поїдати один одного, поки не залишиться один, найсильніший. Він вижив, тому що зумів зжерти своїх братів і сестер. Подумаємо: утроба жінки, яка погодилась на такий метод лікування, схожа на череву акули, де залишається один ембріон – інші гинуть, тільки не в боротьбі один з одним, а на вибір лікаря.

Ведуча. Прихильники протизаплідних засобів і абортів висувують наступні аргументи:

Перший аргумент – *аборти і протизаплідні засоби є необхідністю.*

Населення земної кулі швидко збільшується. На сьогодні воно досягло 6-ти мільярдів. В одному Китаї населення перевищило 1,5 мільярда. Різкий демографічний стрибок відбувся в Індії. Якщо так буде продовжуватися, то Земля не вмістить людей уже через кілька поколінь, тому аборти і протизаплідні засоби є необхідністю.

Учень-1. Ми живемо не в Індії або Китаї, а в країні з визначеними історичними традиціями і родом, що здебільшого вважає себе християнським. І це зобов'язує дотримуватися християнської моральності як нормативів суспільного і приватного життя й основ для державних законів. Наша країна зовсім не страждає від перенаселення, скоріше зворотне – її населення зменшується, хоча сільськогосподарські умови нашої країни такі, що вона може прогодувати в кілька разів більше населення, ніж тепер проживає на її території. Тому питання про перенаселення є штучним і не відповідає реаліям. Навпроти, необхідно створити умови, коли народжуваність зустрічала б підтримку, у тому числі й матеріальну. Тому, це ще й демографічне питання для країни.

Учень-2. Життя кожної людини унікальне і неповторне. Вирішувати ці питання в плані законодавства і суспільної думки (інформації) ми повинні на основі християнської етики, християнського навчання про родину і шлюб, християнського переконання про те, що плід на всіх стадіях розвитку є людиною і до нього у всій повноті і силі відноситься біблійна заповідь «не убий». Тому ми не можемо приймати рішення на основі матеріалістичної або язичеської антропології, чи жадати від буддистів або конфуціян прийняття нашого світогляду. Давайте почнемо не з глобальних питань, а із самих себе. І висновки тут: **нашій країні не загрожує перенаселення.**

Священик. Християнська етика, віра, а до неї відносить себе більшість населення, не сумісна із здійсненням абортів і практикою штучної перешкоди дітонородження. Ми стоїмо не перед далекою перспективою перенаселення, а перед трагедією вимирання, що почалася, коли смертність стала вищою від народжуваності. А Україна, нажаль, й досі продовжує підтримувати безглузду ідею комуністичної ідеології – виправдання убивств ембріонів людини заради майбутніх поколінь. Поряд з цим широко пропагуються сексуальна розпуста та сексуальні збочення.

Учень-3. Хочеться відзначити очевидний факт, що ті люди, які роблять аборт, зовсім не думають про перспективу перенаселення Землі. Для них це так само байдуже, як погода на Марсі, вони просто не хочуть обтяжувати себе народженням і вихованням дитини. І тут – рафінований егоїзм, що повинний бути засуджений суспільною думкою і законами. **Тут повинні стати співниками мистецтво, засоби масової інформації і виховання в школі.**

Але поки що ми бачимо зворотнє: ЗМІ (засоби масової інформації) рекламують культ сексу, тобто культ себелюбності і насолоди, а паралельно йому культ убивства і звіриної боротьби. Досить увімкнути телевізор, заглянути в Інтернет або відкрити журнали, щоб переконатися в цьому.

Ведуча. Другий аргумент – *посилання на бідність. (Які ваші припущення учнів).*

Учитель. Моя думка така: у такому випадку варто боротися не з дітьми, а з бідністю, тим більше, що умови нашої країни по-своєму унікальні. Треба додати, що в заможних людей дітей менше, ніж у бідних: так що тут важливіші все-таки психологічний, моральний фактори, а ніяк не посилання на бідність.

Ведуча. Третій аргумент – *ріст населення порушує екологічну рівновагу на Землі.* І через те пропонується вбивати дітей, щоб вони не дихали і не скорочували дорогоцінний кисень.

Учень-4. Ця рівновага давно порушена і менше усього винні в цьому нещасні діти. Земля буквально задихається у промислових відходах, які загрожують перетворити її у смітник. Щоб перешкоджати екологічній катастрофі, потрібно скоротити число хімічних агрегатів, охороняти ліс від вирубки і води морів і океанів – від забруднення, як двох джерел кисню на

Землі.

Учень-5. Необхідно зменшити радіоактивний фон Землі чи припинити надмірну її експлуатацію, що перетворює землю в пустелю, у тому числі перестати застосовувати штучні добрива, що роблять мертвим ґрунт. Але тим часом, виробництво механічних «монстрів», що отруюють атмосферу і землю, продовжує рости. Говорять, що технічний прогрес – це об'єктивний процес, якого не можна зупинити або повернути назад. Але ж, ні в якому разі не можна шкодити і здоров'ю людини, і середовищу, що її оточує. Де ж тут логіка?

Ведуча. Четвертий аргумент. *Заборона абортів, протизаплідних засобів позбавляє людей насолоди і радості життя. Невже всі ми повинні стати аскетами?*

Священик. Християнство зовсім не жадає від людей насильницького аскетизму, інакше Церква не заснувала б особливого Таїнства Вінчання для тих, хто вступає у шлюб.

Але тут йдеться зовсім про інше – про гіперсексуальність, про розбещеність і розпусту в шлюбі і поза шлюбом, які несумісні з поняттям про християнську родину, сім'ю. Розбещена людина, забуваючи про вищі духовні цінності, прагне до одного – випити чашу насолод, що розбавлена кров'ю власних дітей.

Вчитель. Перед нами постає інше питання: чи дійсно секс головне і найкраще в житті, як тепер хочуть нас запевнити. Звернемося до найбільш великих мислителів людства протягом усієї, доступної нам для огляду, історії. Нехай це будуть філософи, законодавці, учені, літописці, поети. Усі вони стверджували, що щире щастя людини полягає в підпорядкуванні тіла – душі, у приборканні пристрастей і темних інстинктів, у твердості волі, в умінні обмежувати себе, у служінні вищим ідеям. Це були люди, що створили великі філософські системи і безсмертні твори мистецтва, що вміли тонко відчувати красу і гармонію світобудови, – люди, геній яких належав усьому людству і всім епохам, мудрість яких черпали цілі покоління. Це не були аскети, що пішли зі світу, про них ми будемо говорити окремо, а люди, що любили свою родину, віддані своїм друзям, що займали різні посади в державі, що відрізнялися громадянською доблестю.

Усі вони визначили щастя людей як їхній моральний внутрішній стан, як почуття честі, як чистоту і мужність душі, як вірність у любові і дружбі. Навіть плотська подружня любов була для них якимсь символом іншої, вищої, любові, яка єдина може дати людині щастя. *Невже всі ці люди були фанатиками, марними мрійниками або людиноненависниками тільки тому, що вважали розпусту і вільний секс пригніченням духу, рабством розуму, розтлінням людської волі, одним словом, низинним і безцільним існуванням?*

Навіть Платон говорив, що існують дві Афродіти – земна і небесна. Земна Афродіта без небесної перетворюється в публічну дівку. Христос учить боротьбі з гріховними помислами, чистоті серця, що дає можливість людині бачити Бога, тобто реально відчувати благодать Духа Святого.

Учень-6. Невже Христос хотів відняти в людей краще?

Священик. Ні, християнство вчить *цнотливості*, як поза шлюбом, так і в самому шлюбі. *Тільки через цнотливість чоловік і жінка можуть зберігати щиру повагу і любов один до одного, від першого дня шлюбу до самої смерті.* Невже ви думаєте, що досвід християнського життя помилковий і ілюзорний? Невже духовна краса людей, якою завжди захоплюється наше серце, не є підтвердженням гармонії людини?

У всіх народів за всіх часів розпуста називалася блудом, блуд – падінням, а подружня вірність і цнотливість – чистотою. В Євангеліє написано: «Ти хто, людино, що сперечаєшся з Богом»? Погодьтеся, людина не може ставити свій розум вище Розуму Творця, чи навіть поряд? Ми знаємо дуже ганебні приклади із Євангеліє, а також із життя тих людей, що не прислухались до Слова Істини. Ось і зараз наведу один з таких прикладів, – людство додумалось розробити такі проекти, щоб при народженні дівчаток хірургічним шляхом позбавляти їх *невинності, щоб не було в них комплексу цнотливості.* Дивно?... Правда, це тільки проект, але отруйні зерна проростають швидко.

Ведуча. П'ятий аргумент. Якщо раніше люди раділи народженню дитини, то тепер нам намагаються нав'язати думку, що *мати багато дітей непристойно для культурної родини.* Одна жінка прямо сказала: «Я не свиня, щоб народжувати стільки дитинчат».

Учень-7. Вона права в тім, що не свиня, це було б великою і незаслуженою образою для свині. У родині, де одна або дві дитини, на яких зосереджується турбота батьків, частіше діти виростають егоїстами і споживачами, що відплачують своїм батькам невдячністю. А в багатодітних родинях діти допомагають і піклуються один про одного, тобто вчаться великій науці – любити і великому мистецтву – обмежувати свої примхи. Ця прищеплена з дитинства звичка до турботи і самовіддачі зробить їх згодом у житті більш щасливими. (*Перегляд кадрів відео із життя благополучної багатодітної родини*).

Заключне слово вчителя. *Ще раз підтверджуємо, що життя кожної людини унікальне і неповторне. Вирішувати ці питання в плані законодавства і суспільної думки ми повинні на основі християнської етики, християнського навчання про родину і шлюб, християнського переконання про те, що плід на всіх стадіях розвитку є людиною і до нього у всій повноті і силі відноситься біблійна заповідь «не убий». Молодь повинна навчитися вибирати правильні орієнтири в своєму житті і пам'ятати, що бути цнотливим – це розумно і дуже сучасно.*

Додаток до теми.

Монолог із небуття

Я – людина, позбавлена людського імені. Я – дитина, що не має батьків. Мене викрала смерть перш, ніж я народилась. З п'їтьми я перейшла у п'їтьму, не побачивши світла. І все-таки я звертаюся до тебе зі словом «мати», – до тієї,

котра носила мене у своєму лоні, а потім кинула на кошаві руки смерті.

Я хочу сказати тобі, що я любила тебе ще раніше свого народження, яке виявилось смертю.

Тієї години, коли залізні пазурі наблизилися до мого тіла, я беззвучно закричала: «Мамо, врятуй мене». Коли вони впилися в моє тіло, як зуби хижаків, я закричала: «Ненько, не вбивай мене, ненько, пощади мене», але все було даремно, і лоно матері стало для мене місцем страти.

Мати, за що ти вбила мене? Напевно, ти не знала, як я любила тебе, коли була єдиним тілом з тобою. Я хотіла оповити своїми руками твою шию, але вони відрубані катом. Я хотіла пригорнутися до твоїх грудей своїм серцем, але його простромило залізо. Я хотіла, щоб ти носила мене на своїх руках, але ти кинула мене в холод вічної ночі.

Дитину кладуть у колиску, а моє тіло, розчленоване на частини, кинули в сміттєву яму серед бинтів, просочених кров'ю, і гниючих покидьків. Ніхто не плакав над моїм тілом, ніхто не поклав його в труну. Я знайшла свою могилу в зубах пацюків, що нишпорять на смітнику. Мати читає молитви над своєю сплячою дитиною, а хто тут знайде і приголубить мене? Я навіть боюся сказати слово «мати», коли згадую пазурі, що розривали моє тіло.

Є два святих слова, це Бог і мати. Бог не залишив мене Своєю милістю, але очі мої, не освячені хрещенням, не бачать Його, а інше святе слово – мати – я втратила, бо тобі виявилася непотрібною моя любов.

Дитя у хвилину небезпеки кричить «мамо». Поки жива мати, дитя не самотнє, воно не залишене, воно знає, що серце матері не відвернеться від нього, хоча б увесь світ повстав проти нього, що мати зігріє його своєю любов'ю.

Я – сирота при живій матері. Вона кинула мене в ніч вічності, навіть не глянувши мені в обличчя. Вона безвинно засудила мене на страту, вона без суду зрадила мене.

Але вона більш нещаслива, ніж я. У той час, коли клинок убивці різав моє тіло, він умертвив її серце, і вона, втративши своє серце, не знає про це. Іуда продав безневинну Душу за 30 срібників. Ти продала мене за право бути вільною від своєї ж дитини і сама заплатила за мою смерть.

Ти не почула моїх слів, коли я кричала від жаху у твоєму лоні: «Мамо, пощади мене». Тепер хоча б почуй інші слова: «Мати, пощади себе, пощади свою душу, омий її сльозами покаєння», а якщо буде в тебе інша дитина, то віддай їй ту любов, що повинна була дати мені, нехай вона відчує тепло материнських рук, нехай вона почує молитву над своєю колискою. Освяти її хрещенням, щоб вона не ввійшла у той світ сліпою, як я і чула над собою Ангельський спів. І все-таки я не позбавлена відблиску світла Христового, хоча б струмливого здалеку, і в променях цього світла я люблю тебе, моя нещаслива мати.

(За матеріалами громадської організації: Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ»).

КУЛЬТУРА ХТИВОСТІ ТА ПІДЛІТКОВІ АБОРТИ У ДЕМОГРАФІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

(дискусія)

Г. Каліберда

(Запрошуються юрист, представник соціальної служби сім'ї, дітей та молоді, батьки, учні. Дискусію ведуть двоє ведучих. На моніторі послідовно висвітлюються питання щодо ведення дискусії, обґрунтування та висновки щодо обговорення теми).

Вступ. Ведучий. До XIX століття жодне законодавство різних країн світу не посміло легалізувати аборти, хоча нерідко владу захоплювали у свої руки в країнах і величезних імперіях порочні і жорстокі люди. Вони робили криваві злочини, спустошували цілі області, напували землю кривавим дощем, знищували свої і чужі народи і, у той же час, не посміли цинічно проголосити право на дітовбивство. Першою країною, де був дозволений і легалізований аборт, була Радянська Росія в період революції, а піонером цієї справи – В. Ульянов (Ленін). До ексцесів революції, що залишили мільйони бездомних і безпритульних дітей, додалося ще право *убивати ненароджених*. Але ще більш страшніше, що закон, введений у Росії, викликав не жах і огиду в інших народів, а став прикладом для наслідування. Протягом XX століття більшість держав прийняло закон про часткову або повну легалізацію абортів. Таким чином, самий мерзенний злочин у свідомості людей XX століття, що пишались своєю цивілізацією, перестав бути злочином. **Це яскравий симптом того, що людство переживає моральну кризу.**

I. Підліткові аборти. Ведуча. Пристрасні задоволення нікого не зробили щасливими, не принесли спокій і радість. Після задоволення пристрастей дуже часто підлітки відчують спустошення в душі і розчарування. Пристрасті навколо статевого співжиття, яке супроводжується сп'янінням, ревнощами, ненавистю, наркотиками, вбивством, каліцтвом та іншим злом, *демонструється мистецтвом, яке давно втратило духовність*. Це культура хтивості. Тільки **перемога людини над пристрастями і високі цілі життя, що підносять людину, дають їй глибокі почуття.**

(На моніторі висвітлено питання):

– Що трапилося з свідомістю людей? Яким мікробом, схожим на чумну бацилу, заражена суспільна мораль?

– Чому розхитані вікові колони в палацах правосуддя?

– Чому знайшлося стільки шанувальників абарту? Чому їм не можуть протистояти державні структури, навіть відомі своїм консерватизмом?

Ведучий. *(Зачитує питання).* Здається, що тут цілий ряд причин, схожих на ланки ланцюга.

(Відповіді, припущення учнів):

Учень-1. *Перша головна причина – це духовне зубожіння людства, де під внутрішнім змістом і традиційною формою життя ховається порожнє серце і прагматичний розум. Утрата совісті перекинула колишню шкалу цінностей і зрушила колишні орієнтири. Людина утратила відчуття власної душі, тому чужу душу вона сприймає як мрячну абстракцію. Для неї є реальним тіло, а душа віднесена в область гіпотез. У людському плоді вона бачить тільки незавершене тіло і заспокоює себе тим, що, можливо, немає там ніякої душі.*

Учень-2. *Друга причина – це збідніння любові один до одного. Люди стають далекими і байдужими один до одного. Ця емоційна дистанція робить міста схожими на пустелю. Сучасна людина стає безконтактною і самотньою. Емоційна холодність виявляється у відношенні, здавалося б, найближчих людей; вона розриває родинні зв'язки, робить з родини подобу фірми, де любов замінюється домовленістю, де кожен член родини сприймається як партнер. По суті справи, у даний час майже кожна родина травмована. Здається, що пройде кілька десятиліть, і сама родина покажеться історичним архаїзмом.*

Ведуча. У сучасному світі часто змішують два поняття, протилежні один одному, – це любов і пристрасть. *Любов прагне не взяти, а віддати, вона бачить себе в іншому. Пристрасть, навпроти, хоче взяти. Вона прагне захопити іншого і поневолити собі. Любов сприймає людину як особистість, пристрасть – як інструмент. Родина не може триматися на вигоді і пристрасті, тому ми бачимо катастрофічний розпад сімейств. Вигода – це бажання одержати якнайбільше, а віддати якнайменше, при цьому вигода погано в'яжеться з вірністю.*

(Запитання до аудиторії):

– **«Що відрізняє поняття любов та пристрасть?»**

– **Чи може сім'я, родина триматися на вигоді та пристрасті?**

(Відповіді учнів).

Ведучий. *(Обґрунтовує).* Що ж стосується пристрасті, то це взагалі некероване почуття, що знаходиться в постійному *конфлікті з моральністю*. Людина розучилася любити, тому вона не бажає мати дітей, тому що народження і виховання дитини заважає задоволенню її пристрастей, а людина ні в чому не хоче обмежувати себе.

II. Чи насправді головна мета, до якої прагне молодь, стає комфорт і секс?

Учень-3. *Останнім часом комфорт перетворюється в якийсь культ. Людина прагне до комфортності, а якщо народити дітей, вони будуть порушувати цю комфортність, бо діти вимагають не тільки витрат, але турбот, особистої праці і часу.*

Коли батьки люблять своїх дітей, то вони знаходять щастя в цій любові й у спілкуванні з дитиною, у якому переживають власне дитинство, начебто друге життя. А такої любові у сучасній молоді тепер не вистачає, вона

ослаблена. Дитина забирає в батьків час і сили, і тому сприймається ними як навантаження, як якась понаднормова робота. Ця холодність до дитини може перейти в роздратування. Раніше у дорослих було зовсім інше ставлення до народження малюка. Дитина якби доповнювала і розширювала життя батьків, була сполучною ланкою між подружжям. Тепер вона все частіше сприймається на рівні підсвідомості, як завада на життєвому шляху.

Учень-4. Окрім того, молодь прагне стати більш сексуальною істотою. Але секс (*пристрасть*), не любов, є одним із факторів *обездушення* людини, бо несе у собі *потенціал егоїзму та жорстокості*.

Характерна риса: еротичні фільми, як правило, містять у собі сцени убивств і насильства. Люди вважають, що родина і дітонародження перешкоджають сексові, тому що вимагає виконання певних обов'язків і ставить цілий ряд завдань. Людина хоче бути вільною від відповідальності і боргу, а значить і від сім'ї, родини.

Треба сказати, що *засоби масової інформації, особливо телебачення, зіграли жахливу роль у цьому процесі розбещення. Тепер людство стоїть перед новим видом виродження самого сексу в патосекс (гомосексуалізм, лесбійство, зоофілія тощо).* Із бруду хочуть виділити гірший вид бруду і представити, як звичайну норму життя.

Учень-1. Своєю безбожністю та неправдою люди викликають гнів Божий. Хочу підтвердити це *Посланням до римлян святого Апостола Павла (1.21-32).*

«Вони замінили істину Божу на брехню, і поклонялися, і служили створінням замість Творця. Який благословенний навіки...

Тому віддав їх Бог ганебним пристрастям: жінки їх замінили природне вживання протиприродним; подібно і чоловіки, залишили природне вживання жіночої статі, розпалювалися пожадливістю один на одного, чоловіки на чоловіках робили сором...

І як вони не хотіли мати Бога в розумі, то зрадив їх Бог (їх) хибному розуму – робити непотреби; так що вони сповнені всякої неправди, розпусти, лукавства, користолюбства, злості, заздрощів, вбивства, чвар, обману, лиховісті – наклепники, богоненавистники, кривдники, самохвали, горді, винахідливі на зло, неслухняні батькам, безрозсудні, віроломні, нелюбовні, непримиренні, немилостиві. Вони знають праведний суд Божий, що ті, хто робить такі справи, гідні смерті; однак не тільки їх роблять, а й тих, хто таке робить, схвалюють».

III. Ведуча. Говорять, що легалізація абортів з 13-14-літнього віку, тобто з дитячих років, на всіх стадіях вагітності необхідна, тому що таємні аборти, до яких будуть прибігати люди, робляться не в стерильних умовах, без професіоналізму і тому загрожують здоров'ю і життю підлітка. І дівчина, що зважилася на аборт, все одно зробить його.

Як ви думаєте, чи насправді легалізація абортів з тринадцятилітнього віку є турботою про життя і здоров'я дівчат?

Учень-5. У мене є заперечення. Чому ми не бачимо іншої турботи про життя і здоров'я дівчат, крім легалізації абортів, чому турбота виявляється не в захисті, а в знищенні материнства? Якби нашу охорону здоров'я дійсно хвилювало здоров'я дівчат підліткового віку, то було б запропоновано *безкоштовні пологи, а не убивство плоду (зрозуміло, ми говоримо про безкоштовні пологи в реальному значенні цього слова)*. Таким чином дівчина збереже і своє здоров'я, і дитину.

Учень-6. Усі медики, що сумлінно ставляться до здоров'я пацієнток доводять, *що безпечних абортів узагалі не буває* – це неправда. Ми читали, що хірургічне втручання в цю царину завжди залишає важкі наслідки у виді нахилу до ракових захворювань, а нерідко закінчується смертю навіть при стерильних умовах, не говорячи про неминучу психічну травму.

Учень-7. Виходить, ми повинні не боротися зі злочиним, а сприяти йому (*легалізувати*), і тим самим, створювати за допомогою законів і суспільної думки *сприятливу атмосферу* для дітовбивств?

Чому в такому випадку не піти назустріч наркоманам і не відкрити пункти для легального продажу або безкоштовної роздачі наркотиків? Тут можна навести ще багато інших аргументів. Незважаючи на заборону, наркомани продовжують колотися. Для задоволення своєї пристрасті, що перейшла в звичку і хворобу, вони роблять злочини, крадуть у батьків, забирають у власних дітей засоби для існування і збагачують цим наркобізнес.

Чи не краще тоді відкрити в містах і селах спеціальні консультації, де лікарі в стерильних умовах робили б їм введення наркотиків, щоб наркоман не заразився СНІДом і не став його розповсюджувачем? Роздавати наркотики школярам, щоб вони не крали гроші для їхньої покупки, *і пояснювати, яку дозу наркотиків потрібно вживати відповідно до ваги свого тіла*, щоб вони не померли від передозування, (адже діти будуть практично учитися цьому де-небудь на вулицях). Тобто допомогти дітям професійно вводити в їхні вени оптимальну кількість отрути.

Ведучий. Таким чином давайте подумаємо разом, ***чи можна вважати таку пропаганду наркотиків і легалізацію абортів гуманністю до молодої людини?*** Адже й те, й інше веде до виродження нації і народу, до демографічної кризи країни.

(Варіанти відповідей учнів):

Учень-8. Я вважаю, що саме узаконення абортів морально розбещує все суспільство. Закони повинні охороняти життя людини і захищати, *насамперед, жертву злочину – дитину, що вбивається, а не совість, яку втратила – його матір.* Як зрозуміти те, що одні закони забороняють страту за найстрашніші злочини і дозволяють вбивати безневинних, беззахисних, піклуючись про дітовбивць. Де логіка?

Учень-9. Запевняють, що в умовах лікарні більше молодих жінок виживе. Але хто виживе? – Люди, що втратили совість і свою людяність? Для чого виживе? Щоб знову займатися розпустою, зачинати дітей і знову їх убивати? Коли через закони легалізується аборт, тоді все суспільство стає начебто причетним до вбивства, тоді всі ми, хочемо цього чи ні, приймаємо пряму або непряму участь у кожному забраному житті, у кожній смерті дитини.

Учень-10. У деяких народів був такий звичай. Коли людину за злочин засуджували до страти, то на її шию надівався зашморг з довгою мотузкою, і всі односельчани тягли цю мотузку, щоб ніхто персонально не вважався катом. Може, це було зроблено, щоб уникнути кровної помсти? Так чи інакше, але якщо ми мовчимо, то руки усіх нас на мотузці, що душить дитину, і ми відповідальні перед власною совістю.

Тож, що ж може зробити учнівська молодь у наш час – вести себе цнотливо, стримано, не розмінюючи свою гідність, честь і совість на спокуси і розбещення. Вчитись відповідальному кохання.

Вчитель. (Обґрунтовує). Вбивство ненароджених дітей несе більше жертв, ніж епідемія холери або чуми, *це розпуста*, – розпуста, що руйнує сімейства, вбиває повагу і любов один до одного. Розпуста, цинізм і вбивство – це ланки одного ланцюга. *Здається, що у людини з дитинства начебто хочуть знищити почуття совісті і честі, відірвати її від традицій свого народу, паралізувати вплив родини.*

Наша молодь не захищена і сприйнятлива як до доброго, так і до поганого. Байдужість та безпринципність дорослих, суспільства до делікатної ситуації, в якій може опинитись дівчина-підліток може призвести до духовного розтління, а інколи і до дитячого суїциду. На підлітків, молодь обвалюються з усіх боків потоки бруду, що буквально затопляють наше суспільство. Не можна розгорнути журнал або ввімкнути телевізор, інтернет щоб не побачити наймерзеннішу наготу інтимного життя. *Просто будьте розумними, захищайте себе, свою совість, зір, слух, тренуйте свою волю. Вмійте сказати собі – ні!* Не поспішайте заздалегідь цікавитись інтимним дорослим життям, воно прийде саме по собі. У вас так багато творчих цікавих справ; розвивайте свій хист до співу, музики, танців, історії, літератури, спорту, кулінарії тощо.

Батьки. Сучасні телепередачі постійно обертаються навколо однієї осі – сексу, насилля й убивства. З'являється думка, що нам хочуть вселити протягом 24 годин на добу, що розпуста – це не моральна аномалія, не наруга над гідністю людини, а проста деталь життя, як, скажімо, сніданок або прогулянка на свіжому повітрі.

Наслідок блуду і розпусти – емоційна холодність людей один до одного. Розпуста убиває людину як особистість, від людини залишається тільки її тваринна сторона. Але найогидніше те, що розбещувачі народу сміють називати себе християнами. Для них не існує поняття достоїнства людини як образу і подоби Божої. Апостол Павло пише: «Хто розтлить своє тіло, той розтлить храм Божий». Христос сказав про розбещувачів: «Краще б їм повісити собі на

шию мірошницькі жорна і кинутися в море». Ось на скільки для Бога є огидною розбещена людина. *То хто ж ми?*

Ведучий. Дійсно, сам факт (аборту) – дуже ганебний і непристойний для людини. Але найстрашнішою є його легалізація, *коли злочин робиться повсякденним і на нього дивляться як на невід’ємну частину життя, коли таке життя не обурює совість суспільства і до нього звикають, і воно нікого не торкає, тобто до нього нікому немає справи – це кроки до демографічної кризи, початок виродження нації і народу.*

Юрист. Аборт не можна розглядати абстрактно, він органічна частина бездуховності суспільства і культу розпусти. Ще не так давно аборт вважався злочином, тепер він став щоденністю. При такому підході може статися, що аборт стане навіть престижним, як ознака цивілізації, і тоді тих, хто насмілиться гудити аборт, будуть нехтувати і висміювати як фанатиків і обскурантів. *(Ознайомлює аудиторію із Законодавчими документами, проводить юридичне консультування).*

Представник соціальної служби сім’ї, дітей та молоді. Можна сказати, що власна воля абортів – це воля вбивати. І якщо так трапилось, що дівчина завагітніла, єдиним милосердним і правильним рішенням повинно бути – подарувати життя дитині (народити її). А потім вирішувати подальшу долю виховання або відмовлення від неї *(проводить консультування).*

Батьки. Легалізація абортів з підліткового віку несе с собою глибоку аморальність і розпусту – це дозвіл дітям до блуду й убивств. Дитина стає злочинцем. Її життєвий шлях із самого початку заплямований людською кров’ю. Знаменитий християнський письменник II ст. Климент Олександрійський пише: «Жінка, викидаючи плід, викидає разом з ним із себе все людське» (розум, совість, любов, милосердя тощо), тобто більш глибокого духовно-морального падіння немає.

Людське життя починається від моменту зачаття, і тому штучне переривання вагітності є вбивством, порушенням заповіді «Не убий!». *Усі батьки і Церква просять молодь відповідально ставитися і до свого тіла, і до майбутнього життя, до ще ненародженої дитини. «Усі релігії світу згодні з тим, що аборт – це зло, а людське життя – це найцінніший дар, і воно починається від моменту зачаття».*

IV. Чи винен хлопець (чоловік) в аборті?

Обговорення питань (на моніторі учні читають запитання):

– *Хіба одна дівчина винна в своєму падінні? А де в цей час знаходився хлопець, невже він виявився осторонь, як боягуз і зрадник? Хіба не однаково винний хлопець (чоловік), що примушував дівчину (дружину) до аборту, перетворюючи її життя в якесь психічне і фізичне катування?*

- *Хіба не винні рідні цієї дівчини, що радять їй зробити аборт?*
- *Чи не ініціатор убивства дитини хлопець, що спокусив дівчину, а потім кинув її?*
- *Хіба не злочинець чоловік, що кидає свою дружину, що готується стати матір'ю? Невже в усьому винувата тільки одна дівчина, (жінка)?
(Учні висловлюють свої думки. Вчитель підводить підсумок).*

V. Чи правильним є те, що людина у захист абарту виставляє такий аргумент як бідність?

Учень-13. Дійсно, люди виставляють у захист абарту такий аргумент, як бідність. Але, дивна справа, вчені доводять, що у часи більшої бідності і розрухи в 17-20-і роки ХХ сторіччя народжуваність була вищою, ніж у даний час. В часи руйнування села і репресій, коли люди вмирили з голоду, населення повільно, але зростало. Виходить, головна причина в чомусь іншому, ми можемо сказати – у самому *менталітеті* людини. Молодь, яка не може понести труднощі у зв'язку з появою дітей, повинна не поспішати до дорослого життя, не розмінюватись на «необуздані» пристрасті, а вести себе стримано, цнотливо. Молоді сім'ї – дотримуватися помірності і витратити свої сили на творче цікаве життя. Сьогодні всі цивілізовані країни світу взяли курс у вихованні молоді на цнотливість.

VI. Яка роль численних іноземних місій, які діють у нашій країні щодо захисту здоров'я підлітків?

Учень-14. У нашій країні діють численні іноземні місії, що пропагують одностатеві шлюби, сексуальне навчання, такий собі «захист дітей» від впливу батьків, (у тому числі право дитини вступати в інтимне життя) і т. д. Вони готові безкоштовно постачати населенню цілий асортимент протизаплідних засобів з метою «добродійності». *Чому б таким місіям дійсно не займатись благодійницькою діяльністю – побудувати лікарні із сучасним устаткуванням, де б безкоштовно, тобто без поборів під різними приводами, приймалися б пологи, включаючи сюди медикаменти і кваліфіковану лікарську допомогу, а не займатись розбещуванням підлітків у нашій країні?*

VII. Що необхідно зробити в наш час, щоб вирішити проблему суспільства щодо підліткових абартів? (Деякі припущення учнів):

– *Необхідне термінове відкриття пологових будинків і лікарень для бідних і нужденних, де здійснювалися б безкоштовні пологи з безкоштовним обслуговуванням і всебічною медичною допомогою породіллям і дітям.*

– *Необхідна допомога і пільги для багатодітних сімей. У цьому повинні об'єднати свої сили держава, громадськість і приватні організації.*

Поряд з цим повинна бути засуджена і заборонена всіляка розпуста.

– *Окрім того боротьба з дітовбивством повинна бути боротьбою з розбещеністю, порнографією (особливо засобами Інтернет, селфі) і розпустою.*

(Юрист доповнює, уточнює судження дітей, батьків).

Підсумок. Ведучий. Щоб вирішити проблему суспільства щодо підліткових абортів, – *це повинно стати боротьбою за відродження людської особистості*. Звичайно, добре, якщо ця боротьба може опертися на державні і суспільні структури, але, насамперед, це – боротьба людини за саму себе.

Тому ті люди, які вважають, що не можуть понести труднощів у зв'язку з народженням дитини, мають гідний вихід – *це стриманість у статевих стосунках*. Ці слова можуть здатися нереальними для нашого часу, де повнотою життя вважається задоволення своїх пристрастей. Але християнський досвід говорить про інше: *пристрасть – це самообман*; задоволення пристрастей нікого не зробило щасливим, не принесло в душу спокій і радість, там тільки дві фази: сп'яніння і розчарування, – *те, що приховує мистецтво, яке давно втратило духовність*. **А перемога людини над пристрастями і високі цілі життя, що підносять людину, дають їй глибокі, таємні почуття задоволення і світлу радість. Вони залишають більше сил для духовного життя і творчої роботи, – це відмовлення від гіршого для кращого.**

Ведуча. *Стриманість – природна. Неприродний секс, відірваний від народження дітей, і, як усе неприродне, не може принести людині щастя*. Ми говоримо не просто про боротьбу з дітовбивством, але в більш широкому аспекті – про повернення людства від культури хтивості і наживи, до Вічного Тихого Світла.

(За матеріалами громадської організації: «Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ»).

ЕТИЧНІ І МЕДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОТИЗАПЛІДНИХ ЗАСОБІВ

(методичний матеріал до буклету)

*Р. Іман,
Ін. Юджін,
Ф. Даймонд*

(Вся інформація, зібрана тут, відображає соціальну концепцію українських християнських церков з питань біоетики, не містить фінансової зацікавленості від будь-яких фірм-виробників, направлена на подолання демографічної катастрофи в країні та підтримку духовного і фізичного здоров'я української нації. Матеріали можна використати в індивідуальній виховній роботі з учнями).

Контрацепція нерозривно пов'язана з відверто катастрофічною ситуацією в духовно-моральній сфері сучасного життя, у всьому так званому «цивілізованому» світі. Вона спричинила за собою глибокі ідеологічні і

суспільні зміни. Уперше в історії людства сексуальне життя було відокремлене від продовження роду.

Ця інтимна сфера життя була грубо запропонованою і виставленою на загальний розсуд. Усі колишні моральні принципи були знехтувані, і в зв'язку з цим з'явилося «право» на нічим не обмежені сексуальні контакти. Чинник задоволення переміг біологічну домовленість – продовження роду. Теоретично весь процес був приведений у рух «хвилею порнографії», яка спиралася на так звану сексуальну революцію. Проте на практиці у свідомості людей найбільше значення мало поняття «контрацептивної ментальності» (лат. conceptio – зачаття, міжнародна назва -anti-conception – протизапліднення; російська версія – контрацепція).

У рамках цього процесу так званий контроль за народжуваністю став компетенцією медицини. Лікар, що був дотепер захисником і вартовим життя, несподівано, і спочатку навіть несвідомо, став співучасником руху проти життя. Це привело до величезного спаду народжуваності. Залучення медицини не було випадковим, адже більшість сучасних протизаплідних засобів спирається на використання фармакологічних препаратів. Дія цих речовин на організм людини така, що потребує втручання лікаря.

Уперше в історії медицини в такому масштабі лікарські препарати були використані для немедичних цілей.

Привернути увагу лікарів виявилось справою неважкою, адже їм, як і всій громадськості, було запропоновано гасло: «попередження (профілактика) вагітності, краще за аборт». Крім того, багато лікарів пов'язували участь у цій діяльності з реальним збільшенням своїх доходів. Майже в той же самий час у деяких країнах аборт був дозволений на законодавчому рівні, спочатку – у виняткових випадках, потім – за бажанням. (Так, наприклад, у Росії аборти дозволені з 1920 р., з деякою післявоєнною перервою, в США – з 1973 р.)

Цей процес доводить, що прихильники контрацепції не ставилися серйозно до проголошеного гасла «попередження вагітності краще за аборт». Виявилось, що ця діяльність завжди стимулювалася однією і тією ж групою людей (наприклад, організацією «Плановане батьківство» – Planned Parenthood або IPPF; МФПС (Міжнародна федерація планування сім'ї) і її російський філіал – РАПС (Російська асоціація планування сім'ї). Якби насправді йшлося тільки про «попередження», то вони (організації) не відстоювали б аборт як засіб на випадок ненадійної контрацепції. Аборт і контрацепція тісно пов'язані один з одним не тільки на рівні механізмів дії, але перш за все в ідеологічному і психологічному відношенні.

Контрацепція ставить за мету – «застереження». Насправді це «застереження» проти дитини. На практиці підхід до дитини стає все більш негативним, до неї починають ставитися як до непрошеного агресора. Неминучою стала сексуальна поведінка, заснована на сильній звабі і повністю позбавленій відповідальності. Дитина стає небажаним, «побічним продуктом» сексуальних переживань. Якщо їй удається вижити, не дивлячись на використання різноманітних засобів, то її відкидають і вбивають будь-яким способом.

Пропагандистам контрацепції добре відомо, що жоден контрацептивний засіб, жодна пігулка або внутрішньо маткова спіраль не гарантує 100% застереження. Тому остаточною засобом стає легальний аборт, як основний елемент, що забезпечує повну ефективність «контролю за народжуваністю».

Знаменно те, що саме в тих країнах, де широко використовуються протизаплідні засоби, число абортів у даний період не знизилося, а значно збільшилося. Таким чином, у свідомості багатьох людей аборт посів місце контрацепції.

Поступово відбувалася зміна в ментальності людей. Врешті-решт вбивство зачатих дітей було схвалено як природний метод «регулювання народжуваності» і обмеження чисельності популяції. У результаті, більшість лікарів потрапила в пастку ілюзії: «попередження вагітності краще за аборт».

Спостерігаючи за введенням закону, що дозволяє аборт за бажанням жінки, можна переконатися, що маніпуляція словом завжди передує маніпуляції суспільством. Це твердження однаково справедливе як для порнографії, так і для гасел типу «менше зло» або «попередження вагітності краще за аборт».

Крім того, шляхом компромісів в області моральних цінностей була зроблена спроба створення етичних систем без цінностей. Виходячи з цієї концепції, не можна когось примусити сприйняти твої «погляди», навіть якщо вони засновані на правді і фактах. ***Тут бере свій початок медицина, позбавлена цінностей, медицина без етики.***

Справи зайшли так далеко, що один лікар відчувши себе ображеним назвою організації – «Світова асоціація лікарів, що поважають життя людини», сказав: «Адже немає лікарів, які не поважали б життя людини». Цей же лікар почувається виправданим і наче б то милосердним, вводячи жінці абортивний засіб, наприклад, внутрішньо маткову спіраль, (тому що вона сама не може собі її поставити), тим самим убиваючи ембріон людини. Такий підхід викриває наступний наслідок «модернізованої етики» – пермисивізм у медицині (SpaT.permissio – покора, дозвіл). *Пацієнт бажає чого-небудь, а лікар як нейтральна особа, вільна від принципів, просто виконує його бажання, тобто стає «біологічним інженером», оплачуваним службовцем, що за гроші надає необхідні послуги. Це стосується будь-якої сфери: від пластичної хірургії до контрацепції, від пренатального діагнозу до абортів і евтаназії (вбивства хворих і старих).*

Наслідки контрацепції

1. *Контрацепція сприяла пропаганді сексуальної свободи, відокремивши сексуальне життя від продовження роду. Секс став товаром «номер один» і поступово вийшов за межі шлюбу. Серед молодих людей відчутно знизився вік першого сексуального досвіду.*

2. *Проблему абортів не можна розглядати поза контрацепцією. Кількість абортів зростає понад усе в країнах, де контрацепція застосовується найчастіше. Жінки продовжують застосовувати контрацептиви, але за їх неефективності починають робити аборти. Тепер уже зрозуміло, що гасло*

«попередження вагітності, краще за аборт» є брехнею.

3. *Контрацепція знищує моральні засади, особливо руйнівню цей факт впливає на молодь.* За даними Всесвітньої організації здоров'я (ВОЗ), у процедурних кабінетах здійснюється близько 50 млн. абортів на рік. Відповідно до офіційної статистики в Україні щорічно більше 300 тисяч жінок переривають вагітність, при цьому кожен сьомий аборт роблять підлітки у віці 15-17 років. Рівень абортів в Україні залишається дуже високим і складає 45 на 100 вагітностей та 84 на 100 пологів (тобто із 100 вагітностей народжується усього 16 «щасливчиків»)!

4. *Контрацепція сприяє збільшенню кількості захворювань, що передаються статевим шляхом, і є наслідком сексуальної свободи.* Зростають випадки безпліддя та позаматкові вагітності, які спонукають звернутися до штучного запліднення, до зачаття в пробірці (in vitro) і штучній імплантації ембріона, тобто до відокремлення сексуального життя від проблеми продовження роду. До того ж при зачатті в пробірці, жінці вводять декілька запліднених яйцеклітин, на той випадок, якщо не приживиться одна, то приживиться інша. Якщо ця операція вдала, решту ембріонів вбивають. *Отже, ця дія антигуманна.*

5. *Ні протизаплідні засоби, ні засоби абортивні, не є ліками.* Це знаряддя хімічної війни, яку ведуть лікарі проти жіночого організму; бо вони (засоби) сприяють утворенню злоякісних пухлин, інфікуванню, розвитку хвороб через послаблення імунної системи.

6. Існують інші серйозні побічні медичні ефекти використання *оральних контрацептивів та внутрішньоматкових спіралей.* Протизаплідна пігулка, окрім придушення овуляції, виробляє абортивну дію. *Вона руйнує слизову оболонку матки.* І якщо, (незважаючи на використання пігулок), зачаття все-таки відбулося, то на ранніх термінах вагітності стається викидень живої людської істоти, яка розвивається.

7. Серйозним наслідком контрацепції є повсюдний спад народжуваності в індустріально розвинених країнах, населення яких з цієї причини слабіє й старіє (як зараз в нашій країні). І лише вплив іммігрантів з інших країн «третього світу» підтримує певний рівень життя. *Це несе небезпеку «вимирання» християнської культури та розповсюдження мусульманського панування.*

8. Відбувається прискорена деградація сімейного життя.

9. Оскільки сучасна контрацепція не задовольняє її споживачів унаслідок побічних дій і неефективності, останнім часом спостерігається божевільна гонка в пошуку нових, «досконаліших» методів «контролю над народжуваністю». Це реалізується в появі таких засобів, як **RU-486**, «Французька пігулка», **Міфепрістон**, **Міфегин**, **Міфоліан**, **Гінепрістон** – різні ринкові назви одного й того ж препарату для переривання вагітності.

Epostane з простагландином, що по суті є нехірургічним абортom, хоча пропонується як міра зменшення кількості абортів. Вже створені й застосовуються ін'єкції «проти дитини» ін'єкційні мікросфери – норетиндрон, депопровера – медроксипрогестеронацетат, норетистерон-енантат – НЕТ, а

також імплантанти, такі як норплант – левоноргестрел, які, окрім придушення овуляції й порушення руху сперматозоїдів, *викликають* атрофічні зміни в ендометрії й передчасний лютеолізм, що є ранньоабортивною дією.

Маски, за якими ховається вбивця

Приводом для занепокоєння медичної громадськості Заходу послужили випадки смерті жінок, що використали міфегин.

Прихована частина історії

RU-486 (міфегин, міфепрістон) "французька пігулка" – в рекламі російських ЗМІ) – один із препаратів нового класу, що випускається сумно відомим концерном, де в середині минулого століття вироблявся "Циклон Бі" – смертоносний склад, що застосовувався гітлерівськими нацистами в таборах смерті. Дія нового продукту старої фірми не здається смертоносною, бо направлена «всього лише» на блокування рецепторних закінчень, чутливих до деяких гормонів.

Для необізнаної людини це здається цілком прийнятним і навіть цивілізованим способом позбавитися небажаної вагітності. Мало хто замислюється над тим, що *переривання вагітності – це переривання життя*. Не буде людини, яка вже існує, але якої ніхто ще не бачив, хіба що за допомогою апарату УЗД. Не буде її, її дітей, її внуків, всього її роду. «Циклон Бі», який застосовувався з цією метою півстоліття назад, дискредитував себе повністю. А ті, хто його застосовував, з'явилися перед судом під час Нюрнберзького процесу.

RU-486, він же міфегин, він же міфепрістон, він же «французька пігулка»– це тільки сучасна технологія застосування того ж «Циклону Бі» з тією ж метою – зменшення чисельності народів, які комусь не подобаються. (Як і будь-якому злочинцю, препарату доводиться мати багато імен або кличок, щоб залишатися невпізнаним).

Прийом RU-486 вимагає шести або семи відвідин клініки.

Згідно Міжнародної Комісії Споживачів по RU-486, скликаної в Парижі [1], належне використання RU-486 вимагає не просто домашнього застосування пігулок, але фактично шість або сім відвідин клініки, щоб:

1. Підтвердити вагітність і приймати RU-486 під наглядом лікаря.
2. Провести 12 годин в лікарні для введення простогландинів.
3. Дочекатися видалення плоду, що підтверджується кровотечею і дискомфортом у 80% випадків.
4. Пройти повторний курс введення простогландинів у 20% випадків.
5. Пройти хірургічний аборт тим, для кого обидва введення засобів виявилися неефективними.
6. Декількома днями пізніше пройти ультразвукове дослідження, щоб упевнитися, що всі частини зародка були видалені.

Від 5 до 10 відсотків випадків вимагають повторного звернення в клініку для контролю й лікування надмірної кровотечі. Кровотеча спостерігається в

90% жінок, які приймали RU-486. Надмірна кровотеча може привести до потреби в переливанні крові або тромбоцитарної маси.

Залишаючи осторонь звичайні побічні ефекти – нудоту, блювоту, хворобливі судорожні скорочення матки й неминучу кровотечу. *Ніхто не стане стверджувати, що використання простагландинів безпечно і нешкідливе.* Це біологічно активні речовини сильної дії, які впливають на функцію серцево-судинної системи і вимагають уважного спостереження при застосуванні.

Чи небезпечно застосування RU-486?

Процедура застосування препарату RU-486 затверджена об'єднаним комітетом Французької Республіки й підписана директором Департаменту Охорони Здоров'я, Генеральним управлінням Клінік й директором Фармацевтичного і Аптечного Департаменту [2]. Директива (RU-486, CPR і ICU) вимагає, *щоб усякий раз, при введенні простагландинів напозотові було екстрапульмональне устаткування реанімації.* Крім того, електрокардіографічне устаткування, дефібрилятор. Повинна бути доступна система кальцієвої блокади, а також системи штучної вентиляції легенів і штучного кровообігу, які повинні бути заздалегідь перевірені в установленому порядку. Це говорить про те, що *простагландини можуть вводитися лише в умовах палати інтенсивної терапії.* Ця інструкція, яка була послана всім лікарям і лікарням у Франції, була прийнята обов'язковою до виконання при прийомі RU-486 *після летального результату*, викликаного реакцією серцево-судинної системи на простагландини в жінки, що одержала цей засіб після RU-486. Важко говорити про поняття безпеки на тлі таких попереджень.

У той же час, у статті в New England Journal of Medicine [3] дано висновок про те, що RU-486 «є ефективним і безпечним». Усі шість авторів цієї публікації – службовці компанії, яка виробляє лікарський засіб і одержує від цього прибуток.

Що ж з приводу дитини, яка залишилася живою, не дивлячись на застосування цього препарату? Що відбувається в тих випадках, коли жінки змінюють своє рішення після застосування препарату, якщо він одразу не подіяв і хочуть народити? Спостерігаються деформації плоду, головним чином, аномалії кінцівок зародка [4].

Використання RU-486 з простагландинами – терапевтичний метод з високим ризиком, пов'язаний з необхідністю ретельного і складного медичного спостереження.

Сучасна медична практика з використання даного препарату – типова форма негарантованої допомоги.

Висновок. Отже, у сучасному суспільстві ми маємо справу із справжнім геноцидом, постійно удосконалюваним знищенням ненароджених. Це дає підставу стверджувати, що величезною трагедією нашого часу є винищування

тих людських істот, які мають право на свій шанс самореалізації і у яких віднімається цей шанс здійснити своє призначення. Не дивлячись на страхотливі дані, які відомі багатьом впливовим політикам, не робиться ніяких дій, щоб зупинити це суспільне явище. Відбувається зворотне – воно заглиблюється з неймовірною швидкістю й силою.

Рішення такої складної ситуації повинно полягати не в пошуках більш ефективних і безпечних протизаплідних засобів, а в обмеженні сексуальної свободи. Безліч партнерів і позашлюбні відносини не служать нормальному, міцному шлюбу. Розбиті сім'ї роблять наших дітей сиротами. Страхотлива загроза СНІДу є прямим приводом для того, щоб пригадати принцип дошлюбної сексуальної стриманості.

Молодим людям особливо необхідно розуміти, що дійсним сенсом і кінцевою метою статевих відносин є поява нового життя.

(За матеріалами Санкт-Петербурзького відділення ПМПЦ «ЖИТТЯ»).

Бібліографія:

1. Dunham, S. International Inquiry Commission Condemns RU-486. *Wanderer* 125:9, 1992.
2. The French Republic, French Official Warn on Use of RU-486. *Child & Family* 21:102, 1992.
3. Silvestre, L. et. al. Voluntary Interruption of Pregnancy with RU-486. *New England Journal of Medicine*. 322-645, 1990.
4. Fonseca, W., et. al. Misoprostal Plus Mifepristone. *Lancet* 338:1594, 1991.
5. Січневий випуск "Family Resources Center News", Peoria, Illinois, USA.

РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ТА РИЗИКИ ДЛЯ НЬОГО

(вечір запитань та відповідей)

Г. Каліберда

(Запрошені: лікар або медсестра, християнський священик, учні старших класів. Використовуються технічні засоби навчання).

Люди караються не за гріхи, а самими гріхами.

Елберт Хабберд (англ.)

***Вчитель.* ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ**

Окремою гострою проблемою здоров'я підлітків є поширення шкідливих звичок серед молоді. Проблеми шкільного і сімейного виховання, недостатній рівень профілактики негативних проявів у поведінці підлітків, цікавість, пошук нових відчуттів у поєднанні з відсутністю критичного ставлення до психоактивних речовин, несформованістю навичок здорового способу життя

призводять до збільшення кількості підлітків, які курять, вживають алкоголь, наркотичні речовини.

В уявленні багатьох підлітків алкоголь і наркотики – це атрибути «дорослого життя», і до їх вживання спонукає молодь саме бажання бути дорослим. Поступово алкоголь і наркотики стають способом життя підлітків, молоді, завдають шкоди близьким, оточенню, суспільству в цілому. Сьогодні простежується стійка тенденція до зниження вікового порогу залучення до вживання психоактивних речовин, постійне розширення переліку речовин, які використовуються для досягнення певного ефекту, заміна медичних засобів «саморобними», що викликають швидке звикання, часте поєднання комбінації наркотиків, токсичних засобів з алкоголем.

Особливу тривогу викликає залежність дівчаток-підлітків від психоактивних речовин, під впливом яких відбувається багато незворотних патологічних змін, особливо у репродуктивній системі, які надалі завадять якісному здійсненню репродуктивної функції. Соціальна і психічна дезадаптація підлітків, стає причиною ранніх сексуальних стосунків, а сексуальне розгальмування під впливом психоактивних речовин веде до частої зміни статевих партнерів і, відповідно, до венеричних і запальних захворювань органів малого тазу, незапланованої вагітності, результатом якої часто стає штучний аборт. Все це негативно впливає на стан репродуктивної системи дівчаток-підлітків, що знижує репродуктивний потенціал України, який визначає майбутній генофонд держави.

Лікар. ПІДЛІТКОВА ВАГІТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ АБОРТУ

В Україні на одну народжену дитину припадає 600 абортів (0,6% порівняно із загальним рівнем країн ЄС – 0,26%), тож рівень абортів досить високий. Існують певні ризики, пов'язані з абортom, і його можливі наслідки. Це сильна кровотеча, запалення органів брюшини, неповний аборт, загальне інфікування всього організму (сепсис) тощо.

Ризик безпліддя значно зростає, якщо переривається перша вагітність. Сьогодні в Україні на фоні загального зниження кількості абортів, збільшується кількість абортів у жінок з першою вагітністю, в тому числі у дівчат віком до 14 років і у віковій групі 15-19 років. Їх кількість з 2,6% у 1999 р. зросла до 12% у 2012 р.

ВИДИ РИЗИКУ ТА ВАГІТНІСТЬ ДІВЧАТ

Виділяють три основні групи підвищеного ризику настання вагітності у підлітковому віці:

1. Дівчата, які починають статеве життя як частину сексуального експериментування з приятелем-ровесником.
2. Пасивні й недосвідчені дівчата, які не вміють встояти перед настирливим партнером, який зазвичай значно старший за них.
3. Дівчата з емоційними проблемами, які страждають від браку тепла й розуміння у батьківській сім'ї і для яких статеве життя стає засобом досягнення

емоційного комфорту. Вважається, що найбільший ризик у представниць третьої групи.

Отже, значні зусилля підлітків мають скеровуватися на виховання регулювальних мотивів і насамперед – цнотливості, відповідальності.

Тому буде значно краще, якщо ви отримаєте правдиві дані про методи контрацепції від фахівця, ніж використовувати інформацією із випадкових джерел, недостовірною, спотвореною чи просто неправдивою. **Підлітки мають знати, що жоден із засобів контрацепції не дає абсолютної надійності.**

ПРАВДА ТА МІФИ ПРО ГОРМОНАЛЬНУ КОНТРАЦЕПЦІЮ

Ведуча. Чи насправді гормональна контрацепція є модною, стильною, сучасною, як її вважають? Ще говорять, що гормональна контрацепція (ГК) не шкідлива. Чи це так?

Медична сестра. Річ у тому, що будь-який фармакологічний засіб має побічні дії. Побічні ефекти гормональних контрацептивів (ГК) описані в медичній літературі, але невідомі широкій публіці. У анотаціях, що додаються до цих препаратів, і в рекламі згадуються тільки їх достоїнства, часто сумнівні. Тим часом при використанні ГК виникають численні ускладнення, які здорову жінку перетворюють на безплідну і хвору.

У даний час існує цілий ряд публікацій, що містять відомості про реальні наслідки використання ГК, одержані в результаті наукових досліджень. У деяких країнах пройшли успішні судові процеси проти виробників ГК. Проте рекламний штамп *«Відповідний для Вас препарат допоможе підібрати лікар»* діє магічно, експлуатуючи Вашу довіру до лікаря.

Дуже важливо зрозуміти, що ГК (гормональні контрацептиви) – це не ліки, а засоби, що калічать жінку, які грубо порушують природні фізіологічні процеси. ГК не мають відношення до медицини, що приносить зцілення від недуг або що полегшує страждання. На жаль, через економічні і політичні причини наша медицина стала заручницею міжнародної системи, що має мету далеку від захисту здоров'я жінки.

Запитання-1. Чи справді у ГК використовуються «малі дози»?

Медична сестра. Вдумаємося в сенс виразу «мала доза». Що це означає? Мала доза відносно чого? У фармакології існують терміни «летальна доза», «терапевтична доза» і ін., але таких медичних понять, як «мала доза», «низька доза», «дуже маленька доза», взагалі не може бути. Наприклад, вища добова доза дигоксину – 0,0015 г, а аскорбінової кислоти – 0,1 г. тобто в сотні разів більше. Смертельна доза спирту обчислюється сотнями грамів, – 0,2 г. І це не багато і не мало. Смертельна доза лише позначає, скільки грамів отрути повинно потрапити в організм, щоб убити його. За «пігулками проти дітей» стоять в основному дві речі: гроші і політика.

Учень. У нашому суспільстві існує багато проблем: туберкульоз,

травматизм, психічні захворювання, безпритульність; не вистачає засобів навіть на найнеобхідніше устаткування і медикаменти для дитячих лікарень і пологових будинків. Чи не так? Але чомусь у надлишку знаходяться гроші на те, щоб існував величезний штат «планувальників сім'ї» по всій країні, платити їм зарплату, витратитися на рекламу – нібито заради нашого «благополуччя».

Вчитель. Так. Але в цьому благополуччі, на жаль, немає місця для наших дітей.

ВОЗ (Всесвітня організація здоров'я), її методи планування сім'ї пропагується як один із основних способів рішення глобальної *демографічної проблеми стабілізації чисельності населення землі*. Іншими словами – це комплекс медичних, соціальних, юридичних заходів, спрямованих на те, щоб мати бажаних дітей.

Функції організації Планування сім'ї на перший погляд начебто звичайні, і навіть гуманні. Планування сім'ї дозволяє мати бажану кількість дітей, використовуючи методи *контрацепції* (тобто такий собі нешкідливий «контроль народжуваності»), в той час, як підтекст його зовсім інший.

Насправді, це організація, що дуже зацікавлена в іншому. *(На моніторі показано статистику абортів у світі і по Україні; скільки коштують аборт в абортарії (від 1000 – 2000 грн.) та різні засоби контрацепції; косметичні засоби, що виготовляються для омолодження із ембріона та абортованого плоду дитини).*

Наша країна є колосальним ринком збуту ГК і отримання прибутку. (Міжнародна Федерація Планування Сім'ї (МФПС) одержує прибуток від торгівлі протизаплідними засобами у розмірі 85 млн. доларів у рік). Стає зрозумілим, у чому можуть полягати її інтереси – перш за все в бізнесі.

Але не в цьому основна трагедія людства. Справа в тому, що контрацепція є прямим засобом вбивства зачатої дитини і шкодить здоров'ю молодої дівчини (жінки). Спробуємо розвінчати міф про контрацепцію.

Запитання-2. Чи правда, що ГК призводить до вбивства зачатої дитини? На це питання нам допоможе відповісти медсестра.

Медична сестра. Відразу пояснюємо, що поняття «абортивний ефект» – означає прями́сіньке вбивство зачатої дитини. Існують різні погляди на те, який момент вважати початком життя. Проте науковим фактом є те, що життя людини починається з моменту злиття ядер чоловічої і жіночої статі.

Отже, свідоме знищення унікального живого організму з цієї миті є вбивством, а не завуальованим поняттям «абортивний ефект». Оплодотворена яйцеклітина може загинути вже в матковій трубі, оскільки *гормональні контрацептиви* порушують її просування, або гине в матці із-за дегенеративних змін в її слизистій оболонці, яка забезпечує живлення і життєдіяльність дитини.

Запитання-3. Гормональна контрацепція – чи це модно, стильно і

сучасно?

Вчитель. Створення уявної моди – рекламна технологія. За допомогою подібних технологій людину можна примусити заплатити за непотрібний їй товар або послугу. Тому набагато краще було б сформувати іншу моду:

(На фоні слайдів мультимедіа, яке відображує зміст тексту учні по черзі говорять):

Учень-1.

Модно, стильно і сучасно бути здоровою (-им), успішною (-им), зокрема в особистому і сімейному житті.

Учень-2. *Модно, стильно і сучасно бути стриманим, вірним, вести себе гідно і цнотливо.*

Учень-3. *Модно і сучасно мати не менше трьох дітей, міцну й щасливу сім'ю.*

Учень-4. *Модно брати участь у вирішенні демографічної проблеми нашої країни – пропагувати народжуваність дітей та піклуватися про людей похилого віку.*

Учень-5. *Модно, стильно і сучасно вести здоровий спосіб життя і не деградувати на шляху морально-духовного зростання.*

Учень-6. *І не модно, не стильно і не сучасно бути бездітним, починати статеве життя до...*

Учень-7. *Не модно хворіти на венеричні хвороби і СНІД.*

Учень-8. *Не модно, коли бездітні самотні старі вмирають наодинці в будинку для людей похилого віку.*

Учень-9. *Модно бути самостійним і здатним не купуватися на рекламу.*

Учень-10. *Модно любити дітей, рідних, свою країну, берегти ментальність українця і не дозволяти, щоб тобі «промивали» мізки пропагандою засобів ГК.*

Запитання-4. *Чи насправді ГК допомагають досягти щастя в особистому житті, реалізувати свої права, бути вільними.*

(Припущення учнів).

Учень-1. *Говорять, що ГК дають щастя в особистому житті, позбавляючи від страху вагітності, забувають, що саме страх вагітності примушує використовувати ГК, причому страх перед зачаттям власних дітей виявляється більшим ніж страх перед можливими наслідками відмови від дітородіння. Чи можна назвати любов'ю і щастям, якщо чоловік допускає, щоб його улюблена жінка щодня приймала дозу отрути, що порушує природну природу її організму? ГК дають право саме на таку «любов» і на таке «щастя».*

Учень-2. *ГК дають право регулярно купувати в аптеці пачки пігулок, збагативши їх виробників і розповсюджувачів; право на бездітність, за яке доведеться розплачуватися самотньою старістю. ГК дають змогу забути, що у Вас є право на гідну медичну допомогу: адже державних грошей, які витрачаються на розповсюдження ГК, вистачило б на те, щоб зберегти життя і здоров'я людей, що дійсно потребують повноцінного і дорогого лікування.*

Вчитель. ГК дають право забути про існування державного суверенітету, права нації самостійно визначати свою демографічну політику. *Чи не здається Вам дивним, що у когось за кордоном знаходяться гроші на те, щоб втрутитися у Ваше особисте життя і допомогти в створенні штучного безпліддя? Що хтось примушує Вас платити за те, щоб у Вас не було дітей?*

Учень-3. У кожної людини є право на інформацію, на усвідомлений, аргументований вибір. Це наша особиста свобода. Саме на це право, а значить, на нашу свободу, роблять замах фармацевтичні компанії, приховуючи правду про всі негативні наслідки застосування ГК.

Запитання-5. *ГК – кращий засіб для профілактики вагітності і абортів.*

Вчитель. Вдумаємося в словосполучення «профілактика вагітності». Тобто це означає, *що у сучасній медицині виник новий напрям: вагітність вважають хворобою, яку потрібно лікувати, проводити її профілактику. Виношування, переривання вагітності і замах на життя зачатої дитини, сприймаються як рівноцінний вибір. Таким чином сам термін «профілактика вагітності» розкриває зрадницький задум розповсюджувачів гормональної контрацепції (ГК) серед підлітків та жінок. Людина створена Богом не для задоволення, а для продовження роду. Батьки і Церква відкидають поняття контрацепції. «Людина не створена для сексуальності. Сексуальність є складовою частиною людини, дуже важливою, але не головною.*

Є щось набагато більше – духовність, моральність і покликання людини».

Для обмеження кількості дітей в родині є один-єдиний спосіб: «Є дні, коли жінка не завагітніє, лікарі докладно окреслюють ті дні». І планування сім'ї саме в такий спосіб не шкодить ані духовності, ані фізичному, ані психологічному здоров'ю батьків.

(За Матеріалами громадської організації: «Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ»).

Література.

1. Здоровый образ жизни : учеб. пособие. Ч. 2 / авт.-сост. Н. В. Куликова. –Томск : Изд-во Томского гос. пед. ун-та, 2011. – 76 с.
2. Глуховец Б. И., Глуховец Н. Г. Влияние противозачаточных средств на состояние женского организма. Учебное пособие – СПб., 1999. – 28 с.
3. Глуховец Б. И., Глуховец Н. Г. Медицинские проблемы полового созревания девочек-подростков. – СПб., 1999.
4. Глуховец Б. И., Глуховец Н. Г. Очерки женского бесплодия. – СПб., 1996.

КОНТРАЦЕПТИВИ – НОВИЙ ВИД АБОРТУ: християнський погляд

(методичний матеріал для індивідуальної роботи з дівчатами)

Сьогодні ми оточені з усіх боків «добродійниками». Із заходу приїжджають люди, починають лікувати, будувати, а мимохідь поволі і планомірно упроваджують свою руйнівну для чисельності населення і моральних засад нашої країни ідеологію. Нам говорять, що багато дітей – це дико, це збитково, це не модно... А також, що потрібні контрацептиви і стерилізація. І вже ні в кого не викликає здивування, що гуманітарна допомога приходить у вигляді гормональних протизаплідних пігулок, що їх рекомендують у жіночих консультаціях, *що наших дітей не навчають стриманості, цнотливості, вірності, умінню створювати міцні сім'ї, а тільки вмінню оберігатися. Навіщо це робиться і хто за цим стоїть?*

Над тим, щоб «виховати» людину-егоїста, здатну вбити в утробі дитя, попрацювало багато політичних діячів, філософів, лікарів, навіть вчителів, батьків та багато хімічних (фармацевтичних) корпорацій, *для яких наша країна є колосальним ринком збуту і отримання прибутку. (Міжнародна Федерація Планування Сім'ї (МФПС) одержує прибуток від торгівлі протизаплідними засобами у розмірі 85 млн. доларів у рік). А якщо ринку збуту немає, його створюють. Для цього переконують людей у необхідності і правильності контрацептивних методів, і навчають їх цим користуватися.*

Так же само розбещують молодь, руйнують залишки моральності.

З цією метою викладають статеве виховання в школах, де підліткам нав'язують переконання, що контрацепція вирішує проблему абортів. *Але це неправда! У США уміє оберігатися кожен першокласник. Та, за офіційною статистикою, в Америці абортів серед школярів вдесятеро більше, ніж в Україні.*

Є і така статистика. Після того, як в Ярославській області (Росія) дітей «залучили» до «спеціальних шкільних заходів» (знімаючи для цього з уроків), *кількість венеричних захворювань збільшилася в 3 рази, кількість злочинів на сексуальному ґрунті серед підлітків – у 2 рази.*

Третина жінок у США використовують гормональну контрацепцію і кожен третій сім'янин стерилізований. При цьому за 20 років, поки Міжнародна Федерація Планування Сім'ї нібито «добивалися скорочення небажаних вагітностей», число хірургічних абортів в Америці зросло удвічі і склало 1.5 млн. у рік.

Зараз у США проводять пропаганду цнотливості, збереження невинності до... (на цю програму виділено 70 млн. доларів).

Механізм дії всіх гормональних контрацептивів складається з наступних ефектів:

– *блокада овуляції;* (коли яйцеклітина не проходить з яєчника за

рахунок придушення гормонів гіпоталамуса і гіпофіза; в організмі жінки відбувається порушення гормонального балансу);

– згущення і ущільнення цервікального слизу (тобто порушується рухливість і здатність сперматозоїдів проникати в матку);

– абортивна дія (коли не відбулася блокада овуляції) за рахунок порушення функціональних і морфологічних властивостей ендометрія – регресія залоз ендометрія і ін., що перешкоджає імплантації 7-16-денного ембріона;

– дія на секрецію і перистальтику фаллопієвих труб (порушення транспорту сперматозоїдів, яйцеклітини, або вже ембріона, що може сприяти появі позаматкових вагітностей: спектр наслідків – аж до летального результату для матері).

Абсолютні протипоказання до застосування всіх гормональних контрацептивів: підтверджена або передбачувана вагітність, серцево-судинні захворювання, тромбоемболії (навіть у минулому), варикозне розширення вен, захворювання судин головного мозку, головний біль, мігрень, захворювання печінки, серповидноклітинна анемія, важкі форми гестоза у минулому, захворювання нирок, діабет, переддіабет, артеріальний тиск вище 160/95 мм рт. ст., захворювання жовчного міхура, куріння, трофічна виразка гомілки, значний надлишок ваги, вік 35 років і вище.

Наслідки застосування гормональних контрацептивів: збільшення ризику раку молочної залози (особливо для ненароджуючих жінок) і раку шийки матки, ризику розвитку інсульту, ризику появи серцево-судинних захворювань, виникнення кісти яєчників, позаматкова вагітність, ризик розвитку остеопорозу, запаморочення, блювота, ожиріння, депресії, жовчно-кам'яна хвороба, судоми ніг, гіпертонія, тромбофлебіт, здуття живота, нейродерміт, жовтяниця, легенева емболія, безпліддя, інфаркт міокарду (смертність підвищується в 3,5 рази), крововилив у мозок, порушення зору, облісіння.

При відміні контрацептивів також виникає гормональний дисбаланс організму, а деякі ефекти не усуваються, що може позначитися на перебігу подальшої вагітності (або призводить до безпліддя). Якщо під час прийому оральних контрацептивів відбулося запліднення, то жінці відразу ж «порадять» зробити аборт, тому що їх прийом у край негативно впливає на плід.

Важливо зрозуміти, що б не говорили в рекламних проспектах, вищеперелічені дії властиві всім гормональним контрацептивам. Крім того, потрібно бути особливо уважними, оскільки в гонитві за наживою фірми-виробники часто використовують у рекламі *відверту брехню* (наприклад, про відсутність абортивної дії або про зниження ризику пухлинних захворювань).

Хімічна контрацепція полягає в місцевому застосуванні спермицидів, які здатні руйнувати сперматозоїди за декілька секунд (ноноксинол-9, менфегол, октооктинол, белзанконія хлорид – «Фарматекс»). Це можуть бути креми, желе, свічки, аерозолі, пігулки, які вводять у піхву безпосередньо перед

статевою близькістю. Використовують як бар'єрний метод.

Хорватський фахівець, доктор медичних наук Антуан Лісец у своїх науково-медичних дослідженнях доводить, що правда така:

Пігулки, помилково звані «протизаплідними», жінку перетворюють на хворого. Вони сприяють порушенню гормонального фону організму, роблять її більш *схильною* до захворювань раком шкіри, грудей і матки, крововиливам у мозок і інфарктам. Ці пігулки подразнюють зоровий нерв, печінку і викликають порушення у процесі з'єднання крові.

Серйозним чинником є і те, що жінка може потрапити в залежність від них. Організм, одержуючи гормони ззовні, перестає виробляти свої, а у разі відмови від гормональних засобів, різко погіршується стан здоров'я. *Ми маємо справу з чимось подібним до наркотичної залежності.* Пігулки, які перешкоджають народженню дітей, містять у собі *чотири механізми дії*:

– намагаються перешкодити процесу дозрівання і виходу яйцеклітини, хоча при вживанні будь-яких пігулок часто відбувається овуляція. У разі вживання пігулок, які виробляли в кінці 60-х років, овуляція відбувалася приблизно в 2-10% циклів. Пігулки, що виробляють у наш час, містять значно менше гормонів, тому овуляція відбувається частіше;

– пігулки перешкоджають виділенню слизу в шийці матки, і вона стає труднопрохідною для сперматозоїдів. Проте встановлено, що сперматозоїдам вдається проникнути і крізь цей пошкоджений слиз. Таким чином, при вживанні будь-яких пігулок часто може відбутися зачаття. Тоді вступають у дію наступні два убивчі чинники пігулок;

– так званий «тубарний чинник»: пігулки порушують рухливість яйцепроводів, так що дівчинка або хлопчик, зачаті в яйцепроводі, не можуть часто потрапити в матку вчасно, унаслідок чого гинуть;

– пігулки пошкоджують слизову оболонку матки, вона виснажується, кількість залоз і їжі для дитини (глікоген) зменшується, і дитина гине з голоду.

Нещодавно було встановлено, що і спермицидні засоби, що містять «ноноксинол-9» (а більшість їх його містять), можуть смертельно впливати на дитину, коли відбудеться зачаття. Ненароджену дитину вбивають також і імплантанти, методика Депо-Провера, різні посткоїдальні засоби і т. д.

Внутрішньоматкова контрацепція припускає використання внутрішньоматкової спіралі – ВМС (додавання міді або гормонів веде не тільки до підвищення ефективності, але і до збільшення побічних ефектів). Застосування ВМС неприпустиме для православної людини, оскільки механізм дії включає *наступні обов'язкові ефекти*:

– абортівна дія за рахунок травматизації ендометрія, підвищення тону мускулатури матки, порушення ферментативної функції ендометрія, що призводить до вигнання 7-16-денного ембріона на ранніх стадіях імплантації;

– посилення скорочення маткових труб (так само абортівна дія за рахунок прискорення попадання ембріона в матку з травмованим ендометрієм), що забезпечує неможливість імплантації і вигнання ембріона.

Наслідками застосування внутрішньоматкової спіралі (ВМС) можуть

бути: поява маткових кровотеч, болі, запальні захворювання органів малого тазу, перфорація (прорив) матки.

Біологічний метод заснований на періодичній стриманості від статевого життя в перiovулятивні дні (коли яйцеклітина виходить з яєчника і можливе запліднення) або застосуванні в ці дні бар'єрних методів і спермицидів.

Календарний метод заснований на знанні того факту, що овуляція відбувається приблизно за 14 днів до початку менструації (при 28-денному циклі). Відповідно необхідне ведення менструального календаря для визначення безпечних інтервалів циклу.

Температурний метод заснований на визначенні підвищення ректальної температури в перiovуляторні дні. Недоліком може бути необхідність щоденного вимірювання температури.

Цервікальний метод заснований на тому, що в предовуляторні дні шийковий слиз стає ряснішим, світлішим і еластичним. Розтягування слизу між великим і вказівним пальцями досягає 8-10 см. Овуляція спостерігається через день після зникнення характерного слизу + 4 дні.

Симптомтермальний метод поєднує в собі елементи всіх біологічних методів. Також зараз з'явилися у продажу прилади для визначення днів овуляції шляхом вимірювання певних параметрів у сечі.

Як бачимо, використання біологічних методів майже позбавлене недоліків і може бути достатньо ефективним.

Бар'єрні методи засновані на блокуванні проникнення сперми в матку. Перевагами є: тільки місцева дія, можливість застосування під час лактації. Недоліки: при використанні діафрагми підбір і пробне введення здійснюється медичним працівником, неможливість застосування за наявності протипоказань (алергії на гуму, латекс або поліуретан, ерозія шийки матки для діафрагми і ін.), можливість інфікування сечових шляхів унаслідок тиску діафрагми на уретру.

«Протизаплідна» спіраль і принцип її дії також є абортивним засобом! Річ у тому, що за наявності спіралі зачаття все ж таки відбувається, в середньому навіть кілька разів у рік, як це показують ранні тести на «вагітність». **Медики добре знають, що спіраль не перешкоджає проникненню чоловічого сім'я в маткові труби з подальшим заплідненням яйцеклітини, і що її призначення абортивне!** Вона покликана не дозволити дитині імплантуватися (потрапити) в матку для подальшого розвитку. Іноді в процесі боротьби за життя дитині все ж таки вдається упровадитися в матку. Тоді *спіраль* намагається відторгнути дитину з матки і перешкодити прикріпленню плоду до її стінки. Крім того, оскільки спіраль – це чужорідне тіло, то від неї походить запалення слизистої оболонки матки. І так само як при

вживанні пігулок не виділяється необхідний для живлення плоду глікоген, так і тут дитина вмирає найчастіше з голоду у віці до 9 днів.

Спіраль є чужорідним тілом, яке викликає захисну реакцію організму, при якому матка може запалитися і інфікуватися. А інфекція часто розповсюджується на яйцепроводи і навіть на всю очеревину.

Спіраль може навіть проткнути матку. На яйцепроводах утворюються нарости, які часто приводять до постійного безпліддя чи ж до позаматкових вагітностей. Запалення, що охоплюють очеревину, викликають гнійний перитоніт. У таких випадках відбувається зараження крові (сепсис), що може привести до болісної смерті жінки.

Унаслідок нагноєння, багато молодих жінок оперували і видаляли їм всю матку, так що вони ставали інвалідами. Спіраль викликає болі, сильні кровотечі і анемію. Із-за недокрів'я жінки стають блідими і дратівливими, втрачають здатність зосередження, легко можуть впадати в непритомний стан.

Особлива розмова про презервативи і пов'язану з ними брехню про захист від СНІДу. СНІД розповсюджується завдяки також і презервативам, оскільки гума, з якої виробляється презерватив, має мікропори розміром від 5-ти до 50-ти мікрон, а розмір вірусу Сніду – **менше 1-го мікрона!**

*приводом для абортів лікарі вважають вагітність, що наступила, за наявності спіралі в матці. Але необхідно підкреслити, що і у такому разі не можна робити аборт! Слід знати, що спіраль не викликає народження дефектної дитини, оскільки вона розташовується поза плодом і його оболонками, і ушкоджувальної дії на плід не надає. Вона виходить при родах разом з послідом. Ця інформація дається не з метою виправдання спіралі, а для того, щоб утримати людину від дітовбивства. На це її підштовхуватимуть несумлінні медики, **що наживаються на виробництві абортів.***

Висновок. *Контрацепція не вирішила проблему абортів у жодній країні. Жоден з видів контрацепції (окрім хірургічного), не забезпечує 100% гарантії від вагітності. При вживанні контрацепції зачаття відбувається ще за два тижні до передбачуваного дня початку менструації. А пігулка або спіраль вбивають дитину найчастіше саме в цей період. У жінки з'являється кровотеча, так що вона і не помічає, що була вагітна, хоча насправді була. Вона думає, що кровотеча – це показник місячного очищення, але насправді, і в більшості випадків, це закінчуються останки її чергової ненародженої дитини.*

Декілька слів про користь вагітності, родів, виховання дітей. У жінок, які народили і годують дитину, *значно менша* вірогідність виникнення захворювань статевих органів і грудей. Поява дітей сприяє зміцненню сім'ї, переходу її на новий духовний рівень. *Батьківство і материнство є природним продовженням любові, повністю розкриває всі властиві чоловіку і жінці духовні і фізичні якості, робить їх життя повноцінним. Роль батьківства (материнства) в становленні особи виняткова, її не можуть замінити інші соціальні інститути.*

Контрацептиви рекомендуються багатьма невіруючими лікарями внаслідок того, що вони *не визнають за плодом людської гідності і вважають, що його можна спокійно убити. Але для віруючих людей контрацептиви – це абортівні засоби.* По навчанню Церкви, Богом дитині при зачатті дається безсмертна душа. І тому, зачатий плід є повноцінною людиною. А позбавлення його життя, навіть в ранні терміни, є **ВБИВСТВОМ, за яке, церкві належить на 20 років відлучати таких «горе батьків» від неї.**

Господь, заповідав людям працю і призвав Адама і Єву плодитися, розмножуватися і наповнювати землю. Але його нащадки пішли проти Божої заповіді, вигадали власну псевдо істину, згідно якій можна не виконувати заповідь Божу. Люди почали вбивати дітей для того, щоб позбавити себе від праці і відповідальності. І тому, що діти заважають, вимагають матеріальних засобів, позбавляють звичного комфорту, примушують жертвувати власними інтересами. **Але не треба забувати, що за всяке зло, скоєне в житті, згодом доведеться розплачуватися скорботою, хворобами і втратами!** А тому, якщо після переривання вагітності розпалася сім'я, почалася важка хвороба або відбулося інше нещастя, не дивуйтеся: це наслідок дітовбивства. Матеріальне благополуччя не може бути побудованим на крові. Не затьмарюйте свою совість. Не думайте що ви маєте право розпоряджатися чужим життям! **Зробивши аборт, окрім смертельної небезпеки, ви ризикуєте залишитися безплідними або народжувати хворих і ослаблених дітей.** У християнстві вбивство дитини є смертним гріхом, за який людина дасть відповідь перед Богом. У релігіях світу людина, після її біологічної смерті не закінчує своє існування тільки земним життям. Тому, за церковним сказанням, убиті немовлята обов'язково зустрінуться з своїми мамами і запитують: «Матусю, за що ти мене убила?».

У правилах Святої Церкви сказано: «Що умисне погублення в утробі плоду, підлягає засудженню як за вбивство» (Василій Великий, канон 2). Молодь повинна усвідомити всю відповідальність за свої вчинки перед своєю совістю і прийти до покаяння і стриманості.

(За матеріалами громадської організації: Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ» м. Роздільна та Санкт-Петербурзького відділення ПМПЦ «ЖИТТЯ».)

Література.

1. Антуан Лісец (хорват, доктор медицини) «Церква і медицина на порозі третього тисячоліття». Мінськ – Видавництво Білоруського Екзарха.
2. Пічуєв В.П. Щоб бути здоровою (Здоров'я жінки). – М.: Знання, 1986. – (Нар. ун-т фак. здоров'я: №3).
3. Старостина Т.А., Торганова І.Г. Планування сім'ї. – М., – «Медицина», -1896.

АБОРТ І ЧОЛОВІКИ

(фрагмент бесіди соціального психолога
з хлопцями та їх батьками)

Г. Каліберда

Соціальний психолог. Роль чоловіка в цьому світі – бути захисником, годувальником, батьком. Аборт порушує всі ці чоловічі ролі. Незалежно від того, чи усвідомлює чоловік (хлопець) це чи ні, він все одно відчуває на собі вплив невиконання своєї місії. Чоловікам необхідно вчитися виконувати свої нелегкі функції в житті. І оскільки більшість чоловіків (молодих людей) у нашій країні самі виростили без батьків, походять із сімей, де батьки розлучилися, то чоловікам потрібна допомога (довірлива розмова) для того, щоб усвідомити свою відповідальність і здійснювати свою місію в житті.

Незалежно від того, наскільки чоловік усвідомлює, чим являється аборт, в глибині душі він все одно розуміє, що аборт – це його особиста невдача, як чоловіка.

Те, в що ми віримо, про що ми думаємо, народжує в нашій душі певні відчуття. Наприклад, якщо чоловік дає собі негативну оцінку: «Я поганий, тому що наполог на аборті», то, ймовірно, він також відчуває і вірить у те, що він не коханий, не прийнятий, негідний, неправильний, безсилий. *Це є відчуттям сорому. У свою чергу воно породжує печаль, депресію, гнів і страх.*

Сором ушкоджує відчуття власної гідності, яка є сукупністю питань «Що я роблю?» і «Що інші думають про мене?». Коли відчуття власної гідності чоловіка ґрунтується на тому: «Що я роблю?», то *аборт викликає страх поразки.* Якщо відчуття власної гідності чоловіка ґрунтується на тому: «Що інші думають про мене», то *аборт викликає страх бути знехтуваним.*

Утворюється замкнуте коло, коли чоловік намагається заглушити ці хворобливі відчуття, йдучи помилковим шляхом і вибирає таку поведінку, яка тільки підсилює негативні переконання про самого себе і примушує його метатися у цьому замкнутому колі. Вийти з нього можна лише таким чином:

- відновити в своєму житті первинні чоловічі ролі;
- визначити і усунути ті порушення, які привели до аборту;
- прийняти свою частину відповідальності за аборт;
- покаятись і вибачитись за аборт у Бога, своєї дівчини, коханої (дружини) і близьких.

Чоловіки, які схвалювали аборт, часто згодом усвідомлюють, що це була їх дитина, людська істота, і усвідомлення цього спустошує їх. Чоловіки, які долю дитини віддають на рішення дівчини (жінки), часто відчувають, що вони відкинули і кохану, і дитину, і відчувають провину за те, що не змогли захистити свою дитину від смерті. Чоловіки можуть краще стримувати ці сильні емоції, але це не означає, що чоловіки менш емоційні. Багато з них думають про те, що вони повинні бути сильними, тому ховають своє горе. А жінки часто інтерпретують це як байдужість, наче б то чоловікам «все одно». Хоча насправді це далеко від істини.

Коли чоловіки звертаються по допомогу, бажаючи знайти зцілення, багато хто з них незабаром починає висловлювати ці глибокі емоції. Багато жінок були б шоковані, побачивши, що молоді люди (чоловіки) здатні переживати таке глибоке горе, втративши свою дитину.

Яка ж роль рідного батька в ситуації з абортom у доньки?

У ситуації з абортom фактично є двоє батьків, що пов'язані з цією ситуацією: це батько дівчини (молодої жінки) і батько дитини. Обидва вони роблять великий вплив на ухвалення рішення молодою жінкою.

Її батько. Для багатьох дівчат (молодих жінок) дуже важко сказати своєму батькові про вагітність. Навіть через багато років після абортu більшість молодих жінок пам'ятають дослівно, якою була реакція їх батьків на звістку про вагітність. Тон голосу, вираз обличчя і слова батька відбиті, випалені в їх пам'яті. Хоча дівчина (молода жінка) в цілому пам'ятає реакцію своєї матері, вона не робить на неї такого впливу і враження, як реакція батька.

Чому ж реакція батька робить такий великий вплив? *Морін Ренк* у своїй книзі *«Розмова з батьком із минулого»* говорить: «Причину, яка викликає у жінки необхідність або здатність отримувати внутрішню силу від свого батька, зрозуміти просто. Відносини дівчини з її батьком *були створені Богом як відправна точка до отримання миру з самою собою, з чоловіками (з батьком і коханим) і з її Небесним Батьком»*.

Батькам необхідно відкинути свою гордість і спробувати відновити свої відносини з дочками. Вони не повинні чекати, поки дочки зроблять перший крок. *Батько блудного сина (за біблійним сюжетом) не чекав, поки почує слова вибачення або покаяння від свого сина, а поспішив запросити свого сина додому.* Один батько, чия дочка пішла з дому, щоб жити зі своїми друзями, відправився на пошуки своєї дочки. Коли він знайшов її, він запитав: «Що я можу зробити, щоб ти повернулася додому?». «Вона відповіла: «Попроси мене».

Коли молода дівчина (жінка) говорить, що вона думає про аборт або збирається зробити аборт, *тим самим вона просить батька або обох батьків захистити її.* Кажучи про аборт, вона ставить питання на перевірку: **«Чи допоможе він мені, якщо я залишу дитину? Чи піклується він про мене?»** І якщо вона не в добрих відносинах із своїм батьком або з батьком своєї дитини, то обставини можуть штовхнути її до абортu.

Дослідження хлопчиків сорока середніх провінційних шкіл в Америці показало, що ті хлопчики, які жили без своїх батьків, мали дуже слабке поняття про мужність і перебували в гірших між особових відносинах, ніж ті хлопчики, які жили зі своїми біологічними батьками (Beaty, Lee A., 1995).

Батько дитини. Вплив хлопця (батька дитини), його відчуття, тиск або присутність також роблять великий вплив на майбутню матір, особливо якщо вони все ще перебувають у стосунках. Дуже часто вона шукає знаків підтримки і уваги. І дуже часто, якщо був зроблений вибір на користь абортu, відносини між дівчиною (матір'ю) і хлопцем (батьком дитини) розриваються протягом

року після абортів. *Молода жінка навряд чи вибере аборт, коли батько дитини поруч і підтримує її. Тому його реакція є ключовою в цій ситуації.*

Центр кризової вагітності в Сіетті, США, який став медичною клінікою, придбавши ультразвукове обладнання, доповів, що 85% жінок, які думали про аборт, передумали після того, як побачили ультразвукове зображення своєї дитини. А коли чоловіки бачили ультразвукове зображення своєї дитини, 100% чоловіків змінювали свою думку на користь народження дитини. Жива картинка їх дитини робила на них величезний вплив.

Впродовж всієї вагітності постійна участь батька дитини дуже важлива в процесі ухвалення рішення. Багато жінок чекають від батьків набагато більшої участі, ніж це буває насправді. *(За матеріалами книги Енн Пірсон «Defending the Cause of the Fatherless»).*

ЛІКАРІ ПРО КОНТРАЦЕПЦІЮ

(бюлетень для підлітка)

Реклама гормональних протизаплідних засобів має у своїй основі наживу, а не медичний характер і ставить за мету отримати прибуток від їх продажу. Заяви про нешкідливість гормональних контрацептивів не відповідають дійсності і обумовлені комерційними міркуваннями.

Лікарі стурбовані агресивним насадженням комерційної реклами гормональних контрацептивів на території нашої країни. Керуючись християнським і лікарським обов'язком, вважаємо за доцільне попередити Вас, що гормональні протизаплідні пігулки володіють негативною дією на здоров'я, призводять до різноманітних ускладнень, можуть послужити причиною тяжких і невиліковних захворювань, зокрема онкологічних, безпліддя.

При вживанні цих засобів існує також ризик виникнення важких ускладнень у майбутніх дітей. Крім того, при прийомі будь-яких гормональних протизаплідних засобів можлива загибель вже зачатої дитини на ранній стадії ембріонального розвитку. Спіраль теж часто вбиває зачатий плід – це також аборт.

(Прочитавши цю листівку, передайте її своїм знайомим).

ОСТАННЯ НІЧ ЖІНКИ

(літературна замальовка)

Зимова ніч. За стіною стогне вітер, так плаче покинута дитина. Струмені дощу і пориви вітру вриваються через розбите вікно. У кімнаті холодно, як надворі. На ліжку, покритому купою брудного ганчір'я, вмирає напівбожевільна жінка. У головах кухоль з водою і миска із їжею, що зацвіла. Рідко хто заходить у цю кімнату, схожу на собачу будку або лігвище звіра. Тільки пацюки нишпорять по кімнаті, як хазяї, і комахи плазують по обличчю умираючої.

Ця бабуся – та жінка, що убила мене багато років тому. Як вона змінилася. У молодості вона була красунею. Голос її дзенькав, як срібний дзвіночок, а сміх був схожий на блискаючі іскри. У неї був син, якого вона дуже любила і тому не хотіла ні з ким розділити цю любов. Тому я був присуджений до смерті. Ти бачила тільки одну свою дитину, ти поклонялася їй, як кумирові. Ти забула, що я теж твоє дитя, що в мене жива душа. Твоє серце перетворилося на камінь.

Мати, ти не знала про Боже призначення і твою майбутню долю. Мені було призначено зберігати й оберігати тебе і не залишати до смерті. Але ти убила того, хто повинний був берегти твою старість, як мати береже малу дитину. Я часто приходив до тебе невидимим. Проходили роки. Твоя колишня краса змарніла і відцвіла, як квітка. Вітер часу зривав з неї пелюстки молодості. Обличчя твоє прорізали зморшки, як глибокі шрами. Померли твої рідні. А твій улюблений син зненавидів тебе, і не хоче чути про тебе і бачити тебе, як ти колись не схотіла бачити мене.

Колись ти любила сміятися, але тепер тобі не дано навіть сліз, щоб знайти в них полегшення. У твоїх сухих очах – божевілля і туга. Біля тебе немає нікого, тільки темрява ночі і дме холодний вітер. Одр умираючої матері оточують діти, а біля тебе немає нікого. Голод і хвороба, як два дроворуби, спиляли дерево твого життя. У маренні ти кличеш своїх рідних, ти вимовляєш слово «мати», але вони не чують тебе, як ти колись не почувала своєї дитини.

Під вітром і дощем тільки один самотній подорожній йде до твого будинку. Ім'я цього подорожнього – смерть. Нікому не спаде на думку привезти до тебе священика, та й ти сама не згадала про це і тому відправляєшся в останню путь самотньою, як я. Ти не співала колискової пісні над моєю постіллю, не плакала над моєю труною і тепер сама вмираєш, покинута всіма. Тільки зимовий вітер проспівав над тобою похоронну пісню, і дощ оплаче твою смерть. Але я боюся іншого. Ти не бачиш, що демони, як ворони, збираються біля твого одру, щоб схопити твою душу, як свою здобич. Ти не каєшся, ти не молишся, умираючи, ти нарікаєш і ведеш суперечку з Богом. Ти вважаєш себе несправедливо покараною. Ти жадаєш від Бога відповіді: чому в тебе таке нещасливе життя і самотня смерть.

Але ти забула про мене – я твій обвинувач. Якщо ти волаєш до Бога як до Любові, то де було твоє милосердя до мене, де любов, хоча б та, котру відчуває вовчиця до свого вовчєняти. Якщо ти вимагаєш справедливості, то де

справедливість – убити безневинне дитя. Бог дав мене тобі як опору твого життя, але ти зламала її і відкинула геть. Ти сама убила того, хто повинен був стати твоїм годувальником у старості. А тепер нарікаєш, що ти безпомічна і самотня. Я повинний був закрити твої очі, але мене зі сліпими очима ти кинула у вічну пітьму. Ти не освятила душу мою хрещенням, позбавила мене небесної їжі – причастя. Найстрашніше, що ти позбавила мене Христа: краще, якби ти убила мене не один, а тисячу разів...

Виє вітер. Десь поблизу завив собака, передчуваючи чийось, мабуть твою, смерть. Мати, коли ти убивала мене, то демони вийняли з твоїх грудей серце і вклали замість нього камінь. Ти ніколи не була щасливою. Ти боялася залишитися сама із собою. Ти шукала шуму цього світу, щоб не почути стукоту Христа в двері твого серця. Ти сміялася, щоб сміхом заглушити тугу. Ти одержала те, чого боялася – самотність. Але і тут ти обвинуватила усіх, крім себе. У ці хвилини ти безмовно кричиш Богові: «Я не винна», а демони підходять усе ближче і ближче до твоєї постелі.

У кімнаті темно. Але в присутності демонів інша страшна чорність заповнює її. Ти вже хрипиш, очі твої із жахом дивляться на когось; невже ти і зараз не скажеш двох слів: «Господи, прости»? Мати, мене кличуть, я повинен іти. Мені не дозволено бачити твою смерть і знати про твою долю. Я довідаюся про неї, коли ми зустрінемося на Страшному Суді, щоб потім розлучитися навечно. *(За матеріалами громадської організації: Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ»).*

Журналіст Калина Терещук, розглядаючи *проблему абортів для української жінки та захисту ненародженої дитини*, пише: «Згідно зі статистикою, найкритичнішою ситуація щодо кількості абортів виглядає у східних регіонах України.

Наприклад, станом на липень 2004р. на Луганщині кількість ненароджених дітей переважала над тими, хто народився. На 100 народжених дітей 108 абортів, така ж цифра і на Чернігівщині, у Києві зі 100 вагітних 52 робили аборти, зі 100 вагітних у Севастополі 50 позбавилися дитини, у Львові – 32, у Івано-Франківську – 19.

Те, що галичанки значно рідше позбавляють життя ненароджене маля, лікарі і священники пояснюють міцними християнськими традиціями, яких тут дотримуються. Чи має право українська жінка на аборт і як захистити право дитини на життя?

Спостерігаючи за станом здоров'я вагітних жінок, *якось центр захисту материнства у Львові організував виставку фотографій. На них були зображені ненароджені діти в утробі матері. Було видно, як вони рухають пальчиками, згинають ніжки, усміхаються. Відтак плід живе своїм життям у своєму мікросвіті і відчуває увесь біль та радість, які переживає мама.*

Півмільйона українських жінок щороку позбавляють себе можливості народити дитину. Тобто, з кожної тисячі вагітних 32 зважуються її перервати. Пік щодо кількості абортів в Україні припадав на важкі економічні роки: 1993-1995. Тоді щороку мільйон українських жінок позбавлялись вагітності.

– Якщо ми вирішуємо позбутись дитини, то ми злочинці. Ми робимо злочин і великий гріх, через який ми відповідаємо в житті фізично і морально. Якби молодь про це знала і більше звертала увагу на духовне, то й менше було б абортів.

Стаття 50 Конституції України дозволяє аборти за соціальними та медичними показниками, правда, якими саме не вказано, а стаття 57 надає право жінці самій вирішувати проблему материнства, тобто, робити чи не робити аборт – досить недовготривалу лікарську маніпуляцію, в якій з допомогою інструментів лікар вбиває плід віком до 22 тижнів. *Це дуже важкий психологічний стан – позбавитись дитини. Але жінка має право вибору.*

Якщо жінка має право вибору – народжувати чи ні, то хто ж має захистити право ненародженої дитини?

Останнім часом чимало львівських акушерів-гінекологів відмовились проводити аборти. Дитячий лікар, керівник відділу охорони материнства і дитинства Ірина Микитчак, так говорила про фізичну і моральну травматичність операції для самої жінки, – *Про те, що аборт шкідливий, навіть не може бути дискусій. Після операції виникають численні запальні процеси, жінка має гінекологічні проблеми. Багато хто з них переживають емоційний шок.*

Особливо небезпечний аборт у ранньому віці, коли молода жінка упродовж життя уже не зможе мати дітей. Переривання вагітності порушує гормональний розвиток організму, який налаштований 9 місяців виносити дитину. – *Коли жінка народила дитину, вона немов омолоджується. Це стимулює розвиток організму в цілому. Серед лікарів побутує думка: якщо довгий час жінка хворіє, то їй радять просто народити дитину. І цікаво, що усі болячки проходять.*

На Львівщині ліцензії на проведення абортів видані як державним, так і приватним медичним закладам. Таких десятки. За різними даними, вартість операції від 50-300 доларів. Кожна жінка має право на анонімність. Відтак частими клієнтами львівських клінік є громадянки Польщі, де заборонено проводити аборти, які прирівнюються до вбивства людини. Для прикладу, коли Україна у 1995 році за кількістю абортів посідала у світі 3 місце, то Польща 94. Тут відчутний вплив саме церкви, яка категорично висловлюється проти абортів. Створює чимало інституцій для збереження життя дитини і материнства. Подібне зараз відбувається і в Україні.

Для того, щоб людина отримала прощення за цей гріх, заплачена дорога ціна – Кров Ісуса. Від людини потрібне усвідомлення, що вона наробила, вона має попросити прощення у вбитої дитинки. Просити прощення мають і ті, хто спонукав до абортів.

Церква виступає категорично проти абортів, про те, що це вбивство дитини – такої думки дотримуються більшість медиків. Однак має бути розуміння суспільством цієї проблеми, а також поліпшення соціального та економічного рівня життя в державі» (див. АБОРТ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ [Електронний ресурс] www.radiosvoboda.org, – Львів, 15 липня 2004 р.)

КАЯТТЯ І ДУХОВНИЙ СТАН ЛЮДИНИ

(в скороченні)

А. Кураєв

Я перед Тобою, Господи, схилюсь
І, відрікаючись від життя швидкоплинного,
Чи не до Вічності твоєї долучусь ...
Вірменський поет X ст. Григій Нарскаці

Православне розуміння заповіді: Не судіть (Мф. 7,1), тобто не осуджуй інших – не будеш сам засудженим, залежить перш за все від нас самих, і як Бог поставиться до гріхів кожного. Засудити – значить сказати, що такий-то брехун, а це винесення вироку про все життя людини.

Гріх осуду важче всякого іншого гріха. Християнський заклик до не осуду є врешті-решт способом самозбереження, турботи про власне виживання і виправдання. Кожен має право сказати: «Є у мене гріхи. Так. Але є надія на те, що Бог зможе звільнити мене від моїх гріхів, відкрити мені інший шлях. Перед Богом я скажу: Так, Господи, були у мене гріхи, але мої гріхи – це не весь я! Не ними і не для них я жив, а була у мене ідея життя – служіння вірі і Тобі.

Так, я брехав, але я не брехун; так, я зблудив, але я не розпусник; так, я лукавив, але я – Твій син, Господи, Твоє створіння, Твій образ ... Зніми з цього образу кіптяву, але не пали його весь!»

І Бог готовий це зробити. Він готовий переступити вимоги «справедливості» і не дивитися на наші гріхи. Справедливості вимагає диявол: мовляв, раз ця людина грішила і служила мені, то Ти назавжди повинен залишити її мені. Але Бог Євангелія вище справедливості. І тому, за словами преподобного Максима Сповідника, «смерть Христа – суд над судом» (Прп. Максим Сповідник. Питання і відповіді до Фаласія).

В одній розповіді святого Амфілохія Іконійського йдеться про те, як диявол дивується милосердю Божому: навіщо Ти, мовляв, приймаєш покаєння людини, яка вже багато разів каялася у своєму гріху, а потім все одно повертається до нього? І Господь відповідає: «Але ти ж приймаєш кожен раз до себе на служіння цю людину після кожного її нового гріха. Так чому ж Я не можу вважати її Своєю після кожного її покаєння?»

Отже, на Суді ми станемо перед Тим, ім'я Кому – Любов. Суд – зустріч з Христом.

Власне, можна сказати, що в чомусь Страшний, загальний і остаточний, Останній Суд менш страшний, ніж той, який відбувається з кожним відразу після його смерті...

Чи може людина, яка виправдана на приватному суді, бути засудженою на Страшному? Ні. А чи може людина, засуджена на приватному суді, бути виправданою на Страшному? Так, бо на цій надії і ґрунтуються церковні молитви за покійних грішників. Але це означає, що Страшний Суд – це свого роду «апеляційна» інстанція. У нас є шанс бути врятованими там, де ми не можемо бути виправданими. Бо на приватному суді ми виступаємо як приватні

особи, а на вселенському Суді – як частинки Вселенської Церкви, частинки Тіла Христового. Тіло Христа постане перед Своїм Главою. Тому і насмілюємося ми молитися за померлих, бо у свої молитви ми вкладаємо ось яку думку і надію: «Господи, може зараз ця людина не гідна увійти в Твоє Царство, але ж вона, Господи, не тільки автор своїх мерзенних справ; вона ще й частка Твого Тіла, вона частка Твого творіння! А тому, Господи, не знищуй творіння рук Твоїх. Своєю чистотою, своєю повнотою, Святістю Твого Христа заповни те, чого не вистачало людині в її житті!»

Ми насмілюємося так молитися тому, що переконані: Христос не бажає відсікати від Себе Свої ж частинки. *Бог всім бажає врятуватися...* І коли ми молимося за спасіння інших – ми переконані, що Його бажання збігається з нашим... Але чи існує такий збіг в інших аспектах нашого життя? Чи всерйоз бажаємо спастися ми самі?..

Для теми ж про Суд важливо пам'ятати: судимі ми Тим, Хто бачить у нас не гріхи, а можливість примирення, поєднання з Собою...

Коли ми усвідомили це – нам стане зрозумілою суть християнського покаяння. Християнське покаяння не є самобичуванням. Християнське покаяння – це не медитація на тему «Я – сволота, я – жахлива сволота, ну яка ж я сволота!». *Покаяння без Бога може вбити людину.* Воно стає сірчаною кислотою, краплями, що падають на совість і поступово роз'їдають душу. Це випадок вбивчого покаяння, яке знищує людини; покаяння, яке несе не життя, а смерть. Люди можуть дізнатися про себе таку правду, яка може їх добити (згадаємо рязановський фільм «Гараж»).

Вражаючим відкриттям і більш глибокою, ніж книги Достоевського, може стати для нас книга «Господа Головлєви» М. Салтикова-Щедрина. Християнський сенс, духовний зміст цього твору незаслужено забуті. І ось в «Господах Головлєвих» М. Салтикова-Щедрина перші глави, глави страшні, безпросвітні. А в кінці книги – темряви ще більше. І ця темрява тим страшніша, що вона пов'язана з покаянням.

У Достоевського покаяння завжди на користь, воно завжди до добра і зцілення. Салтиков Щедрін описує покаяння, яке добиває. Сестра Порфирія Головлєва була спільником у багатьох його гріхах. І раптом вона прозріває і розуміє, що саме вона (разом з братом) винна в загибелі всіх людей, які зустрічалися їм на життєвому шляху. Здавалося б, природним запропонувати тут лінію, скажімо, – *злочин – покаяння – оновлення – воскресіння.* Але Салтиков-Щедрін *показує страшне покаяння – покаяння без Христа, без оновлення і надії, покаяння, що здійснюється перед дзеркалом, в якому людина бачить тільки себе і свої гріхи, а не стоячи перед образом Спасителя.*

У християнському покаянні людина кається перед Христом. Вона каже: «Господи, ось це в мені було, прибери це від мене. Господи, не запам'ятай мене таким, яким я був у цю хвилину. Зроби мене іншим. Створи мене іншим». *А якщо людина не знає Христа, то вона, як в дзеркало, надивившись у глибини своєї душі, кам'яніє від жаху, як людина, що надивилася в очі горгони Медузи.*

І ось точно так сестра Порфирія Головлєва, усвідомивши глибину свого беззаконня, позбавляється останньої надії. Вона все робила заради себе, а

пізнавши себе, бачить нісенітницю своїх справ. І кінчає життя самогубством.

Неправедність такого покаяння видно з покаяння, описаного в «Господах Головлєвих». Страсний тиждень, у Великий четвер, після того як у будинку Головлєвих священник читає службу «Дванадцяти Євангелій», «Іудушка» всю ніч ходить по дому, він не може заснути, він чув про страждання Христа, про те, що Христос прощає людей, і в ньому починає ворухитися *надія - невже і мене Він може пробачити, невже і для мене відкрита можливість порятунку?* І на наступний день вранці він біжить на кладовище і вмирає там на могилі своєї матері, просячи у неї вибачення...

Тільки Бог може зробити скоєне нескоеним. І тому тільки через звернення до Того, Хто вище часу, можна позбутися від кошмарів, що наповзають зі світу вже скоєного. *Але щоб Вічність могла прийняти в себе мене, не беручи мої погані справи, я сам повинен відокремити в собі вічне від минуцого, тобто образ Божий, мою особистість, даровані мені від Вічності, відокремити від того, що я сам накоїв в часі.* Якщо я не зможу зробити, це тоді, поки ще є час, то моє минуле гирею потягне мене на дно, бо не дасть мені з'єднатися з Богом.

Ось заради того, щоб не бути заручником часу, своїх гріхів, скоєних в часі, людину і закликають до покаяння. У покаянні людина «відокремлює» від себе своє погане минуле. Якщо їй це вдалося, – значить, її майбутнє буде рости не з хвилини гріха, а з хвилини покаянного поновлення. Віддирати від себе шматочок самого себе – боляче. Іноді цього смертельно не хочеться. Але тут одне з двох: або те моє минуле пожере мене, розчинить у собі і мене, і моє майбутнє, і мою вічність, або ж я зможу пройти через біль покаяння.

Хочеш, щоб Зустріч не стала Судом? Що ж, поєднай у своєму совісному погляді дві реалії:

– *перше:* покаянне бачення і зречення від своїх гріхів;

– *друге:* Христа, перед Яким і задля Якого маєш виголосити слова покаяння.

В єдиному сприйнятті повинні бути дані – і любов Христа, і мій власний жах від мого не достоїнства. Але все ж Христова любов – більша... Адже любов – Божа, а гріхи – тільки людські... Якщо ми не завадимо Йому врятувати і помилувати нас, учинити з нами не по справедливості, а з ласки – Він це зробить. *Але чи не будемо вважати ми себе занадто гордими для поблажливості?* Чи не порахуємо ми себе занадто самодостатніми для прийняття незаслужених дарів?

Тут треба відкрити *Євангельські заповіді Блаженств і перечитати їх уважно* (див.: Мф. 5,3-11). Це – перелік тих категорій людей, які входять в Царство Небесне, минаючи Страшний Суд. Що спільного у всіх, перерахованих у цьому списку? Те, що вони не вважали себе багатими і заслуженими. *Блаженні вбогі духом, бо вони на Суд не приходять, але йдуть у життя вічне.*

Таким чином, у людини існує можливість уникнути явки на Страшний Суд (див.: Ін. 5, 29).

(За Кураєв А. *Дари і анафема. Що християнство принесло в світ. М., 2001. - 445 с.*)

ПІСЛЯМОВА: НА ЗАХИСТ ЖИТТЯ

Метою поданих у посібнику методичних матеріалів є просвіта учнівської молоді з питань, що пов'язані із вихованням здорового способу життя в широкому розумінні слова (духовного, психічного, морального-етичного, фізичного здоров'я), в міжособистісному та сімейному аспектах; попередження ранньої вагітності, підліткових абортів та проблем моральної деградації.

Процес виховання свідомого громадянина буде успішнішим завдяки чітким уявленням педагога про те, *на яких* засадах сьогодні базується взаємодія людини і держави, до життя в якій країні готуємо підростаюче покоління, від повторення *яких* помилок минулого його варто застерегти і *що* для цього потрібно зробити.

Сьогодні як ніколи важливим є шлях «здоров'я та збереження традиційної сім'ї через освіту», шлях виправданий і доцільний.

Здоров'я нашої нації має розглядатися як показник цивілізованості держави із своєю культурою та ментальністю. Філософи, педагоги, релігієзнавці повинні об'єднати свої зусилля в антропоцентристській виховній системі, яка передбачає наявність соціального ідеалу, на який би були орієнтовані людина, суспільство, держава.

Стратегічною метою «подолання духовної кризи в Україні» повинна стати консолідація державних, наукових, громадських сил суспільства на засадах християнської моралі, з пріоритетом духовно-морального фактора над матеріальним, що сприятиме формуванню єдності розуму, серця, волі в цілісній особистості.

Яким бачиться шлях у майбутнє демократичної України?

«Шляхом до духовного храму є високий престиж освіти, соціальний престиж Учителя, Вихователя як другого Батька (Матері) дитини з метою підвищення рівня його морально-духовного та фізичного здоров'я, гармонізації стосунків у родині, суспільстві, державі, світі.

Наука довгі роки й десятиліття була зложницею ідеології однієї партії, служницею безбожницьких підходів, що спричинили негативні наслідки в усіх її галузях, але особливо у гуманітарній сфері. Штучний розрив між наукою (знаннями) і вірою зашкодив настільки, що моральний параліч, духовне спустошення певної частини населення, зокрема молоді, підлітків призвели до швидкого поширення наркоманії, СНІДу, дитячої вагітності і абортів серед підлітків, потягу до алкоголю, девіантної поведінки, суїциду, небажання жити в складних соціально-економічних умовах. Душа людини не була предметом наукового аналізу, осмислення психологів, педагогів, медиків, а результати такої «бездушної» науки стали причиною зростання злочинності в суспільстві.

Педагогіка, філософія, релігія як смислотворні науки повинні стати, на наш, погляд, фундаментом духовно-морального ренесансу суспільства» [34, с.279].

Високопреосвященний Агафангел Митрополит Одеський і Ізмаїльський пише: «Багато хто помічає етичну деградацію серед громадян країни, зростання

алкогольної і наркотичної залежностей, втрати віри і довіри до християнських цінностей. А найстрашніше – це те, що в сім'ях допускається страшний гріх дітовбивства. За офіційними даними, з числа 3-4 вагітностей на світ народжується лише одна людина, маленький «щасливчик». *Неофіційні, але достовірні джерела показують, що батьки і лікарі абортують значно більше, ніж за офіційними даними. Деякі вбивають по незнанню, інші по небажанню любити своїх дітей, через егоїстичні принципи, інші ж заробляють на цьому гроші. До цього гріха причетні всі, хто радить або примушує робити аборти, і всі, хто просто мовчить і не попереджає про це своїх близьких, родичів або просто знайомих» (Проповідь).*

«Бюджет держави поповнюється за рахунок податків від продажу протизаплідних абортивних засобів (спіраль і гормональні контрацептиви вбивають зачатий плід на ранній стадії розвитку; у різних економічних системах капітали прокручуються за рахунок порноіндустрії, абортів, за рахунок торгівлі ембріонами і абортіваними немовлятами (які використовуються в медицині і косметології...). У західних країнах працює могутня індустрія розтління, що в неймовірних кількостях поставляє до інших країн порнографічні видання, посібники з програм так званого статевого виховання, які рекламують розпусту в усіх її видах, легалізують життя за прикладами Содому і Гоморри» (*Святійший Патріарх Олексій II, Проповідь*).

На пострадянському просторі створений величезний ринок алкоголю, наркотиків, порнографії, контрацептивів, що збагатив зарубіжні фірми і мафії, діяльність яких викликає небувалу демографічну кризу і в нашій країні, і небаченими темпами призводить до виродження і вимирання українського народу. Ми повинні усвідомити, що проти нашого народу ведеться безкровна, добре спланована війна, яка має на меті його знищення.

Сказане – це усвідомлення того, що в державі існують антихристиянські закони, з якими неможливо просто так змиритися, бо це стосується кожного громадянина країни.

Молодь найбільш продуктивна частина суспільства в соціально-демографічному відношенні. Вона є необхідною, незамінною складовою в природному процесі зміни поколінь, забезпечення чисельного оновлення населення, його тривалого існування. Статистика показує масштаб спаду приросту населення. В Україні смертність перевищує народжуваність. Народ України поступово вмирає і разом з тим мріє про своє благополуччя. Але існує мудре ствердження: народ, що вбиває своїх дітей, не гідний жити щасливо і процвітати. Щоб жити гідно, треба не ухилятися від заповідей Божих.

це найбеззахисніші члени нашого суспільства, які понад усе потребують нашого *Всі люди з доброю совістю повинні стати на позицію захисту життя. Ненароджені діти – милосердя.*

На початку 2000 року в одному з будинків православних віруючих трапилась подія, яку тяжко усвідомити розумом – на Образі Спасителя, на чолі Господа з'явилися крапельки крові, що мали характерний терпкий запах. Хімічна та медичні експертизи цієї рідини показали, що це справжня людська кров. Аналіз крові робили в декількох лабораторіях Росії, України та в Румунії.

Кров виявилась 4 групи, як на Туринській плащаниці.

Поки ікону вивчали, вона продовжувала вкриватись краплями крові та на сьогоднішній день Образ Христа повністю вкритий густими кривавими плямами.

За останні роки ця ікона мандрувала в багатьох країнах світу (Сербія, Болгарія, Венгрія, Германія, Туреччина, Молдова, Білорусь). Вона побувала в Єрусалимі, про неї розповідали по Грецькому телебаченню тощо. За словами голови воїнів-афганців Києва, йому доводилось нести на своїх руках поранених, але коли він ніс поранену кровоточиву ікону, його серце переповнювали більш глибокі емоційні почуття.

Біля ікони зафіксовані тисячі чудесних зцілень від хвороб. У Чернівцях – дівчинка, яка не ходила з народження стала на ноги; у молодого чоловіка почала працювати нирка.

Завідувачка гінекологічним відділенням однієї з київських лікарень свідчила, що приклавшись до цієї ікони, вона побачила кров вбитих через аборти дітей, які були зроблені в її лікарні. Вона покаялась, що більше ніколи не буде робити аборти.

Які докази ще нам потрібні, щоб зупинити безчинство убивства діточок. Хтось може сумніватися в чудесах, але коли люди змінюються, стають більш людяними, прозрівають духовно, пробуджується їх совість – це не можна не визнавати!

Чудотворний Образ Ісуса Христа знаходиться у монастирі в честь Афонської Ікони Божої Матері в урочищі Ки'пяче в Малинському районі Житомирської області. Тож доторкнемося душею до великої святині.

Духовну кризу особистості й суспільства можна здолати, зберігаючи собори власних душ, до чого нас закликав Олесь Гончар, до чого ми прагнемо усім серцем, оскільки третього не дано.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамченко Б.Б. Медикаментозный аборт. – СПб. : ЭЛБИ-СПб, 2005. – 116 с.
2. Альфред Хойслер. Гормональная таблетка – зло XX века. – М. : Межрегиональная общественная организация «Жизнь», 2007. – 20 с.
3. Архиепископ Лука (Войно-Ясенецкий). Дух. Душа и Тело. Богословский институт. – М., 1997. – 138 с.
4. Антуан Лисец (хорват, доктор медицины). Церковь и медицина на пороге третьего тысячелетия. – Минск, издательство Белорусского Экзархата.
5. А. Яковлев-Козырев. Д. Валюженич. Битва с падшими ангелами. – М., 1996.
6. Бачинина О. С. Молодежь: противодействие соблазнам и рискам современной жизни: Сборник статей для сотрудников и волонтеров ННО, работающих с молодежью в сфере приобщения к здоровому образу жизни и семейным ценностям. – М. : Издательство «Проспект», 2017. – 192 с.
7. Бердяев Н. О назначении человека. – М. : Республика, 1993. – 383 с.
8. Богоматерь. – К., Мистецтво, 1994.
9. Василюк Ф. Е. Психология переживания. – М., 1984.
10. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1994. – 191 с.
11. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України. 36 наук, праць: Матеріали III міжнародної конференції. – НАН України. – 1998, – 444 с.
12. Глуховец Б. И., Глуховец Н. Г. Влияние противозачаточных средств на состояние женского организма. Учебное пособие – СПб., 1999. – 28 с.
13. Глуховец Б. И., Глуховец Н. Г. Медицинские проблемы полового созревания девочек-подростков. – СПб., 1999.
14. Глуховец Б. И., Глуховец Н. Г. Очерки женского бесплодия. – СПб., 1996.
15. Голод С. И. Стабильность семьи: социологический и демографический аспекты / С. И. Голод – Л. : Наука, 1989. – 138 с.
16. Глинка А. Жизнь Пресвятой Девы Богородицы. – Житомир: Изд. «НІ-КА», 2001. – 383 с.
17. Гуров Ю. С., Гурова А.Н. Витоки духовного виховання особистості на Україні / Тези Міжнародної конференції «200 років з Різдва Христового». – Запоріжжя, 1997.
18. Дубровина И. В. Школьная психологическая служба: Вопросы теории и практики / И. В. Дубровина. – М.: Педагогика, 1991. – 230 с.
19. Дьяченко Г. Духовные посевы. Духовно-нравственные чтение для народа, школы, семьи. – К., 1991. – 476 с.
20. Життєві кризи особистості: Науково-методичний посібник у 2 ч. / Ред. рада: В. М. Доній, Л. В. Сохань, Г. М. Несен, І. Г. Єрмаков. – К. : ІЗМН, 1998. – Ч. 2. : Діти і молодь у кризовому суспільстві. – 568 с.
21. Жизнь Пресвятой Девы Богородицы. – Житомир : Изд. : «НІ-КА», 2001 – 383 с.
22. Затворник Ф. Что есть духовная жизнь. – М., 1996. – С. 300.
23. Зеньковский В. В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии. – М.: Школа-Пресс, 1996. – 272 с.

- 24.Зеньковский В. В. Педагогика. – М.,1996. – 156 с.
- 25.Зимівець Н. В. Навчання здоров'я: просвітницька робота з підлітками щодо збереження, розвитку та зміцнення репродуктивного здоров'я: навч. – метод. посіб. / Н. В. Зимівець, В. С. Петрович, О. Ю. Закусило; за заг. ред. Н. В. Зимівець. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 360 с.
- 26.Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії. – К., 1997. – 302 с.
- 27.Ильин И. Собрание сочинений в 10 Т. – М. : Русская книга, 1996.
- 28.Кожуховская Т. Ю. Участие молодежи в профилактике инфекций передающихся половым путем / Т. Ю. Кожуховская // ВИЧ-инфекция, сексуальное и репродуктивное здоровье молодежи / под. ред. Л. П. Симбирцевой. – СПб. : Островитянин, 2010. – с. 151.
- 29.Колосова Е. Скажи новой жизни «Да». Психология для жизни №3 (39) 2011 с. 17.
- 30.Кураев А. Дары и анафемы. Что христианство принесло в мир. – М., 2001. – 445 с.
- 31.Когда начинается человеческая жизнь. – М. : Жизнь, 2000.
- 32.Куценко Л. Час вчитися любити: Біблія на уроках літератури. – Кіровоград: Степова Еллада, 1999. – 56 с.
33. Кон И. С. Психосексуальное развитие и взаимоотношение полов. Психология ранней юности / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 2009. – С. 212–236.
- 34.Лествица добродетелей. Уроки христианского усовершенствования. – М. : Писатель, 1996. – 92 с.
- 35.Мистецтво життєтворчості особистості: Науково-методичний посібник у 2-х ч. / Ред. рада: В. М. Доній, Л. В. Сохань, Г. М. Несен, І. Г. Єрмаков. – К. : ІЗМН, 1997. Ч. 2. : Життєтворчий потенціал нової школи. – 936 с.
- 36.Орлов М. А. История отношений человека с дьяволом. – СПб, 1904. – 186 с.
37. Осипов, А. И., Православное понимание смысла жизни / А. И. Осипов. – Киев : Общество любителей православной литературы Издательство имени святителя Льва, папы Римского, 2001. – 240 с.
- 38.Психологія сімейних взаємин. Навчальний посібник / Під ред. М. С. Корольчука – К. : Ніка-Центр, 2010. – 280 с.
39. Психологія сім'ї. Навч. посібник /Під ред. В. М. Поліщука / – Суми.: Унів. книга, 2008. – 240 с.
- 40.Паисий Святогорец. Слова. – т. IV. Семейная жизнь / Перевод с греческого иеромонаха Доримедонта. – Краматорск. – ЗАО «Тираж-51», 2005. – 327 с.
- 41.Пометкін В. О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти. – К., 1996. – 164 с.
- 42.Священник Александр Захаров. Воронеж / Липецк Православный, ©5 (13), май, 1998.
- 43.Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. – К. : Рад. школа., 1985. – 557 с.
- 44.Сагач Г. М. Під покровом любові Богородиці. – К. : Джулія, 2000. – 104 с.
- 45.Сиротич Р. Тіло – храм Святого Духа: Програма статевого виховання (17-18 років). Посібник / Р. Сиротич, Л. Цюпа, А. Козіброда. – Львів : Свічадо, 2006. – 200 с.

46. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. Навч. Посіб. / М. Г. Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996. – 288 с.
47. Стельмахович М. Г. (1997) Українська народна педагогіка: Навч. Посіб. / М. Г. Стельмахович. К. : ІЗМН, 232 с.
48. Сысенко В. А. Супружеские конфликты / В. А. Сысенко. М. : Мысль, 1989.
49. Сатир В. Как строить себя и свою семью. – М. : Апрель-пресс, 1992. – 260 с.
50. Семиченко В. А. Мистецтво взаєморозуміння: Психологія та педагогіка сімейного спілкування/ В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк – К. : Либідь, 1998. – 175 с.
51. Стан та чинники здоров'я українських підлітків: моногр. О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх та ін.; наук. ред. О. М. Балакірева. К. : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка. К. : "К.І.С.", 2011. 172 с.
52. Тереза Берк. Девид Риардон. Запрещенные слезы. О чем не рассказывают женщины после аборта. – СПб., «Каламос», 2010. – 346.
53. Тайле М. Дети у детей. Ipo Pressa, 29 июня, 2007.
54. Уиллке Дж. Уиллке Б. Мы можем любить их обоих. Аборт: вопросы и ответы. – М., Православный медико-просветительный центр «Жизнь», 2002. – 375 с.
55. Флоренская Т. А. Диалог в практической психологии. М. : Институт психологии АН, 1991.
56. Филиппова Г. Г. Психология материнства. Учебное пособие. – М., 2002.
57. Филимонов С. В. Церковь. Больница. Больной. – СПб, 1999. – С. 5.
58. Христианская жизнь по добротолочию. Избранные творения святых отцов и учителей церкви. – Харбин, 1991. – 216 с.
59. Харчев А. Г. Исследование семьи: на пороге нового этапа // Социологические исследования. – 1986. – № 27.
60. Цушко І. І. Формування навичок захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді / І. І. Цушко. – Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. – 104 с.
61. Шмыговская Т. Венчание. – К., 1998.
62. Юркевич П. Д. Чтение о воспитании. – М., 1865.
63. Юркевич П. Д. Курс общей педагогики с приложениями. – М., 1969.
64. "SOS". – № 1, 1998. – №№ 1-6, 8, 11, 1999. – № 1, 2000. – С. 4.

Електронний ресурс:

65. Бенюк В. А. Оцінка методів переривання небажаної вагітності в аспекті психологічних проблем [Електронний ресурс] / В. А. Бенюк, Ю. В. Кубіта, В. Л. Колесник // Репродуктивна ендокринологія: електронне наукове фахове видання. – Електронні дані – № 3 (11) червень.
66. Українське «покоління Z» : Цінності та орієнтири (результати загального опитування). [Електронний ресурс]. – К. 2017.
67. Ціннісні орієнтації молоді України (за результатами досліджень). [Електронний ресурс]. – Київ, 2011 – С.15.

68. Про емоційний стрес та психологічні наслідки ранніх статевих стосунків (стаття з інтернет-сторінки Національного Інформаційного Центру з Утримання (<http://www.abstinence.net/>)).
69. Соціально-педагогічна профілактика статевої деморалізації молоді у професійно-технічних навчальних закладах (наукова робота). [Електронний ресурс]. – 2019.
70. Психологическая культура семейных отношений. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://adalin.mospsy.ru/r_09_00/r_09_09b.Shtml
71. Шиделко. А. В. Чинники поширення явища статевої деморалізації серед неповнолітніх дівчат в Україні. [Електронний ресурс] / А. В. Шиделко. – Режим доступу до ресурсу: <http://lib.iitta.gov.ua/6130/1/>
72. Шишова Т. Л., Медведева И. Я. Советы по контрацепции от Василисы премудрой. Фонд социально-психического здоровья семьи и ребенка. [Електронний ресурс] / И. Я. Медведева, Т. И. Шишова. – Режим доступа к ресурсу: VIVOVOCO.actronet.ru
73. Psy.wikireding.ru. Принцип доминанты. Интеллектика. Как работает ваш мозг.
74. www.idss.org.ua/monografii. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. [Электронный ресурс]. – 28.04.2006 р.

Фільми, аудіо-лекції і текстові матеріали щодо виховання дітей, молоді, відродження моральності на захист життя ви можете переглянути в мережі Інтернет – на православних сайтах.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА, <i>Каліберда Г.</i>	3
I. СІМЕЙНЕ ЩАСТЯ. СЕКРЕТИ ЙОГО ДОСЯГНЕННЯ	
СІМ'Я, ШЛЮБ, РОДИНА, СУСПІЛЬСТВО, <i>Фазан В., Каліберда Г.</i>	12
ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї НА ГОТОВНІСТЬ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ (<i>методичний матеріал для дискусії з батьками</i>), <i>Фазан Т., Каліберда Г.</i>	19
ПРО ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ШЛЮБ ТА ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї (<i>методичний матеріал для засідання дискусійного клубу</i>), <i>Зеньковський В.</i>	23
ПРО СІМЕЙНЕ ЩАСТЯ ТА СЕКРЕТИ ЙОГО ДОСЯГНЕННЯ (<i>методичний матеріал для бесіди із старшокласниками</i>), <i>Авдієнко А.</i>	38
ТОВАРИШУВАННЯ І ДРУЖБА ЯК ЛЮДСЬКІ ПОТРЕБИ (<i>урок з етики для учнів 10 класу</i>), <i>Барбі М.</i>	45
КОДЕКС ДРУЖБИ. ПСИХОЛОГІЯ ДРУЖБИ. ДРУЖБА І ЛЮБОВ (<i>урок з етики для учнів 10 класу</i>), <i>Барбі М.</i>	52
КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ ЗАКОХАНИХ (<i>урок з етики для учнів 9-11 класів.</i>), <i>Барбі М.</i>	58
КОХАННЯ НАЙСКЛАДНІШЕ ЛЮДСЬКЕ ПОЧУТТЯ. ФЕНОМЕН КОХАННЯ (<i>урок з етики для учнів 10 класу</i>), <i>Барбі М.</i>	62
ПОЕЗІЯ КОХАННЯ. ЧЕРЕЗ ВІКИ З ЛЮБОВ'Ю (<i>урок з етики для учнів 10 класу</i>), <i>Барбі М.</i>	71
КОХАННЯ. ЛЮБОВ. НАСЛІДКИ РОЗПУСТИ У ЖИТТІ ПІДЛІТКІВ (<i>виховна година-тренінг для учнів 9-11 класів</i>), <i>Жовновата Л.</i>	74
МАРШ МЕНДЕЛЬСОНА (<i>методичний матеріал до диспуту: «Поговоримо про готовність до шлюбу»</i>), <i>Каліберда Г.</i>	82
НЕ СПІШІТЬ, ДОНЬКИ, В ДОРΟΣЛЕ ЖИТТЯ (<i>круглий стіл для дівчат</i>), <i>Мізіна Н.</i>	88
НАВІЩО ЗБЕРІГАТИ ЦНОТУ ДО ШЛЮБУ (<i>консультація для батьків</i>), <i>Проченко О., Хасьмінський М.</i>	95

ЦНОТЛИВІСТЬ – МІЦНА ЕТИЧНА ОСНОВА ШЛЮБУ (<i>круглий стіл</i>), <i>Каліберда Г.</i>	100
ПРО СОВІСТЬ ТА ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОСТІ (<i>батьківська світлиця</i>), <i>Каліберда Г.</i>	112
ВИХОВАННЯ СЕРЦЯ, ОСЯЯНОГО ДУХОМ ЛЮБОВІ (<i>вечір запитань і відповідей</i>), <i>Каліберда Г.</i>	118
«РАДУЙСЯ, БОГОРОДИЦЕ ДІВО, ЗВЕЛИЧЕНА НА НЕБІ І НА ЗЕМЛІ!» (<i>літературний вечір до Дня матері</i>), <i>Каліберда Г.</i>	126
ОБРЯДОВІСТЬ ТА СІМЕЙНІ ТРАДИЦІЇ (<i>батьківська школа</i>), <i>Каліберда Г.</i>	137
ШЛЮБ І СІМ'Я ЯК ВИХОВНА ОРГАНІЗАЦІЯ. СТОРІНКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ (<i>виховна година для старшокласників</i>), <i>Стельмахович М.</i>	141
ШКОЛА ТА СІМ'Я У ПІДГОТОВЦІ ПІДЛІТКІВ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ (<i>засідання творчої групи</i>), <i>Фазан Т., Каліберда Г.</i>	156
II. РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ТА МОРАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ДО ШЛЮБУ	
АБОРТИ – РІЗНОВИД ЛЮДСЬКИХ ЖЕРТВОПРИНОШЕНЬ. ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ АБОРТІВ (<i>матеріали бесіди для старшокласників</i>), <i>Каліберда Г.</i>	169
АБОРТ: МОРАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ АСПЕК (<i>година спілкування із старшокласницями</i>), <i>Каліберда Г.</i>	175
ШКОЛА МАЙБУТНІХ БАТЬКІВ «ПРОДОВЖИТИ СЕБЕ В ДІТЯХ» (<i>бесіда соціального психолога про підліткову вагітність</i>), <i>Дьяченко Е., Єфімова І.</i>	179
РОЗПУСТА ВЕДЕ ДО ДЕГРАДАЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ (<i>фрагмент виховної години</i>), <i>Каліберда Г.</i>	184
ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ – ЛЮДИНА (<i>усний журнал</i>), <i>Каліберда Г.</i>	189
ПРО ЕМОЦІЙНИЙ СТРЕС ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ РАННІХ СТАТЕВИХ СТОСУНКІВ (<i>зустріч соціального психолога з підлітками</i>), <i>Лікона Т.</i>	201
ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ КУЛЬТУРИ У УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ (<i>тренінг</i>), <i>Каліберда Г.</i>	208

III. МОРАЛЬНА КРИЗА ТА ЗЛОЧИН ЦИВІЛІЗАЦІЇ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ (<i>Методичний матеріал до педагогічних заходів; анкета; клуб «Сім'я»</i>), Каліберда Г.	215
«ЗРОБИ КРОК ДО МИЛОСЕРДЯ». ПРО ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ (<i>Зустріч із фахівцями</i>), Захаров О.	224
ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСЛІДКІВ ПІДЛІТКОВИХ АБОРТІВ. ВИПАДКИ З ПРАКТИКИ ЛІКАРЯ (<i>зустріч з лікарем для дівчат та їх батьків</i>), Морозова О.	237
ПАРАДОКСИ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ (<i>методичний матеріал до вечора запитань та відповідей</i>). (<i>За матеріалами громадської організації: Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ» м. Роздільна</i>).....	244
КУЛЬТУРА ХТИВОСТІ ТА ПІДЛІТКОВІ АБОРТИ У ДЕМОГРАФІЧНОМУ КОНТЕКСТІ (<i>дискусія</i>), Каліберда Г.	250
ЕТИЧНІ І МЕДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОТИЗАПЛІДНИХ ЗАСОБІВ (<i>методичний матеріал до буклету</i>), Іман Р., Юджін Ін., Даймонд Ф.	257
РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ТА РИЗИКИ ДЛЯ НЬОГО (<i>вечір запитань та відповідей</i>), Каліберда Г.	264
КОНТРАЦЕПТИВИ – НОВИЙ ВИД АБОРТУ: ХРИСТІЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД (<i>методичний матеріал для індивідуальної роботи з дівчатами</i>). (<i>За матеріалами громадської організації: Православний духовно-просвітницький центр «ЖИТТЯ» м. Роздільна</i>).....	269
АБОРТ І ЧОЛОВІКИ (<i>фрагмент бесіди соціального психолога з хлопцями та їх батьками</i>), Каліберда Г.	275
ЛІКАРІ ПРО КОНТРАЦЕПЦІЮ (<i>листівка для підлітка</i>)	277
ОСТАННЯ НІЧ ЖІНКИ (<i>літературна замальовка</i>).....	278
КАЯТТЯ І ДУХОВНИЙ СТАН ЛЮДИНИ (<i>в скороченні</i>), Кураєв А.	281
ПІСЛЯМОВА: НА ЗАХИСТ ЖИТТЯ, Каліберда Г.	284
ЛІТЕРАТУРА.....	287

Навчально-методичне видання

Морально-психологічна готовність шкільної молоді до шлюбу у світлі християнської етики

Навчально-методичний посібник призначено для учителів, вихователів, соціальних педагогів загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, недільних шкіл, волонтерів та батьків.

Посібник містить методичні матеріали для вчителів, вихователів, соціальних педагогів загальноосвітніх, професійно-технічних та інших навчальних закладів, недільних шкіл, волонтерів, батьків, зацікавлених працівників світських та релігійних громадських організацій щодо відродження християнських традицій і поглядів на шлюб та сім'ю, захист духовного, репродуктивного здоров'я, профілактики абортів та моральної деградації, покращення демографічної ситуації в державі.

Технічний редактор: *Тимчук О.*

Комп'ютерний набір: *Каліберда Г.*

Підписано до друку 24.09.2021.

Формат 60*90/8

Ум. друк. арк. 4,6

36000, м. Полтава, вул. Остроградського, 2